

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA'DA YÜKSELEN İSLAMOFOBİ VE TÜRKİYE-AVRUPA
BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Özlem ÖZTÜRK**

**Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Necibe Nevra ESENTÜRK

HAZİRAN 2019

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AVRUPA'DA YÜKSELEN İSLAMOFOBİ VE TÜRKİYE-AVRUPA
BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Özlem ÖZTÜRK (147207020)

Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Bu tez 11/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Dr. Öğretim Üyesi Necibe Nevra ESENTÜRK	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Çiğdem NAS	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Murat ALAKEL	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Etkisi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 95 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 25/6/2019 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen *Authenticate* intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 7'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI : Özlem ÖZTÜRK
Öğrenci Numarası :
Ana Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Programı : Uluslararası İlişkiler
Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Ars. Gör. E. Sezin Dost

Taramayı Yapan Arş. Gör.
(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

25/6/2019

Dr. Öznur Üneri Neve
Esutire

Danışman
(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

25/6/2019

ÖNSÖZ

Son yıllarda dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen “İslamcı” terör olayları, küresel finansal kriz, göç, mülteci krizi ve Avrupa Birliği ülkelerinde aşırı sağ popülist partilerin yükselişe geçmesi, İslamofobiyi birçok konuyla ilgisi olan çok boyutlu bir olguya dönüştürmüştür. Bilhassa, aşırı sağ popülist partilerin Avrupa ülkelerindeki yükselişiyle birlikte artan kültürel ve medeniyetçi söylemler, Birliğin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıkların artmasını sağlamıştır.

Türkiye-AB ilişkilerini sadece resmi katılım müzakereleriyle değil; kültürel perspektifte ele almanın gerekliliği beni bu çalışmayı hazırlamaya yöneltmiştir. Çalışmamın amacı, AB ile altmış yıllık uzun bir ilişkiler tarihi olan Türkiye’nin, Birliğe üyeliği sürecinde İslam ve Müslüman karşıtı fikirlerin üye ülkelerin Türkiye’nin Birliğe katılımına yönelik tercihlerini şekillendiren bir faktör olduğunu göstermektir.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı kabul ederek bu süreçte beni tezim konusunda yönlendiren, akademik bilgisi ve tükenmez sabrı ile bana yol gösteren saygıdeğer hocam, Dr. Öğretim Üyesi Necibe Nevra Esentürk’e sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca, yaşamım boyunca her konuda ve her zaman karşılıksız yanımda olan, beni destekleyen aile üyelerime, başta kıymetli annem Aynur Yıldırım, babam İlhami Yıldırım, kardeşlerim Aslıhan ve Volkan’a, bilhassa bu uzun ve yorucu çalışma dönemimde her daim bana destek olan ve anlayış gösteren biricik eşim Fatih Öztürk’e teşekkür ederim.

Özlem ÖZTÜRK

25/06/2019

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	I
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	III
TABLOLAR.....	IV
ŞEKİLLER.....	V
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	12
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İSLAMOFOBİ	12
1.1. Irkçılık ve İslamofobi İlişkisi	16
1.2. Kimlik, Avrupa Kimliği ve İslamofobi İlişkisi	20
1.3. Dini Radikal Terör Grupları ve İslamofobi İlişkisi	24
1.4. Göç, Entegrasyon ve İslamofobi İlişkisi	27
İKİNCİ BÖLÜM.....	32
2. AVRUPA’DA YÜKSELEN İSLAMOFOBİ	32
2.1. Tarihsel Süreçte Avrupa’ya Gerçekleşen Göçler ve İslamofobi	34
2.2. Avrupa’daki Neo-liberal Dinamikler ve İslamofobi	40
2.3. Avrupa’da Yükselen Popülizm Akımı, Aşırı Sağ Popülist Partiler ve İslamofobi	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	53
3. İSLAMOFOBİ VE TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ.....	53
3.1. Genişleme Süreci Perspektifinde Türkiye-AB İlişkileri.....	56
3.2. AB Üye Ülkelerinin Genişleme Tercihlerini Şekillendirmede İslamofobinin Etkisi	63
3.3. Avrupa’daki Aşırı Sağ Popülist Partilerin Türkiye-AB İlişkilerine Olan Etkisi	66
3.3.1. Almanya- Almanya için Alternatif Parti (Alternative for Germany) (AfD)	70
3.3.2. Fransa-Ulusal Birlik (Rassemblement National) (RN)	74
3.3.3. Hollanda-Özgürlük Partisi (Partij Voor de Vrijheid) (PVV)	78
3.3.4. Avusturya-Avusturya Özgürlük Partisi (Freiheitliche Partei Österreichs) (FPÖ)	83
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ	112

TABLÖLAR

Tablo 1. Avrupa’da İnsanların Ulusal Güvenliğe Yönelik Tehdit Algıları	31
Tablo 2. Avrupa Ülkelerinin Ulusal Düzeyde Yüzleştiği En Önemli Görülen İki Mesele	35
Tablo 3. Ulusal Seviyede Ülkelerin Senelik İşsizlik Oranları	40
Tablo 4. Ulusal Seviyede Ülkelerin Senelik Enflasyon Oranları	42
Tablo 5. Ulusal Seviyede Ekonomik Krizin İş Piyasasına Olan Etkisi	43
Tablo 6. Aşırı Sağ Popülist Partilerin Ulusal Parlamento Seçimlerinde Aldıkları Oy Oranı ve Sandalye Sayıları	47
Tablo 7. Avrupa Parlamentosu 2009-2017 Seçim Sonuçları	48
Tablo 8. Katılım Süreci Türkiye-AB İlişkileri İçin Uygun Bir Çerçivedir İfadesine Ne Ölçüde Katılıyorsunuz?	59
Tablo 9. 2006’dan 2018’e Kadar AB’nin Daha Fazla Genişlemesine Yönelik Karşıtlıkların Oranı	62
Tablo 10. Yıllara Göre AB, Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’da Türkiye’nin Gelecekte AB Üyesi Olmasına Yönelik Karşıtlıkların Oranı	62
Tablo 11. 2017 Seçimleri Sonrası Ülkelerin AP Gruplarındaki Milletvekili Sayısı	63
Tablo 12. 2019 Seçimleri Sonrası Ülkelerin AP Gruplarındaki Milletvekili Sayısı	64
Tablo 13. 2019 AP Seçimlerinde AfD, FPÖ, ÖVP, PVV Ve RN’nin Aldığı Oy Oranı ve Sandalye Sayısı	65
Tablo 14. AfD Seçim Sonuçları 2013-2017	67
Tablo 15. RN Seçim Sonuçları 2002-2017	71
Tablo 16. 2006-2017 Yılları Arasında PVV’nin Aldığı Oy Oranı ve Sandalye Sayısı	75
Tablo 17. 2002-2017 Yılları Arasında FPÖ’nün Seçimlerde Aldığı Oy Oranı ve Sandalye Sayısı	80
Tablo 18. Avusturya 2004-2016 Yılları Arasında Yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları	81

ŞEKİLLER

Şekil 1. Mülteciler Ülkemizde Terör Eylemi Olma Olasılığını Nasıl Etkiler? (Arttırır veya Arttırmaz)	25
Şekil 2. Kamuoyuna Göre AB'nin Yüzleştiği En Önemli İki Mesele	35
Şekil 3. AB Dışından Gelen Kişilerin Göçü Hakkında Düşünceler	36
Şekil 4. Diğer AB Üyesi Ülkelerden Gelen Göçmen Kişilere Yönelik Düşünceler	37
Şekil 5. Euro Bölgesi ve AB-28 İşsizlik Oranları (%)	39
Şekil 6. AB ve Euro Bölgesindeki Senelik Enflasyon Oranları (%)	41
Şekil 7. AB Genelinde Ekonomik Krizin İş Piyasasına Olan Etkisi	42
Şekil 8. Avrupa Topluluklarındaki Popülist Partilerin Yıllara Göre Ortalama Oy Paylaşımı	46
Şekil 9. Reuters'ın 2019 AP Seçim Sonucu Tahmini	49
Şekil 10. Gelecek yıllarda AB'nin diğer ülkeleri AB'ye dahil ederek daha fazla genişlemesi (02/2004'ten 11/2018'e kadar)	53
Şekil 11. Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyor musunuz?	53
Şekil 12. Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği İçin En Uygun Çerçeve	59
Şekil 13. Almanya'da İslam Karşıtı Duygular Üzerine Araştırma	69

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AfD	: Alternative for Germany (Almanya için Alternatif Parti)
AK	: Avrupa Komisyonu
AK	: Avrupa Konseyi
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
ALDE	: Alliance of Liberals and Democrats for Europe (Avrupa için Liberaller ve Demokratlar Grubu)
AP	: Avrupa Parlamentosu
APPG	: All Party Parliamentary Group (Tüm Parti Meclis Grubu)
AT	: Avrupa Topluluğu
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CPÖ	: Christliche Partei Österreichs (Avusturya Hristiyan Partisi)
DİTİB	: Türk İslam Birliği Din Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECR	: European Conservatives and Reformists (Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler)
ECRI	: European Commission against Racism and Intolerance (İrkçilik ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu)
EFA	: European Free Alliance (Avrupa Özgür İttifakı)
EFD	: Europe of Freedom and Direct Democracy Group (Avrupa Özgürlük ve Demokrasi Grubu)
ENF	: Europe of Nations and Freedom (Uluslar ve Özgürlükler Avrupası)
EPP	: Group of the European People's Party (Avrupa Halk Partisi)
EUMC	: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (Avrupa İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi)
FDP	: Freie Demokraten Partei (Hür Demokratik Parti)
FN	: Front National (Ulusal Cephe)
FPÖ	: Freiheitliche Partei Österreichs (Avusturya Özgürlük Partisi)
FRONTEX	: European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of European Union (AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel işbirliği)
GUE	: European United Left (Avrupa Birleşik Solu)
ICERD	: International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Racism (Tüm İrk Ayrımcılığı Türlerinin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme)
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı

KOB	: Katılım ortaklığı Belgesi
LPF	: List Pim Fortuyn
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NGL	: Nordic Green Left (Nordik Yeşil Solu)
NI	: Non-attachment members (Bağımsız üyeler)
ÖVP	: Österreichische Volkspartei (Avusturya Halkın Partisi)
PVV	: Partij Voor de Vrijheid (Özgürlük Partisi)
RN	: Rassemblement National (Ulusal Birlik)
S&D	: Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament (Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifak Grubu)
SCGP	: Council for Government Policy (Hükümet Konseyi Politikası)
SPÖ	: Österreichische Sozialde Partei (Avusturya Sosyal Demokrat Parti)
UHİM	: Uluslararası Hak İzleme Merkezi
vd.	: ve diğerleri
NSD	: Norsk Senter For Forskningsdata (Norveç Araştırma Merkezi)

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi

Tezin Yazarı: Özlem ÖZTÜRK **Danışman:** Dr. Öğr. Üyesi Necibe Nevra ESENTÜRK

Kabul Tarihi: 25/06/2019 **Sayfa Sayısı:** vii (ön kısım) + 112 (tez)

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler **Bilim Dalı:** Uluslararası İlişkiler

İslamofobi, Avrupa Birliği’nin entegrasyon ve genişleme sürecinde etkili olan bir kavramdır. AB’nin entegrasyon sürecinde göç, küresel finansal kriz, dini radikal terör gruplarının "İslamcı" terör saldırıları, mülteci krizi ve aşırı sağ popülist partilerin yükselmesi; İslam ve Müslümanların Avrupa ülkelerinde bir güvenlik meselesine dönüşmesini sağlamıştır. Birliğin genişleme sürecinde İslamofobinin Türkiye’nin AB üyelik sürecine nasıl etki ettiğini ele almak bu çalışmanın amacıdır. AB’nin Koşulluluk ilkesi temelinde uygulanan genişleme politikasında, aday ülkelere yönelik bir kimlik kriteri bulunmamasına rağmen; Türkiye’nin dini ve kültürel kimliğinin AB üyelik sürecinde nasıl etkili olduğu Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’daki aşırı sağ popülist partilerin seçimlerde aldıkları oy oranı ve sandalye sayıları, parti programları, sloganları, liderlerin vaatleri ve söylemleri irdelenerek inşacı ve postyapısalcı yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Bu çalışmanın elde ettiği bulgulara göre, İslamofobi Türkiye’nin AB üyelik sürecinde iki şekilde etkili olmaktadır. İlki, İslamofobi AB’nin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıkları artırır. Bu durum, Birliğin Türkiye genişlemesi hakkında üye ülkelerin tercihlerini belirler. İkincisi, Avrupa’da yükselen aşırı sağ popülist partilerin Türkiye’nin AB üyeliği konusundaki medeniyetçi ve kültürel söylemler içeren politikaları, AB üyelik sürecinde Türkiye’nin “kültürel öteki” kimliğinin yeniden inşa eder. Bu doğrultuda, bu çalışmaya göre Avrupa’da göç, mülteci krizi, küresel finansal kriz, aşırı sağ popülist partilerin yükselişi ve “İslamcı” terör olaylarıyla birlikte yükselen İslamofobi, üye ülkelerin siyasi tercihlerini etkiler ve bu Türkiye-AB ilişkilerine, sadece resmi katılım müzakereleri sürecine göre değil; çalışmanın öne çıkardığı kültürel perspektiften de engel teşkil eder.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Türkiye-AB İlişkileri, Göç, Aşırı Sağ Popülist Partiler, “İslamcı” Terör Olayları.

Yalova University Insitute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: The Rise of Islamophobia in Europe and Its Impact on Turkey-European Union Relations	
Thesis Author: Özlem ÖZTÜRK	Advisor: Assist. Prof. Necibe Nevra ESENTÜRK
Date of Acceptance: 25/06/2019	Total Number of Pages: vii (pre text) + 112 (main body)
Department: International Relations Field of Study: International Relations	
Islamophobia is a concept that is influential in the integration and enlargement process of the European Union. Migration, global financial crisis, "Islamist" terrorist attacks by religious radical terrorist groups, refugee crisis and the rise of far-right populist parties in the EU integration process have made Islam and Muslims considered to be a security issue in European countries. This study aims to discuss the rise of Islamophobia in Europe and its impacts on Turkey-EU relations. Although there is no identity criterion in the EU's enlargement strategy based on conditionality approach, Turkey's religious and cultural identity has an adverse impact on Turkey-EU relations. This issue is put under research via discussing the voting rates, number of seats, party programmes, slogans and leader's commitments of the far right populist parties in four European countries, namely Germany, Austria, France and the Netherlands. The findings of the study, which was structured around constructivist and poststructuralist approach, reveal that rising islamophobia in Europe has influenced Turkey's EU membership process in two ways. In the first place, islamophobia deepens the opposition towards EU's further enlargement. The second is that the culturalist and civilization rhetoric of Europe's rising far right populist parties towards Turkey's membership process construct the "cultural other" identity of Turkey in the membership process. In this respect, according to this study, the rise of islamophobia which was triggered by migration and refugee crisis in Europe, global financial crisis, the rise of far right populist parties and "Islamist" terror attacks influence the political preferences of the member states and this hinders the Turkey-EU relations not only with respect to the formal accession negotiation process but also the cultural perspective, as the focus of the study.	
Keywords: Islamophobia, Turkey-European Union Relations, Migration, Far Right Populist Parties, "Islamist" Terror Attacks.	

GİRİŞ

İslam korkusu anlamına gelen İslamofobi, İslam dini veya ona mensup kişilere karşı duyulan korkuyu ifade eder (Sayar, 2014: 5). İslamofobi terimi daha genel anlamda yabancı düşmanlığını ifade eden xenophobia kavramının uzantısında geliştirilmiş ve buna göre eğer yabancı düşmanlığı veya korkusu, Müslüman kökenli insanlara ve gruplara yönelik ise bu olgu İslamofobi olarak ifade edilmiştir (Canatan, 2007: 26). 1997 yılında ilk kez İslamofobiyi Müslümanlara karşı var olan ön yargı ve ayrımcılık olarak tanımlayan İngiliz düşünce kuruluşu Runnymede Trust, günümüzde İslamofobinin en fazla kabul gören bu anlamıyla kullanılmasına imkan sağlamıştır (Esposito, 2018: 17).

İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma (Islamophobia: A Challenge For Us All) (1997) başlıklı raporda İslam ve Müslümanlara karşı duyulan korkunun sebeplerini İslam'ın özü itibarıyla değişmeyen ve sabit, bölücü ve ayrıştırıcı, Batıdan aşağı, barbar, cinsiyetçi, irrasyonel, ilkel, şiddet ve terörü destekleyen, Medeniyetler Çatışmasıyla ilişkili, siyasi ve askeri amaçlar için kullanılan siyasi bir ideoloji olduğuyla açıklamıştır (Runnymede Trust, 1997: 2). İslamofobinin son yıllarda siyasi ve kamu söylemlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmesinde akademik çalışmalarda en çok atıfta bulunulan İngiliz düşünce kuruluşu Runnymede Trust raporunun önemli bir payı vardır (Green, 2015: 9).

Çalışmanın temel araştırma sorusu, yükselen İslamofobinin Türkiye-AB ilişkilerine olan etkileridir. Bu soruyu yanıtlamak için ilk olarak, Avrupa'da İslamofobinin yükseliş sebepleri; tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleştirilen göçler, küresel finansal kriz, dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen "İslamcı" terör olayları ve aşırı sağ popülist partilerin yükselişi ile ele alınmıştır. Çalışmada sıkça kullanılan "İslamcı" terör olayları ifadesiyle, son dönemde çokça dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdiği terör olayları vasıtasıyla Avrupa'da İslam dini ve Müslümanların bir tehdit ve güvenlik unsuru olarak algılandığına dikkat çekilmek istenmiştir.

Kültürel bir ırkçılık türü olan İslamofobi, en belirgin şekilde göç ve göçmenlerin damgalanması ve güvenlikleştirilmesiyle meydana gelir (Kaya, 2018b: 3). Bu bağlamda, tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleşen göçler, günümüzde İslam'ın bir tehdit kaynağı; Müslümanların ise bir güvenlik sorununa dönüşmesini sağlamıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda Fransa, Almanya, Hollanda gibi ülkeler fazladan iş gücü ihtiyaçları olduğu için günümüzdeki aksine; göçü teşvik eden politikalar uygulamışlardır (Huysmans, 2000: 754). İkinci Dünya Savaşı'nın kayıpları sebebiyle Avrupalı ülkeler, iş gücü alımını gerekli olarak görmüş ve göç için gönüllü bir tavır sergilemişlerdir (Castles, 1972: 184).

Avrupa'ya büyük işçi göçünün ilk evresi, Avrupalı ekonomilerin üçüncü dünya ülkelerinden iş gücü getirdiği 1945 ve 1973 yılları, ikinci evre ise 1973-1974 petrol kriziyle birlikte sıkı göç ve sınır kontrollerinin yapıldığı dönemdir (Macmaster, 2001: 168). 1945 ve 1973 yılları arasında Batı Avrupalı ekonomiler, özellikle düşük nitelikli işlerde çalışan iş gücünü ithal ederek hızla büyümüş ancak; 1973 Petrol krizinin ortaya çıkardığı ekonomik durgunluk ve yüksek işsizlik sebebiyle, ilk olarak 1973'te Almanya daha sonra ise 1974'ten itibaren Batı Avrupa ülkelerinin çoğu göçmen alımını ani bir şekilde durdurma kararı almışlardır (Castles, 2006: 742-743).

Ekonomik kriz sonrası, misafir olarak görülen göçmelerin geldikleri ülkelere geri dönmeleri ve Avrupa ülkelerinde kalıcı olduklarının anlaşılması, Avrupa toplumlarında karmaşık bir kimliklendirme sürecini ortaya çıkarmıştır (Songülen-İnanç ve Çetin, 2011: 26). Avrupa'daki Müslüman göçmenler, etnik ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak; suç ve diğer sosyal güvensizliklerin, işsizliğin en büyük sebebi ve Batı demokrasilerinin büyük refah devleti yardımlarını suiistimal eden kişiler olarak görülmeye başlamışlardır (Rydgren, 2008: 746).

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte ortadan kalkan “dış düşman” sendromu yokluğunda iktidarlar, kendi varlıklarını yeniden üretebilmek için Müslümanları hedef alan “içimizdeki düşman” sendromunu üretmişlerdir (Kaya ve Kaiser, 2018: 415). Batı, Komünizm yerine kendisine yeni düşman olarak İslam'ı seçmiş; din ve kültür olarak İslam'ı Batı dünyasına bir tehlike ya da tehdit kaynağı olarak göstererek kitleleri harekete geçirmek önemli bir siyasi araç haline gelmiştir (Aktaş, 2018: 137). İslam, ideolojik olarak Yahudi-Hristiyan Batı'ya karşı tehdit olan dini bir “öteki”; Müslümanlar ise, siyasi ve dini olarak Hristiyan ve Yahudilere muhalif kişiler olarak görülmüştür (Pratt, 2011: 382).

11 Eylül olaylarıyla birlikte ise, artık Batı'da İslam ve Müslümanlar şiddet ve terör ile anılmaya başlamış, korku yerini karşıtlık veya düşmanlığına bırakarak ırkçılık ve ayrımcılığa dönüşmüştür (Hıdır, 2017: 29). Özellikle 11 Eylül olaylarıyla başlayan ve farklı coğrafyalarda çeşitli terör saldırılarının kaynağının İslam inancı olarak görülmesi, Batılı ülkelerde yaşayan Müslümanların ötekileştirilme ve dışlanma sürecini hızlandırmıştır (Anık, 2012: 446). 11 Eylül olaylarından sonra artık Müslümanlar uzun süre Avrupa'da yaşamış veya orada doğmuş olsalar bile, hem terörle savaşta “içerideki düşman” olarak hem de bağlı oldukları İslami norm ve değerler Avrupalılık kavramının kendisine bir tehdit olarak görülmüşlerdir (Alietti ve Padovan, 2013: 586). 11 Eylül sonrası Müslümanlar Avrupa'yı tehdit eden bir düşman olarak gösterilirken; İslami değer ve normları da Avrupa olgusuna bir tehdit olarak gösterilmiştir (Fekete, 2009: 44).

Soğuk Savaş sonrası küreselleşmenin de etkisiyle artık bir ülkede yaşanan ekonomik kriz tüm dünya ülkelerini etkilemeye, toplumsal olarak homojen olan halklar farklı kültürlerle karşı karşıya kalmaya, dünyada artık kalıplaşmış yargıların yıkılmaya başlayarak algıların değişmesine ve kendinden olmayanın ötekileştirilmesi gibi bir eğilim doğmaya başlamıştır (Alkan, 2015: 277). 2007 Kasım ayında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ünlü yatırım bankası Lehman&Brothers'ın iflasını açıklamasıyla patlak veren küresel finansal krizin zamanla diğer ülkeleri de etkisi altına alması; AB ülkelerinde kamu borcu, cari açık, ekonomik durgunluk ve yüksek işsizlik gibi sonuçları beraberinde getirmiştir (Çetinkaya, 2015: 9). Yunanistan, İtalya, Portekiz, İrlanda ve İspanya'nın Almanya başta olmak üzere Birliğin diğer ülkelerine ölçsüz biçimde borçlanmalarının bedelini 2008-2009 küresel finansal krizle birlikte ağır şekilde ödemeye başlamış ve böylelikle kendileriyle birlikte Avrupa Birliğini de (AB) krize sürüklemişlerdir (Acar ve Dikkaya, 2016: 4).

Kriz, Avrupa'da ekonomik bir problem olmanın ötesine geçerek siyasi ve sosyal yapıları da etkisi altına almıştır (Songülen İnanç ve Çetin, 2011: 24). Ekonomik açıdan kötü

gidişatın sorumlusu olarak görülen ve günah keçisi ilan edilen göçmenler bir yandan ekonominin kötü gidişatından olumsuz etkilenenlerce refahlarını ellerinden almakla suçlanırken; öte yandan işsizliğin yükselmesinin ana kaynağı olarak görülmeye başlamışlardır (Yardım, 2017: 230). İslamofobik ifadeler Batı’da artık bir ana akım haline gelmiş, dünyanın pek çok yerinde Müslümanlar en popüler günah keçisi olmuşlardır (Kaya, 2011: 15).

Avrupa’da son yıllarda özellikle İslam, göç ve Türkiye karşıtı politikalarıyla gündeme gelen aşırı sağ popülist partilerin, 2017 ulusal parlamento ve 2017 ve 2019 Avrupa Parlamento (AP) seçimlerinde oy oranı ve sandalye sayılarını arttırmaları; İslamofobi ve Türkiye karşıtlığının Avrupa siyasetinin yeni normal haline gelmesi bakımından önemlidir. Avrupa’da önceki aşırı partilerin aksine günümüzdeki aşırı sağ popülist partiler demokrasiye değil; etnik azınlıklara ve öteki olarak görülen gruplara güç veren liberal demokrasiye karşıdır (Mudde ve Kaltwasser, 2011: 27). Popülist partiler halkı, etnik ve ahlaki açıdan homojen olarak görürler ve çoğulculuğun özel çıkarları (azınlık haklarını) koruyup halkın iradesini zayıflattığını savunurlar (Mudde, 2016: 297).

Aşırı sağ popülist partiler küresel finansal kriz, mülteci krizi, göç krizi, köktenci İslam krizi ve diğer birçok krizi kendi çıkarları için kullanır ve mütemadiyen uygulamalar (Kaya, 2016: 12). Göçü kısıtlama, göçmen karşıtı ifadelerle toplumda korku havası yaratma, çok kültürlülüğe karşı çıkma, asimilasyon yanlısı olma, ikamete değil kan bağına dayalı bir vatandaşlık tanımı gibi politikaları benimseyerek siyaseti, gündemi ve kurumları etkilerler (Williams, 2006: 53-77). İslam’ın Batı Avrupa’ya ve onun yaşam tarzına bir tehdit olduğuna yönelik gittikçe artan söylemlerini İslami köktendinciliği dayanak göstererek açıklayarak; İslam korkusunu siyasi bir araç olarak kullanırlar (Kaya, 2009: 406).

AB’nin son yıllarda yüzleştiği göç, küresel finansal kriz, dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdiği “İslamcı” terör olayları, mülteci krizi, aşırı sağ popülist partilerin yükselişi ve Brexit gibi meseleleri Birlik içinde içinde yeni bir belirsizlik dalgası oluştururken; Türkiye’nin Birliğe katılım sürecinin dış kriz ve meydan okumalara eklemlenmesini sağlamıştır. Türkiye’nin AB için kilit bir stratejik ortak olduğu pek çok kez ifade edilmesine rağmen, Türkiye-AB ilişkileri son yıllarda birtakım gelişmelerin etkisiyle katılım sürecinde ilerlemeden ziyade bir gerileme dönemi yaşadığı görülmektedir. Özellikle, AB’deki bu gelişmelere paralel olarak Türkiye’de yaşanan özellikle 15 Temmuz 2016’da seçilmiş hükümete karşı gerçekleştirilen başarısız darbe girişimi ve sonrasında yaşanan iç siyasi dinamikler, AB içerisinde Türkiye’nin AB kriterlerinden uzaklaştığı söylemlerinin artmasına neden olmuştur (Müftüler-Baç, 2017: 8).

Avrupa Komisyonu (AK), Türkiye’de demokrasi, insan hakları standartları ve hukukun üstünlüğü konularında iç koşulların kötüleşmesi nedeniyle, Türkiye’nin AB katılım sürecinden uzaklaştığını, yayımladığı ülke raporunda ifade etmiştir (Nas, 2019: 63). En son yayımlanan AB Genişlemesine İlişkin 2019 Bilgilendirmesi (2019 Communication on EU Enlargement Policy) Türkiye 2019 Raporu’nda, Avrupa Komisyonu, Türkiye’de hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargı sisteminin işleyişi hakkında ciddi endişeler

duyduğunu, Türkiye'nin AB'den uzaklaştığını, mevcut koşullar altında yeni müzakere fasılların müzakereye açılmasının düşünülmediği ve gümrük birliğinin yenilenmesine ilişkin bir çalışma ön görülmediğini belirtmiştir (European Commission Turkey 2019 Report, 2019: 3).

Türkiye'nin AB üyelik sürecinde yükselen popülizm, göç karşıtlığı, AB politikası ve kamuoylarında Türkiye'nin üyeliğine yönelik karşıtlıkların artması gibi olumsuz gelişmelerin yanı sıra; özellikle Suriye kriziyle birlikte artan istikrarsız ortam, AB'de artan terör olayları tehdidi ve AB'nin karşı karşıya kaldığı güvenlik tehditlerine karşı Türkiye'nin artan önemi, AB'nin Türkiye algısında önemli bir dönüşüm gerçekleştirmiştir (Nas, 2019: 64). Günümüzde, Türkiye'nin Birliğe katılım sürecindeki duraksamaya ve Türkiye-AB ilişkilerindeki genel gerilemeye rağmen, Suriye krizinin çözümü, Suriye'nin yeniden inşa edilmesi, mülteci krizinin çözülmesi, terörle mücadele ve mültecilerin ülkelerine geri dönmelerine teşvik edilmesi gibi meselelerde, Türkiye ve AB arasındaki işbirliğini artırma çabaları devam etmektedir (Nas, 2019: 56-64). Bu bağlamda, Türkiye-AB ilişkileri, sadece katılım süreciyle sınırlı bir süreç değildir; ilişkiler, karşılıklı ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, bu çalışmayla İslamofobinin Türkiye-AB ilişkilerini kültürel perspektiften olumsuz etkileyen faktörlerden önemli bir tanesi olarak altı çizilirken, geline nokta Türkiye'nin Birlikle olan ilişkileri ve katılım müzakerelerindeki karşılıklı çok boyutlu yapı gözden kaçırılmamıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; İslamofobinin kavramsal çerçevesi ele alınarak İslamofobinin tanımı, ortaya çıkışı ve ilişkili olduğu kavramlar ele alınacak daha sonra ise ırkçılık, kimlik, dini radikal terör grupları gerçekleştirdiği "İslamcı" terör olayları, göç ve entegrasyon ile olan ilişkisi çerçevesinde ele alınacaktır.

İkinci bölümde, Avrupa'da yükselen İslamofobi ve yükseliş sebepleri incelenecektir. Tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleştirilen göçler, küresel finansal kriz ve Avrupa'da aşırı sağ popülist partilerin yükselişiyle birlikte Müslümanların Avrupa'da nasıl güvenlik meselesine dönüştürüldüğü; Eurobarometre araştırmaları, Eurostat verileri ve Avrupa'da gerçekleşen 2017, 2019 seçim sonuçları ile ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde, İslamofobi ve Türkiye-AB ilişkileri konusu incelenecektir. İslamofobinin Türkiye'nin AB üyelik sürecinde etkili bir faktör olduğunu ortaya koyabilmek için ilk olarak genişleme perspektifinde Türkiye'nin AB üyelik süreci ve AB üye ülkelerindeki liderlerin tercihlerini şekillendirmede İslamofobinin etkisi ele alınacaktır. Daha sonra İslam karşıtı aşırı sağ popülist partiler Almanya'daki Almanya için Alternatif Parti (AfD), Avusturya'daki Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Fransa'daki Ulusal Birlik (RN) ve Hollanda'daki Özgürlük Partisi'nin (PVV) katıldıkları seçimlerde aldıkları oy oranı ve sandalye sayıları, parti politikaları, söylemleri, sloganları, vaatleri, yasa önerileri ile incelenecektir.

Sonuç ve öneriler kısmında ise, ilk üç bölümde ifade edilenler özetlenerek çalışma sonlandırılacaktır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışma kapsamında, tarihsel temeli Avrupa’da oldukça eskiye dayanan İslamofobinin günümüzde yeniden üretimi, AB entegrasyon ve genişleme süreci çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada göç, dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdiği “İslamcı” terör olayları, küresel finansal kriz, mülteci krizi, popülizm ve aşırı sağ popülist partilerin yükselişi çerçevesinde İslamofobinin yeniden üretim sürecine odaklanılmıştır. Özellikle 1950’li yıllarda Avrupa ülkelerinin göçü teşvik eden politikaları, süreç içerisinde ekonomik krizlerin oraya çıkmasıyla birlikte yerini göçü engelleme ve kısıtlamaya yönelik uygulamalara bırakması, göçün bir güvenlik meselesine dönüşmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda çalışma, ekonomik krizin olumsuz etkilerinin İslamofobinin yeniden üretimine olan etkisini inceleyebilmek için AB ülkeleri geneli, Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’daki işsizlik ve enflasyon oranları, ekonominin genel durumuyla ilgili kamuoyunun fikirleri karşılaştırmalı olarak ortaya koymuştur. Diğer yandan, ulusal parlamento ve AP seçimlerinde oy ve sandalye sayılarını arttıran aşırı sağ popülist partilerin kimlik, kültür ve medeniyet farklılıkları üzerine inşa ettikleri İslam ve Müslüman karşıtı politikaları inceleyerek, “kimliğin” liderlerin çıkar ve tercihleri üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. İslamofobinin yükseliş nedenleri sosyal, ekonomik ve siyasi çerçevede tartışılırken; çalışma, AB genişleme süreci perspektifinde, Türkiye-AB ilişkilerinin sadece resmi olarak devam eden katılım müzakereleri sürecinden ibaret olmadığını ve yükselen İslamofobinin kültürel perspektifte ilişkileri olumsuz etkilediğini öne çıkararak kapsamlı bir tartışmayı ortaya koymuştur.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma temel itibarıyla, Türkiye-AB ilişkilerinin sadece resmi katılım müzakereleriyle sınırlı bir süreç olmadığını ve ilişkileri kültürel perspektifte ele almanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. İslamofobi, günümüzde akademik çalışmaların oldukça popüler konularından biri haline gelmiştir. İslamofobi, akademik çalışmaların birçoğunda ortaya çıkışı, yükseliş sebepleri, ırkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı gibi ilişkili olduğu kavramlar, göç ve dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdiği “İslamcı” terör olayları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu çalışmada İslamofobi ırkçılık, kimlik, “İslamcı” terör, göç, entegrasyon, küresel finansal kriz, popülizm, aşırı sağ partilerin yükselişi ve Türkiye-AB ilişkileri gibi birçok konu bağlamında ele alınarak literatüre katkı sağlamıştır. Çalışmada, Avrupa’da yükselen İslamofobinin günümüzde durma noktasına gelen Türkiye-AB ilişkilerini sadece resmi katılım müzakereleri sürecine göre değil, çalışmanın öne çıkardığı kültürel perspektifin de engel teşkil ettiğini göstererek kendinden sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, resmi olarak devam eden ancak durma noktasına gelen Türkiye-AB ilişkilerinin, kültürel perspektifte kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Avrupa’da İslamofobinin yeniden üretimi nasıl gerçekleştirilir?
- Avrupa kimliğinin yeniden inşasında İslamofobi nasıl etkili olmaktadır?

- Kimlik farklılıkları, AB üye ülkelerinin genişlemeye yönelik siyasi tercihlerini nasıl etkiler?
- Aşırı sağ popülist partilerin yükselişi Türkiye'nin AB üyelik sürecini nasıl etkiler?
- Avrupa'da yükselen İslamofobi, kültürel perspektifte Türkiye-AB ilişkilerini nasıl etkiler?

Çalışmanın Hipotezleri

Çalışmanın iki ana hipotezi bulunmaktadır:

- Avrupa'da göç, mülteci krizi, aşırı sağ popülist partilerin yükselişi ve dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen “İslamcı” terör olayları İslamofobinin yükselmesine neden olmaktadır.
- Avrupa'da göç, mülteci krizi, “İslamcı” terör olayları ve aşırı sağ popülist partilerin yükselmesi, Birliğin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıkları arttırırken; Türkiye'nin Birliğe üyeliğine yönelik karşıtlıkların da artmasına neden olur.

Çalışmanın Yöntem ve Teknikleri

Çalışmada literatür incelemesi ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İnternet veri tabanlarında “İslamofobi”, “yabancı düşmanlığı”, “kültürel ırkçılık”, “kimlik”, “İslamcı” terör, “Avro krizi”, “Avrupa'ya gerçekleşen göçler”, “mülteci krizi”, “Avrupa'daki aşırı sağ popülist partiler”, “AfD”, “RN”, “FPÖ”, “PVV”, ve “Türkiye-AB ilişkileri” gibi anahtar kelimeler kullanılarak literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada AfD, RN, FPÖ ve PVV gibi aşırı sağ popülist partilerin parti programları, liderlerinin söylemleri, yasa önerileri ve vaatleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma süresi boyunca ikincil ve üçüncül verilerden kaynak erişimi sağlanmıştır. İslamofobi ve Türkiye-AB ilişkileri hakkındaki kitaplar, makaleler, dergiler, raporlar, elektronik gazeteler, yayımlanmış yüksek lisans tezleri, Eurobarometre, Eurostat, AB resmi web sitesi, AfD, RN, FPÖ ve PVV'nin resmi web sitelerinden yararlanılmıştır.

Çalışma şu sınırlılıklara sahiptir:

- Çalışma, İslamofobi ve Türkiye-AB ilişkilerine olan etkisini incelerken; hem İslamofobinin en yüksek olduğu hem de son dönemlerde Türkiye ile ikili diplomatik sorunlar yaşayan ülkelerle sınırlandırılarak Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda ile ele alınmıştır.
- Avrupa'da yaşayan Türkler ve diğer Müslüman göçmenlerin Avrupa'ya uyumunu ölçmenin imkansız olması.
- İslamofobinin her ülkede farklı seviyede olmasının İslamofobinin yükseliş nedenlerini ortak bir çerçeveden incelemeyi zorlaştırması.
- Çalışmayı yapan kişinin İngilizce ve Türkçe literatür dışındaki akademik çalışmaları inceleyebilecek dil becerisinin olmaması.
- Çalışmada incelenen İslam karşıtı aşırı sağ popülist partiler, Almanya'daki AfD, Avusturya'daki FPÖ, Fransa'daki RN ve Hollanda'daki PVV ile sınırlandırılmıştır.

- Kültürel faktörlerin AB-Türkiye ilişkilerine etkisini ampirik olarak ölçmenin imkansızlığı.

Teorik Çerçeve

Avrupa'da yükselen İslamofobinin Türkiye-AB ilişkilerine olan etkisi konulu tez çalışmasının teorik çerçevesini inşacı yaklaşım ve postyapısalcı yaklaşım oluşturmaktadır. İnşacı yaklaşım ile AB ülkelerinin Türkiye'nin Birliğe katılımına yönelik siyasi tercihleri kültürel boyutta açıklanırken; Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'daki aşırı sağ popülist partilerin İslam, Müslümanlar ve Türkiye'nin AB üyelik süreci ile ilgili kimlik ve kültür söylemleri üzerinden Avrupa kimliğini sürekli olarak yeniden inşa süreci postyapısalcı yaklaşım çerçevesinde ele alınacaktır.

Uluslararası ilişkiler alanında yapılan analizlerde başvurulan teorik çerçeveye bağlı olarak kimliğe atfedilen önem ve rol değişmektedir. Örneğin; realizm ve neoliberalizm gibi rasyonalist yaklaşımlar, kimlik olgusunu analizlerinin dışına iterken; inşacı ve post yapısalcı yaklaşımlar kimliği uluslararası ilişkileri kavramsallaştırılmaya dâhil ederler (Aydın-Düzgit, 2011: 51). Postyapısalcı yaklaşımda kimlik, sübjektivizm ve güç anahtar kavramlardır (Campbell, 2010: 233). Postyapısalcı yaklaşıma göre farklılıklar, kimliklerin var olabilmesi için bir zorunluluktur (Cannolly, 1991: 64).

İnşacı yaklaşım, dünya politikasındaki farklılıkları aktörlerin farklı kimliklere sahip olması ve bu kimlikleri doğrultusunda çıkarlarının olduğu yönünde açıklama getirir (Hopf, 1998: 198-199). İnşacı yaklaşımın ana akım uluslararası ilişkiler teorilerine temel eleştirisi epistemoloji üzerine değil; daha çok ontoloji üzerinedir (Checkel, 1998: 327). İnşacı yaklaşıma göre, uluslararası ilişkilerdeki yapı anarşiktir; anarşi ise, devletin onu nasıl adlandırdığıdır; yani, devlet kimlikleri ve çıkarları birçok faktörden ötürü anarşik düzlemde karşılıklı olarak dönüşebilir (Wendt, 1992: 424).

İnşacı yaklaşıma göre yapı, aktörlerin kimlik ve çıkarlarını inşa eder (Barnett ve Duvall, 2005: 41). Devletlerin normları, kimlikleri, uygulamaları sosyal yapının elemanlarıdır ve yapıyı oluşturur (Hopf, 1998: 197). Yapı, maddi olmaktan ziyade daha çok sosyaldır ve devletlerin davranışlarından ziyade; kimlik ve çıkarlarının oluşmasında etkilidir. Yapı maddi öğeler de içerir; ancak, devletlerarası ilişkileri açıklamada maddi kapasite tek başına yeterli değildir (Wendt, 1995: 71-73). İnşacı yaklaşım burada, uluslararası ilişkiler analizlerinde sosyal ve kültürel değişkenlerin yeteri kadar kullanılmadığı eleştirisini yaparak, uluslararası ilişkiler teorilerinin kimlik ve çıkar ilişkisini analizlerinde görmezden geldiğini vurgular (Checkel, 1998: 329). Maddi yapıya karşın inşacı yaklaşım, yapının insanların da katılımıyla oluştuğu ve maddi olmaktan ziyade; yapının sosyal olduğunu belirtir ve bu sebeple uluslararası ilişkilerde analizlerin kimlikle başlamasının daha sonra ise güç ve çıkarla devam etmesi gerektiğini savunur (Wendt, 1999: 193).

Postyapısalcı ontolojinin temelinde ise dil bulunur ve postyapısalcı yaklaşım, ontolojik ve epistemolojik açılardan inşacı yaklaşım da dâhil olmak üzere diğer kuramsal yaklaşımlardan bu yönüyle ayrılır (Aydın-Düzgit, 2015a: 155). Postyapısalcı yaklaşımda dil, sadece sosyal dünyanın gerçekliklerini yansıtan bir gerçeklik değildir; dilden bağımsız bir sosyal gerçeklik yoktur, yani; dil sosyal gerçekliği de inşa eder (Hansen,

2016: 101). Postyapısalcı yaklaşım, modern devletin hangi pratikler aracılığıyla dünya siyasetinde rasyonel bir aktör haline geldiğini ve tarihsel olgunun söylemsel düzlemde nasıl doğallaştırıldığını sorgular (Campbell, 2010: 216-217). Postyapısalcı yaklaşımda, dış politika söylemsel bir pratik olarak kavramsallaşır ve dış politika aktörleri, söylemleri aracılığıyla anlamlar üreterek dış politikanın dayandığı gerçekliği aktif olarak inşa etmektedirler (Doty, 1993: 303).

İnşacı yaklaşım, devletleri uluslararası ilişkilerin yegane aktörleri olarak kabul ederken onların da insanlar gibi kimlikleri, çıkarları, amaçları olduğunu savunur (Wendt, 1999: 43). Kimlik, aktörlerin kim ya da ne olduğu, çıkar ise neyi istediğiyle ilgilidir yani; aktör kim olduğunu bilmeden ne istediğini de bilemez (Wendt, 1999: 231). Devletler için bir etiketten çok daha fazla anlama sahip olan kimlik, bir devletin diğerini anlayabilmesine, doğasını, çıkarlarını, hareketlerini, motivasyonlarını, olası eylem ve davranışlarını önceden tahmin edebilmesine imkan sağlarken; devletlerin eylemlerinin kimlikleriyle ilişkilendirilmesini sağlar (Hopf, 1998: 193). Hopf'a (1998) göre kimliklerin üç işlevi bulunur ilki; kimlik, öznenin kim olduğunu, ikincisi; özneye ötekinin kim olduğunu ve üçüncüsü; kimlik, belli aktörlerin belli alanlardaki eylem seçimleriyle ilgili belli bir tercih ve çıkara yöneleceğini vurgular (Hopf, 1998: 175). Yani; devletlerin kimlikleri çıkarlarını, çıkarları ise tercihlerini belirler.

İnşacı yaklaşıma göre, kimlik verili değildir; sürekli olarak yeniden inşa edilir (Wendt, 1999: 34). Kimliğin yeniden üretimi kontrol dışındadır; öznelararası yapıda ötekine atfedilen anlamla belirlenir (Hopf, 1998: 175). Devletler diğer devletlerin kimliğine atf yaparak, eş zamanlı olarak sosyal pratikleri aracılığıyla kendi kimliklerini de yeniden üretirler (Hopf, 1998: 175). Postyapısalcı yaklaşımda ise kadın/erkek, batılı/doğulu, medeni/barbar, gelişmiş/gelişmemiş, makul olan/olmayan, iç/dış, rasyonel/irrasyonel gibi kimliklerin birbirleriyle ilişkisel olarak farklı zaman ve mekanlarda nasıl inşa edildiği sorusuna bir yanıt aranır (Campbell, 2010: 233). Kimlik inşası gerçekleştiğinde içerideki/dışarıdakinden, iç/dıştan, ben/ötekinden ayrılır (Campbell, 1992: 352).

İnşacı yaklaşım, devletlerin norm ve sosyal uygulamalarının kimlik-çıkara ilişkisini nasıl inşa ettiğini açıklar (Hopf, 1998: 192). Normlar, aktörlerin kimlik ve çıkarlarını kuran, uygun davranışın ne olması gerektiği hakkında aktörlere tavsiyede bulunan ve beklentiler oluşturan öznelararası anlamlandırmadır (Björkdahl, 2002: 21). Devletlerin kolektif anlayışları olan normlar, devletlerin davranışlarını düzenleyerek aktörlerin kimlik ve çıkarlarını oluşturur (Checkel, 1998: 327-328). Benzer olmayan farklı aktörler üzerinde, benzer davranışlarda bulunmalarını gerektirerek benzer davranış modelleri geliştirirler (Finnemore, 1996: 321).

Öznelararası yapının aktörlerin kimlik ve çıkarlarını nasıl dönüştürdüğü ve aktörlerin neden kurumsallaşan inanç ve pratikler uyarınca hareket ettiğini açıklamada sosyalleşme kavramı önemlidir (Schimmelfenning, 2003: 114). Schimmelfenning'in (2003) sosyalleşme hakkındaki teorik argümanına göre, devletler iç ve dış ortamda normatif eylemlerde bulunan rasyonel aktörlerdir; yani, uluslararası sistemde oluşan inanç ve kurumsallaşan pratiklerin benimsenmesi ve yayılması devletlerin kendi çıkarıdır (Schimmelfenning, 2003: 116). Sosyalleşme, devletin uluslararası çevrede

kurumsallaşmış normları, pratikleri ve inançları içselleştirme sürecidir; sosyal bir düzenin yayılması ve yeniden üretiminde önemli bir fonksiyonu vardır (Schimmelfenning, 2003: 112). Devletlerin sosyalleşmeleri egemenliklerinin başka ülkeler tarafından tanınmasını sağlar; böylece, devletler güvenliğini sağlamak için daha çok uluslararası toplumun kurumsal yapısına; daha az ulusal araçlara ve askeri güce sırtını dayar (Wendt, 1992: 425). Bu çerçevede, inşacı ve postyapısalcı yaklaşımın yukarıda bahsedilen dil, söylem, kimlik, tehdit, norm, çıkar, tercih ve sosyalleşme ile ilgili varsayımları, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde İslamofobinin kültürel boyutta etkili bir faktör olduğunu aşağıda verilen argümanlar üzerinden açıklamak için uygun bir teorik çerçeve sunmuş ve bu sebeple çalışmada yaklaşım olarak kullanılması tercih edilmiştir.

- Müslümanların İslami norm ve değerlere dayalı olan kimliği; göç, dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdiği “İslamcı” terör olayları, ekonomik kriz ve aşırı sağ popülist partiler aracılığıyla Yahudi-Hıristiyan değerlerine dayalı olarak tanımlanan Avrupa kimliği için bir tehdit olarak algılanır.
- Türkiye'nin sahip olduğu dini ve kültürel kimliği, AB üye ülkelerinin Türkiye'nin üyeliğine yönelik siyasi tercihlerini belirler.
- Türkiye'nin üyelik sürecinde AB norm ve değerleriyle olan sosyalleşmesi, Avrupa'nın üstün ve ileri kimliğinin Türkiye'nin AB üyelik süreci üzerinden yeniden üretilmesini sağlar.
- Aşırı sağ popülistler, Avrupa değer ve normları ile İslami değer ve normlar arasındaki uyumsuzluğu vurgulayarak, Avrupa kimliğinin evrensel üstünlüğünü söylemsel olarak yeniden inşa ederler.

Literatür İncelemesi

Çalışmada inşacı ve postyapısalcı yaklaşım, İslamofobinin kavramsal çerçevesi, yükseliş sebepleri ve Türkiye-AB ilişkileri hakkında literatür incelemeleri yapılmıştır. Tezin teorik çerçevesini oluşturan inşacı ve postyapısalcı yaklaşımla ilgili Hopf (1998) “The Promise of Constructivism in International Relations”; Björkdahl (2002) “Norms in International Relations: Some Conceptual and Methodological Reflections”; Campbell (1992) “Writing Security”; Wendt (1999b) “Social Theory of International Politics”; Wendt (1992) “Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics” çalışmalarından yararlanılmıştır.

İslamofobiyi tanımlama sorunsalıyla ilgili literatürde en fazla referans gösterilen ve Müslümanlara karşı korku ve önyargının gerekçeleri ilk kez açıklayan Runnymede Trust “İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma” (Islamophobia: A Challenge For Us All) (1997) raporu İslamofobinin İslam ve Müslümanlara karşı duyulan korku ve önyargı şeklindeki tanımını ilk kez ortaya koyması bakımından önemli bir kaynaktır. İslamofobinin ne olduğuyla ilgili mutabık kalınan bir tanım olmadığı için farklı yazarların yaptığı tanımlar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın İslamofobiyi yabancı düşmanlığı ve kültürel ırkçılıkla ilişkili bir kavram olarak göstermesinde Inssan (2015) “The Network Against Discrimination and Islamophobia”; Allen (2010) “Islamophobia”; Sarwar ve Raj (2016) “Islamophobia, Racism and Critical Race Theory” ve Bulmer ve Solomos'un (1999) “Racism”; Sunier (2016) “Editorial: What is Islamophobia?”; Cole

(2015) "Racism A Critical Analysis"; Blaut (1992) "The Theory Of Cultural Racism"; Werbner (2005) "Islamophobia inciment to religious hatred-legislating for a new fear?"; Alietti ve Padovan (2013) "Religious Racism. Islamophobia and Antisemitism in Italian Society"; Carr (2016) "Experiences of Islamophobia: Living with racism in the neoliberal era"; Hıdır ve Canatan (2007) "Batı Dünyasında İslamofobi ve Antiislamizm" ve Grosfoguel (2012) "The Multiple Faces of Islamophobia" başlıklı çalışmalar katkı sağlamıştır.

Çalışmada Avrupa'da İslamofobinin yükseliş nedenleriyle ilgili yapılan literatür incelemelerinde Perocco (2018) "Anti-migrant Islamophobia in Europe; Garner ve Selod (2014) The Racialization of Muslims: Empirical Studies of İslamophobia"; Brukaber (2017) "Between Nationalism and Civilisationism: the European Populist Moment in Comperative Perspective"; Kaya (2018b) "Right Wing Populism and Islamophobism in Europe and their İmpact on Turkey EU Relations" ve (2018a) "İslam Versus Europe? Populist Discourse and the Construction of a Civilisational Identity"; (2016) "İslam, Göç ve Entegrasyon"; Kaya ve Kentel (2005) "Euro-Türkler: Türkiye ile AB Arasında bir Engel mi?"; Wodak (2013) "Anythings Goes! The Haiderization of Europe" çalışmaları Avrupa'da İslamofobinin yeniden üretiminin nasıl gerçekleştirildiğini açıklayabilmeye katkı sağlamıştır.

Taggart ve Szczerbiak'ın (2018) "Eurocepticism, Crises and Politicak Parties" çalışması ise Avrupa şüphecisi olan aşırı sağ popülist partilerin ideolojilerinin ekonomik ve sosyal kriz ortamındaki etkisini inceleyerek çalışmaya önemli bir katkı sağlamıştır. İslamofobinin farklı ülkelerdeki yükseliş nedenlerinin inceleyen Gavenda (2017) FEATURE EU 28 Country Report Austria; Hauge (2017) FEATURE EU 28 Country Report Germany; Wiersma (2017) FEATURE EU 28 Country Report The Netherlands; Lindgaard, Dessi, Tassionari ve Özel (2018) "The İmpact of Global Drivers on the Future of EU-Turkey Security Relations" çalışmada ele alınan ülkelerin analiz edilmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

Kimlik, İslamofobi ve kimlik inşa sürecini inceleyen Checkel ve Katzenstein (2009) "European Identity"; Jackson (2018) "Islamophobia in Britain -The Making of a Muslim Enemy-"; Wodak (2007) "Discourses in European Union organizations: Aspects of access, participation, and exclusion"; Wodak (2012) "Language, power and identity"; McLaren (2006) "Identity, Interests and Attitudes to European Integration"; Boukala (2019) "European Identity and the Representation of İslam in the Mainstream Press"; ve Aydın-Düzgit (2012) "Identities and Modernities in Europe" çalışmaları Avrupa kimliğinin yeniden üretim sürecinde Müslümanların nasıl bir güvenlik meselesi haline getirildiğini açıklamak için çalışmaya önemli katkıları olmuştur.

Göçün tarihsel süreç içerisinde Müslümanları nasıl bir güvenlik meselesine dönüştürdüğü sorusunu yanıtlamada Castles (2006) "Guestworkers in Europe: A Resurrection?"; Castles (1997) "Multicultural citizenship: A Response to the dilemma of globalisation and national identity?"; Castles vd. (2013) "Rethinking Migration and Diversity"; Castles (2010) "Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective; Castles (2000) "International migration at the beginning of the twenty-first century:

global trends and issues”; Vasta (2007) “From ethnic majority policy: Multiculturalism and the shift to assimilationism in the Netherlands”; Huysmans (2000) “The European Union and the Securitization of Migration” alışmalarından bilgi alınarak faydalanılmıştır.

Son olarak, Türkiye-AB ilişkileri bölümünde yapılan literatür incelemesinde Müftüler-Baç’ın (2017) “Turkey’s future with the European Union: an alternative model of differentiated integration; Müftüler-Baç ve McLaren (2003) “Enlargement Preferences and Policy-Making in European Union: Impacts on Turkey”; Müftüler-Baç (2005) “Turkey’s Political Reforms and the Impact of the European Union”; Aydın-Düzgit ve Tocci (2015) “Turkey and the European Union” çalışmalarından yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İSLAMOFOBİ

Etimolojik olarak İslam ve phobia (korku) kelimelerinin birleşmesiyle oluşan ve İslam korkusu anlamına gelen İslamofobi, İslam dini veya ona mensup kişilere karşı duyulan korkuyu ifade eder (Sayar, 2014: 5). İslamofobinin ilk kez yeni bir kelime ve kavram olarak Britanya’da ortaya çıktığına büyük ölçüde inanılmasına rağmen Oxford English Dictionary, İslamofobi teriminin İngilizcede ilk kez 1991 yılında Insight isimli bir Amerikan dergisinde kullanıldığını belirtmiştir (Allen, 2010: 5). Akademik literatürde ise İslamofobi terimi ilk kez Müslüman antropolog W.A.R Şadid ile İslamog P.S Van Koningsveld’in “İslam Tehlikesi: Entegrasyonun Önündeki Engeller” (1992) adlı kitabında kullanılmıştır (Sayar, 2014: 5).

Fransızca kökenli bir kelime olan İslamophobie, İngilizcede ilk kez Şubat 1991’de bir Amerikan dergisinde, Müslüman olmayanların Müslüman olanlara karşı düşmanca tavır ve davranışlarını ifade eden bir kelime olarak kullanılmıştır (Richardson, 2008: 11). İslamofobinin ilk kez kullanımı hakkındaki diğer kaynaklar ve literatür ise İslamofobi teriminin ilk kez 1925 yılında Fransa’da Etienne Dinet ile Slima Ben İbrahim’in Hz. Muhammed hakkındaki “İslamofobi Hezeyanı” (accès de délire islamophobe) başlıklı yazılarında, günümüz kavram veya kullanım şeklini yansıtacak şekilde kullanılmadığı iddia edilmiştir (Allen, 2010: 5). Başka bir yerde ise, Caroline Fourest ve Fiammetta Vener’in “İslamofobi? İslamofobik? Ya da Sadece Laik” (Islamophobie?: Islamophobes? Ou Simplement Laiques!) isimli çalışmalarında İslamofobi teriminin, İran devrimi boyunca İranlı mollalar tarafından başörtüsü takmayı reddeden İranlı kadınları tanımlamak için kullanıldığı iddia edilmiştir (Allen, 2010: 5).

İslamofobinin derin bir tarihsel bir temeli bulunmaktadır (Esposito, 2018: 15). İslamofobinin tarihsel temeli genellikle Avrupa’nın İslam’la ilk kez karşılaştığı Endülüs Emevi devleti dönemiyle başlayan 8.yüzyıldan 15.yüzyıla kadar İslam dünyasının her alanda Hristiyan Batı dünyasına üstünlük sağladığı yıllara dayandırılır (Er ve Ataman, 2008: 749). 8.yüzyılda İspanya’nın Müslümanlar tarafından fethedilmesi, 12. ve 13.yüzyılda gerçekleşen Haçlı Seferleri, çok sayıda kuşatmanın ardından Osmanlı Devleti’nin İstanbul’u 1453 yılında fethetmesi, 1538 Preveze ve 1571 İnebahtı Deniz Savaşları ve Osmanlı’nın Viyana’yı iki kez kuşatarak Avrupa kapılarına kadar dayanması; Batı ve İslam Dünyasının tarihsel süreç içerisinde karşı karşıya geldiği en önemli olaylar olmalarının yanı sıra İslamofobinin tarihsel temelleri olarak kabul edilmektedir (Kirman, 2010: 26).

19.yüzyılın başlarından itibaren İslam’ın tanımlanması ve algılanmasında yeni bir sayfanın açıldığı döneme girilmiş; bir yandan Batılı askeri, siyasi ve ekonomik güçler Osmanlı’nın topraklarını paylaşırken diğer yandan; oryantalizm aracılığıyla Batı, İslam medeniyetini kendi bakış açısıyla tanımlamaya ve şekillendirmeye başlamıştır (Paçacı, 2001: 92). Batı’nın Müslüman ülke ve kültürleri baskı altına almak ve bu yöndeki davranışlarını haklı göstermek için oryantalizmi geliştirdiğine tanıklık edilmiştir (Richardson, 2008: 15).

Oryantalizm, doğudaki milletlerin geri kalmışlıklarını onların dinleriyle yakından ilişkilendirmiş ve bir “öteki” olarak söylemlerini İslam’a yöneltmiştir (Paçacı, 2001: 92-94). Kumar’a (2016) göre Batı, oryantalist dönemde İslam ve Müslümanlar hakkında beş temel oryantalist söylem üretmiştir, bunlar:

- “İslam monolitik bir dindir”
- “İslam cinsiyet ayrımcılığı yapan yegane dindir”
- “Müslüman akli muhakeme ve usallıktan yoksundur”
- “İslam’ın özünde şiddet vardır”
- “Müslümanlar demokrasi ve otonomiden acizdir” (Kumar, 2016: 66-91).

Oryantalizmin ürettiği bu İslam ve geri kalmışlık söylemi, sömürgeci güçlerin geri kalmış insanların yaşadığı topraklara uygarlık götürerek insanlığa katkıda bulundukları fikriyle sömürge faaliyetlerini meşrulaştırması sağlamıştır (Paçacı, 2001: 95). Batı dışı toplumlar “öteki” olarak görülmüş böylelikle; batının doğu üzerinde uygulamaya çalıştığı sömürgecilik meşru hale getirilmeye çalışılmıştır (Dikici, 2014: 51). Oryantalist dönemde İslam ve Müslümanlar hakkında inşa edilen tüm algı, imaj ve imgeler İslamofobinin gelişmesine bir temel sağlamıştır (Hıdır, 2017: 28).

1970’li yıllara kadar Batı’da geleneksel olarak var olan ancak ortadan kalkmış gibi gözüken İslamofobi, özellikle aşırı sağcı ve ırkçılar tarafından ifade edilirken; gerçek anlamda Batı’da İslamofobiden bahsetmek için 1979 İran İslam Devrimini beklemek gerekmiştir (Er ve Ataman, 2008: 756-757). İran Devrimi, Batı’da İslam ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz algıların daha da artmasını ve İslamofobinin daha belirgin şekilde ortaya çıkmasına bir imkan sağlamıştır. İran devriminin yanı sıra uçak kaçırma ve rehin alma olayları, 1980’li ve 1990’lı yılların terör olayları, 11 Eylül 2001’de Pentagon’daki Dünya Ticaret Örgütü’ne karşı yapılan saldırı, 21.yüzyılın sonunda çok sayıda Müslümanın Batı’ya gelmesi ve Avrupa’da son yaşanan terör saldırıları İslamofobinin ortaya çıkmasını tetiklemiştir (Esposito, 2017: 14)). Diğer yandan Orta Doğu’da süren çatışmalar, Körfez savaşları, 9/11 sonrası Irak ve Afganistan’da Amerikan emperyalizminin yeniden canlanması ve Müslüman ülkelerden çok sayıda insanın Avrupa’ya göç etmesiyle Avrupa’daki Müslüman nüfusun artması gibi faktörler İslamofobinin ivme kazanmasını sağlamıştır (Rana, 2007: 148-149).

Uluslararası etkiye sahip olmuş olan bu olaylar, Avrupa’daki Müslüman resmini daha da saldırgan bir resme dönüştürmüştür (Erdenir, 2010: 30). Müslümanlar terörle ilişki kurularak bir tehdit unsuru; değer farklılıkları açısından ise bir problem olduklarına odaklanılmıştır (Ogan vd., 2014: 31). Müslümanlar artık Batı ülkelerinde doğmuş olsalar veya yıllardır orada ikamet etmiş olsalar bile sadece bir yabancı değil; kültürü ve kimliği tehlikeli kişiler olarak algılanmaya başlamıştır (Marranci, 2004: 111). Bu durum 1980’li yıllardan sonra artık Müslümanların farklı ırk, etnik köken, milliyet, göçmen veya sömürge gibi sınıf veya konumlarından ziyade; artık dinleri aracılığıyla kategorize edilmeye başlanmasını sağlamıştır (Ghaneabassiri, 2012: 169). Bu doğrultuda Avrupa’da Müslümanların vatandaşlık hakkı elde etseler dahi dini kimlikleri yüzünden ayrımcı ve dışlayıcı tavırlara maruz kalmaları çalışmada İslamofobi ile yabancı düşmanlığı veya korkusu (xenophobia) kavramlarının birbirleriyle ilişkilendirilmesini sağlamıştır.

Yabancı düşmanlığı, göçmenlere ve yabancı olarak algılanan kişilere karşı tutumsal, duygusal ve davranışsal bir ön yargı şeklidir (Yakushko, 2009: 43). Yabancı düşmanlığı günümüzde daha çok Müslüman göçmen ve mültecilere karşı ortaya çıkmaktadır. Özellikle AB’de 2016 mülteci krizinden beri artan mülteci karşıtı duygular ve Avrupa’da en son yaşanan terör olayları yabancı düşmanı söylem ve eylemlerin artmasını sağlamıştır (Miller, 2018: 4). Canatan’a (2007) göre yabancı düşmanlığının iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan İlki; korku duyulan grup fiziksel, etnik köken ve kültürel özellikleri itibariyle farklı olduğundan genellikle toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görülmemektedir. İkincisi ise; yabancı düşmanlığında temel kaygı bir kültürü veya toplumu saf tutmanın onu yabancı etkilerden korumakla mümkün olacağından hareket eden yabancının bu saflığı bozacağı düşüncesidir (Canatan, 2007: 26).

İslamofobi terimi daha genel anlamda yabancı düşmanlığını ifade eden xenophobia kavramının uzantısında geliştirilmiş ve buna göre eğer yabancı düşmanlığı veya korkusu, Müslüman kökenli insanlara ve gruplara yönelik ise bu olgu İslamofobi olarak ifade edilmiştir (Canatan, 2007: 26). Esasen coğrafi varsayımlara dayanan xenophobia günümüzde Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanların vatandaş olsa veya doğumla vatandaşlık hakkı elde etseler dahi farklı bir dini inancı paylaşmaları sebebiyle yabancı olarak görülmelerini sağlamaktadır (Lean, 2017: 9). Bu bağlamda yabancı düşmanlığıyla ilgili bu ifadeler çalışmada dini kimliğin Avrupa’da “yabancı” veya “ötekini” belirleyen unsurlardan biri olduğu sonucuna ulaşmasına sağlamıştır.

1980’li yılların sonuna doğru Batılı liberal demokrasilerde doğrudan Müslümanlar ve İslam’ı hedef alan söylem ve eylemlere dikkat çeken siyasi aktivistler, İslamofobiye bir kavram olarak geliştirmeye başlamışlardır (Bleich, 2012: 179). Ancak günümüze değin gelen süreçte akademik literatürde yapılan farklı İslamofobi tanımlamaları bu hususta muğlaklığın olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda akademik literatürde yazarların yaptığı farklı İslamofobi tanımlarından bazıları şunlardır:

- İslamofobi, İslam dini ve ona mensup kişilere karşı duyulan korkudur (Sayar, 2014: 5).
- İslamofobi, tek tip bir korku ve düşmanlıktan ziyade göçmen karşıtı düşünce, ırkçılık veya yabancı düşmanlığını ifade eder (Miles ve Brown, 2003: 166).
- İslamofobi, 11 Eylül olayı sonrası korku veya çekinme halinin yerini İslam düşmanlığı ve İslam veya Müslüman karşıtlığına bırakan bir kavramdır (Hıdır, 2017: 29-30).
- İslamofobi, Müslüman kadın ve erkeklerin veya Müslüman olarak algılanan kişilerin yaşadığı bir ırkçılık türüdür (Carr, 2016: 61).
- İslamofobi, neo-liberal dönemde Avrupa’da göçmenleri damgalama ve güvenlikleştirme süreciyle birlikte belirginleşen kültürel bir ırkçılık türüdür (Kaya, 2018b: 9).
- İslamofobi ırkçılığın özel bir türüdür (Werbner, 2005: 6).
- İslamofobi ırkçı bir önyargıdır (Alietti ve Padovan, 2013: 599).
- İslamofobi açıkça hoşgörüsüzlükle ilgili bir formdur (Richardson, 2008: 12).
- İslamofobi bir çok kültürlülük fobisidir (Marranci, 2004: 115).

- İslamofobi, işlev ve amacı ırkçılık ve diğer benzeri fenomenlere benzeyen bir ideolojidir (Allen, 2010: 190).
- İslamofobi, bir sosyal grup veya bireye karşı olumsuz tavrın açıkça ifadesi olan ve bireyin bir sosyal gruba üye olması temeline dayanan Müslüman karşıtı bir önyargıdır (Strabac ve Listhaug, 2008: 269).
- İslamofobi en iyi şekilde doğrudan İslam ve Müslümanları hedef alan olumsuz tutum ve duygulardır (Bleich, 2012: 179-181).
- İslamofobi bir yönetsellik biçimidir (Kaya, 2011: 24).

İslamofobiyi tanımlama sorunsalıyla ilgili olarak Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) (EUMC) (2006) ve European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) Genel Politika Önerisi No.5 (General Policy Recommendation No.5) İngiliz düşünce kuruluşu Runnymede Trust raporunun İslamofobi tanımını referans göstermiştir (EUMC, 2006: 60). 1997 yılında ilk kez İslamofobiyi Müslümanlara karşı var olan ön yargı ve ayrımcılık şeklinde tanımlayan İngiliz düşünce kuruluşu Runnymede Trust, İslamofobinin günümüzde en fazla kabul gören bu anlamıyla kullanılmasını sağlamıştır (Esposito, 2018: 17). İslamofobinin son yıllarda siyasi ve kamu söylemlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmesinde akademik çalışmalarda en çok atıfta bulunulan İngiliz düşünce kuruluşu Runnymede Trust raporunun önemli bir payı olmuştur (Green, 2015: 9). “İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma” (Islamophobia: A Challenge For Us All) (1997) başlıklı rapor, İslam ve Müslümanlara karşı duyulan korkunun sebeplerini şu şekilde açıklamıştır:

- İslam monolitik ve sabit bir dindir; bu sebeple günümüz ihtiyaçlarını karşılayamaz.
- İslam bölücü ve ayrıştırıcıdır.
- İslam Batıdan aşağıdır; barbar, cinsiyetçi, irrasyonel ve ilkeldir.
- İslam şiddet, tehdit, terörizmi destekleyen, medeniyetler çatışmasıyla ilişkili bir dindir.
- İslam siyasi bir ideolojidir; askeri ve siyasi amaçlar için kullanılır.
- İslam’ın Batıyı eleştirmesi ve tartışması gereksizdir.
- İslam’a yönelik düşmanlık Müslümanlara karşı ayrımcılığı haklı çıkarma ve toplumsal hayattan dışlamak için kullanılmaktadır.
- Müslüman karşıtlığı normal ve doğaldır (Runnymede Trust, 1997: 5).

İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma (1997) başlıklı rapor Müslümanların sosyal, ekonomik ve toplumsal hayattan dışlandığı, ayrımcı muamele gördüğü, İslam dininin ortak değerlere sahip olmadığı, Batıdan aşağı olduğu, Yahudi, Hristiyan ve diğer semavi dinler gibi bir inanç ve manevi kaynaktan ziyade şiddet içeren siyasi bir ideoloji olarak görüldüğü algısını ortaya koymuştur (Esposito, 2018: 17). İslam’ı karalayan ve kalıplaştıran bu tanım, korku ve endişeyi İslam’ın şiddet içeren doğasıyla ilişkilendirmiştir (Sunier, 2016: 141).

Çalışmanın bu kısmında İslamofobinin tanımı, kavramsal olarak ilk kez kullanımı, tarihsel kökeni, gelişimi, yabancı düşmanlığı kavramıyla olan ilişkisi, literatürdeki farklı tanımları ve tanımlanmasıyla ilgili mevcut muğlaklıktan bahsedildi ve İslamofobi tarihsel kökeni oldukça eskiye dayanan, oryantalist düşünceden beslenen ve yabancı düşmanlığıyla ilişkili bir kavram olarak ele alındı. Bundan sonraki kısımlarda da İslamofobinin ilişkili olduğu diğer konular/kavramlar ırkçılık, kimlik, göç, entegrasyon ve dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdikleri “İslamcı” terör olayları çerçevesinde ele alınarak açıklanmaya devam edilecektir.

1.1. Irkçılık ve İslamofobi İlişkisi

Çalışmanın bu kısmında “İslamofobi günümüzde kültürel bir ırkçılık türü olarak nasıl ortaya çıkmaktadır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda İslamofobi ve ırkçılık arasındaki ilişkisini ortaya koyabilmek için iki aşama izlenmiştir. İlk aşamada ırkçılık hakkında bilgi verilmiştir. İkinci aşamada ise kültürel ırkçılık detaylı bir şekilde ele alınarak İslamofobiyle olan ilişkisi ortaya koyulmuştur.

Günümüzde çok fazla kullanılmasına rağmen çok az anlaşılan İslamofobinin meşru bir tanımı yapılmamış olsa da genel olarak hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından ırkçılık ve ırk ayrımcılığı kavramları çerçevesindeki kullanımı geliştirilmiştir (EUMC, 2006: 60). İslamofobi İslam, Müslümanlar ve onlara ilişkin meselelere karşı korku veya önyargılı bakış açısıdır ve bu korku ve önyargılı bakış açısı, ırkçılık ve ayrımcılık ya da şiddet biçimi halini alıp almasa da İslamofobi bir insan hakları ihlali ve sosyal bütünleşmeye yönelik bir tehdittir (Council of Europe, 2004: 23).

İslamofobi, ırkçılık ve ayrımcılık şekilleriyle ilişkilidir; ırkçılık ve ayrımcılık bağlamının dışında açıklanamaz (Council of Europe, 2004: 6). Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu (European Commission against Racism and Intolerance) (ECRI) ırkçılığı “ırk, renk, dil, din, milliyet veya etnik köken gibi bir sebepten bir kişiyi veya bir grup insanı hor görmeyi haklı çıkaran inanç veya kişinin veya bir grup insanın üstünlüğü mefhumu inancı” olarak tanımlamıştır (ECRI, 2002: 5). BM’nin (Birleşmiş Milletler) insan haklarıyla ilgili ilk sözleşmesi olan “Tüm Irk Ayrımcılığı Türlerinin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme”nin (1965) (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Racism) (ICERD) birinci maddesi ise “ırk ayrımcılığı” kavramını şu şekilde tanımlamıştır:

...”ırk ayrımcılığı siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamu yaşamının herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınması, uygulanması ya da eşit bir koşulda yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik ırk, renk, soy veya ulusal veya etnik kökene dayalı herhangi ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih demektir” (ICERD, 1965: 2).

İrkçılık, kişinin davranışlarının kalıtsal olarak değişmez karakterde olduğu ve ilişkilerinde aşağı ya da üstün olma durumlarının ayırt edici bir niteliği olarak düşünülür (Taguieff, 2001: 146). Irkçılığın farklılaştırma ve hiyerarşik biçimde düzenleme olmak üzere iki işlevi vardır. Hiyerarşik biçimde düzenleme işlevi, ırkların sosyal ve kültürel

açından farklılıkları aşağı ya da üstün olmalarını belirlerken; farklılaştırma işlevi ise her biri farklı kalıtıma sahip ırkların biyolojik ve kültürel kolektif kimliklerinin bu ırkların hem kendilerine özgü dünyasını hem de özel yeteneklerini belirlemesiyle ilgilidir (Taguieff, 2001: 146). Dolayısıyla ırkçılık, de facto ya da de jure biçimde ırkların belli bir hiyerarşiye göre ayrılmalarını sağlamaktadır (Garner ve Seled, 2014: 4).

İrkçilik 19.yüzyıl boyunca tüm Batılı ülkelerde emperyalist politikaların temeli ve güçlü ideolojisi olmuştur (Arendt, 1973: 158). Tarihsel süreçte Birinci Dünya Savaşı sonrası 1922’de İtalya’da Mussolini, 1933’de Almanya’da Hitler, 1939’da İspanya’da Franco ile birlikte ırkçı rejimlerin iktidarı, Nazizm ve Faşizm temelinde ırkçılık bir ideolojiye dönüşmüştür (Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM), 2015: 7-8). İrkçılığın bir ideoloji olarak görülmesi ise meydana geldikten sonra şiddetin haklı olarak gösterilmesini sağlamıştır (Taquieff, 2001: 162).

Son 60 yıldır ırkçı söylemlerde tarihsel bir dönüşüm yaşanırken; biyolojik ırkçılık söylemleri azalmış ve kültürel ırkçılık dünya sisteminin egemen ırkçılık türü olmuştur (Grosfoguel ve Mielants, 2006: 4). Biyolojik veya klasik olarak adlandırılan ırkçılık, genetik olarak en üstün ırkın beyaz ırk olduğu ve aynı zamanda beyaz ırk olarak tanımlanan Avrupalıların üstünlüğünün de doğrudan kabulü anlamına gelen bir ırkçılık türüdür (Blaut, 1992: 292). Nazi Almanya’sının yenilgisi, sömürge karşıtı mücadeleler ve Batı imparatorluğu içindeki sömürge azınlıkların yurttaşlık hakları hareketi gibi tarihsel ve siyasi gelişmeler biyolojik ırkçılığın kültürel ırkçılığa dönüşmesini sağlamıştır (Grosfoguel ve Mielants, 2006: 4). Bu bağlamda tarihsel süreçte yaşanan siyasi gelişmelere bağlı olarak ırkçılığın türleri, üstün “biz” ve aşağılık “öteki” arasındaki ilişkinin nasıl yeniden inşa edildiğini açıklamak için güçlü bir çerçeve sunmaktadır.

Kültürel ırkçılığın günümüzdeki egemenliğiyle birlikte devam eden ırkçılığın tarihsel sürekliliği bugün İslamofobi ve ırkçılık arasındaki ilişkiyi anlayabilmemizi sağlamıştır (Grosfoguel ve Mielants, 2006: 4). Biyolojik ırkçılığın aksine kültürel ırkçılıkta, Avrupalı olmayanlar ırksal olarak değil; kültürel açıdan geri olarak görülürler (Blaut, 1992: 293). Kültürel değerler, “ötekine” karşı tavırları belirleyen en önemli faktörlerden biridir (Taras, 2009: 91).

Modern dönemde gelenek, kültürel pratikler ve dinin ön plana çıktığı “kültürel” veya “yeni ırkçılık” olarak adlandırılan ırkçılık türünde biyolojik özelliklerden ziyade kişilerin kültürel aidiyetleri ve bu doğrultuda benimsediği norm, değer ve dini pratikleri belirleyici olmuştur (Hıdır, 2017: 35). Baskın tema biyolojik değil, kültürel farklılıkların aşılamazlığıdır yani; bazı grup ya da halkların diğerlerinden üstünlüğü değil sınırların kaldırılmasının sakıncası, hayat tarzlarının ve geleneklerin uyumsuzluğu savunulur (Balibar, 2000: 30). Yani kültürel ırkçılıkta Müslüman ve Avrupalı toplumlar arasındaki farklılıklar kültür aracılığıyla ortaya koyulur.

Kültür, gruplarda yer alan kişilerin katı, homojen olarak görülmesine, kültürleriyle tanımlanmasına, gruplardaki kişilerin kültürleri sebebiyle birbirleriyle uyumsuz ve bazı kültürlerin ötekine üstün olmasını sağlar (Taras, 2009: 84). Kültürel ırkçılıkta dinin sadece kişiye özgü değil, doğduğu topluluğa aidiyetiyle de ilgili olduğu düşünülür yani; din, cinsiyet ve ırk gibi doğuştan elde edilen bir şey olmamasına rağmen kişilerin inanç

grubuyla bağlarını kesememesi Avrupa’da bir Müslümanın topluluğuyla olan bağı yüzünden dahi (dini vecibelerini yerine getirmese bile) ırkçılığa maruz kalmasına neden olabilmektedir (Erdenir, 2010: 35). Kültürel ırkçılığın bu özelliği Avrupa’da yaşayan Müslüman göçmenlerin ait oldukları topluluk kimliğinden ayrı olarak değil; topluluk kimlikleriyle birlikte algılandıklarını gösterir.

Kültürel ırkçılık günümüzde daha çok İslamofobiyle öne çıkmasına rağmen tarihsel temelini oldukça eskiye dayandığı savunulur. 1492 yılında Hristiyan İspanya monarşisinin Müslüman İspanya’yı yeniden ele geçirerek Arap ve Yahudileri İspanya yarımadasından kovması ile aynı dönemde Amerika kıtasının keşfi ve yerli halkın sömürgeleştirilmesi günümüzde etkili olan kültürel ırkçılığı anlamak açısından önemli bir temel olmuştur (Grosfoguel ve Mielants, 2006: 2). Bu iki olay Avrupalı/Euro-Amerikan Hristiyan merkezli kapitalist dünya sistemi içinde dini kimliğin ötekiliğin ilk işareti olmasını sağlarken; Avrupa, dünyanın geri kalanı içindeki ayrıcalıklı nüfusu, Arap ve Yahudiler ise yanlış dinin insanları olarak görülmüştür (Grosfoguel ve Mielants, 2006: 2). Bu bağlamda kültürel ırkçılığın temelini Avrupa’nın sömürgecilik yarışına girdiği tarihsel dönemde aramak gereklidir.

Avrupa imparatorluklarının İslam imparatorluklarıyla ilişkisinin sömürgeci bir ilişkiye dönüşmesi (17.yüzyılda Hollanda’nın Endonezya’yı, 18.yüzyılda Britanya’nın Hindistan’ı sömürgelestirmesi ve Birinci dünya savaşı sonrası Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasıyla) Hristiyan olmayan dinlerin (İslam veya Yahudilik gibi) aşağılaştırılması yerine bu dinlere inanan insanların pratiklerinin (Müslümanlar veya Yahudiler gibi) aşağılaştırılmasına dönüşmüştür (Grosfoguel ve Mielants, 2006: 3-4).

Avrupa’da İslamofobinin güçlenmesi ve Müslümanların aşağılaştırılma süreci birbiriyle bağlantılı olmuştur (Perocco, 2018: 37). Müslümanlar aşağılaştırılırken İslam’a başvurulur (Carr, 2016: 52). Müslümanlar (hem aşağılaştırılmış bir grup hem de dini “öteki” olarak) çeşitli şekillerde aşağı ve geri olarak nitelendirilerek İslam özü itibariyle Batı’dan farklı ve “aşağı” olarak gösterilir (Miles ve Brown, 2003: 165). Blaut (1992) Avrupa’nın dışında kalanların kültürel açıdan “geri” ve “aşağı” olarak kabul edilmesinde Avrupa ile ilgili dört fikrin etkili olduğunu belirtmiştir, bunlar:

- Dünyanın merkezi özgün, yenilikçi ve ilerleyici olan Avrupa’dır
- Avrupalı olmayan dünya çevresi geleneksel ve kültürel olarak durgundur
- Avrupa’nın yenilikçi, ilerleyici vb. olmasının temel sebebi Avrupalılara özgü olan düşünce yapısı veya ruhu, akılcılıktır
- Avrupalı malların, Avrupalı yerleşimcilerin, Avrupa sömürgeciliğinin ve Avrupalı düşüncenin yayılmasından meydana gelen yayılma sürecinin kendisi doğaldır ve bu yayılma sonucunda çevrede ilerleme meydana gelir (Blaut, 1992: 294-295). Dolayısıyla bu ifadeler, günümüzde İslam ve Müslümanların “aşağı” ve “geri” olarak nitelendirilmesinde Avrupa’nın sömürgeci faaliyetlerinin ve Avrupa merkezci bakış açısının önemli bir rolü olduğuna işaret etmektedir.

İslamofobi, 15.yüzyılın sonundan beri dünya sisteminin Hristiyan merkezli dini hiyerarşisinin İslam’ı aşağılaştırma ve altlaştırmasıyla ürettiği kültürel bir ırkçılık türüdür

(Grosfoguel ve Mielants, 2006: 2). İslam'ı ve Müslümanları Avrupa'dan "aşağı" ve "geri" olarak tasvir eden bazı kültürel karşıtlık ve uyumsuzluk ifadeleri, çalışmada İslamofobinin kültürel bir ırkçılık türü olarak tanımlamasını sağlayan temel nedenler arasındadır. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir:

- "Müslümanlar hoşgörüsüzdür"
- "İslam günümüz çağına uyum sağlayamayacak kadar geleneksel bir dindir"
- "Müslümanlar kendi grup üyeleriyle görüşmeyi tercih ederler"
- "Müslümanlar yaşadıkları ülkeden çok ana vatanlarına sadıktır"
- "Müslüman dini liderler terörle çok az mücadele ederler"
- "İslam, Hristiyan medeniyetine bir tehdittir"
- "Avrupa kültürü İslam kültüründen üstündür" (Alietti ve Padovan, 2013: 591).
Sonuç olarak İslamofobi teriminin iki farklı ancak birbiriyle ilişkili boyutu bulunmaktadır; ilki, bir fobinin Müslüman birey ve topluluklara karşı ayrımcılığa yol açan bir ırkçılığa dönüşmesi, ikincisi ise medeniyet olarak İslam'a karşı bir düşmanlığa yol açmasıdır (Alietti ve Padovan, 2013: 599).

Müslümanlara karşı ortaya çıkan ırkçılığı ten rengi ya da başka farklılıklardan ziyade Müslüman inancının sembolleri tetiklemektedir (Cole, 2015: 56). Bu bağlamda Müslümanlara yönelik gerçekleşen ayrımcılık ve ırkçılıkla ilgili tartışmalar da sıklıkla başörtüsü yasağıyla ilgili tartışmalarla gündeme gelmektedir. Örneğin; Avrupa Adalet Divanı, başörtüsünün tarafsızlık ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle işten atılan Samira Arçbita ve Asma Bougnaoui isimli kişilerin davasında iş yerinin dini veya siyasi sembollerin kullanılması konusunda aldığı bir karar varsa buna uyulması gerektiği ve bu durumda başörtüsü yasağının doğrudan bir ayrımcılık teşkil etmediği yönünde kararını vermiştir (2017 Report on the application of the EU Charter of Fundamental Rights, 2018: 82-83). Avrupa Adalet Divanı verdiği bu kararda başörtüsünü İslam dininin bir gereği olarak görmek yerine, başörtüsü takmamayı bir tarafsızlık belirtisi olarak görmesi Müslümanlara yönelik gerçekleşen kültürel ırkçılığın Avrupa'nın en yüksek yargı merci tarafından onaylandığını açıkça göstermektedir.

İslamofobi, akademik çalışmaların birçoğunda kültürel bir ırkçılık türü, ayrımcılık ve insan hakları ihlali olarak tanımlanıp ifade edilmesine rağmen; hali hazırda hukuki açıdan bir ırkçılık türü veya devletlerin kendi ulusal yasalarında mevcut olan bir ırka yönelik nefret suçu kapsamında tanımlanmamıştır (Hıdır, 2017: 24-25). İslamofobinin bir ırkçılık türü olarak tanımlanmamasına ise Müslümanların bir ırk olmadığı ve bu doğrultuda onlara karşı düşmanlığın da bir ırkçılık türü olamayacağı gerekçe gösterilir (Richardson, 2008: 12).

İslamofobiyle mücadeleye daha tutarlı ve anlamlı bir yaklaşım kazandırabilmek, İslamofobinin ne olduğu kadar ne olmadığını da anlatabilmek, İslamofobik nefret suçlarının tespit edilip kayıt altına alınması ihtiyacı ve İslamofobinin hükümet ve diğer yetkililerce ciddiye alınması gerektiğini savunan kişilerin girişimlerini engellemek isteyen çevreler tarafından ortaya atılan argümanlara karşı çıkma ihtiyacı; siyasi geçerliliği olan işlevsel bir İslamofobi tanımını gerekli kılmaktadır (www.perspektif.eu, 27.2.2019).

İngiltere'deki Tüm Parti Meclis Grubu (All Party Parliamentary Group) (APPG) Müslüman İngilizlerin yaşadığı sorunlar karşısında daha etkin ve verimli hareket edebilmek adına İslamofobi kavramının yasalar çerçevesinde net bir tanımının yapılması gerektiğini savunmuş ve meclise bir İslamofobi tanımı önermiştir (Aktan, euronews, 16.5.2019). APPG'nin önerdiği tanıma göre, "İslamofobi kökeni ırkçılığa dayanan ve Müslümanlığın ya da Müslüman olarak algılananların ifade biçimlerini hedef alan bir ırkçılık türüdür" (www.archbishopcranmer.com, 15.5.2019). Ancak APPG tarafından önerilen İslamofobi tanımı, hükümet tarafından ifadelerin iyi seçilmesi için teklifin daha fazla inceleme ve değerlendirilmesi gerektiği ifade edilerek reddedilmiştir (Dearden, independent, 16.5.2019). Dolayısıyla Müslüman karşıtı ırkçılık bir norm halini almamıştır (Carr, 2016: 116).

Yukarıda İslam, Müslümanlar ve Avrupa hakkındaki ifadeler çerçevesinde çalışma İslamofobinin günümüzde kültürel bir ırkçılık türü olarak ortaya meydana geldiğini ve günümüzde İslamofobinin kültürel bir ırkçılık türü olarak meydana gelmesinde oryantalizm ve Avrupa-merkezci düşüncelerin etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

1.2. Kimlik, Avrupa Kimliği ve İslamofobi İlişkisi

Çalışmanın bu kısmında "Avrupa kimliğinin yeniden inşa edilmesinde İslamofobi nasıl etkili olmaktadır?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda kimlik, Avrupa kimliği ve İslamofobi arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için üç aşama izlenmiştir. İlk aşamada, kimliğin ne olduğu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci aşamada, kimliğin "ben" ve "öteki" arasındaki karşılıklı etkileşimiyle gerçekleşen inşa sürecine ve Avrupa kimliğinin "öteki" karşısındaki yeniden üretim sürecine değinilmiştir. Üçüncü aşamada ise, günümüzde İslam ve Müslümanlar hakkındaki aşağı ve geri "öteki" algısının Avrupa kimliği ile nasıl inşa edildiği; İslam'ın Batılı değerlerle zıt ve uyumsuz olduğu fikirleriyle alınmıştır.

Kimlik; aktörlerin kim ya da ne olduklarıyla ilgilidir (Wendt, 1999b: 231). Kimliğin tanımı yapılırken kişilerin paylaştıkları ortak yaşamdan kaynaklanan aidiyet ve dayanışmadan ziyade ötekine olan karşıtlık üzerine odaklanılır yani "biz" paylaşılan ortak deneyimler, ortak hedefler ve ortak bir geleceğin aksine ötekini yadsıma esasına dayalı olarak tanımlanır (Delanty, 2005: 8). "Biz" kimliği "ötekinin" farklılıkları üzerinden yeniden üretilir dolayısıyla; "biz" olması için mutlaka bir "öteki" gereklidir (Hopf, 1998: 184).

Devletler öteki devletlerin kimlik algısına göre, sosyal pratikleri aracılığıyla ve eş zamanlı olarak kendi kimliklerini "ötekine" atfettikleri anlamla yeniden üretirler bu yüzden "kimliğin yeniden üretimi kontrol dışıdır" (Hopf, 1998: 175). Haçlı Seferleri döneminde Hristiyan dünyasının ötekisi Müslümanlar olurken; Osmanlı imparatorluğunun kurulması ve Hristiyan dünyası üzerindeki askeri hakimiyetini güçlendirmesiyle birlikte Müslüman "öteki" yerini Osmanlı Türk'üne bırakmış, İkinci Dünya savaşıdan sonra ise, Avrupa'nın yeni ötekisi Sovyetler Birliği olmuştur (Neumann, 1999: 41-65).

15.yüzyıla kadar coğrafi bir ifade olan Avrupa; Batı Avrupa güçlerinin kolonyal genişlemeleri, İstanbul'un fethi, Avrupalı olmayan güçlerle karşılaşmalar ve Osmanlı

Devleti'nin yayılmasına karşı gösterilen direnç “uygarlığa dayalı” değerler sistemiyle tanımlanan ve kültürel çerçevesi olan bir Avrupa fikrini ortaya çıkarmıştır (Delanty, 2005: 47-48). Roma hukuku, siyasi demokrasi, parlamenter kurumlar, Yahudi-Hristiyan ahlakı, Rönesans hümanizmi, rasyonalizm, emprisizm, romantizm ve klasisizm Avrupa'nın kültürel miras olarak paylaştığı ortak değer ve gelenekleri olarak düşünülmüştür (Smith, 1992: 70). Yunan-Roma geleneği, Rönesans, Reform, Aydınlanma mirası ve Batılı bilimlerin Batının evrenselliği ve ayrıcalığını tesis etmesiyle; 16.yüzyılda barbar, 19.yüzyılda ilkel, 20.yüzyılda gelişmemiş ve 21.yüzyılda anti-demokratik olarak nitelendirilen tüm “öteki” düşünce geleneklerinin aşağı olarak kabul edilmesiyle Batının evrenselliği fikri artık sabit bir bilgi olmuştur (Grosfoguel, 2012: 19-22).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik nitelikli bir uluslararası örgüt olarak kurulan AB; 1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) adıyla kurulmuş, 1957 Roma Antlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), 1967'de Avrupa Topluluğu (AT) ve 1991 Maastricht Antlaşmasıyla birlikte Avrupa Birliği'ne dönüşmüş ve Birliğin zamanla ortak siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel değerler üzerine inşa edilen bir birliğe dönüşmesi amaçlanmıştır (Kaiser ve Kaya, 2018: 413). 1975 yılında Avrupa Konseyine (AK) sunulan Tindemans Raporuyla Avrupa Birliği'nin daha bütünleşmiş bir siyasi birim olması teşvik edilmiştir (Kaya ve Kentel, 2005: 69). Tindemans Raporuyla ortak bir Avrupa vizyonu, Birliğin karar alma süreçleri, ortak dış politikası, ekonomik ve sosyal politikaları, Avrupa vatandaşlığı ve Birliğin kurumlarını güçlendirmeye ilgili tavsiyeler verilmiştir (Tindemans Report, 1975).

Devletlerin ulusal kimlik inşalarını gerçekleştirmek için kullandıkları ulus-inşa stratejileri gibi Avrupa Birliği de bir Avrupa kimliği inşa etmek için ortak para, bayrak, marş, anayasa, vatandaşlık, pasaport, sürücü belgesi gibi ulus-inşa stratejileri benimsemiştir (İnaç, 2010: 142-143). AB'nin bu temsilleri ve politikaları, Avrupalı elitlerin Avrupa halkları arasında ortak bir bilinç oluşturma amacıyla meşrulaştırıcı uygulamalar kullandıklarını göstermiştir (Boukala, 2019: 49). Ulus üstü egemenlik, ortak bir kader ve Avrupa'ya özgü olarak tasvir edilen ortak değerlerin korunması gereği algısıyla ortak bir kimlik algısı oluşturulmaya çalışılmış ve birleşik bir Avrupa'nın gerekliliği, Avrupa entegrasyonu temasıyla vurgulanmıştır (Boukala, 2019: 251-252).

Avrupa kimliğinin inşası, Avrupa uygarlığının tarihsel, kültürel ve sosyal temellerinde bulunmaya çalışılmış ve bu durum Avrupa fikrine dair farklı tanımları ortaya çıkarmıştır (İnaç, 2010: 144). Örneğin; Aydın-Düzgit (2012) Avrupa'nın bir güvenlik topluluğu, demokratik değerleri savunan bir topluluk, siyasi bir proje ve kültürel bir alan olduğunu ileri sürmüştür (Aydın-Düzgit, 2012: 171). Avrupa, kültürel olarak tanımlanırken Yahudi-Hristiyan değerleri, Yunan felsefesi, Roma hukuku ve Aydınlanma hümanizmi üzerine; coğrafi olarak Avrupa, Akdeniz ve Arktik okyanusuyla sınırı olan, Ural ve Kafkas dağlarından Atlantığa kadar uzanır; siyasi olarak ise 9.yüzyılda Şarلمان İmparatorluğundan gelen veya 10.yüzyılın ortalarından 19.yüzyıl başlarına kadar Kutsal Roma İmparatorluğuyla tanımlanabilir (Kiljunen, 2004: 48). Yüzyıllardır Montesquieu, Voltaire, Kont Richard Coudenhove-Kalerg gibi Avrupa yanlısı liderler, birleşik bir

Avrupa için homojen bir dine dayalı öneriler sunarak Türkiye'yi Avrupa'dan dışlamış ve doğuyu tehdit edici bir "öteki" olarak görmüşlerdir (Kiljunen, 2004: 48).

1999'dan sonra AB için bir anayasanın gerekliliği AB gündemine yoğun şekilde gelmeye başlamış ve 15 Aralık 2001'de yapılan zirve toplantısında devlet ve hükümet başkanları tarafından "Avrupa Birliğinin Geleceğine İlişkin Deklarasyon" yayınlanarak Birliğin, daha demokratik, saydam, etkin olması ve Avrupa vatandaşları için bir Avrupa Anayasası hazırlanması gerektiğine dair görüşlere yer verilmiştir (Erdoğan, 2008: 349). Şubat 2002 tarihinde gerçekleştirilen ilk toplantı sonunda hazırlanan AB Anayasa Taslağı, Haziran 2003'teki Selanik Zirvesi'nde, devlet ve hükümet başkanlarına sunulmuş ve uzun bir tartışma ve karşılıklı müzakerelerden sonra Ekim 2004'te "Avrupa İçin Bir Anayasa Öngören Antlaşma" (Anayasal Antlaşma) metni imzalanmıştır (Oğurlu, 2008: 12).

Anayasa Taslağının hazırlanması sürecinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri içeriğinin netleştirilmesi olmuştur. Papa II. John Paul, Avrupa medeniyetinin kaynağında genelde din; özelde Hristiyanlık dini olduğunu ileri sürerek, AB için hazırlanacak olan Anayasa taslağında Hristiyanlık dinine mutlaka yer verilmesi gerektiğini savunmuştur (Kiljunen, 2004: 51). Ancak, oluşturulan Taslak Anayasa'da Hristiyanlığa dair hiçbir ibare eklenmemiştir. Anayasal Antlaşma'nın üye ülkelerde onaylanması ve yürürlüğe girme süreci ise üye ülkelerin kendi anayasal usullerine bırakılmıştır. Pek çok üye ülke, hem anayasanın meşruiyetini artırmanın hem de demokrasi açığını gidermenin bir yolu olarak yurttaşlarının anayasal süreçteki rollerini ve söz haklarını artırmak amacıyla, parlamento onayına ilaveten anayasal metni referanduma götürme kararı almıştır (Oğurlu, 2008: 12).

Özellikle Fransa ve Hollanda'da gerçekleştirilen referandumlarda çıkan "hayır" kararı bir anayasa krizinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (www.ikv.org.tr). Demokratik meşruiyet ve halk iradesi söyleminin bu derece güçlü olduğu anayasalaşma sürecinde, referandumda çıkacak "evet" kararının, Türkiye'ye karşı Aralık 2004'e müzakere tarihi verme konusunda olumlu bir gelişme olacak olması Anayasal Antlaşma'nın referandumda reddedilmesinde oldukça etkili bir neden olmuştur (Baykal, 2004: 153). Bu bağlamda, Anayasal Antlaşma'nın üye ülkelerde yapılan referandumlarda reddedilmesinde; üye ülkelerin ulusal egemenlik ve ulusal kimlik kaybı yaşama korkusu, AB ile ilgili genel endişe ve huzursuzluklar, Brüksel kaynaklı yasal düzenlemelerin ve ortak politika alanlarının sayısındaki artış, Türkiye'nin Birliğe katılımı endişesi, Anglosakson ekonomik liberalizminin "Sosyal Avrupa" modelinden uzaklaşması, küreselleşme, Avrupa'da ulusal etkinin kaybı, AB entegrasyonunun gittikçe hızlanması, AB'nin vatandaşları yakınlaştırma meseleleri üzerindeki etkisi, Avro ve AB'deki demokrasi sorunu gibi endişe ve korkuların etkili olduğu söylenebilir (Miller, 2005: 14).

1999'dan önce Avrupalı olmaktan kastedilen Avrupa kimliğini oluşturan coğrafi, tarihi ve kültürel unsurlarken, Amsterdam Antlaşmasından sonra Avrupalı olmanın nitelikleri özgürlük, demokrasi, insan hakları, temel özgürlükler ve hukuk devleti gibi özellikler çerçevesinde tanımlanmıştır (Oğurlu, 2008: 27-28). Avrupa kimliğini "çoklu kimlikler topluluğu" (ensemble of multiple identities) olarak tanımlayan Kaelble (2009) göre ise Avrupa'yla ilgili beş tip kimlik tanımı yapar. İlki, Avrupa'nın dünyanın geri kalan tüm

topluluklarından daha üstün ve dünyada gelişimin öncüsü olarak tanımlandığı kimliktir. İkincisi, Avrupa'nın dış dünyadaki bir kültürel, ekonomik, siyasi ve ahlaki "aşağı" tehdidiyle karşı karşıya kaldığında "öteki" tarafından işgal edilme ve ele geçirilme korkusunun; Avrupa'nın "aşağı" ile tanımlanmasını sağladığını belirtir. Günümüzde özellikle İslam dünyası ve Asya'nın yükselişi bu tanımlamayı yeniden ortaya çıkarmıştır. 1950 ve 1970'li yıllarda oldukça yaygın olan üçüncü tanımda Avrupa, dünya çapında modernleşmenin bir aktörü olarak; dördüncü tanımda ise birbirinden farklı medeniyetler arasında Avrupa en iyi medeniyet olarak tanımlanır. Son olarak beşinci tanımda, Avrupa'nın iç çeşitliliğine odaklanılır ve Avrupa çeşitlilik içinde birlik olarak tanımlanır (Kaelble, 2009: 198-199). Avrupa'yı tanımlamada kullanılan tüm bu kategoriler eş zamanlı olarak kendi ve siyasi karşıtı arasındaki en dikkat çekici farklılıkları ifade etmiştir (Janoschka, 2011: 285).

Avrupalı sosyal demokratlar Avrupa fikrini çeşitlilik, kültürel farklılık, ortak bir gelecek, demokrasi, insan hakları, laiklik, siyasi coğrafya, ulus ötesi anlayış ve siyasi birlik anlayışına dayandırmışlardır (Kaya ve Kentel, 2005: 60). Avrupa fikrini tözselleştiren muhafazakarlar ise, Avrupa'yı tanımlarken bu tanıma İslam ve Türkiye'yi dahil etmeyerek daha çok Hristiyanlık, tikellik, gelenek, fiziki coğrafya, kültürel birlik, ulusal sınırlara vurgu yapmış ve kültürel çeşitliliği reddetmişlerdir (Kaya ve Kentel, 2005: 60). Örneğin; Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olmadığını savunan eski Fransa Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing, Türkiye'nin Müslüman karakteri ve yüksek doğum oranını ima ederek "farklı bir kültür, farklı bir yaklaşım, farklı bir yaşam tarzı" olarak gördüğünü ifade etmiştir (www.theguardian.com, 09.11.2002). Ayrıca Giscard, Avrupa'nın kimliğinde Hristiyanlık unsurunun önemli olduğunu şu sözleriyle vurgulamıştır: "Bizim laik değerler de, Hristiyan değerlerinden geliyor. Çünkü hümanizmin Hristiyan kökleri var" (Hürriyet, 22.03.2007). Avrupa kimliğine yönelik bu iki yaklaşım, çeşitli ötekileştirme pratiklerini göstermektedir.

Pew araştırma şirketinin 2015-2017 yılları arasında 34 Avrupa ülkesinde 56.000 katılımcıyla gerçekleştirdiği araştırmaya göre, Batı Avrupa ülkelerindeki çoğu kişi Hristiyanlığı ulusal kimliğin önemli bir parçası olarak görmediğini ve din ile devletin ayrı olması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin; Almanya'da katılımcıların %64'ü gerçek bir Alman olmada Hristiyan olmanın çok veya hiç önemli olmadığını ifade ederken bu oran Avusturya'da %61'i, Fransa'da %65'i ve Hollanda'da %77'dir (Pew Research Center, 29.10.2018). Dolayısıyla araştırmanın sonuçları birçok Avrupa ülkesinde Hristiyanlığın, kimliğin önemli bir unsuru olarak görülmediğini ortaya koymuştur.

Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra artık komünizm tehlikesinden kurtulan Avrupa'nın Soğuk Savaş sınırlarında Batı Avrupa kimliğini yapılandırma imkanının kalmaması, tarihsel düşmanı olan İslam'ı yeniden düşman olarak belirlemesini sağlamıştır (Delanty, 2005: 189). Batının İslam'ı yeniden kendisine düşman olarak belirlemesi ise beraberinde İslam ve Müslümanların öteki olarak görülmesini sağlamıştır. İslam, ideolojik olarak Yahudi-Hristiyan Batı'ya karşı tehdit olan dini bir öteki; Müslümanlar ise, siyasi ve dini olarak Hristiyan ve Yahudilere muhalif kişiler olarak görülmüştür (Pratt, 2011: 382). İslam; Batı değerlerine direnen, demokrasiye meydan

okuyan, Avrupa'nın Yahudi-Hristiyan mirasını reddeden bir din olarak gösterilmiştir (Marranci, 2004: 115). Dolayısıyla, Müslüman kimliği Avrupa kimliğinin ötekisi olarak görülmektedir.

Avrupalılığın ideal insani değerleri, Avrupa uluslarının kendilerini ilkel ve uygar arasındaki farka dayanarak yeniden inşa etmelerini sağlar (Lentin, 2004: 65). Örneğin; Zempi ve Chakraborti'nin (2014) "İslamofobi, Mağduriyet Ve Başörtüsü" (Islamophobia, Victimisation And The Veil) saha çalışmasının sonuçlarına göre, Batı'da İslam'ın en güçlü sembolü olarak görülen başörtüsünün kadınlara itaatkar, ezilen ve boyun eğen bir rol verdiği düşünülür. Müslümanların Avrupa değerlerine uyum sağlayamaması, İslam'ın Avrupa değerlerine zıt bir din ve ulusal kimliğe tehdit olduğu algısı ise, Batı'da Müslümanlara karşı İslamofobik saldırıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Zempi ve Chakraborti, 2014: 112). Bu doğrultuda kimlikle ilgili ifade edilenler çalışmanın Avrupa kimliğinin yeniden inşasında İslam'ın sembolleri, norm ve değerlerinin "öteki" olarak konumlandırılmasının; Avrupa kimliğinin yeniden üretiminde İslamofobinin bir araç olarak kullanıldığı sonucuna ulaşmasını sağlamıştır.

1.3. Dini Radikal Terör Grupları ve İslamofobi İlişkisi

Çalışmanın bu kısmında, Avrupa'da dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen, medya ve Avrupalı liderlerin genellikle "İslamcı" veya "İslami" terör olayları olarak ifade ettikleri saldırıların, günümüzde İslamofobinin yeniden üretilmesinde nasıl bir araç olarak kullanıldığı ele alınacaktır.

Dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen "İslamcı" terör olayları, Avrupa'da İslam dinini ve Müslümanları ötekileştirme pratiklerinden birisidir. "İslamcı" terör olaylarının, Batı'da İslam'ın şiddet ve terör dini olduğu fikrine genel olarak bir popülerlik kazandırdığı söylenebilir. Ancak, çalışmanın önceki kısımlarından "İslamofobi" başlığında da görüleceği gibi, Batı'da İslam'ın şiddet ve terörle ilişkili bir din olduğuna yönelik fikirlerin temeli yeni değildir. Bu nedenle 11 Eylül olayları ve daha sonra birçok Avrupa ülkesinde gerçekleştirilen "İslamcı" terör saldırılarının, İslam'ın şiddet ve teröre eğilimli bir din olduğu fikrini ortaya çıkardığını söylemek yerine; bu düşüncenin yeniden üretilmesinde önemli bir araç olarak kullanıldığını söylemek daha doğru olacaktır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Batı, komünizm yerine kendisine yeni düşman olarak İslam'ı seçmiş; din ve kültür olarak İslam'ı Batı dünyasına bir tehlike ya da tehdit kaynağı olarak göstererek kitleleri harekete geçirmek önemli bir siyasi araç haline gelmiştir (Aktaş, 2018: 137). Örneğin; 1993'te Foreign Affairs'ta yayınlanan "Radikal İslam'ın Meydan Okuması" (The Challenge of Radical Islam) makalesinde Judith Miller, 1991 Nisan ayında Sudan'ın başkenti Hartum'da elli beş ülkeden gelen İslamcı politikacı ve entelektüellerin Batı'yı yenmek ve kendi ülkelerinde İslamcı devletler oluşturmak için geniş bir uzlaşa sağlayarak altı maddelik bir manifesto yayınladıklarını belirtmiştir (www.foreignaffairs.com, 01.3.1993).

Avrupa bağlamında İslamofobinin amacı, çoğunluğu Müslümanlar ve İslam'ın içerdeki düşman olduğuna inandırmaktır (Kaya, 2013: 75). Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte ortadan kalkan "dış düşman" sendromu yokluğunda iktidarlar, kendi varlıklarını yeniden

üretebilmek için Müslümanları hedef alan “içimizdeki düşman” sendromunu üretmişlerdir (Kaya ve Kaiser, 2018: 415). Müslümanların “içimizdeki düşman” ve “öteki” olduğu algısı, uluslararası etkiye sahip birçok olay sayesinde ortaya çıkarılmıştır. İran Devrimi, Salman Rüşdi olayı, 9/11 olayları, Fransa’daki başörtüsü tartışmaları, Danimarka’daki karikatür krizi, Madrid ve Londra’daki terörist saldırıları gibi uluslararası etkiye sahip olaylarla Müslümanların pasif resmi, saldırgan bir resme dönüşmüştür (Erdenir, 2010: 30).

11 Eylül 2001’de El Kaide’nin ABD’deki ikiz kulelere saldırısı sonrası, dünya bir nevi terörizm çağı denilen bir döneme girmiş; 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 terör saldırıları ise Avrupa’nın derinden sarsılmasına yol açmıştır (Barın, 2016: 242). Avrupa’da 11 Mart 2004 Madrid, 7 Temmuz 2005 Londra, 22 Temmuz 2011 Oslo, 7 Ocak 2015 Charlie Hebdo, 9 Ocak 2015 Paris, 13 Kasım 2015 Paris, 22 Mart 2016 Brüksel, 14 Temmuz 2016 Nice, 19 Aralık 2016 Berlin, 22 Mayıs 2017 Manchester, 3 Haziran 2017 Londra ve 17 Ağustos 2017 Barselona’da düzenlenen terör saldırılarında yüzlerce kişi yaşamını yitirmiştir (www.aa.com.tr, 18.08.2017).

Özellikle 11 Eylül olaylarıyla başlayan ve farklı coğrafyalarda çeşitli terör saldırılarının kaynağının İslam inancı olarak görülmesi; Batılı ülkelerde yaşayan Müslümanların ötekileştirilmesi ve dışlanması sürecini hızlandırmıştır (Anık, 2012: 446). Bu bağlamda, İslamofobi kavramının özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Müslümanlara yapılan fiili ve entelektüel saldırıları ifade etme amacıyla yaygın bir kullanıma kavuştuğu söylenebilir (Er ve Ataman, 2008: 755). 11 Eylül olaylarıyla birlikte artık Batı’da İslam ve Müslümanlar şiddet ve terör ile anılmaya başlamış, korku yerini karşıtlık veya düşmanlığa bırakarak ırkçılık ve ayrımcılığa dönüşmüştür (Hıdır, 2017: 29).

11 Eylül olaylarından sonra Müslümanlar; uzun süre Avrupa’da yaşamış veya orada doğmuş olsalar bile hem terörle savaşta “içerideki düşman” olarak hem de bağlı oldukları İslami norm ve değerler Avrupalılık kavramının kendisine bir tehdit olarak görülmüştür (Alietti ve Padovan, 2013: 586). Larsson’un (2005) yapmış olduğu araştırmaya göre, Müslümanların %90’ı 11 Eylül olaylarından sonra İslamofobik tutum ve davranışların hedefi haline geldiklerini düşünmeye başlamış; Müslüman toplulukların tümü olmasa da birçoğu ise, doğrudan veya dolaylı bir biçimde 11 Eylül’de ABD’de yaşanan terör saldırısından olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir (Larsson, 2005: 29-32).

Diğer yandan, Hollanda’da 2002 yılında Pim Fortuyn ve 2004’te Theo Van Gogh’un öldürülmesi olayları Müslüman karşıtı söylem ve ifadelerin etkisinin artmasını sağlamıştır (Cesari, 2010: 13-14). Avrupa’nın Yahudi-Hristiyan değerleri üzerine inşa edildiği fikri, İslam ve Batı arasındaki farklılıklara dikkat çekilerek desteklenmeye başlamıştır (Marranci, 2004: 106). Bu iki cinayet, İslam’ın Avrupa değerleriyle bir arada olamayacak kadar uyumsuz ve zıt bir din ve Avrupa değerleri ve yaşam tarzına yönelik ise büyük bir tehdit olduğu fikrinin güçlenmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, “İslamcı” terör olaylarının ardından hem Müslümanlara yönelik artan ırkçı saldırılar hem de İslam ve Avrupa değerlerinin birbiriyle zıt ve uyumsuz olduğuna yönelik tartışmalar, Avrupa’da çok kültürlülükle ilgili eleştirilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

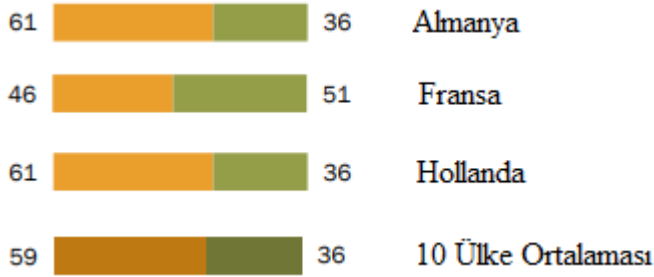
9/11 olaylarından sonra, çok kültürlülük öldü yorumu birçok yorumcu tarafından ifade edilmeye başlamıştır (Madood, 2008b: 84). Özellikle Avrupa'daki İslam ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz tartışmalar, çok kültürlülüğü şüpheli bir kavram haline getirmiştir (www.theguardian.com, 17.9.2007). Çok kültürlülüğün sonu fikrinin, yurt içinde gerçekleşen terörle (home-grown terror) ilişkilendirilmesi ise, hem tüm Müslümanların terörden sorumlu tutulmasını hem de başarısız entegrasyonun tek sorumlusunun Müslümanlar olarak görülmesini sağlamıştır (Madood, 2008a: 17). Yani; “İslamcı” terör olayları, Avrupa’da İslam’ın şiddet ve terörle ilişkili bir din olduğu algısının yeniden üretilmesini sağlarken; Müslümanların Avrupa’ya başarısız entegrasyonunun dini farklılıklarla ilişkilendirilmesini sağlamıştır.

Özellikle medyada İslam kılıç dini, şiddet dini, şiddet peygamberi gibi nitelendirmelerle Batı medeniyeti ve değerlerine yönelik küresel bir tehdit olarak gösterilmiştir (Atalay, 2014: 132). Medya, gazeteciler, entelektüeller ve siyasetçiler sık sık İslam, şiddet, radikallik, terör, Müslüman ve göçmen kelimelerini birlikte kullanmıştır. Herhangi bir Müslümanın karıştığı basit bir olay bile, medya tarafından “İslamcı” terör eylemi ya da “İslamcı” terörist kavramlarıyla, zihinlere doğrudan şiddeti ve radikalliği çağrıştıran bir İslam ve Müslüman imajı oluşturmaktadır (Aslan, Ünal ve Kayacı, 2016: 456). Öyle ki, 1995’te Oklahoma City’de resmi bir binayı bombalayan kişi gayri Müslim bir Amerikalı olmasına rağmen olayın ilk gerçekleştiği anda Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) 1993’te bombalanmış olduğuna işaretlerle, medya Müslümanları suçlamıştır (Kumar, 2016: 118-119).

İslam, Müslümanlar, radikalizm ve terör ilişkisini inceleyen araştırmacı Oliver Roy, Fransız gazetesi Le Monde’de yazdığı “Cihatçılık bir kuşağa özgü nihilist bir isyandır” makalesinde, Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ve El Kaide gibi radikal terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri cinayet ve katliamların İslam diniyle alakalı olmadığını; İslam dininin radikalleşmediği, aksine radikalizmin İslamileştiğini tespitinde bulunmuştur (www.medyascope.tv, 06.12.2015). Yani; terör örgütlerinin İslam adına gerçekleştirdiklerini ifade ettikleri saldırıların aslında İslam’la bir ilgisi olmadığı; terör örgütlerinin İslam’ı sadece eylemlerini meşrulaştırma aracı olarak kullandıklarını belirtmiştir.

“İslamcı” terör eylemleri, çoğunluk toplumunun ulusal, sosyal ve kültürel güvenliğinin yüksek risk altında olduğunu düşünmesini sağlamıştır (Kaya, 2013: 65). Bu bağlamda, 2015 yılında patlak veren mülteci kriziyle Avrupa’ya çok sayıda mültecinin gelmesi, Avrupa ülkelerinde “İslamcı” terör olaylarının artacağına yönelik korku ve endişelerin de artmasına yol açmıştır. Pew araştırma şirketinin on Avrupa ülkesinde gerçekleştirdiği “Avrupalıların Mülteci Dalgası Korkusu Daha çok Terörizm, Daha az İş Anlamına Geliyor” (Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs) (2016) başlıklı araştırmasında, Avrupalıların çoğu, ülkelere gelen mültecilerin terör ihtimalini arttırdığını **Şekil 1**’deki gibi belirtmişlerdir.

Şekil 1. Mülteciler Ülkemizde Terör Eylemi Olma Olasılığını Nasıl Etkiler (Arttırır veya Arttırmaz)

Kaynak: Pew Research Center (11.7.2016: 30).

Şekil 1'de açıkça görüldüğü üzere, Avrupalıların birçoğu Suriye'deki iç savaştan kaçarak Avrupa ülkelerine gelen mültecilerin, Avrupa ülkelerinde terör ihtimalini arttırdığını düşünmektedir. Bu bağlamda, mültecilerin "İslamcı" terör olaylarıyla ilişkilendirilmesi aynı zamanda Müslümanların Avrupa'da bir güvenlik meselesi olarak görülmelerini sağlamıştır.

Sonuç olarak postyapısalcı yaklaşım, çalışmada dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdikleri "İslamcı" terör olayları ve İslamofobi arasındaki ilişkinin açıklanması için uygun bir teorik çerçeve sunmuştur. Avrupa'da dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen "İslamcı" terör olayları, İslam'ın şiddet ve terörle ilişkisi kurularak, İslam ve Avrupa değerleri arasındaki uyumsuzluğun yeniden üretilmesini sağlar. "İslamcı" terör olayları, Müslüman göçmenlerin sahip oldukları dini kimlikleri yüzünden Avrupa değerlerine ait norm, kural, değer ve yaşam tarzıyla uyumsuz olmaları ve bir güvenlik sorunu olarak algılanmalarını sağlar. Bu doğrultuda "İslamcı" terör olayları, Avrupa'da "ötekini" belirleyen faktörün, İslam kimliği olmasını sağlar. Dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen "İslamcı" terör olayları, Avrupa vatandaşları arasında ulusal kimliğe dayalı tehdit ve korkuların ortaya çıkmasını sağlayarak Müslümanların Avrupa ve İslam arasındaki kimlik farklılıkları üzerinden "öteki" olarak inşa edilmelerini sağlar.

1.4. Göç, Entegrasyon ve İslamofobi İlişkisi

Çalışmanın bu kısmında göç, entegrasyon ve İslamofobi arasındaki ilişki ortaya koyulacaktır. Bunun için ilk aşamada, Avrupa'da Müslüman göçmenlerin dini ve kültürel farklılıklarının çeşitlilikten ziyade; neden uyumsuzluk olarak algılandığı ortaya koyulacaktır. İkinci aşamada ise, entegrasyon politikalarının Avrupa kimliğinin yeniden yeniden üretimini nasıl gerçekleştirdiğine değinilecektir. Böylelikle Müslüman ve Müslüman kimliği karşısında Avrupalı kimliğinin norm ve değerlerinin, entegrasyon ve İslamofobi arasındaki ilişkiyi belirlediği ortaya koyulmuş olacaktır.

Entegrasyon, göçün ve Müslüman göçmenlerin güvenlik meselesine dönüşmesinin bir sonucudur. Göçün Avrupa'yı çok kültürlü topluluklara dönüştürmesi zamanla Müslümanların güvenlikleştirilmelerine ve toplumda farklılıkların çeşitlilikten ziyade; bir uyumsuzluk belirtisi olarak görülmesini sağlamıştır. Göç ile birlikte ortaya çıkan entegrasyon politikaları, Avrupa'da Müslüman kimliğin norm ve değerlerinin Avrupa değerlerinden daha aşağı ve geri olduğu gerekçesiyle uyumsuz olduğu fikrini ortaya

çıkarmıştır. Dini ve kültürel kimliğin nasıl bir entegrasyon eksikliği İslam'ın Avrupa değerleriyle uyumsuz bir din olarak görülmesini sağlayan birtakım gelişmeler, Müslümanların Avrupa'ya entegrasyonu tartışmalarını başlatmıştır.

Avrupa'daki İslamofobinin göç ile sıkı sıkıya bağlantılı olduğu konusunda da bir uzlaşma vardır (Er ve Ataman, 2008: 756). 1960'lı yıllar boyunca Batı Avrupa'da göç iyi bir şey olarak görülürken günümüzde değişen küresel sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle göç kültürleşerek; korku, istikrarsızlık, terör, şiddet, işsizlik, yoksulluk, suç, güvensizlik kaynağı olarak görülmeye başlamıştır (Kaya, 2013: 64-65). Göç karmaşık bir yapı haline gelerek; göç kontrolleri, azınlıkların topluma nasıl entegre edileceği, çok kültürcülük ve vatandaşlık gibi konular günümüzde birçok ülkede tartışılan önemli meseleler haline gelmiştir (Castles, 2012: 6).

Avrupalı demokrasilerin göçle birlikte çok kültürlü topluluklara dönüşmesi ulusal kimlik kriziyle sonuçlanmıştır (Rydgren, 2008: 746). Özellikle çok kültürlülüğe karşı çıkan ve Avrupa merkezci bir kültür ideolojisini esas alan aşırı sağ partiler, kültürel farklılıkları vurgularken; Müslüman göçmenlerin topluma uyum sağlamakta zorlandıkları ve ekonomiye yük oldukları yönündeki argümanları öne sürerler (Yardım, 2017: 225). Göçmenleri etnik ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak görürler ve suç, diğer sosyal güvensizlik türleri, işsizliğin sebebi, Batı demokrasilerindeki büyük refah devlet yardımlarını suiistimal ettikleri gibi stratejilerle göçü farklı şekillerde bir problem olarak gösterirler (Rydgren, 2008: 746).

Müslümanların homojen bir grup, İslam'ın ise; şiddeti, kadına baskıyı ve terörü teşvik eden bir ideoloji, Avrupa yaşam tarzına ve aydınlanmanın ortaya çıkardığı hümanizm, özgürlük gibi değerlere karşı bir din, Avrupa'ya gelen Müslüman göçü, Avrupa vatandaşlığına geçiş ve Avrupa'da Müslüman doğum oranının artışıyla birlikte Avrupa'nın büyük bir İslam işgali tehlikesiyle karşı karşıya olduğuna yönelik kalıp yargı ve söylemler Müslümanları, Batı toplumlarına bir tehdit olarak inşa etmiştir (Cesari, 2010: 205). Örneğin; 2002 yılı seçimlerinde Hollanda'da gereğinden fazla göçmen olduğu, İslam'ın geri kalmış bir din olduğu gerekçesiyle sınırları kapatma çağrısında bulunan göçmen karşıtı siyasetçi Pim Fortuyn ve daha sonra Hirsi Ali ile birlikte yapmış olduğu film yüzünden Theo Van Gogh'un 2004'te öldürülmesi, İslam'ın geri kalmış ve batılı demokratik değerlerle uyuşmayan bir din olduğu iddialarını arttırmıştır (Vasta, 2007: 726). Bu yüzden göçmen karşıtı aşırı sağ partilerin herkesin aynı adet ve gelenekleri paylaşırsa toplumun daha iyi olacağına dair güçlü inancı; ülkede gerimin azalması için göçün durdurulması gerektiği, toplumda farklı dinlerin çeşitliliğinin daha iyi olduğuna dair inancın yanlış bir kanı olduğu ve göç için en önemli niteliğin Hristiyan geçmiş ve inanç olduğunu savunurlar (Rydgren, 2008: 746-747).

Rotterdam'da imam olan Khalil El-Moumni'nin Mayıs 2001'de ulusal bir tv kanalında eşcinsel evliliğin yasalaşması hakkındaki görüşleri ise, Hollanda medyası tarafından tüm Müslümanların ortak görüşü olarak yansıtılmış ve artan homoseksüel saldırıları Müslümanların Avrupa'ya entegrasyon eksikliği, çok kültürlülük projesinin başarısızlığı, Müslüman toplulukların dini ve kültürel açıdan geri kalmışlığının sebebi olarak görülmüştür (Jackson, 2018: 129-131).

Theo Van Gogh ve Pim Fortuyn'un öldürülmesi, 2004 Madrid, 2005 Londra, 7/7 Londra'da gerçekleşen terör eylemleri, Karikatür krizi (2006), Fransa'daki başörtüsü meselesi, Papa 16.Benedict'in provakatif ifadeleri, minare tartışmaları, Fransa'daki burka yasağı, "Müslümanların Masumiyeti" (The Innocence of Muslims) filmi, Thilo Sarrazin'in kitabı, Jack Straw'ın yüzü örtülü kadın görmek istemediğine yönelik ifadeleri, Paul Scheffer'in "Çok kültürlülük Draması" (Multicultural Drama) kitabı Batı kamuoyunda Müslüman algısını öyle ya da böyle şekillenmesini sağlamıştır (Kaya, 2013: 68-69).

Dini inançların açıkça sergilenmesinin Avrupa toplumunun liberal ve laik doğasına sembolik bir tehdit olarak algılanması, Müslümanların dini inançlarının Avrupa'ya entegrasyonu ile ilgili endişelere neden olur (McLaren, 2006: 84). Örneğin; birçoğu Türkiye, Fas, Cezayir, Pakistan gibi Müslüman ülkelerden gelen göçmenlerin çoğunun giyimleriyle dini tercihlerinin ne olduğunu açıkça göstermeleri, Avrupa toplumlarının seküler ve laik doğasına bir tehdit olarak algılanmalarını sağlar (McLaren, 2006: 83-84). Fransa'da ise İslami kıyafetler cinsiyet eşitliğine bir tehdit olarak algılanır (Jackson, 2018: 118). Özellikle Müslüman karşıtı aşırı sağ partiler sekülerliği İslam'ın kamu alanlarındaki görünürlüğünü minimize etme yolu olarak özellikle seçer ve laikliği göçmen ve mültecileri dışlamanın bir yolu olarak kullanırlar (Brubaker, 2017: 14).

Farklı dil, din ve kültürden gelen insanların çoğunluk toplumuyla yaşadığı kültürel etkileşim veya kültürleşme, azınlıkların çoğunluk toplumunun siyasi ve sosyal kültürüne eklemlenmeleri için çok kültürlülük teorileri, entegrasyon teorileri, asimilasyon teorileri, kültürel farklılıkları dışlama gibi farklı yaklaşımların benimsenmesini sağlamıştır (Ceceli-Köse, 2012: 11-12).

Asimilasyon, entegrasyon ve çok kültürlülük birer entegrasyon modelidir (Madood, 2015: 236). Asimilasyon modelinde göçmenlerin çoğunluk toplumundan ayırt edilemez olması ve onları çoğunluk toplumundan farklılaştıran dilsel, kültürel ya da sosyal karakteristik özelliklerinden vazgeçmeleri beklenir dolayısıyla, göçmenler yalnızca grup kimliklerinden vazgeçtiklerinde vatandaş olabilirler (Castles, 1997: 6-8). Müslüman ülkelerden gelenler, Avrupa değerleriyle oldukça uyumsuz ve asimilasyona pek yatkın olmadıkları için Avrupa değerlerine büyük bir tehdit olarak algılanırlar (Rydgren, 2008: 745-746). Bu bağlamda, asimilasyon modelinde göçmenlerin grup kimliklerini terk etmelerinin beklenmesi; İslam'ın Avrupa değerleriyle birarada olamayacak uyumsuz olduğu fikrinden kaynaklanır. İslami norm ve değerlerin Avrupa değerleriyle herhangi bir uyumu söz konusu olmadığı için göçmenlerden Müslüman kimliklerini terk etmeleri beklenir.

Çok kültürlülük ise; farklı kimlikleri tanıma ve bu kimliklere saygı duymaktır (Madood, 2018: 5). Çok kültürlülüğün iki perspektifi vardır; ilki devletin ayrımcılıkla mücadele, hükümet hizmetlerine eşit erişimi sağlamakla yükümlü olduğu sosyal hakları koruması, diğeri ise; etnik grupların kendi dil, kültür ve dinlerini sürdürebilme hakkını devletin tanımasıdır (Castles vd., 2013: 118). Aynı ülkede farklı kültürlerin eşit bir şekilde uyum içerisinde yaşayabilmeleri çok kültürlülüğü ifade ederken; çok kültürcülük ise, kültürleri birbirleriyle ilişki olmayan kompartımanlar şeklinde değerlendiren bir ideolojidir

(Köftürücü, 2017: 961-962). Çok kültürcülük ideolojisi, azınlık kültürlerinin kimliklerini ifade edebilmelerini amaçlarken, kültürleri bölümlere ayırma eğilimindedir; çok kültürcülük, kültür kavramını bir etnik grubun mülkiyeti olarak tözselleştirerek kültürleri bağımsız birimler olarak şeyleştirme, sınırları ve karşılıklı farklılıkları aşırı vurgulama riski taşır (Kaya, 2013: 67-68; Kaya ve Kentel, 2005: 78).

Çok kültürlülüğün bir ideoloji olduğunu ve siyasilerin bir yönetsellik biçimi olarak kullandığını savunan Kaya'ya (2013) göre, 1960'lerden beri Avrupa toplumlarında, göç ve hareketlilik neticesinde meydana gelen çeşitliliği yönetmek için Batılı devletler çok kültürlülük, tolerans ve güvenlikleştirme gibi farklı yönetsellik teknikleri uygulamışlardır (Kaya, 2013: 63). Örneğin; Hollanda 1979 yılında yayımladığı "Hükümet Konseyi Politikası" (Council for Government Policy) (SCGP) raporunda, misafir olarak görülen göçmenlerin evlerine dönmelerinin aksine, kalıcı olarak Hollanda'da yaşamaya devam etmeye niyetli olduklarını belirtmiş ve bu rapordan sonra Hollanda hükümeti göçmenleri Hollanda toplumuna entegre edebilmek için çok kültürlülük prensibine dayalı 1983 Etnik Azınlıklar Politikasını çıkarmış ancak; bu politikanın başarısızlığı neticesinde çok kültürlülük yerini entegrasyon politikasına bırakmıştır (Nisic, 2008: 4-10).

1970'lerde çok kültürlülük, çeşitliliği yönetmek için yeni bir yol olarak birçok parti tarafından desteklenmesine rağmen; günümüzde dramatik bir şekilde çok kültürlülük politikalarına verilen destek azalmıştır (Castles vd., 2013: 115). Örneğin; Angela Merkel ve David Cameron gibi Avrupalı liderler, çok kültürlülüğün başarısız olduğunu ve çok kültürlülüğün öldüğüne dair ifadelerde bulunmuşlardır (Madood, 2015: 239).

Avrupa toplumlarında yaşayan Müslüman göçmenlerin, çoğunluk toplumun norm ve değerlerine uyması beklenir ancak; bu norm ve değerlerin göçmenlerin topluma kabulünde temel ölçüt olarak kabul edilmesi aynı zamanda Avrupa'da asimilasyona eğilimli entegrasyon politikalarının temelini teşkil eder (Hıdır, 2017: 37-38). Bu yüzden Avrupalılar genellikle çok kültürlülük ve ulusal kültürün bir arada olamayacağını düşünürler ve çoğu Avrupalının entegrasyondan kastettiği şey aslında asimilasyondur (Madood, 2008a: 16). Örneğin; 9/11 sonrası Avrupa'da Müslümanların "İslamcı" propagandaya yatkın oldukları ve topluma uyum sağlayamadıkları gerekçesiyle başörtüsü, minare, İslami sembollerin yasaklanması gibi yasal tedbirlere başvurulmuştur (Kumar, 2016: 226).

Günümüzde Avrupa kıtasında çok kültürlü toplum modelinden ziyade sivik entegrasyon yaygınlaşmıştır (Joppke, 2004: 253). Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda gibi Avrupa ülkeleri göçmenlere yönelik ulusal politikalarında entegrasyon sözleşmelerinin başlatılması ve vatandaşlık testleri gibi değişik uygulamalara gitmiştir (Castles, 2010: 1572). Örneğin; Fransa, sivik erdemler olarak kabul ettiği dili kullanma, sosyal davranış, kıyafet, sekülerlik temelinde asimilasyona dayalı bir entegrasyon politikası uygulamaktadır (Castles, 1997: 9). Hollanda'da ise 2005'te sivik entegrasyon kurslarına katılımı, 2006'da göçmenlerin Hollandacasının sözlü ve yazılı olarak akıcı olma şartı, 2007'de entegrasyon kursları ücretlerini göçmenlerin kendileri ödemeleri ve eğer testi geçerseler ödedikleri ücretin %70'inin geri ödeneceği kanun; açıkça Hollanda'nın

entegrasyon politikasının günümüzde asimilasyoncu karakterinin arttığını gösterir (Nisic, 2008: 9-10).

Dünyanın birçok yerinden uzun süre göç alan Avusturya ise, 2007’de çıkardığı “2007 Avusturya Vatandaşlık Kanunu” (Austrian Citizenship Act of 2007) ile vatandaşlık kanununda ikamet süresinin dört yıla çıkarılması, çifte vatandaşlığın kaldırılması ve vatandaşlık testi gibi yenilikleri yürürlüğe koyarak göçmenlerin vatandaşlığa geçişini zorlaştıran değişiklikler yapmıştır (Castles vd., 2013: 118). Sonuç olarak, Avrupa ülkelerinin göç ile birlikte çok kültürlü topluluklara dönüşmesiyle ortaya çıkan entegrasyon politikaları, çalışmanın inşacı ve postyapısalcı yaklaşım çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşmasını sağlamıştır.

- Müslümanların Avrupa’ya entegrasyonunu belirleyen aktör kimliktir.
- İslam’ın norm ve değerlerinin Avrupa değerleriyle bir arada olamayacak kadar zıt ve uyumsuz olarak algılanması, Müslümanların Avrupa için bir tehdit ve güvenlik sorununu olarak inşa edilmesini sağlar.
- Avrupa ülkelerinde İslam’a yönelik kimlik algıları, asimilasyona dayalı sivil entegrasyon politikalarının tercih edilmesini sağlar.
- Entegrasyonu politikaları, aşağı ve geri İslam kimliği karşısında üstün ve ileri Avrupa kimliğinin yeniden üretilmesini sağlar.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AVRUPA'DA YÜKSELEN İSLAMOFOBİ

Çalışmanın ikinci bölümünde “Avrupa ülkelerinde İslamofobinin yükseliş sebepleri nelerdir?” sorusuna cevaplar aranacaktır. İslamofobi yükselişi Avrupa ülkelerinde yaşanan sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik krizlerle ilişki kurularak ele alınacaktır.

İslamofobinin yükselişi aynı zamanda sürekli olarak yeniden üretimiyle ilgilidir. İslam'ın ve Müslümanların güvenlikleştirilmesi İslamofobinin yeniden üretimini gerçekleştirir. Dolayısıyla, İslamofobinin yeniden üretilmesini sağlayan faktörler, aynı zamanda yükselmesini de sağlar. Günümüzde Avrupa ülkelerinde İslamofobinin sürekli yükselişini açıklayabilmek için İslam ve Müslümanların nasıl güvenlikleştirildiğini incelemek gereklidir.

Bu bağlamda İslamofobinin Avrupa'da yükseliş nedenleri; tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleşen göçler, neo-liberal dinamikler ve Avrupa'daki aşırı sağ popülist partiler başlıkları çerçevesinde ele alınacaktır. Bu çerçevede 21.yüzyılda Müslümanlar Avrupa'nın bir güvenlik meselesi haline nasıl ge(tiri)lmıştır?, Müslümanlar Avrupa toplumlarına sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan gerçekten bir tehdit midir? sorularına cevap bularak, İslamofobinin günümüzde nasıl siyasi bir yönetim anlayışı olarak kullanıldığı gösterilmiş olacaktır.

1960'lı yıllarda emek göçü dalgası sonrası Batılı ülkelere yaşayan Müslüman göçmenler genellikle alt düzey işlerde çalışmış, yerli nüfusun yaşam koşullarını olumlu yönde etkilemiştir; bu sebeple Avrupa ülkelerinde göçmenlere yönelik başlangıçta pek bir tepki olmamıştır (Anık, 2012: 454). 1970'li yıllardaki ekonomik kriz ortamında ise, göçmenlerin geldikleri ülkelere geri dönmemesi ve 1980'li yıllarda Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası siyasette belirsizlik ve güvensizliklerin ortaya çıkması; farklı olanın Avrupa toplumları için tehdit kaynağı olduğuna yönelik korku merkezli söylemlerin güç kazanmasına neden olmuştur (Songülen-İnanç ve Çetin, 2011: 26). Bu süreden sonra Müslüman göçmenler ve onların soyundan gelen kişiler artık Avrupa toplumları için bir fırsat değil; ekonomik bir yük olarak görülmeye başlamış; suç, şiddet, radikalizm, köktendincilik, çatışma ve diğer pek çok yönden olumsuz bir şekilde temsil edilmeye başlamışlardır (Kaya, 2018b: 8).

Ulusal güvenliğe yönelik korku ve tehdit algıları, İslamofobinin yükselmesinde en önemli bir rol oynar. Pew araştırma şirketinin “Küresel olarak, İnsanlar IŞİD ve İklim Değişikliğini En Önemli Güvenlik Tehdidi olarak Gösteriyor” (Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats) (2017) araştırmasında, Avrupa'da insanların en çok neyi ulusal güvenliğe bir tehdit olarak gördükleri sorusuna cevap aranmıştır. 10 Avrupa ülkesinde gerçekleştirilen araştırmanın sonucuna göre; Avrupa'da ulusal güvenliğe en büyük tehdit olarak %74 IŞİD, %41 Suriye ve Irak gibi ülkelere ayrılan çok sayıdaki mülteciler, %37 oranında ise küresel ekonominin durumu tehdit olarak algılanmaktadır. **Tablo 1**'de Almanya, Fransa ve Hollanda'daki ulusal güvenliğe yönelik tehdit algıları verilmiştir.

Tablo 1. Avrupa’da İnsanların Ulusal Güvenliğe Yönelik Tehdit Algıları

	İŞİD	Mülteciler	Küresel ekonominin durumu
Almanya	% 77	% 28	% 22
Fransa	% 88	% 39	% 45
Hollanda	% 67	% 31	% 21

Kaynak: Pew Research Center (01.8.2017: 8).

Tablo 1’e göre, ulusal seviyede yapılan ölçümlerde ulusal güvenliğe en büyük tehdit olarak İŞİD görülür. Fransa’da ulusal güvenliğe yönelik en büyük tehdit %88’le İŞİD olarak gören ülkeler arasında en başta gelmiştir. Irak ve Suriye gibi ülkelere ayrılan çok sayıda mülteciyi ulusal güvenliğe bir tehdit olarak görenlerin oranı üç ülkede de birbirine çok yakındır. Ancak; diğer iki ülke ile kıyaslandığında Fransa’da küresel ekonominin durumuyla ilgili endişelerin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Avrupa’da “İslamcı” terör örgütlerinin ulusal güvenliğe büyük bir tehdit olarak görüldüğü ifade edilebilir. Özellikle Fransa’da İŞİD’in ulusal güvenliğe ciddi bir tehdit olarak görülmesinde, 2015 yılında Fransa’da ardı ardına gerçekleşen Charlie Hebdo ve Paris saldırıları göz önüne alındığında payı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Avrupa’da İslamofobinin yükselişi, Pew araştırması çerçevesinde değerlendirildiğinde; Avrupa toplumlarında “İslamcı” militan grupların ulusal güvenliğe yönelik büyük bir tehdit kaynağı olarak algılanmasının İslamofobinin yükselmesinde önemli bir paya sahip olduğunu ifade edebiliriz. Diğer yandan Avrupa’ya gerçekleşen mülteci akını ve küresel ekonominin durumunun İslamofobinin yükselmesinde gerçek bir pay sahibi olup olmadığını söylemek için farklı araştırmaların ortaya koyduğu verileri inceleme gereksinimi vardır.

Kaya’nın (2018b) gerçekleştirdiği saha çalışmasına göre, Avrupa’da göçmen ve mülteci meselesinin iki farklı mesele olarak görüldüğünü ortaya koymuştur. Avrupa’da mülteciler geçici bir mesele olarak görülürken; göçmen konusu kültürel ve ekonomik bakımdan daha kalıcı bir mesele olarak düşünülmektedir (Kaya, 2018b: 4-5). Kaya’nın (2018b) Müslümanların çok az olduğu Dresten gibi şehirlerde bile İslamofobi seviyesinin neden bu denli yüksek olduğu ve göçmen karşıtı aşırı sağ popülist partileri destekleyen kitlelerin bu eğilimlerini besleyen motivasyonlarının ne olduğunu incelediği araştırması, Avrupa’da yükselen popülizmin asıl kaynağının Müslümanlar değil; sosyal ve ekonomik nitelikli yapısal sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaya, 2018b: 9).

Milliyetçi önyargıların beslediği dışlayıcı algıları yönlendirmeyi başaran aşırı sağ popülist partiler bütünleşme projelerinin ulus-devlet yapısını zayıflattığını ileri sürerek oy oranlarıyla birlikte Avrupa’da İslamofobik söylemlerin de güçlenmesini sağlamıştır (Songülen-İnanç ve Çetin, 2011: 8). Popülist partiler göç meselesini sömürerek göçün ulusların refahına, sosyal, kültürel ve hatta etnik özelliklerine karşı bir tehdit olarak

görürken ayrıca işsizlik, suç, güvensizlik, uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı gibi toplumda mevcut bazı sorunlar için de göç politikalarındaki yumuşak yaklaşımı eleştirirler (Kaya, 2017: 6). Kendilerini halkın gerçek sesi veya sokaktaki adamın gerçek temsilcisi olarak gösteren popülist partiler özellikle küreselleşmenin sosyal ve ekonomik etkilerine karşı kendilerini savunmasız hissedenler tarafından desteklenirler (Öner, 2014: 167). Popülist partileri destekleyen kişiler küreselleşmenin neden olduğu, ekonomik olarak güvensizlik hissi ve çeşitlilik içinde kaybolma duygusuyla göçmen ve azınlık gruplarını, ulusun sosyal, politik, kültürel ve ekonomik birliğiyle homojenliğini tehdit eden bir güvenlik meselesi olarak görürler (Kaya, 2017: 20). Bu bağlamda, Avrupa'da İslamofobinin yükselişi incelenirken küresel finansal kriz, aşırı sağ popülist partilerin yükselişi, göç ve mülteci krizi küreselleşmenin ortaya çıkardığı konjonktür ile birlikte incelenmelidir.

2.1. Tarihsel Süreçte Avrupa'ya Gerçekleşen Göçler ve İslamofobi

Çalışmanın bu kısmında, Avrupa'da göçün ve göçmenlerin bir güvenlik sorununa nasıl dönüştü(rüldü)ğü tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleşen göçler aracılığıyla incelenecektir. Avrupa'da göçün bir güvenlik meselesi olarak inşa edildiği iki aşamada test edilecektir. İlk olarak, tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleştirilen göçler hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra, 1970'li yıllardan itibaren Avrupa'da ortaya çıkan ekonomik kriz, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte Avrupa'ya artan göç akışının; göçü kısıtlama ve engellemeye yönelik politikaların inşa edilmesine neden olduğuna değinilecektir. Böylelikle tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleştirilen göçlerin, günümüzde göçün bir güvenlik sorunu haline nasıl dönüştüğü açıklanmış olacaktır.

Avrupa'ya büyük işçi göçünün ilk evresi, Avrupalı ekonomilerin üçüncü dünya ülkelerinden iş gücü getirdiği 1945 ve 1973 yılları, ikinci evre ise 1973-1974 petrol kriziyle birlikte sıkı göç ve sınır kontrollerinin yapıldığı dönemdir (Macmaster, 2001: 168). 1950'li ve 1960'lı yıllarda Fransa, Almanya, Hollanda gibi ülkeler fazladan iş gücü ihtiyaçları olduğu için günümüzdekinin aksine; göçü teşvik eden politikalar uygulamışlardır (Huysmans, 2000: 754). 1960'lı yıllar boyunca Pakistan, Bangladeş, Fas, Cezayir, Türkiye'den çok sayıda iş gücü göçü gerçekleşirken; 1980'den sonra da İran, Somali, Irak gibi ülkelerden çok sayıda Müslüman mülteci ve sığınmacı Avrupa'ya gelmiştir (Strabac ve Listhaug, 2008: 273). Dolayısıyla, 1970'li yıllara kadar Avrupa'da göçün teşvik edilmesine yönelik politikaların uygulanması göçün önemli bir mesele olarak görülmediğini göstermektedir.

Savaşın kayıpları sebebiyle, Avrupalı ülkeler iş gücü alımını gerekli olarak görmüş ve göç için gönüllü bir tavır sergilemişlerdir (Castles, 1972: 184). İkinci Dünya Savaşı sonrası demografik, ekonomik ve politik sebeplerle Müslüman ülkelere Avrupa'ya gerçekleşen uluslararası göç evresinde daha çok ekonomik faktörler belirleyici olmuşken; gerçekleşen iş göçü sonrası çalışanların yanlarına ailelerini de almalarıyla birlikte ekonomik nitelikli olan göç, sosyal nitelikli bir göç halini almıştır (Köftürcü, 2017: 959-960).

1960'lı yıllarda göçmen işçilerin Avrupa'da misafir olduğu ve zamanı geldiğinde ülkelerine geri dönecekleri düşünülürken, göçmenler zaman içinde Avrupa'da kalıcı hale gelmiştir. Castles'e (2006) göre, bu durumun dört nedeni vardır. Bunlardan ilki göçmenlerin yaşam döngüsüyle ilgili hedefleriydi; yani tek başına gelen işçilerin birkaç yıl kalmaya niyetli olmalarına rağmen buralarda aile kurmaları ve yaşlanmasıdır. İkincisi, ekonomik durgunluk, Türkiye ve Kuzey Afrika'yı Avrupa'dan çok daha kötü etkilemiş ve ekonomik güdüler göçmenlerin kalıcı olmalarını sağlamıştır. Üçüncüsü, göçmen işçiler kısmen refah devlet sistemine entegre olmuşlardı yani; istihdam hakkı, eğitim, sosyal hizmetler kalmalarını kolaylaştırdı. Son olarak dördüncüsü, liberal demokratik toplumlarda yabancıların güvenli bir şekilde ikamet etme ve aileleriyle yaşama hakları kanuni olarak güvence altında olması sebebiyle, hükümetlerin legal olarak ikamet eden yabancıları ülkeden kolaylıkla geri gönderememesiydi (Castles, 2006: 743).

1945 ve 1973 yılları arasında Batı Avrupalı ekonomiler, özellikle düşük nitelikli işlerde çalışan iş gücünü ithal ederek hızla büyümüş ancak; 1973 Petrol krizinin ortaya çıkardığı ekonomik durgunluk ve yüksek işsizlik sebebiyle, ilk olarak 1973'te Almanya daha sonra ise 1974'ten itibaren Batı Avrupa ülkelerinin çoğu göçmen alımını ani bir şekilde durdurma kararı almıştır (Castles, 2006: 742-743). Ekonomik kriz sonrası, misafir olarak görülen göçmelerin geldikleri ülkelere geri dönmemeleri ve Avrupa ülkelerinde kalıcı olduklarının anlaşılması ise, Avrupa toplumlarında karmaşık bir kimliklendirme sürecini ortaya çıkarmıştır (Songülen İnanc ve Çetin, 2011: 26). Avrupa'daki Müslüman göçmenler, etnik ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak, suç ve diğer sosyal güvensizliklerin, işsizliğin en büyük sebebi ve Batı demokrasilerinin büyük refah devlet yardımlarını suiistimal eden kişiler olarak görülmeye başlamışlardır (Rydgren, 2008: 746).

1991'de iki Almanya'nın birleşmesiyle birlikte ortaya çıkan işsizlik, yoksulluk gibi sorunların nedenini dönemin Helmut Kohl hükümeti, Almanya'daki göçmen Türklerin yerli halkın işlerini ellerinden almasını göstererek göçmenlerin ulusal güvenliğe, sosyal güvenliğe, etnik-kültürel ve dinsel bütünlüğe karşı tehdit oluşturduğu algısını ortaya çıkarmıştır (Kaya ve Kaiser, 2018: 415). Benzer şekilde 1997-1999 Asya krizinde, işsizlik ve diğer sosyal problemlerin sorumlusu göçmenler görülmüş; böylelikle son elli yılda yaşanan gelişmeler özellikle aşırı sağ popülist partiler tarafından göçmen ve azınlıkların yaşam standardı, hayat tarzı ve sosyal bütünlüğe karşı tehdit olarak algılanmasını sağlamıştır (Castles, 2000: 278).

Batı Avrupa ülkelerinin göçü kısıtlama çabalarına karşı, 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Yugoslavya'nın dağılması gibi gelişmeler, az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere kontrol edilemeyen bir göç akını yaşanmasına neden olmuştur (Castles, 2000: 274-279). Bu bağlamda, 1990'lı yılların başında Avrupa'da göçmen sayısında meydana gelen artış, Avrupalı ülkeler arasında göçün kısıtlanması ve sınır kontrollerine dayalı işbirliğinin artması gibi tepkilerin dile getirilmesine neden olmuştur (Castles, 2006: 744). Hem ekonomik kriz hem de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Yugoslavya'nın çökmesiyle Avrupa'ya gerçekleşen göç akınları, göçmenlerin ev sahibi topluma sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan meydan okuyan bir tehdit unsuru olarak görülmesine neden olarak, göçün bir güvenlik meselesine dönüşerek siyasallaşmasını sağlamıştır.

1980’lerde göç konusunda Avrupalılar arasında çok az işbirliği olmasına rağmen; 1985 Schengen Anlaşmasıyla bir serbest dolaşım alanı ve sınır kontrollerinin temelleri atılmıştır (Castles, 2004: 217). Schengen Anlaşmasıyla Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’un bir araya gelerek; vize politikaları, kara ve demir yolu ulaşımı; diğer yandan suçu önleme, narkotik, uyuşturucu, göç gibi konularda koordinasyon ve uyum sağlamayı amaçlamışlardır (Bhavnani, 1993: 34). Schengen Anlaşması, AB’nin adalet ve içişleri üzerine olan üçüncü sütunu ve Dublin Sözleşmesi, kısıtlayıcı bir göç politikasının gelişmesi ve göçün bir güvenlik sorununa dönüşümünün sosyal inşasının Avrupa entegrasyon sürecine dahil edildiğinin en açık belirtisidir (Huysmans, 2000: 751). Schengen Anlaşmasıyla, Schengen vatandaşı olarak kabul edilen “bizim” insanımız, iyi bir Avrupalıyı temsil ederken; bizden olmayan göçmenler ise “kriminal/illegal öteki”yi” temsil etmiştir (Bhavnani, 1993: 34). Bu bağlamda, Schengen vatandaşlığı Avrupalılar ve Avrupalı olmayan göçmenler arasındaki karşıtlığı ortaya koymuştur.

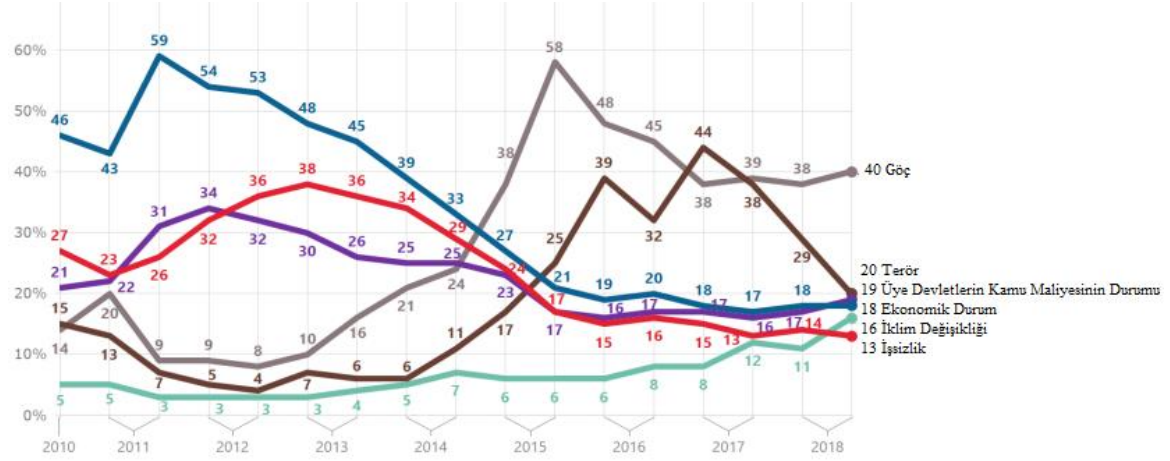
1985 Schengen Anlaşması ve ardından 1990’da yapılan Schengen Konvansiyonu insanların AB içinde sınır kontrolleri olmadan serbestçe dolaşabileceği bir alan oluşturdu ve bu alanın ortaya çıkardığı düzenleme gereksinimleri doğrultusunda AB, Maastricht Anlaşmasıyla içinde vize, iltica ve göç politikaları olan adalet ve içişleri başlıklı üçüncü sütunu oluşturmuştur (Doğan, 2013: 225). Daha sonra Amsterdam anlaşması ile vize, iltica ve göç politikaları, kararların Konsey’de ve nitelikli çoğunluk yöntemine göre alındığı birinci sütununa taşınmış böylelikle; alınacak kararlar ulus üstü bir nitelik kazanmıştır. (Doğan, 2013: 225).

Diğer yandan Dublin Sözleşmesi, devletlerin sığınma başvurularını düzenlemek için bazı kriterler (başvuru yeri ve aile bağı gibi) koyarak bir kısıtlamaya gitmesini sağlamıştır (Huysmans, 2000: 756). Dublin Sözleşmesi, sığınmacıların AB’ye giriş yaptığı ilk ülkeyi bu sığınmacıların iltica işlemlerinden sorumlu kılar ve sözleşmeye göre, bir AB ülkesine iltica başvurusunda bulunmuş sığınmacı başka bir AB ülkesine yasa dışı yollarla geçerse başvuru yaptığı ülkeye geri gönderilmektedir (www.aa.com.tr, 09.9.2015). Bu bağlamda, AB’nin göçü ve sığınmayı azaltmaya yönelik bu girişimleri, Avrupa’da göçün bir güvenlik meselesi olarak inşa edilmesini sağlamıştır. Avrupa ülkeleri, Ortak Pazar ve Schengen gibi uygulamalarıyla iç sınırlarını ortadan kaldırmış ancak; bu bütünleşme, ülkelerin her birinin siyasi, coğrafi, ekonomik yaklaşımlarının farklı olması sebebiyle göçün bir güvenlik açığı doğuracağı, yasadışı göçmen sayısını arttıracığı endişelerini de arttırarak nihayetinde göçün bir güvenlik problemine dönüşme sürecini hızlandırmıştır (Adıgüzel, 2016: 138).

Göç meselesinin günümüzde de AB ve ulus devletlerin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunları arasındaki yerini almaya devam ettiği görülmektedir. Standard Eurobarometre 89 (İlkbahar 2018) “Avrupa Birliği’nin öncelikleri üzerine Avrupalıların görüşleri” (The views of Europeans on the European Union’s priorities) göre, Avrupalıların (AB-28 ortalaması) %85’i AB dışından gelen düzensiz göçle mücadele etmek için ek önlemler alınmasını desteklediğini; %68’i ise ortak bir Avrupa göç politikasına destek verdiğini ortaya koymuştur (Eurobarometer 89, İlkbahar 2018: 33-45). Bu doğrultuda çoğu

Avrupalının Avrupa'ya gerçekleşen düzensiz göçün engellenmesi ve bunun için gerekli tedbirlerin alınmasına destek vermesi göçün istenmeyen bir durum olarak görüldüğünü göstermektedir. Standard Eurobarometre 90 (2018) "Avrupa Birliği'nde Kamuoyu" (Public Opinion in the European Union) araştırması, **Şekil 2**'de kamuoyunun AB'nin en önemli problemini göç meselesi olarak gördüğünü göstermektedir.

Şekil 2. Kamuoyuna Göre AB'nin Yüzleştiği En Önemli İki Mesele

Kaynak: Eurobarometre 90 (2018: 13).

Şekil 2 AB üyesi ülkelerin belirgin şekilde göç meselesini, AB'nin en önemli meselesi olarak algılandığını göstermektedir. Göç %40 ile en önemli sorunların başında görülürken; terör (%20), üye devletlerin kamu maliyesinin durumu (%19), ekonomik durum (%18), iklim değişikliği (%16) ve işsizlik meselesi (%13) gelmektedir. Diğer yandan Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda ve AB-28 genelinde göç meselesinin Avrupalı vatandaşlar arasında en önemli ülke sorunlarından biri olarak görüldüğü **Tablo 2**'de karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2. 2018'de Avrupa Ülkelerinin Ulusal Düzeyde Yüzleştiği En Önemli Olarak Görülen İki Mesele

	İşsizlik	Sağlık ve sosyal güvenlik	Göç	Artan fiyatlar/ Enflasyon/Yaşam Maliyeti	Ekonomik durum	Suç	Terör
AB-28 (%)	23	20	21	21	15	12	8
Almanya (%)	6	15	36	14	3	13	10
Avusturya (%)	19	22	26	22	12	12	7
Fransa (%)	38	7	15	31	12	11	18
Hollanda (%)	2	44	27	11	5	9	10

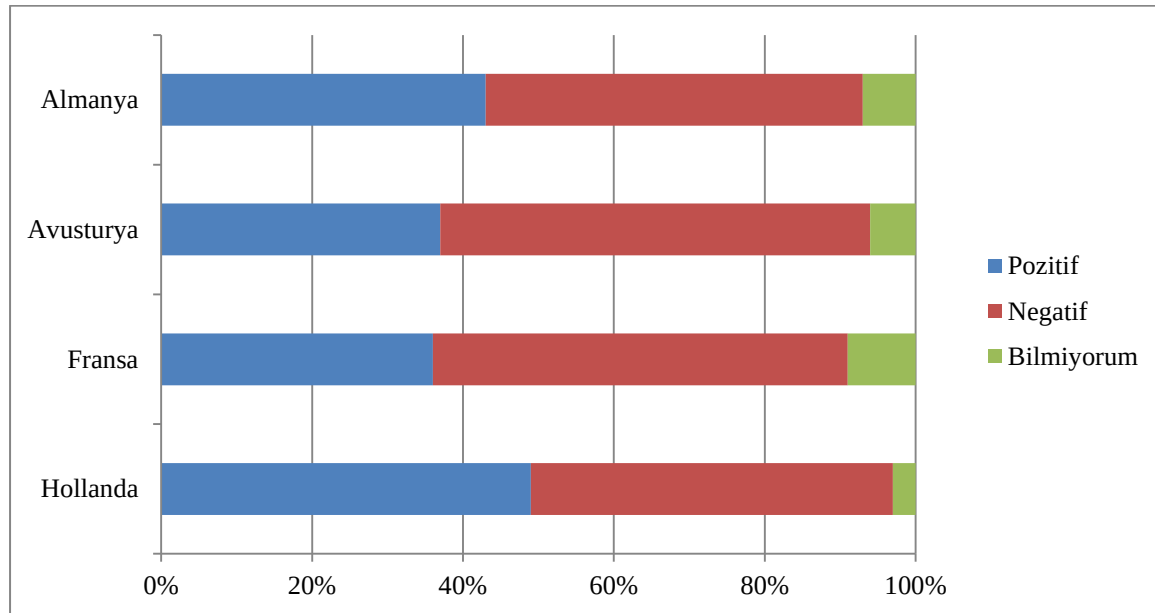
Kaynak: Eurobarometer 90 "Public Opinion in the European Union" (2018: 19).

Tablo 2 verileri Almanya (%36), Avusturya (%26) ve Hollanda’da (%27) vatandaşların göçü ülkenin birincil sorunu olarak gördüğünü göstermektedir. AB-28 genelinde az bir farkla göç (%21), işsizliğin (%23) ardından en önemli ikinci büyük sorun olarak görülürken, Fransa’da ise ülke genelindeki işsizliğin ülkenin en büyük sorunu olarak görüldüğü ve işsizlik (%38), artan fiyatlar/enflasyon/yaşam maliyeti (%31) ve teröre (%18) nispeten göçün daha ikincil bir sorun olarak algılandığını göstermektedir.

Göçmenler, genellikle geldikleri ülkelerin toplumundan farklı bir dili konuşur, düşük statülü işlerde çalışır, fakir semtlerde ikamet eder, farklı kültürel pratikleri yerine getirir, fiziksel görünümü (ten rengi, saç tipi gibi özellikler) veya giyim tarzlarıyla farklı olduklarını belli ederler (Castles, 2000: 278). Göçmenlerin bu farklılıkları, çoğu zaman toplumda sadece bir çeşitlilik olarak görülmemiştir (Maddood, 2015: 237). Pew araştırma şirketinin yaptığı “Avrupalıların Mülteci Dalgası Korkusu Daha çok Terörizm, Daha az İş Anlamına Geliyor” (Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs) (2016) başlıklı araştırmasına göre, Avrupalıların çoğu, toplumda artan çeşitliliği olumlu bir şey olarak görmemektedir (Pew Research Center, 2016: 12). Bu bağlamda, göçle birlikte Avrupa’da artan kültürel çeşitliliğin, Avrupalı vatandaşların göçmenlere yönelik bakış açılarını da etkilediği görülmektedir.

Avrupa kamuoyunun göçmenlere yönelik bakış açısıyla ilgili bir araştırma yapan Strabac ve Listhaug (2008), Avrupa’daki Müslüman göçmenlerin, diğer göçmenlerden daha farklı görüldüğü ve bunun sonucunda daha fazla ayrımcılık ve ön yargıya maruz kaldıklarını ortaya koymuşlardır (Strabac ve Listhaug, 2008: 269). Bu bağlamda, Eurobarometre araştırmasının da, yapılan araştırmanın bu sonucunu doğruladığı görülmektedir. **Şekil 3**’te Standard Eurobarometre 89 (2018) “AB’nin Öncelikleri üzerine Avrupalıların görüşleri” (The views of Europeans on the EU’s Priority) araştırmasında Avrupalıların, Avrupalı ve Avrupalı olmayan göçmenlere yönelik düşünceleri verilmiştir.

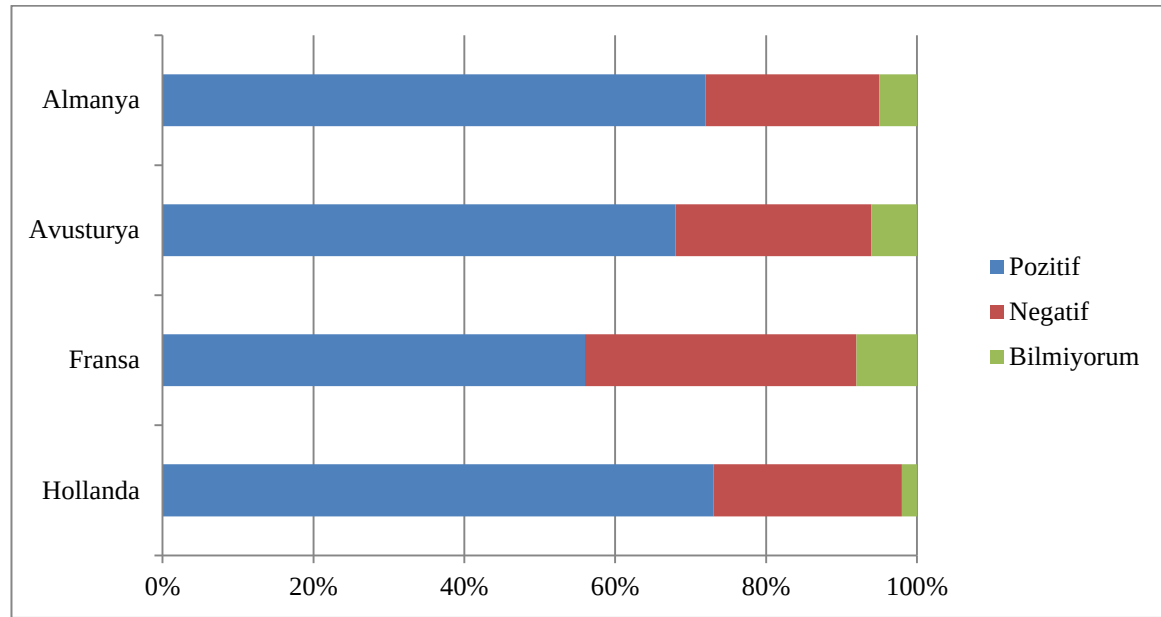
Şekil 3. AB Dışından Gelen Kişilerin Göçü Hakkında Düşünceler

Kaynak: Eurobarometer 89 (2018: 37).

Şekil 3'e göre, Almanya'da 28 AB üyesi ülkesinin dışında bir ülkeden gelen kişilerin göçüne yönelik; %43 olumlu, %50 olumsuz, %7 bilmiyorum; Avusturya'da %37 olumlu, %57 olumsuz, %6 bilmiyorum; Fransa'da %36 olumlu, %55 olumsuz, %9 bilmiyorum; Hollanda'da ise %49 olumlu, %48 olumsuz, %3 bilmiyorum şeklinde yanıtlanmıştır (Eurobarometer 89, 2018: 37). AB üye ülkelerinin dışından gelenlere yönelik olumsuz düşüncelerin daha fazla olduğunu gösteren bu veriler, AB üye ülkelerinden gelmeyen göçmenlerin aslında toplumda birer yabancı olarak algılandığını göstermektedir. Bu bağlamda, yabancı olarak algılanan kişilere karşı ortaya çıkan yabancı düşmanlığının, Avrupa'da daha çok Müslüman göçmen ve mültecilere yönelik gerçekleştiği ifade edilebilir.

Şekil 4. Diğer AB Üyesi Ülkelerden Gelen Göçmen Kişilere Yönelik Düşünceler

Kaynak: Eurobarometer 89 (2018: 36).

28 AB üye ülkesinin herhangi birinden başka bir AB üye ülkesine göç eden kişilere yönelik düşünceler Almanya'da; %72 olumlu, %23 olumsuz, %5 bilmiyorum; Avusturya'da %68 olumlu, %26 olumsuz, %6 bilmiyorum; Fransa'da %56 olumlu, %36 olumsuz, %8 bilmiyorum; Hollanda'da ise %73 olumlu, %25 olumsuz, %2 bilmiyorum şeklindedir (Eurobarometer 89, 2018: 36). AB-28 ortalaması ise; %65 olumlu, %29 olumsuz, %6 bilmiyorum şeklindeyken; AB dışından gelen insanların Avrupa'ya göçü; %41 olumlu, %52 olumsuz, %7 bilmiyorum olarak ölçülmüştür (Eurobarometer 89, 2018: 35). AB üye ülkeleri arasında göçmen nüfus ve Müslüman ülkelere gelen göçmen nüfusla ilgili sayısal veriler, somut rakamlar üzerinde daha sağlıklı ve analitik yorumlar yapmayı sağlamıştır. İki grafik karşılaştırıldığında; AB üye ülkelerinden gelen göçmenlerin, diğer ülkelerden gelen göçmenlere kıyasla daha olumlu olarak görüldüğü sonucuna varılmaktadır. Bu sebeple, Avrupa toplumlarında göçmen Müslümanlara yönelik bakış açılarının diğer göçmen gruplarına göre daha olumsuz olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, göç Avrupa'nın çok kültürlü bir yapıya dönüşmesini sağlarken; Avrupalıların, özellikle Müslüman göçmenlere yönelik olumsuz algılarının, yabancı düşmanlığı ve İslamofobinin artmasını sağlayan bir faktör olduğu söylenebilir.

AB içinde gerçekleşen demografik değişimler, yerel halkın korkularını çeşitli şekillerde besleyerek; yaşam alanlarında artan bu çeşitlilikten rahatsızlık duymaya başlamalarını sağlamıştır (Kaya, 2017: 15). Özellikle çok kültürlülük ve toleransın Avrupa'nın sonu olacağını iddia eden aşırı sağ popülist partiler, 21.yüzyılın sonuna kadar Avrupa'nın birçok şehrinde Arapça konuşulacağı, kıtanın yabancı göçmenlerle dolacağı, birçok yerde insanların Şeriat kanunu altında yaşayacağı, Hristiyanlığın sona ereceği ve böylelikle İslamcıların Avrupa gelenekleri, özgürlük, demokrasi, rasyonaliteyi sonlandırıp Avrupa'yı ele geçireceğini iddia ederler (Carr, 2006: 3-4). "Eurobia" teriminin savunucuları, İslam'ın kültürel ve siyasi olarak Avrupa'ya boyun eğdirmeye çalıştığını; gelecekte Müslümanların Avrupa'yı istila ederek kıtayı İslamlaştıracağı ve böylelikle Avrupa Medeniyetinin sona ereceğini iddia ederler (Carr, 2006: 2). Ancak, 2025'e kadar Müslüman nüfusun, Avrupa nüfusunun %40'ına ulaşması beklenen en kötü Eurobia senaryosunda, hali hazırda 513 milyon olan Avrupa nüfusunun yaklaşık 26 milyonunu oluşturan Müslüman nüfusun 20 yıl içinde %3'ten %40 oranına ulaşması Türkiye'nin AB'ye katılımının gerçekleşmesi durumunda dahi mucizevi bir şey olmaktan başka bir şey değildir (Carr, 2006: 15).

2.2. Avrupa'daki Neo-liberal Dinamikler ve İslamofobi

Çalışmanın bu kısmında İslam'ın ve Müslüman göçmenlerin Avrupa'daki neo-liberal dinamikler aracılığıyla nasıl bir güvenlik sorununa dönüştü(rüldü)ğü ele alınacaktır. Avrupa'daki neo-liberal dinamiklerin İslamofobinin yeniden üretiminde etkili bir faktör olup olmadığını test etmek için iki aşama uygulanacaktır. İlk aşamada, AB ülkeleri genelinde daha sonra ise, ulusal seviyede Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'daki işsizlik ve enflasyon oranları incelenecektir. İkinci aşamada ise, Eurobarometre araştırmasının verileriyle, Avrupa kamuoyunun ekonomik krizin iş piyasasına olan etkisi ile ilgili algıları, AB ülkeleri genelinde ve ulusal seviyede Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda örnekleri üzerinden incelenecektir.

Dünyada yaşanan ekonomik krizler beraberinde siyasi, sosyal ve kültürel birtakım olumsuz gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle 2008 yılında ilk olarak ABD'de patlak veren ve daha sonra tüm dünya ülkelerini etkilemeye başlayan küresel finansal kriz, beraberinde yalnızca olumsuz ekonomik gelişmeleri getirmemiştir. Kriz, ekonomik alanda iş piyasası, enflasyon, işsizlik, alım gücünün azalması ve refah seviyesinde düşüş gibi olumsuz gelişmeler ortaya çıkarken; krize karşı etkili bir çözüm refleksi geliştiremeyen hükümetlere karşı siyasi ve toplumsal alanda birtakım tepkilerin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Normal şartlarda küresel finansal krizin ulusal ekonomilere olumsuz etkileri karşısında etkili bir ekonomi politikası uygulayamayan hükümetlere karşı muhalif tepkiler ve seslerin ortaya çıkması gerekirken; tepkiler, hükümetlerin ekonomi politikalarına değil, Müslüman göçmenlerin ulusal çıkarları tehdit eden bir unsur olduğuna yönelik gelmiştir.

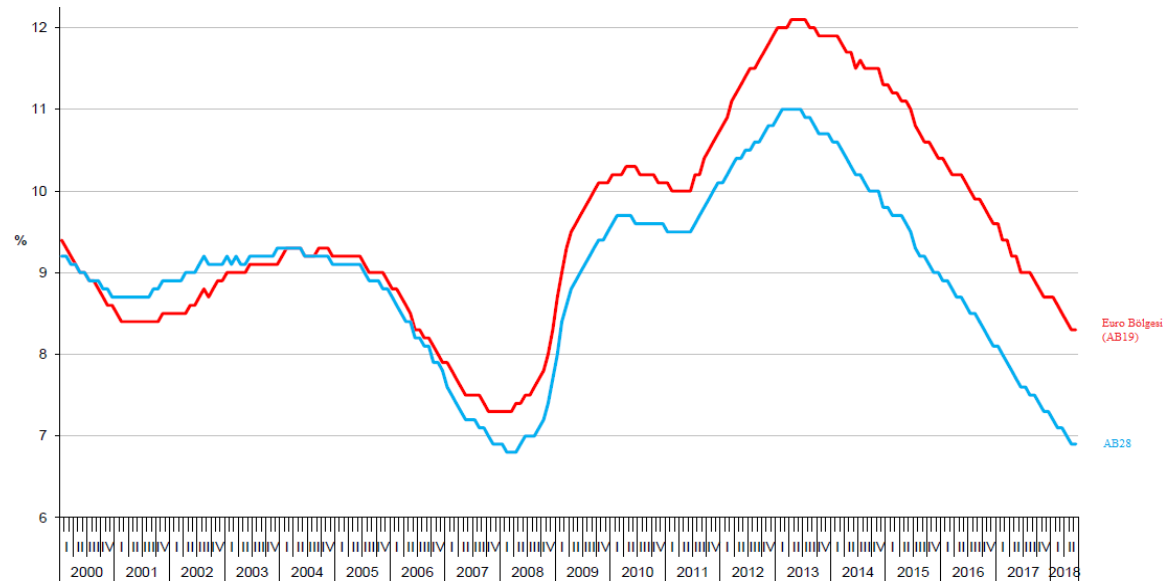
Soğuk Savaş sonrası küreselleşmenin etkisiyle artık bir ülkede yaşanan ekonomik kriz tüm dünya ülkelerini etkilemeye, toplumsal olarak homojen olan halklar farklı kültürlerle karşı karşıya kalmaya, dünyada artık kalıplaşmış yargıların yıkılmaya başlayarak algıların değişmesine ve kendinden olmayanın ötekileştirilmesi gibi bir eğilim doğmaya

başlamıştır (Alkan, 2015: 277). 2007 Kasım ayında ABD’li ünlü yatırım bankası Lehman&Brothers’ın iflasını açıklamasıyla ortaya çıkan küresel finansal kriz diğer ülkeleri de etkilemiş ve AB ülkeleri bu süreçte kamu borcu, cari açık, ekonomik durgunluk ve yüksek işsizlikle etkilenmiştir (Çetinkaya, 2015: 9). Yunanistan, İtalya, Portekiz, İrlanda ve İspanya’nın Almanya başta olmak üzere Birliğin diğer ülkelerine ölçsüz biçimde borçlanmalarının bedelini 2008-2009 küresel finansal krizle birlikte ağır şekilde ödemeye başlamış ve böylelikle kendileriyle birlikte AB’yi de krize sürüklemiştir (Acar ve Dikkaya, 2016: 4).

Kriz, Avrupa’da ekonomik bir problem olmanın ötesine geçerek siyasi ve sosyal yapıları da etkisi altına almıştır (Songülen İnanc ve Çetin, 2011: 24). Ekonomik açıdan kötü gidişatın sorumlusu olarak görülen ve günah keçisi ilan edilen göçmenler bir yandan ekonominin kötü gidişatından olumsuz etkilenenlerce refahlarını ellerinden almakla suçlanırken; öte yandan, işsizliğin yükselmesinin ana kaynağı olarak görülmeye başlamışlardır (Yardım, 2017: 230). İslamofobik ifadeler Batı’da artık bir ana akım haline gelmiş, dünyanın pek çok yerinde Müslümanlar en popüler günah keçisi olmuştur (Kaya, 2011: 15).

Bu bağlamda, küresel finansal krizin doğrudan İslamofobinin yeniden üretiminde etkili bir faktör olup olmadığını test edebilmek için Eurostat’ın ortaya koyduğu AB genelindeki işsizlik oranları **Şekil 5**’te, enflasyon oranları ise **Şekil 6**’da verilmiştir. Ulusal seviyede ise **Tablo 2**’de Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’daki işsizlik oranları, **Tablo 3**’te ise bu ülkelerdeki enflasyon oranları yıllara göre karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Böylelikle, bir önceki kısımda bahsedilen günümüzde oldukça popüler bir hale gelen, çoğunluk toplumunun ekonomik kriz sonrası birçok konuda Müslüman göçmenleri kötü gidişatın sorumlusu olarak görme eğilimlerinin, Avrupa ülkelerinde İslamofobinin yükselmesinde doğrudan etkili bir faktör olup olmadığı test edilmiş olacaktır.

Şekil 5. Euro Bölgesi ve AB-28 İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: Eurostat (31.6.2018).

Bir önceki başlıkta Avrupa’da Müslüman göçmenlerin diğer göçmen gruplarından daha olumsuz şekilde algılandığı ifade edilmişti. İslamofobiyle ilgili çalışmaların birçoğunda Müslüman göçmenler hakkındaki bu olumsuz algının 2008 küresel finansal kriz sonrası İslamofobinin yükselmesine neden olduğu iddia edilir. **Şekil 5**’te işsizlik oranlarına göre, küresel finansal krizin patlak verdiği 2008’den 2014’e kadar işsizlik oranları AB-19 ve AB-28 genelinde sürekli olarak artmıştır. AB-19 ve AB-28 ülkelerinde 2008-2014 yılları arası işsizlik %12’ye kadar ulaşmıştır. 2014’ten itibaren ise işsizlik oranları sürekli olarak düşmeye başlamıştır. 2018 yılına gelindiğinde, işsizlik oranının AB-19 genelinde %8,3’e, AB-28’de ise %6,9’a kadar gerilediği görülmektedir.

Küresel finansal krizle birlikte artan işsizliğin İslamofobinin yükselmesinde gerçekten etkili bir faktör olup olmadığını test edebilmek için, İslamofobinin yüksek olduğu dört ülkenin son on yıldaki işsizlik oranları **Tablo 3**’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ulusal Seviyede Ülkelerin Senelik İşsizlik Oranları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Almanya (%)	7,6	7	5,8	5,4	5,2	5	4,6	4,1	3,8	3,4
Avusturya (%)	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6	5,7	6	5,5	4,9
Fransa (%)	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	10,1	9,4	9,1
Hollanda (%)	4,4	5	5	5,8	7,3	7,4	6,9	6	4,9	3,8

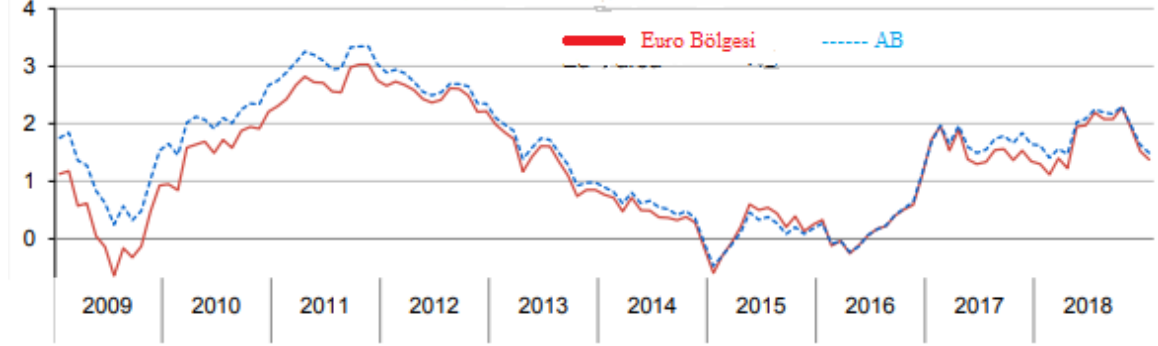
Kaynak: Eurostat (31.6.2018).

Tablo 3’te Almanya’da en yüksek işsizlik oranı 2009’da %7,6 iken; 2009 yılından itibaren işsizlik oranının sürekli olarak düştüğü ve 2018’de işsizlik oranının %3,4 olduğu görülmektedir. Diğer yandan, Avusturya’da en yüksek işsizlik oranı 2015’te %5,7 iken; 2018’de işsizlik %4,9’a kadar düşmüştür. Hollanda’da ise en yüksek işsizlik oranı 2014’te %7,4 iken; 2018’de bu oran %3,8’e düşmüştür. Diğer üç ülkeye kıyasla Fransa, işsizlik oranının nispeten daha yüksek olduğu bir ülkedir. Fransa’da en yüksek işsizlik oranı 2015 yılında %10,4 iken, 2018’de ise işsizlik %9,1’e düşmüştür. Bu bağlamda, çalışma **Tablo 3**’te verilen küresel finansal kriz sonrası ulusal seviyedeki işsizlik oranlarına göre son on yıldaki ortalama işsizlik oranı; Almanya’da %5,19, Avusturya’da son on yıldaki %5,17, Hollanda’da %5,65 ve Fransa’da %9,7 olarak hesaplamıştır. Çalışmada hesaplanan bu oranların **Tablo 3**’teki verilerle karşılaştırılması, bu dört ülkedeki işsizlik oranlarında yıllara göre meydana gelen değişimlerin genellikle sabit oranlarda gerçekleştiği sonucuna varmasını sağlamıştır. Dolayısıyla küresel finansal krizle birlikte, bu ülkelerdeki işsizlik oranlarında dikkat çekici bir yükselişin olmaması, kriz şartlarında bile ekonomide belli bir denge ve istikrar olduğunu göstermiştir.

Küresel finansal kriz sonrası ekonomideki kötü gidişatın İslamofobinin yükselmesine neden olduğunu iddia eden yaklaşımın doğruluğu veya yanlışlığını test edebilmek bir

diğer değişken, toplumun alım gücü, yaşam kalitesi ve refah seviyesini doğrudan etkileyen enflasyon oranlarıdır. **Şekil 6**'da AB genelinde ve Euro bölgesi, **Tablo 4**'te ise ulusal seviyede senelik enflasyon oranları yıllara göre karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Şekil 6. AB ve Euro Bölgesindeki Senelik Enflasyon Oranları (%)

Kaynak: Eurostat (22.2.2019).

Şekil 6, AB ülkeleri genelinde senelik enflasyon oranının 2009'dan 2012'ye kadar sürekli artarken; 2012'den sonra enflasyon oranının 2016'ya kadar sürekli düştüğünü göstermektedir. AB genelinde enflasyon oranının %3,1 ile en yüksek olduğu yıl 2011 iken; 2015'te enflasyon %0,1'e kadar gerileyerek son on yılın en düşük rakamını görmüş, 2018'de ise bu oran %1,9 olmuştur (Eurostat, 17.8.2018). Diğer yandan, Euro bölgesinde senelik enflasyon oranı 2009'dan 2013'e sürekli olarak artmış; 2014'ten 2018'e kadar ise sürekli bir düşüş göstermiştir (eurostat, 17.8.2018). Euro bölgesinde en yüksek enflasyon oranının %2,7 ile en yüksek olduğu yıl 2011 iken; 2015'te senelik enflasyon oranı %0,1'e kadar gerileyerek son on yılın en düşük rakamını görmüş, 2018'de ise bu oran %1,8 olmuştur (Eurostat, 17.8.2018). Çalışma, **Şekil 6**'daki enflasyon verilerine göre, 2009'dan 2018'e kadar on yılın senelik enflasyon oranı ortalamasını AB genelinde %1,48; Euro bölgesinde ise %1,25 olarak hesaplamıştır. Dolayısıyla, çalışmada hesaplanan bu oranların **Şekil 5**'teki verilerle karşılaştırılması çalışmanın; son on yılda AB geneli ve Euro bölgesindeki senelik enflasyon oranlarındaki değişim oranlarında dikkat çekici bir değişimin olmaması, enflasyon oranının İslamofobinin yükselmesinde doğrudan etkili bir faktör olmadığı sonucuna varmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, çalışmanın ulaştığı bu sonuç, **Tablo 4**'te verilen İslamofobinin yüksek olduğu dört ülkedeki enflasyon oranlarıyla test edilecektir.

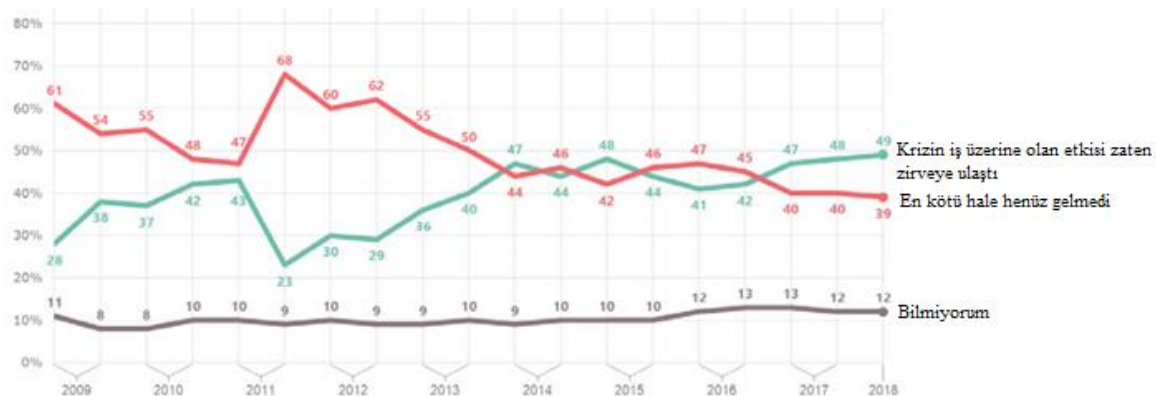
Tablo 4. Ulusal Seviyede Ülkelerin Senelik Enflasyon Oranları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Almanya (%)	0,2	1,1	2,5	2,2	1,6	0,8	0,7	0,4	1,7	1,9
Avusturya (%)	0,4	1,7	3,6	2,6	2,1	1,5	0,8	1	2,2	2,1
Fransa (%)	0,1	1,7	2,3	2,2	1	0,6	0,1	0,3	1,2	2,1
Hollanda (%)	1	0,9	2,5	2,8	2,6	0,3	0,2	0,1	1,3	1,6

Kaynak: Eurostat (17.8.2018).

Tablo 4'e göre Almanya'da enflasyon oranının en yüksek olduğu yıl %2,5 ile 2011 iken; enflasyonun en düşük olduğu yıl %0,2 ile 2009'dur. Avusturya'da ise enflasyon oranının en yüksek olduğu yıl %3,6 ile 2011 iken; enflasyonun en düşük olduğu yıl %0,4 ile 2009'dur. Diğer yandan, işsizliğin nispeten diğer üç ülkeden daha fazla olduğu Fransa'da enflasyon oranlarının bu üç ülkeyle benzer olduğu görülür. Fransa'da enflasyon oranının en yüksek olduğu yıl %2,3 ile 2011 iken; enflasyonun en düşük olduğu yıl %0,1 ile 2009'dur. Hollanda'da ise enflasyon oranının en yüksek olduğu yıl %2,8 ile 2012 iken; enflasyon oranının en düşük olduğu yıl %0,1 ile 2016'dır. Bu bağlamda, çalışmada bu dört ülkedeki on yılın enflasyon oranları ortalamasını Almanya'da %1,31, Avusturya'da %1,8, Fransa'da %1,16 ve Hollanda'da ise %1,33 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla çalışmada hesaplanan bu oranlar **Tablo 4** verileriyle karşılaştırıldığında çalışmanın; bu dört ülkedeki enflasyon oranlarında dikkat çekici bir değişimin olmaması enflasyon oranının İslamofobinin yükselmesinde doğrudan etkili olmadığını göstermiştir.

Küresel finansal kriz sonrası ortaya çıkan ekonomik tablonun yanı sıra; Avrupa kamuoyunun ekonomik krizin etkileri hakkındaki fikirlerini ortaya koyan **Şekil 7**'de verilen Standard Eurobarometer 89 (2018) "Avrupa Birliğinde Kamuoyu" (Public Opinion in the European Union) araştırmasının, küresel finansal kriz sonrası Avrupa'daki kamuoyunun ekonomik krizin iş piyasasına olan etkisi hakkındaki fikirleriyle ekonomik endişelerin İslamofobinin yükselmesinde etkili olup olmadığını test edecektir.

Şekil 7. AB Genelinde Ekonomik Krizin İş Piyasasına Olan Etkisi

Kaynak: Standard Eurobarometer 89 (2018: 204).

Şekil 7'ye göre 2011 yılında kamuoyunun % 68'i krizin iş piyasasına olan etkisinin daha kötü hale geleceği ifade edeken 2012'den itibaren bu oran genel olarak azalmış ve 2018'de %39'a kadar gerilemiştir. **Şekil 7** 2009'dan 2018 yılına kadar, Avrupa kamuoyunun genel olarak ekonomik krizin iş piyasasına etkisinin daha kötü hale gelmeyeceğini düşündüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, küresel finansal kriz sonrası kamuoyunda artan ekonomik endişelerin İslamofobinin yükselmesine doğrudan etki ettiği söylenemez. Bu sonuç, **Tablo 5**'teki verilerle test edilecektir.

Tablo 5. Ulusal Seviyede Ekonomik Krizin İş Piyasasına Olan Etkisi

	Krizin iş üzerine olan etkisi zaten zirveye ulaştı	En kötü hale henüz gelmedi	Bilmiyorum
Almanya (%)	46	35	19
Avusturya (%)	58	32	10
Fransa (%)	38	53	9
Hollanda (%)	79	18	3

Kaynak: Standard Eurobarometer 89 (2018: 205).

Tablo 5'daki verilere göre, krizin iş piyasası üzerine olan etkisinin daha kötü olacağını söyleyenler; Almanya'da %35, Avusturya'da %32, Fransa'da %53 ve Hollanda'da %18'dir. Fransa dışındaki diğer üç ülkede, kamuoyunun büyük bir kısmının, krizin iş piyasasını daha kötü etkilemeyeceğini ifade etmesi; kamuoyunun ekonomi hakkındaki endişelerinin İslamofobinin yükselmesinde doğrudan etkili bir faktör olmadığını göstermiştir. Çalışma, Fransa'daki kamuoyunun %53'ünün ekonomik krizin iş piyasasına etkisinin daha kötü olacağını ifade etmesini ise, işsizlik oranlarının genel olarak diğer üç ülkeden daha yüksek olmasıyla ilişkilendirmiştir.

Avrupa'nın tarihsel süreçte kendisine sürekli bir öteki yarattığı göz önünde bulunduğunda, ekonomik krizin başlı başına bir faktör olarak Avrupa'da ayrımcı ve dışlayıcı eğilimleri yarattığını söylemek zordur (Songülen-İnanç ve Çetin, 2011: 24). Özellikle Almanya, Avusturya, Hollanda gibi ülkelerde ekonomik endişelerin doğrudan İslamofobinin yükselmesine neden olduğunu ifade etmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu bağlamda, ekonomiyle ilgili endişelerin doğrudan Avrupa'da İslamofobinin yükselmesine neden olduğu söylenemez.

Bu bağlamda, inşacı ve postyapısalcı yaklaşım, neo-liberal dinamiklerin Avrupa'da İslamofobinin yeniden üretiminde nasıl etkili olduğunu açıklamak için uygun bir teorik çerçeve sunmuştur. Ekonomik kriz ve küreselleşmenin kaybedenleri doğrultusundaki algının, ulusal çıkarlara yönelik birtakım korku ve endişeleri ortaya çıkarması, Avrupa toplumlarında, dini ve kültürel kimlikleri sebebiyle yabancı olarak algılanan Müslümanların "öteki" olarak inşasını gerçekleştirir. Bu bağlamda, ekonomik kriz ve küreselleşmenin yaşandığı bir dönemde, ulusal çıkarlara yönelik korku ve tehdit algıları,

“üstün” Avrupa (biz) kimliği karşısında “aşağı” ve “geri” Müslüman (onlar) kimliğinin yeniden inşa edilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’daki işsizlik ve enflasyon oranları, ekonomik endişelerin artmasına yol açacak seviyede olmamasına rağmen; korku ve tehdit algılarının çıkarları belirlediği göz önüne alındığında, ekonomik kriz ve küreselleşmenin kaybedenleri doğrultusundaki algı, hem Müslümanların ötekileştirilmesine hem de İslamofobinin bu ülkelerde yükselmesine neden olmaktadır.

2.3. Avrupa’da Yükselen Popülizm Akımı, Aşırı Sağ Popülist Partiler ve İslamofobi

Çalışmanın bu kısmında Avrupa’daki popülizm akımı ve aşırı sağ popülist partilerin, İslam dinini ve Müslüman göçmenleri nasıl bir güvenlik meselesi olarak inşa ederek İslamofobinin yeniden üretimini sağladığı ele alınacaktır. Bunun için ilk aşamada, popülizm hakkında daha sonra ise, aşırı sağ popülist partilerin özellikleri hakkında bilgi verilecektir.

Günümüzde Avrupa’daki popülist partiler genellikle aşırı sağ partiler olarak gösterilirler (Rydgren, 2017: 486). Popülizm üzerine olan Avrupa literatürü popülizm terimini kullanırken aşırı sağ partileri referans gösterme eğilimindedir (Cleen ve Stavrakakis, 2017: 4). Ancak; popülist partilerin birçoğu sağ-sol ayrımını reddeder. Örneğin; FN lideri Le Pen ve FPÖ lideri Jörg Haider, partilerinin ne sağ ne de sol olduğunu; sağ-sol ayrımının artık uygun bir terim olmadığı ve ana akım siyasi partiler tarafından insanlara yalan bir yarış ve farklılık algısı verildiğini savunmuşlardır (Mudde ve Kaltwasser, 2011: 21).

Popülizm tanımlanırken aşırı sağ ve popülizm terimleri genellikle ortak kullanılmasına rağmen; aralarında birtakım farklılıklar bulunur. Avrupa’da önceki aşırı partilerin aksine günümüzdeki popülist partiler demokrasiye değil; etnik azınlıklara ve öteki olarak görülen gruplara güç veren liberal demokrasiye karşıdırlar (Mudde ve Kaltwasser, 2011: 27). Aşırı sağ partilerin anti-demokratik, faşist bir ideoloji, otoriter, ırkçı bir mirasa sahip ve Batı demokrasilerinde çok az başarı sağlamış olmalarına karşın; popülist partiler göçmen karşıtı ve temsili demokrasinin yozlaştığını iddia eden partilerdir (Akkerman, 2003: 149). Bu özellikleri günümüzdeki aşırı sağ popülist partileri geçmişteki aşırı sağ (faşist) partilerden ayırırken; popülist partilerin de kendi aralarında birtakım farklılıklar bulunur. Örneğin; Avrupa’daki popülizm, köylü ve işçilerin milliyetçi mit ve ideolojileri desteklemesiyle beslenen sağ kanat bir ideolojiyken; Latin Amerika’daki popülist hareketler daha çok kentsel işçi sınıfının güçlü desteğini alan sol kesimle ilişkilidir (Kaya, 2016: 6-7).

Diğer yandan, popülist partilerin ele alındığı çalışmalarda, aşırı sağ parti teriminin yanı sıra, popülist partileri ifade etmek için kullanılan terimlerden bazılarını; yabancı düşmanı popülizm, aşırı sağ, aşırı sağ kanat popülizm, ulusal popülizm, neo-popülizm şeklinde görmek de mümkündür (Mudde, 2007: 11-12).

Batı Avrupa popülizmi üzerine olan literatürde, popülizmin en yaygın kullanımı bir ideoloji olarak görüldüğü tanımlamadır ve bu tanımlamaya göre popülizm, ince-merkezli (thin-centered) bir ideolojidir (Moffitt, 2018: 3). Popülizmin ince merkezli bir ideoloji

olarak görüldüğü tanıma göre, toplum; halk ve yozlaşmış elit olmak üzere iki ayrı homojen ve düşman gruba ayrılmıştır (Moffitt, 2018: 3). Halk, saf ve iyi olanı; elitler ise, yozlaşmış ve şeytanı ifade ederken popülizmin bir ideoloji olarak tanımlanmasında halk, siyasi gücün tek meşru kaynağı olarak görülür (Mudde ve Kaltwasser, 2011: 9). Halk ve elit arasındaki karşıtlık ve popülistlerin halkı temsil ettiği iddiaları; popülizmi diğer tüm ideolojilerden ayıran özelliğidir (Cleen ve Stavrakakis, 2017: 12).

Popülizm genellikle elitist, çoğulcu, liberal, hoşgörü ve çeşitlilik politikalarına karşı olmaya eğilimlidir (Moffitt, 2018: 4). Popülist partilerin anti-elitist mesajları elitlerin kurdukları partiler, medya ve entelektüellerin çok kültürlü, enternasyonalist fikirleri kucaklayarak ve sıklıkla ülkelerinin egemenliklerini AB'ye satarak ülkelere ihanet ettikleri fikrinden kaynaklanır (Rydgren, 2017: 486). Bu doğrultuda, ulusal kimlik ve ulusal egemenlik popülizmin bir parçası olarak görülür (Cleen ve Stavrakakis, 2017: 3).

Popülizmde halk, diğer ideolojilerde olduğu gibi kültürel bir varlık olarak görülür; yani halkın kültür, etnik köken, ırk veya genellikle kan bağına dayalı olan kolektif bir kimlik olarak algılandığı ve tasarlandığı söylenebilir (Akkerman, 2003: 151). Özü itibarıyla monist olan popülist partiler, halkı etnik ve ahlaki açıdan homojen olarak görürler ve çoğulculuğun özel çıkarları (azınlık haklarını) koruyup, halkın iradesini zayıflattığını savunurlar (Mudde, 2016: 297). Göçmenler, etnik veya kültürel azınlık gruplar, “dışarıdakiler” olarak etiketlenerek şüpheli olarak görülürler (Kessel, 2013: 3). Örneğin; Hollanda’da Pim Fortuyn, List Pim Fortuyn (LPF) partisini kurduktan sonra, dönemin Sosyal Demokrat ve Liberallerden oluşan koalisyon hükümetini, ekonomik alanda başarılı olmalarına rağmen; özellikle göç ve göçün yol açtığı problemlerden dolayı, Müslüman azınlık nüfusun sosyo-ekonomik geri kalmışlığına dikkat çektiği düzen karşıtı söylemleri üzerinden siyasi düzeni eleştirmiştir (Kessel, 2013: 7).

Mudde’ye (2016) göre, aşırı sağ popülist partilerin kullandıkları propagandalar üç farklı ideolojiyi paylaşır. Bunlardan ilki, yabancı düşmanlığı ve milliyetçiliği kombin eden milliyetçiliktir. Somut bir şekilde, Türk göçmenlerin farklı bir kültürden olmalarının refah devletine ve ekonomiye yük olduğu, İslam’ın demokrasi karşıtı bir inanç ve şiddet kültürü olması sebebiyle karşı çıkar. İkincisi, göç ve güvenlik arasında ilişki kurularak katı kanun ve düzen politikalarına atıf yapılan otoriterliktir. Örneğin; PVV’nin son seçimlerde kullandığı az göç, daha fazla güvenlik sloganı gibi. Son olarak, popülizmde ise; toplum iki homojen ve muhalif gruba (saf insanlar ve yozlaşmış elit) bölünmüştür; popülist liderler toplumun sesi olduklarını iddia ederek, diğer partileri birbiriyle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle suçlarlar. Örneğin; Ulusal Cephe’nin (FN) ana akım partilere yönelik “Dörtlü Çete” söylemi gibi (Mudde, 2016: 296-297). Kessel (2013) popülist siyasi partilerin özelliklerini üç madde ile ifade etmiştir, bunlar:

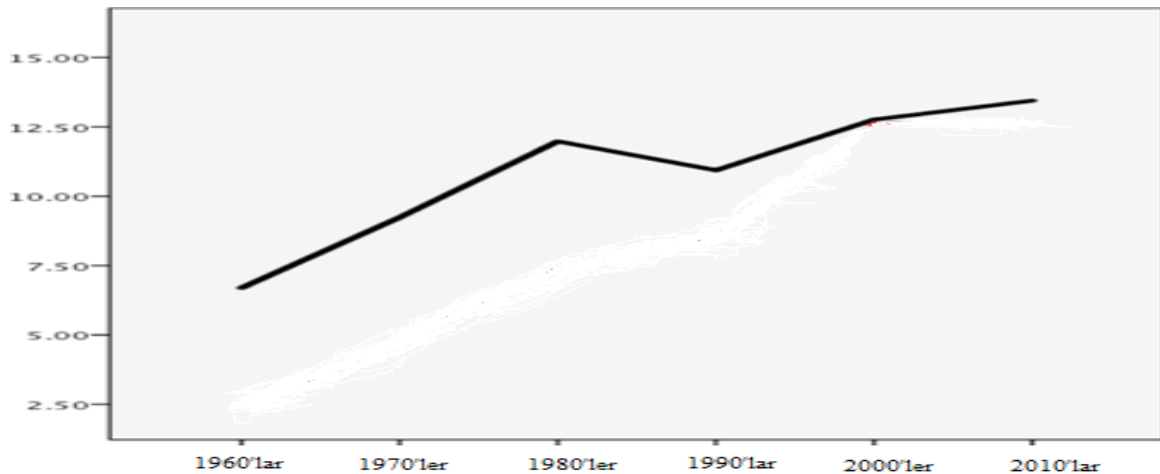
- Popülist partiler, sıradan insanları özel bir topluluk olarak betimlerler
- Popülist partiler, sıradan insanların çıkarları ve fikirlerinin siyasi karar alımında merkezde olması gerektiği savunurlar
- Popülist partilere göre siyasi kurumlar, sıradan insanların çıkarlarına uygun hareket etmezler (Kessel, 2013: 3).

Aşırı sağ parti liderleri İslam, göç, yabancı ve etnik grupları ulusal güvenliğe tehditler arasında belirtilip, “öteki” olarak kabul edilen çeşitli etnik grup ve göçmenleri sürekli olarak suç, şiddet, terör ve kaçakçılıkla ilişkilendirerek ulusal güvenliğe bir tehdit olarak gösterirler (Kaya, 2009: 383). İslam’ın Batı Avrupa’ya ve onun yaşam tarzına bir tehdit olduğuna yönelik gittikçe artan söylemlerini İslami köktendinciliği dayanak göstererek açıklarlar (Kaya, 2009: 406). İslam korkusunu Avrupa’nın farklı şehirlerinde gerçekleşen Paris (7 Ocak ve 17 Kasım 2015), Nice (14 Temmuz 2016), İstanbul (1 Ocak 2017), Berlin (28 Şubat 2017) ve Londra (2017) cihatçı saldırılara dayandıran aşırı sağ popülist partiler böylelikle İslam korkusunu siyasi bir araç olarak kullanırlar (Kaya ve Tecmen, 2019: 2). Aşırı sağ popülist partiler, bir yandan Müslüman kadınların başörtüsü takmalarını referans göstererek kadın özgürlüğünü vurgularken; diğer yandan, köktenci İslam ile kadın özgürlüğünün çelişkili olduğuna ve başörtülü her kadının potansiyel bir tehdit olduğuna dikkat çekerler (Wodak, 2013: 28).

Aşırı sağ popülist partilerin İslam’ı dışarıda bırakarak, medeniyet konuları üzerinden siyasi çıkar elde etmeye çalışmaları, bu parti liderlerinin kültür, ulusalcılık, otantiklik, etnik köken/ırk, dindarlık, gelenek, mit ve medeniyet söylemleri üzerinden sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan mahrum kalmış seçmenlerin küreselleşmenin zararlı etkilerinden korumaları için bu partilere destek vermesine imkan sağlamıştır (Kaya ve Tecmen, 2019: 15). Diğer yandan, birleşik bir ulus-üstü kimliğin ulusal egemenliğe ve ulusalcılığa meydan okuduğu fikri de Avrupa kurumlarına öfke duyulmasına ve aşırı sağ popülist partilere destek verilmesini sağlamıştır (Kaya ve Tecmen, 2019: 15).

Aşırı sağ popülist partilerin günümüzdeki yükselişi anlık bir gelişme değildir. Örneğin; 1970’lerde Jean-Marie Le Pen’in Ulusal Cephesi, 1980 ve 1990’lı yıllarda Jörg Haider’in Avusturya Özgürlük Partisi yükselmeye başlamıştır (Wodak ve Krzyzanowski, 2017: 2). 1960’lı yılların sonuyla birlikte Avrupa’da popülist partiler etkili olmaya başlamışlardır (Arslan vd., 2016: 457). 1980’li yıllardan beri Fransa’da FN, Avusturya’da FPÖ gibi aşırı sağ popülist partiler zamanla geniş kitlelerin seçim desteğini almışlardır (Rydgren, 2017: 485). Bu bağlamda, 1990’lı yıllardan itibaren popülizm adeta Batılı demokrasilerinin sürekli bir özelliği haline gelmeye başlamıştır (Mudde, 2004: 551). **Şekil 8** 1960’lı yıllardan beri Avrupa’daki popülist oyların yıllara göre değişimini göstermektedir.

Şekil 8. Avrupa Toplumlarındaki Popülist Partilerin Yıllara Göre Ortalama Oy Paylaşımı

Kaynak: Norris ve Inglehart (2016: 37).

Şekil 8'de görüldüğü gibi, 1990'lı yıllarla birlikte Avrupa'daki popülist partiler yükselişe geçmişlerdir. Bu yükseliş **Tablo 6**'da Avrupa'daki aşırı sağ popülist partilerin ulusal parlamentolarda, **Tablo 7**'de ise 2009, 2014 ve 2017 AP'de aldıkları oy oranı ve sandalye sayılarıyla karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 6. Aşırı Sağ Popülist Partilerin Ulusal Parlamento Seçimlerinde Aldıkları Oy Oranı ve Sandalye Sayıları

	2008	2009	2010	2012	2013	2017
Almanya- Alternative for Germany (AfD)	----	----	----	----	%4,7 0 Sandalye	%12,6 94 Sandalye
Avusturya- Freedom Party of Austria (FPÖ)	%17,5 34 Sandalye	----	----	----	%20,5 40 Sandalye	%26 52 Sandalye
Avusturya- Austrian People's Party (ÖVP)	%26 51 Sandalye	----	----	----	%24 47 Sandalye	%31,5 62 Sandalye
Fransa- National Front (FN)	----	----	----	%3,7 2 Sandalye	----	%8,8 8 Sandalye
Hollanda- Party for Freedom (PVV)	----	----	%15,4 24 Sandalye	%10,1 15 Sandalye	----	%13,1 20 Sandalye

Kaynak: electionresources.org (Erişim tarihi: 18.8.2018).

Tablo 6'ya göre Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'daki aşırı sağ popülist partiler 2008 ve 2017 yılları arasında yapılan ulusal seçimlerde oy oranlarını ve sandalye sayılarını arttırmışlardır. Özellikle 2017 yılında yapılan Avrupa seçimlerinde AfD, FPÖ, FN ve PVV'nin yükselişte olduğu görülmektedir. 2017 Avrupa ulusal parlamento seçimleri sonunda sadece Avusturya'da aşırı sağ FPÖ koalisyon ortağı olabilmiş böylelikle; Batı Avrupa'nın aşırı sağ hükümetine sahip tek ülkesi Avusturya olmuştur (Mudde ve Kaltwasser, 2011: 10).

Siyasi partiler, seçimler aracılığıyla bir başarı elde etmelerine rağmen; fikirleri etkileme, meselelere şekil verme kabiliyetleri vardır ve bu da bir başarıdır (Williams, 2006: 34). Çoğu Avrupa ülkesinde aşırı sağ popülist partilerin oy oranı sınırlı olmasına rağmen; bu partilerin gündem konularını belirleme ve kamu politikalarını şekillendirmedeki etkisi popülist partilerin başarı veya başarısızlıklarını ayırt edebilmemizi sağlar (Mudde ve Kaltwasser, 2017: 98). Örneğin; FN partisi ulusal seçimlerde %8 oranında oy almasına rağmen; göç, çok kültürlülük gibi konularda kamu tartışmalarının merkezindedir ve ana

akım siyasi partileri mülteci ve göç politikalarında daha çok kısıtlama yapmaları için zorlamaktadır (Mudde ve Kaltwasser, 2017: 98). Aşırı sağ partilerin göçü kısıtlama, göçmen karşıtı ifadelerle toplumda korku havası yaratma, çok kültürlülüğe karşı çıkma, asimilasyon yanlısı olma, ikamete değil kan bağına dayalı bir vatandaşlık tanımı gibi politikaları benimsemeleri siyaset, gündem ve kurumları etkilediğini gösterir (Williams, 2006: 53-77). Dolayısıyla, Avrupa'daki birçok aşırı sağ popülist partinin parlamentolarda muhalefet konumunda olsalar da siyasete yön verebilmektedirler.

Tablo 7. Avrupa Parlamentosu 2009-2017 Seçim Sonuçları

Parti Adı	2009	2014	2017
Group of the European People's Party (EPP) (Avrupa Halk Partisi Grubu)	274 Sandalye (%35,77)	221 Sandalye (%29,43)	219 Sandalye (%29,16)
Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament (S&D) (AP Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifak Grubu)	196 Sandalye (%25,59)	191 Sandalye (%25,43)	189 Sandalye (%25,16)
European Conservatives and Reformists (ECR) (Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler)	57 Sandalye (%7,44)	70 Sandalye (%9,32)	71 Sandalye (%9,45)
Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE) (Avrupa için Liberaller ve Demokratlar İttifakı)	83 Sandalye (%10,83)	67 Sandalye (%8,92)	68 Sandalye (%9,05)
European United Left/Nordic Green Left (GUE/NGL) (Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Solu)	35 Sandalye (%4,57)	52 Sandalye (%6,92)	51 Sandalye (%6,79)
The Greens/European Free Alliance (Greens/EFA) (Yeşiller/Avrupa Özgürlük İttifakı)	57 Sandalye (%7,44)	50 Sandalye (%6,66)	52 Sandalye (%6,92)
Europe of Freedom and Direct Democracy Group (EFD) (Avrupa Özgürlük ve Demokrasi Grubu)	31 Sandalye (%4,05)	48 Sandalye (%6,39)	45 Sandalye (%5,99)
Europe of Nations and Freedom (ENF) (Uluslar ve Özgürlükler Avrupası)			35 Sandalye (%4,66)
Non-attached members (NI) (Bağımsız üyeler)	33 Sandalye (%4,31)	52 Sandalye (%6,92)	21 Sandalye (%2,79)

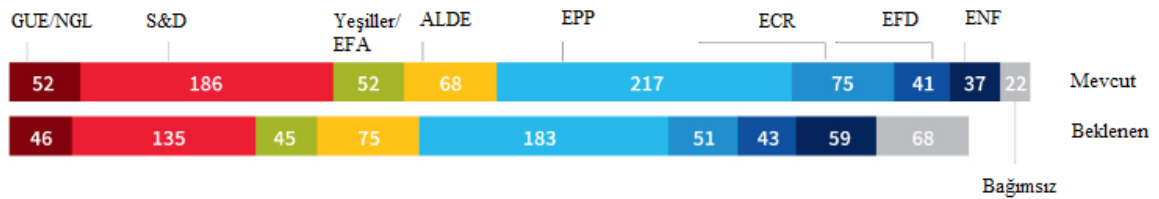
Kaynak: www.europarl.europa.eu ve tr.euronews.com (Erişim tarihi: 20.3.2019).

Avrupa parlamentosunda en az yedi ülkeden üye kriterini bir türlü yerine getiremeyen aşırı sağcılar, 2014 yılında bu kriteri yerine getirmeyi başarmış ve Fransa'dan Ulusal Cephe, İtalya'dan Kuzey Ligi, Avusturya'dan Avusturya Özgürlük Partisi, Hollanda'dan Özgürlük Partisi, Belçika'dan Flaman Çıkarı gibi siyasi hareketler bir araya gelerek 16 Haziran 2015'te aşırı sağ kanatta yer alan Uluslar ve Özgürlükler Avrupası Grubunu (ENF) kurmuşlardır (Akman vd., 2017: 20). Bu partilerin AB'de grup kurmaları, görünürlüklerinin daha fazla artmasına, AP'deki komisyon ve alt komisyonlara başkanlık edebilmelerine, AP'den 25-30 Milyon Euro civarında kaynak teminine, eş başkanların AP Başkanlık Divanı toplantılarına katılıp parlamento gündemini belirleyebilme avantajlarını elde etmelerini sağlamıştır (www.dw.com.tr, 16.5.2015).

Halbuki, Avusturya'da 31 Ocak 2000'de aşırı sağ FPÖ'nün koalisyon ortağı olması karşısında diğer 14 AB üye ülkenin her biri Haider'in partisinin Avusturya hükümetinde yer almasını Avusturya'yla ikili ilişkileri askıya alarak, büyükelçileriyle iletişimi azaltarak ve Avusturyalı adayların uluslararası pozisyonlara gelmesine karşı çıkarak protesto edeceklerini duyurmuşlar böylelikle; üye devletler aşırı sağ ve göçmen karşıtı kimliği, AB kimliğine aykırı bulduklarını göstermek istemişlerdir (Howard, 2000: 25-26).

Bu bağlamda, 2017 AP seçimleri, aşırı sağın AB siyasetinin normal haline geldiğini göstermiştir. Özellikle Brexit ve Trump'ın ABD'deki Başkanlık seçim zaferinden sonra siyaset ve medya dünyası, 2016'da Avusturya'da FPÖ'nün adayı Nobert Hofer'in Cumhurbaşkanlığı seçimini kaybetmesi, 2017'de Hollanda'da Geert Wilders'in partisi PVV'nin Mark Rutte karşısındaki yenilgisi ve Fransa'daki Başkanlık seçimlerinde Marine Le Pen'in Macron karşısındaki yenilgisine odaklanmıştır (Wodak ve Krzyzanowski, 2017: 3). Diğer yandan, 2019 yılında gerçekleşen AP seçimlerinden önce, Reuters yayınladığı AP seçim sonucu tahminiyle, aşırı sağın 2017'de olduğu gibi 2019'da yükselişte olacağını Şekil 9'daki gibi göstermiştir.

Şekil 9. Reuters'ın 2019 AP Seçim Sonucu Tahmini

Kaynak: Reuters, 18.2.2019, Erişim tarihi: 22.3.2019.

2019 AP seçimlerinde AB karşıtı aşırı sağ partilerin sandalye sayılarını %60 oranında artabileceğini öngören Reuters'ın anket çalışmasına göre, Parlamantonun en büyük iki grubu olan Hristiyan Demokratlar (EPP) ve Sosyal Demokratların (SP) ciddi sayıda sandalye kaybına uğrayacağını, buna karşın; AB karşıtı ENF ve EFD gruplarının sandalye sayılarını arttırarak AP'deki temsil oranının %60 artabileceğini ön görmüştür (Reuters, 18.2.2019).

Günümüzde popülist akım ve aşırı sağ popülist partilerin Avrupa'da yükselmesinin yanı sıra Anadolu Ajansı'nın (AA) yaptığı habere göre, ABD başkanı Donald Trump'ın eski baş stratejisti olan Steve Bannon "Küresel bir popülist hareketin alt yapısını" oluşturma

amacıyla 23-26 Mayıs 2019’da yapılacak olan AP seçimleri öncesinde Avrupa’daki aşırı sağ bir araya getirme amacı taşıyan “Hareket” (The Movement) adında; aşırı sağcıların üzerinden siyaset yaptığı ulusal egemenlik, güçlü sınırlar, kısıtlı göç ve radikalizmle mücadele gibi kavramları ön planda tutan bir hareket kurmuş ve bu hareketi desteklemeleri için Avrupa’daki aşırı sağ popülist partilerle görüşmelere başlamıştır (www.aa.com.tr, 26.9.2018). Aşırı sağın yükselişiyle ilgili tüm bu gelişmeler bir sonraki bölümde 2019 AP seçim sonuçlarıyla detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İSLAMOFOBİ VE TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Çalışmanın bu kısmında “İslamofobi Türkiye-AB ilişkilerine nasıl etki etmektedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda İslamofobinin Türkiye’nin AB üyelik sürecine olan etkisini ortaya koyabilmek için üç aşama izlenmiştir. İlk aşamada, AB genişleme perspektifinde Türkiye-AB ilişkileri ele alınmıştır. İkinci aşamada AB üye ülkelerinin tercihlerini şekillendirmede İslamofobinin rolüne değinilecektir. Üçüncü aşamada ise Almanya’daki AfD, Fransa’daki RN, Hollanda’daki PVV ve Avusturya’daki FPÖ gibi aşırı sağ popülist partilerin Türkiye-AB ilişkilerine olan etkisi incelenecektir.

İslamofobi günümüzde gayri resmi bir biçimde Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkileyen bir meseledir. Bu bağlamda çalışma İslamofobinin Türkiye-AB ilişkilerine iki şekilde etki ettiğini savunmaktadır. Bunlardan ilki; Avrupa’da İslamofobinin yükselmesine neden olan 9/11 olayları ve daha sonra Avrupa’nın pek çok yerinde dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen “İslamcı” veya “İslami” terör olarak nitelendirilen saldırılar, 2008’de tüm dünyayı etkisi altına alan küresel finansal kriz, Müslüman göçmenlerin Avrupa’ya uyumu, 2015’te patlak veren mülteci krizi, yükselen popülizm akımı ve aşırı sağ popülist partilerin son yıllarda yapılan seçimlerden güçlenerek çıkmaları; üye ülkelerin Birliğin gelecekte daha fazla genişlemesine ilişkin isteğini azaltırken doğrudan Türkiye’nin AB üyeliğine verilen desteğin azalmasını da sağlamaktadır. İkincisi ise, Avrupa’da İslamofobinin yükselmesiyle birlikte siyasi partiler arasında artan medeniyetçi ve kültürel söylemler üye ülkelerin Türkiye’nin AB üyeliğine karşıtlıklarının artmasına neden olmaktadır.

AB her krizden güçlü bir şekilde çıkmasına rağmen; 2005’teki anayasa krizi, 2008’de başlayan küresel finansal krizin avro bölgesi çevresinde bir dizi krizle sonuçlanması, özellikle 2013’ün beri süren istikrarsız ve muhalif komşuluk ilişkileri, 2015’te patlak veren mülteci krizi ve Britanya’nın Birlikten ayrılma kararı almasının Türkiye-AB ilişkilerine çeşitli etkileri olmuştur (Lecha vd., 2018: 6). Bu sorunlar AB’nin kendi iç meselelerine odaklanmasını sağlarken hem Türkiye’nin üyeliğine hem de genel olarak yeni üye alımına karşı bir genişleme isteksizliğini ortaya çıkarmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2016: 43). Avro krizi, mülteci sorunu ve bunlara bağlı olarak aşırı sağın ve Avrupa şüpheciliklerinin yükselişi, dolayısıyla da genişlemenin gündemden düşmesi Türkiye’nin AB üyeliği meselesini olumsuz etkilemiştir (Özer, 2017: 38).

AB’nin 2004 ve 2007 genişlemesinden sonra ortaya çıkan genişleme yorgunluğu ve hazmetme kapasitesiyle ilgili tartışmaların, Birliğin gelecekte daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıkların artmasına neden olduğu ifade edilir. Genişleme yorgunluğu Türkiye’nin “çok büyük, çok fakir ve çok Müslüman” olmasıyla ilgili üç temel endişe üzerinden Türkiye’nin bir AB üyesi olması durumunda Avrupa’da refah devletin sürdürülebilirliği, sosyal yardımların azalması, AB’nin Türkiye’yi siyasi ve ekonomik olarak hazmetme kapasitesiyle ilgili tartışmaları ortaya çıkarmıştır (Lecha vd., 2018: 3-5). Türkiye’nin Birliğe katılımı durumunda milyonlarca Türk’ün Avrupa’ya göç edeceği ve AB nüfusunun %13,5’ini temsil ederek hem Avrupa Parlamentosunda Türklerin en büyük

ulusal gruplardan birini oluşturacak olması hem de Avrupa Konseyinde etkili bir güç olarak karar alma süreçlerinde etkili olacak olması tartışılmaktadır (Lecha vd., 2018: 4-5).

Lecha vd. (2018) göre, AB'nin Türkiye'yi hazmetme kapasitesiyle ilgili tartışmaların kimlikle alakalı bir boyutu vardır. Türkiye, Birliğe üye olduğunda sadece Birliğin ikinci en büyük üye ülkesi olmayacak; aynı zamanda Birlik içinde nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan tek üye ülke olacaktır (Lecha vd., 2018: 5). Türkiye'nin diğer aday ülkelerden farklı olarak Müslüman bir kimliğe sahip olması; Birliğin Türkiye'yi siyasi ve ekonomik olarak hazmetmesiyle ilgili tartışmalara kültürel hazmetme kapasitesini de eklediğini göstermiştir.

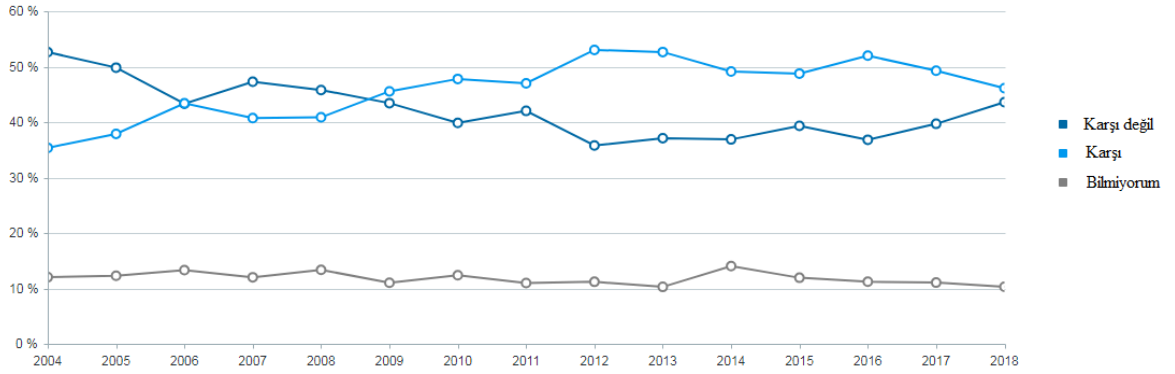
1999'da Türkiye'nin aday olarak tanınması Avrupa'da Türkiye'nin AB kimliğiyle uyumu üzerine tartışmaların artmasının ilk adımı olmuştur (Lindgaard vd., 2018: 4). 2002'de gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi ise Avrupa kimliğinin doğası, Avrupalılaşma kavramı ve Avrupa'nın sınırlarına ilişkin yeni endişe ve tartışmaları başlatarak doğrudan Birliğin kimliğiyle alakalı olan kültürel ve sosyal hazmetme kapasitesi, Türkiye'nin Avrupa'daki yeri ve Avrupalı toplumlar içindeki İslami kimliğine ilişkin kimliğe dayalı endişelere neden olmuştur (Kaya ve Marchetti, 2014: 162).

Türkiye'nin dini kimliğinin AB tam üyeliği için bir engel olup olmadığını inceleyen Rofii (2016) Türkiye'nin nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması, AB üyeliğinin önündeki en önemli engellerden biri olduğunu savunur. AB ülkelerindeki hükümetler her ne kadar ayrımcılık karşıtı politikalar yürürlüğe koysalar da gerçekte medya, siyasi partiler ve liderler İslam'ı bir sorun haline getirerek kamu sempatisini kazanmaya çalışırlar ve iç politikada özellikle seçim dönemlerinde Türkiye'nin AB üyeliğine karşıtlığı bir araç olarak kullanırlar (Rofii, 2016: 14-15). Bu bağlamda, AB tam üyeliği için kültürel kriterler bulunmamasına rağmen; Avrupalı liderlerin Türkiye'yi sahip olduğu kültürel kimlik üzerinden AB'nin "ötekisi" olarak görmesi üyelik sürecinde kültürel kriterlerin gayri resmi olarak etkili olduğunu gösterir.

Avrupa'da 9/11 olayları sonrası ortaya çıkan korku ortamı, Afganistan, Irak, Pakistan, Yemen, Lübnan gibi ülkelerde terörizmle mücadele, İran'ın nükleer tehdidi, İsrail-Filistin çatışması, 2003 İstanbul, 2004 Madrid ve 2005 Londra'da yaşanan bombalama olayları, Avrupa'da başörtüsü, cami inşaları ve karikatür krizi bir yandan İslamofobinin yükselmesine neden olurken; İslam'a karşı olan tüm bu olumsuz tutumlar İslam'ın resmi devlet dini olmadığı laik Türkiye ve Türk toplulukları üzerine etki etmiştir (Saz, 2011: 481). Bu bağlamda, İslamofobi hem Türkiye şüpheciliğine ivme kazandırarak Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik verilen desteğin azalmasına hem de Avrupa şüpheciliğinin artmasına neden olarak Birliğin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıkları artmasını sağlamaktadır. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmaların da bu ifadeyi destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Eurobarometer 89 (2018) araştırmasına göre, AB-28 genelinde vatandaşların %46'sı AB'nin daha fazla genişlemesine karşı çıkarken, %44'ü daha fazla genişlemeye karşı olmadıklarını ifade etmişlerdir (Eurobarometer 89, 2018: 25). **Şekil 10** 'da 2004'ten 2018'e kadar AB'nin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıkların oranı verilmiştir.

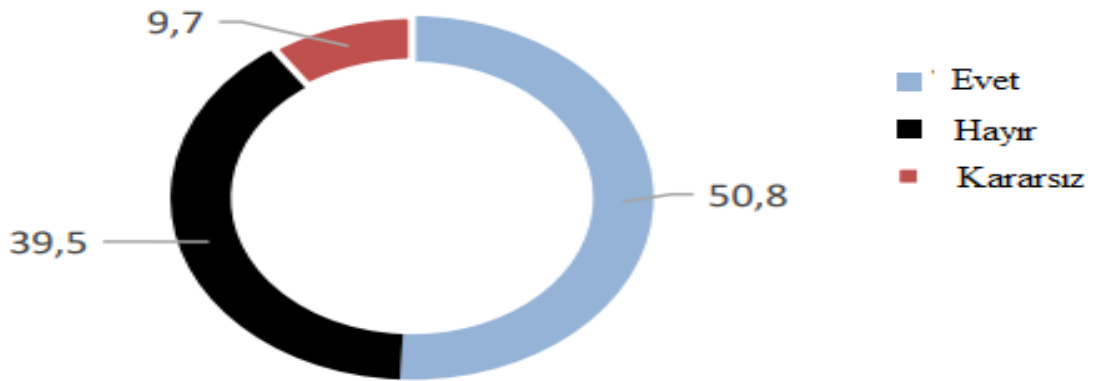
Şekil 10. Gelecek yıllarda AB'nin diğer ülkeleri AB'ye dahil ederek daha fazla genişlemesi (02/2004'ten 11/2018'e kadar)

Kaynak: European Commission Public Opinion (2018)

Şekil 10 özellikle 9/11 olayları sonrası Avrupa'nın birçok ülkesinde dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen "İslamcı" terör olayları, 2008 küresel finansal krizi, 2015'te patlak veren mülteci krizi gibi olayların ardından AB'nin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtıtlıkların arttığını göstermektedir. Dolayısıyla Avrupa'da İslamofobinin yükselmesine neden olan bu olaylar aynı zamanda Birliğin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtıtlıkların artmasını da sağlamıştır. Diğer yandan **Şekil 10** sadece İslamofobinin yükselmesinin Birliğe yeni bir ülkenin dahil edilmesine yönelik karşıtıtlığı arttırdığını ortaya koymamızı sağlamamış; AB ülkelerinin Türkiye'nin Birliğe katılmasına yönelik desteklerinin azalması ve genişleme karşıtıtlığı arasında bir ilişki olduğunu göstermeyi sağlamıştır. Bu bağlamda **Şekil 11** İslamofobinin yükselişinin AB'nin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtıtlıkları arttırması ile Türkiye'nin AB üyeliğine verilen desteğin azalması arasında bir ilişki olduğunu doğrulamaktadır.

Şekil 11. Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyor musunuz?

Kaynak: Elite Survey Fieldwork Report (2019: 5).

Şekil 11'de farklı ülkeleri temsil eden elitlerin, Türkiye'nin AB üyeliğine verdikleri desteğin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Avusturya'da Türkiye'nin AB üyeliğine verilen destek %22,2 iken bu oran Almanya'da %64,7 Fransa'da %60 ve Türkiye'de ise %54,5'dir (Gilbreath ve Selçuki, 2019: 5). Avusturya'da Türkiye'nin AB üyeliğine verilen desteğin oldukça düşük olmasında

Viyana ve Ankara arasındaki siyasi gerginliklerin etkili olduğu düşünölmektedir (Gilbreath ve Selçuki, 2019: 5). Dolayısıyla Avusturya örneği, Avrupa ölkelerinin Türkiye ile olan ikili ilişkilerinin üyelik sürecine destek verip vermemesinde etkili olduğunu göstermiştir.

3.1. Genişleme Süreci Perspektifinde Türkiye-AB İlişkileri

Genişleme politikası, AB'nin en önemli dış politika araçlarından birisidir. Genişleme politikası, Birliğin norm ve değerlerinin aday ölkeler tarafından içselleştirilmesiyle uygulanır. AB'nin genişleme politikası perspektifinde Türkiye ile olan ilişkileri uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. 2019 yılı itibariyle aradan geçen 60 yıllık uzun zaman dilimine rağmen Türkiye'nin AB'ye katılımıyla ilgili herhangi bir olumlu gelişme yaşanmamış; tam aksine ilişkiler günümüzde durma noktasına gelmiştir.

1957 Roma Antlaşması'nın 49.maddesinde, AB'nin temel değerlerine saygı gösteren ve bu değerleri destekleyen her Avrupa devletinin AB üyeliği için başvuruda bulunabileceği belirtilmiştir (Müftöler-Baç, 2005: 19). Üyelik süreci, her aşaması mevcut üye devletlerin onayına tabi olan üç etaptan oluşmaktadır: AB üyeliği için başvuruda bulunan ölkeye “aday ölkö” statüsünün verilmesi, katılım müzakerelerinin başlatılması, katılım müzakerelerinin ve gerekli reformların tamamlanmasının ardından söz konusu ölkenin tüm üye devletlerin onayı ile AB üyeliğine kabul edilmesidir (www.ikv.org.tr).

Türkiye, 31 Temmuz 1959'da dönemin başbakanı Adnan Menderes ve dışişleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun girişimleriyle AET'ye ortaklık başvurusunda bulunmuştur (www.ab.gov.tr). Türkiye'nin AET'ye başvurmasında kalkınma sürecini hızlandırmak istemesi ve 15 Temmuz 1959'da Yunanistan'ın Topluluğa yaptığı başvuru ile olası bir üyeliğin bu ölkeye sağlayacağı avantajlardan yoksun kalma kaygısı etkili olmuştur (Uysal, 2001: 141-142). Türkiye, NATO içinde müttefiki olan Yunanistan'la Kıbrıs konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıkları, 1959'daki Zürih ve Londra anlaşmalarıyla çözüme kavuşturmuş olmasına rağmen, bu ölkenin kendisinin taraf olmadığı bir oluşuma girerek güçlenmesini istememesi, Türkiye'nin AET'ye başvurudan yana bir dış politika tercih etmesini sağlamıştır (Erhan ve Arat, 2002: 814).

Türkiye'nin AET'ye başvurmasından sonra taraflar arasında ilk tur görüşmeleri 28-30 Eylül'de yapılmış ve Türkiye, bu görüşmelerde kendisine beş ayrıcalık tanınmasını istemiştir, bunlar; gümrük birliğine geçiş için 22-25 yıllık süre, hazırlık döneminde ortak gümrük tarifesine uyum ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması konusunda sınırlı yükümlölükler, AET ile tütün ve pamuk gibi bazı geleneksel Türk ihraç mallarını kapsayan uzun dönemli sözleşmeler imzalamak, uzun vadeli ve düşük faizli mali yardımlar ile Avrupalı yatırımcıların Türkiye'ye gelmelerinin teşvik edilmesi ve son olarak AET organlarında Ankara'nın geniş biçimde temsil edilmesi ve karar alma süreçlerine katılmasıdır (Erhan ve Arat, 2002: 820).

Türkiye-AET arasındaki ilk iki hazırlık görüşmesinde bu hususlarda bir uzlaş sağlanamamıştır. Ayrıca bu dönemde, Türkiye'de Demokrat Parti (DP) hükümetinin basın üzerindeki denetimi, sendikaların uluslararası örgütlenmelere katılımının engellenmesi, grev yasağı, muhalefetin sindirilmesi gibi siyasi ve sosyal alanlarda izlediği

sert ve müdahaleci politikalar AET'yi, Türkiye karşısında “bekle ve gör” politikası izlemeyi ve ortaklık için başlatılan ön görüşmeleri yavaşlatmasına neden olmuştur (Erhan ve Arat, 2002: 822). Ancak, buna rağmen, AET'nin nihai karar organı olan Bakanlar Konseyi'nin, Türkiye'nin Ortak Pazar'a üyeliğinin Batı'ya bağlanmasında önemli bir adım olacağı fikri, Komisyon'a ortaklığın muhtemel şekilleri üzerinde Türkiye ile görüşmeler yürütmesi için yetkiler vermesini sağlamış ve ardından AET Komisyonu resmi müzakerelerin 7 Haziran 1960'ta başlamasına karar vermiştir (Erhan ve Arat, 2002: 824). Ancak, Türkiye'de 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe resmi müzakerelerin başlama tarihini de geciktirmiştir. Askeri darbe, ilişkilerin üç yıllık bir kesintiye uğramasına yol açmıştır.

11 Temmuz'da kurulan hükümet programında ise, Türkiye'nin AET ile DP döneminde başlatılan müzakerelerin sürdürüleceği güvencesi verilmiştir (Erhan ve Arat, 2002: 825). 12 Eylül 1963'te Türkiye ve AET arasında Ankara Anlaşması/Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır (Müftüler-Baç, 2002: 80). Ankara Anlaşmasının imzalanması, Türkiye'nin üyelik için uygun olarak tanındığını göstermiş ve anlaşma imzalandıktan sonra Komisyon başkanı Walter Hallstein, Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ilan etmiştir (Müftüler-Baç, 1998: 241). Ankara Anlaşması/Ortaklık Anlaşması, altmış yıldır devam eden, Türkiye ve AB ilişkilerini başlatan ilk resmi belge olması nedeniyle önemlidir.

Ankara Anlaşması kapsamında Türk ekonomisi ile Topluluk ekonomisi arasındaki farkı azaltmak ve Türk halkının yaşam düzeyini yükseltme çabasına AET'nin getireceği destek ile ileride Türkiye'nin Topluluğa katılmasının kolaylaştırılması hedeflenmiştir (Uysal, 2001: 142). Ankara Anlaşmasının 2.maddesine göre ortaklığın hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç dönemi bulunmaktadır (Ankara Anlaşması, 1963: 6).

Anlaşmanın 3.maddesine göre, hazırlık döneminde Topluluk, üstlendiği tek taraflı yükümlülükler ile Türkiye'nin ekonomisini güçlendirmeyi ve gümrük birliğine geçişe hazır hale gelmesini taahhüt etmiştir (Ankara Anlaşması, 1963: 7). Geçiş dönemini kapsayan 4.maddeye göre, Türkiye ve Topluluk arasında bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen şekilde yerleşmesini, ortaklığın iyi işlemesi için Türkiye'nin ekonomik politikalarının Topluluğunkine yakınlaştırılmasını ve gümrük birliğinin kurulmasını hedeflemişlerdir (Ankara Anlaşması, 1963: 7). Son dönemi ele alan 5.madde'ye göre ise, son dönem gümrük birliğine dayanır ve akit tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir (Ankara Anlaşması, 1963: 8).

12 Eylül 1963'te Ankara anlaşması imzalandığında Türkiye, AET ile ortaklık ilişkisi kurmuş, 1970'te Katma Protokol'ü imzalamış ve 1 Ocak 1996'da resmen gümrük birliği tamamlanmıştır (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003: 20). Hazırlık döneminin ardından geçiş dönemini başlatacak olan Katma Protokol'ün TBMM'de onaylanması sırasında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve DP üyeleri, geçiş döneminin getireceği ekonomik yükümlülükleri Türkiye'nin üstlenemeyeceğini savunarak Katma Protokol'e ret oyu vermişlerdir (Çayhan ve Ateşoğlu-Güney, 1996: 99). Katma Protokolde malların serbest dolaşımı, gümrük vergilerinin karşılıklı olarak kaldırılması, ortak gümrük tarifesinin Türkiye tarafından kabulü, miktar kısıtlamalarının kaldırılması, Türkiye'nin ortak tarım politikasına uyumu, Topluluğa ithali özel düzene bağlı ürünlerin durumu, kişilerin serbest

dolaşımı, hizmetlerin serbest dolaşımı, yerleşme hakkı, ulaştırma, ekonomi ve ticaret politikalarının yakınlaştırılması konuları üzerinde durulmuştur (Katma Protokol, 1970). 1970’li yılların istikrarsız ortamı, Avrupa entegrasyonunun içinden geçtiği krizler, Türkiye’nin kısmen de olsa Avrupa Konseyiyle bir ortaklığın faydaları hakkındaki endişeleri, Türk demokrasisinin 70’li yıllarda birtakım zorluklardan geçmesi sebebiyle Türkiye başbakanı Bülent Ecevit, 1978’de Ankara Anlaşmasını tek taraflı olarak dondurma kararı almış ve 1980 askeri darbesinin sonrasında Ortaklık askıya alınmıştır (Müftüler-Baç, 2005: 20).

Nisan 1987’de Avrupa Konseyi’ne tam üyelik başvurusu yapan Türkiye’nin başvurusuna karşılık Avrupa Komisyonu, 18 Aralık 1989’da Türkiye’nin katılımının yakın gelecek içinde mümkün olmadığını belirten bir görüş bildirmiştir (Müftüler-Baç, 2002: 80). Avrupa Komisyonu katılım yerine Türkiye ve AB arasında bir gümrük birliği yapılmasını önermiştir (Aybet ve Müftüler-Baç, 2000: 577-578). 1995 yılında AB ve Türkiye arasında sanayi ürünleri için bir gümrük birliği tesis edilmiş böylelikle AB, ilk kez bir üleyle üye olmadan önce gümrük birliği yapmıştır (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003: 20). Gümrük birliği, Türkiye’nin AB üyeliği için Kopenhag Kriterlerinin ekonomik koşullarını yerine getirdiğinin bir kanıtı olmuştur (Müftüler-Baç, 1998: 241). Gümrük birliği kararı, 1990’lı yıllarda Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan en önemli gelişme olmuştur.

Türkiye’nin AB üyeliğiyle ilgili 1987’de tam üyelik başvurusu yapmasıyla başlayan ilk tartışma daha sonra gümrük birliği kararıyla artan ümitlere rağmen 1997 yılında Lüksemburg Zirvesinde on yıldır masada duran Türkiye’nin üyelik başvurusunun görmezden gelinmesiyle ortaya çıkmıştır (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003: 21). Avrupa Komisyonu’nun Gündem 2000 tavsiyesiyle uyumlu olarak, 1997 Lüksemburg Zirvesinde Avrupa Konseyi’nin katılım görüşmelerinin başlayacağı aday ülkeler listesine Türkiye’yi dahil etmemesi yeni bir krizin patlak vermesine neden olmuştur (Müftüler-Baç, 2005: 20). AB tüm Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri, Malta, Güney Kıbrıs ile katılım müzakerelerini başlatmasına rağmen Türkiye bu genişleme sürecine dahil edilmemişti (Aybet ve Müftüler-Baç, 2000: 567). 1997 Lüksemburg Zirvesi’nde alınan bu kararın gerekçeleri ise Türkiye’nin ekonomik problemleri, insan hakları ihlalleriyle ilgili endişeler, Türkiye’nin Kıbrıs’taki askeri, Yunanistan’la olan gerginlikler olarak gösterilmiştir (Müftüler-Baç, 1998: 242).

Avrupalı liderlerin Türkiye’yi AB aday ülkesi olarak kabul etmemesinde kimlik kriteri önemli bir rol oynamıştır (Lecha vd., 2018: 5). AB üye ülkeleri arasında Türkiye’nin Müslüman kökeni hakkındaki endişelerin yanı sıra Yunanistan tarihsel ve stratejik anlaşmazlıklar yüzünden; Almanya, Türkiye ve AB arasındaki kültürel farklılıklar yüzünden; Benelüks ve İskandinav ülkeleri ise Türk demokrasisindeki problemlerden duydukları endişeler yüzünden Türkiye’nin AB üyeliğine itiraz etmişlerdir (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003: 25).

Nisan 1998’de katılım görüşmelerinin başlatılacağı ülkeler arasında Türkiye’ye yer verilmemesi üzerine Türk Hükümeti AB ile siyasi ilişkilerini askıya alacağını bildirmiştir (Erdenir, 2012: 106). Türkiye Başbakanı Mesut Yılmaz, AB’nin genişleme sürecine Türkiye’yi dahil etmeyerek “yeni bir kültürel Berlin duvarı” dikmek ve Türkiye’ye karşı

dini temelde bir ayrımcılık yapmakla suçlamıştır (Aybet ve Müftüler-Baç, 2000: 578). Sonuç olarak, Birliğin üye ülkelerinin Türkiye’yi genişleme sürecine dahil etmeme yönünde karar almasında üye ülkelerin kimliklerinin çıkarlarını, çıkarlarının ise tercihlerini belirlemesi etkili olmuştur.

AB’nin genişleme politikası “koşulluluk” (conditionality) ilkesi temelinde yürütülmektedir (www.ikv.org.tr). Koşulluluk ilkesi, AB’nin özellikle aday ülkelerde siyasi dönüşümü gerçekleştirmek için temel araçtır (Müftüler-Baç, 2005: 18). Koşulluluk ilkesine dayalı AB katılım süreci, aday ülkelerin liberal demokrasinin kural ve kurumlarını benimsemesi ölçüsünde ilerlediği ve üyelikle sonuçlandığı iddia edilir (Erdenir, 2012: 101). AB’ye katılmak isteyen ülkelerin Kopenhag Kriterleri olarak bilinen siyasi ve ekonomik şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Siyasi kriterler demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarının korunmasını garantileyen istikrarlı kurumların varlığı; ekonomik kriterler ise AB bünyesinde rekabetçi piyasa koşullarının baskısına dayanabilecek işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığıdır. Buna ek olarak, Batı Balkan ülkeleri için istikrar ve ortaklık kapsamında bölgesel işbirliği ve komşularla iyi ilişkiler gibi bazı kriterler getirilmiştir (www.ikv.org.tr).

1999 Helsinki Zirvesi’nde, Türkiye dahil 13 aday ülke için Kopenhag siyasi kriterlerine uyumun müzakerelerin açılması için ön koşul olduğu, tüm Kopenhag Kriterlerine uyumun ise AB üyeliğinin temelini oluşturduğu belirtilerek açıkça sürecin koşulları ortaya konulması, koşulluluk ilkesinin aşamalarını iyice belirginleşmiştir (Erdenir, 2012: 99-100). Kopenhag kriterlerini yerine getirmede aday ülkenin performansını ölçmek üzere geliştirilen Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), İlerleme Raporları, Ulusal Program ve AB Ajans ve Programlarına Katılım gibi araçlar koşulluluk ilkesinin teknik yasal bir süreç çerçevesinde izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlamıştır (Erdenir, 2012: 100).

1998 Cardiff Zirvesi’nde Avrupa Konseyi, Komisyon’dan aday ülke olmamasına rağmen Türkiye için bir ilerleme raporu hazırlamasını istemiş ve bu isteğini Ortaklık Anlaşmasının 28.maddesinde açıkça vurgulanan; üyeliğin gereklerini tamamladığında Türkiye’nin bir AB üye ülkesi olabileceğine dayandırmıştır (Müftüler-Baç, 2005: 20). Komisyon ise 1998, 1999, 2000 ve 2001’de yayınladığı ilerleme raporlarında Türkiye’de askerin siyasetteki rolü, insan hakları ve Kürt sorunu gibi demokrasiyle ilgili yapısal sorunları Kopenhag Kriterlerinin siyasi yönü çerçevesinde üyeliğe en büyük engel olduğunu ifade etmiştir (Müftüler-Baç, 2002: 81).

Avrupa Komisyonu “Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu” ve rapora bağlı Tavsiye Belgesi’nde, Türkiye’nin siyasi kriterleri gerekli ölçüde karşıladığını belirterek Birliğe katılım müzakerelerin başlatılması tavsiyesinde bulunmuştur (www.ab.gov.tr). Türkiye’deki ekonomik ve siyasi koşullar büyük ölçüde değişmemesine rağmen Aralık 1997’deki Lüksemburg Zirvesi’nden iki yıl sonra Konsey, Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’yi aday ülke olarak kabul etmiş ve Mart 2001’de Komisyon’un hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgesini onaylamıştır (Müftüler-Baç, 2002: 81). Türkiye’nin genişleme sürecine dahil edilmesi AB’nin Türkiye üzerindeki siyasi etkisini ilerleme raporları, katılım ortaklığı belgesi (2001, 2003, 2008), Müzakere

Çerçeve Belgesi, Ortak Parlamento Kurul Toplantıları ve en son 2012 Pozitif Gündem aracılığıyla genişletmesini sağlamıştır (Müftüler-Baç, 2017: 7).

Türkiye, 19 Mart 2001’de müktesebata uyum sağlamak için bir Ulusal Program hazırlamış ve 3 Ekim 2001’de Kopenhag siyasi kriterlerine uyum sağlamak için 1982 anayasasında 34 yasa değişikliğiyle; idam cezasının kaldırılması, ana dilin kullanımı, siyasi hayatta sivil kontrolün artması ve ifade özgürlüğüne yönelik siyasi reformları gerçekleştirmiştir (Müftüler-Baç, 2002: 82). 1999-2004 yılları arasında Türkiye, Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirebilmek için çeşitli demokrasi paketlerini kabul etmiş ve Komisyon 2004 İlerleme Raporunda, Türkiye’deki geniş siyasi ve hukuki reformlar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’yle katılım müzakerelerinin başlatılmasını tavsiye etmiş ancak; siyasi reformların duraksaması halinde görüşmelerin askıya alınabileceğini vurgulamıştır (Müftüler-Baç, 2005: 21).

Komisyon, katılım müzakerelerinde nihai amacın tam üyelik olsa da müzakere sürecinin açık uçlu olduğunun altını çizmiş ve tavsiye kararının ana unsurlarını önerdiği üç sütunlu bir strateji sunmuştur; ilk sütun, Türkiye’deki reform sürecini desteklemek ve güçlendirmek için işbirliğiyle ilgiliyken; ikinci sütun, Türkiye’nin katılımıyla ilgili özel zorluklara, üçüncü sütun Türkiye ve üye ülkelerden insanların hep birlikte kültürel ve siyasi işbirliği yapmasıyla ilgilidir (www.europa.eu, 06.10.2004).

AB’nin özellikle Türkiye ile olan katılım müzakerelerinin doğasının “açık-uçlu” olduğunun altını çizmesi, müzakerelerin tam üyelikle sonuçlanacağı veya sonuçlanmayacağından önceden garanti edilmediğini ve sürecin belirsiz olduğunu göstermiştir (Arıkan, 2006: 1). Ayrıca, Avrupa Parlamentosu genel oturumunda dönemin genişlemeden sorumlu Avrupa Komisyonu üyesi Olli Rehn, Türkiye’yle katılım müzakerelerinde ülkenin spesifik özelliklerini dikkate almakla ilgili olan ikinci sütun hakkında; Türkiye’nin nüfus, büyüklük, coğrafi konum, ekonomi, güvenlik ve askeri potansiyeli bakımından Birliğe katılımının önceki genişlemelerden farklı olduğunu ve bu sebeple ikinci sütunun bir ayrımcılık anlamına gelmediğini ifade etmiştir (www.europa.eu, 13.12.2004).

Türkiye, AB’nin genişleme politikası içinde diğer aday ülkelerden farklı bir konuma sahiptir. Nüfus büyüklüğü, ekonomik ve jeopolitik ağırlığı bakımından açıkça Batı Balkan ülkelerinden farklı olmasının yanı sıra; dünyanın en büyük 18. ekonomisi ve en hızlı büyüyen ülkelerinden biri olması, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organisation) (NATO) müttefiki olması ve AB için kilit bir stratejik ortak olması bakımından AB genişleme gündemi içinde özel bir yer işgal eder (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2017: 53). Türkiye’nin AB için büyük bir ekonomik potansiyelinin olması, NATO’nun personel açısından en büyük ikinci üye ülkesi olması, terörle mücadele, göçün kontrol altına alınması, Suriye savaşı yüzünden ortaya çıkan insani durumun yönetiminde kilit bir rolü olması, Batı Balkanlar, Karadeniz ve Kafkasya’nın refah, istikrar, zenginlik ve ekonomik gelişmesi için kritik bir rolü olması ve Orta Doğu’da barış ve istikrarı güvence altına almasında Türkiye’nin yapıcı bir rolü vardır (Weber, 2018: 52). AB temel çıkarları Türkiye ile yapıcı bir işbirliğini gerektirir; yani, Birliğin temel çıkarları, Türkiye ile ilgili olan siyasi tercihlerini de belirlemesini sağlar.

Türkiye, altın çağ olarak adlandırılan 2000’li yılların başındaki anayasa reform paketleriyle güçlü bir dönüşüm yaşarken son yıllarda reformlar yavaşlamış ve demokratik sürecin tamamlanmasından ziyade demokrasi standartları açısından geriye kaymalarda artış olmuştur (Lecha vd., 2018: 5). Türkiye’de iç koşulların (siyasi ve ekonomik açıdan hazır olma seviyesi) 2011 yılından beri önemli seviyede değişmeye başlaması, Türk hükümetinin AB Kopenhag kriterlerini karşılayabilmek için 2002’den 2008’e kadar yaptığı reformların 2011’den sonra durmasına neden olmuştur (Müftüler-Baç, 2017: 8). Katılım sürecinde devam eden bu durgunluğu canlandırmak için AB, 2012’de “Pozitif Gündem” (Positive Agenda) ile AB mevzuatı, siyasi reformlar ve temel haklar, vize, hareketlilik ve göç, ticaret, enerji, terörle mücadele, dış politikada diyalog olarak belirlenen işbirliği alanlarının yanı sıra siyasi, ekonomik ve enerji alanlarında yüksek düzeyde işbirliği görüşmelerinin başlatılması amaçlanmıştır; ancak ilişkilerde beklenen canlanma gerçekleştirilememiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2017: 14).

Komisyon tarafından 2013 yılında duyurulan genişleme stratejisindeki “temel ilkeler” AB’nin genişleme gündeminde öncelikli alanların hukukun üstünlüğü, ekonomi yönetimi ve rekabet edebilirlik, demokratik kurumların ve temel hakların güçlendirilmesi, iyi komşuluk ilişkileri ve ikili çatışmaların çözümü vurgulanmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2017: 55). 2013’ten sonra Türkiye’nin AB siyasi kriterlerinden uzaklaşması ve 2016’daki darbe girişiminden sonra olağanüstü hal ilan edilmesi, bazı siyasi faaliyetlerin askıya alınması ve hatta idam cezasının ceza kanununa geri getirilmesinin önerilmesi; siyasi kriterler açısından üye ülke ve kamuoylarında Türkiye’ye yönelik endişelerinin artmasını sağlamıştır (Müftüler-Baç, 2017: 8). Mülteci krizi, AB için Türkiye ile işbirliğinin önemini arttırmasına rağmen şu zamana kadar Türkiye’nin AB katılım sürecinde önemli bir ilerleme sağlayamamıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2017: 53).

AB Komisyon başkanı Jean-Claude Juncker, 2016’daki başarısız darbe girişiminden sonra ülkedeki birtakım gelişmelere dikkat çekerek, Katılım adaylarının en fazla hukukun üstünlüğü, adalet ve temel haklara öncelik vermesi gerektiğini ve bu öncelikleri göz ardı etmesinin Türkiye’nin yakın gelecekte AB üyesi olma ihtimalini ortada kaldırdığını ifade ederken 2020’den önce bir genişlemenin olmayacağını da vurgulamıştır (EU’s Juncker offers carrot and stick to eastern states, Reuters, 13.9.2017).

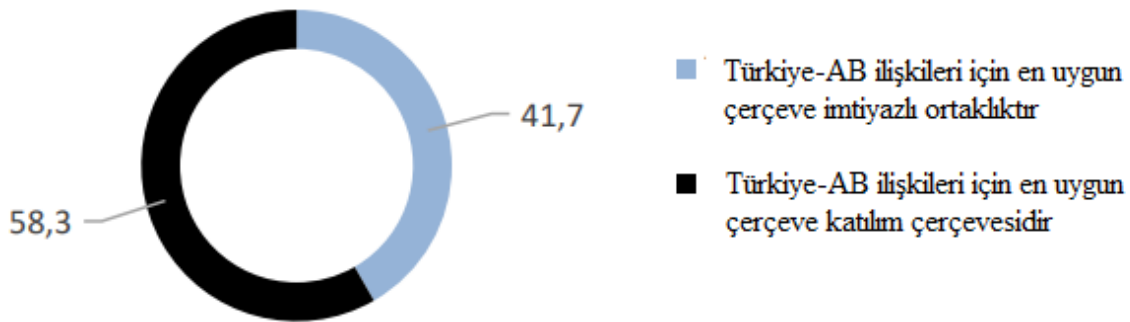
AB Genişlemesine İlişkin 2019 Bilgilendirmesi (2019 Communication on EU Enlargement Policy) Türkiye 2019 Raporu’nda, Komisyon Türkiye’de hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargı sisteminin işleyişi hakkında ciddi endişeler duyduğunu, Türkiye’nin AB’den uzaklaştığını, mevcut koşullar altında yeni müzakere fasılların müzakereye açılmasının düşünülmeyeceği ve gümrük birliğinin yenilenmesine ilişkin bir çalışma ön görülmediğini belirtmiştir (European Commission Turkey 2019 Report, 2019: 3). Komisyon’un 2018 Türkiye Raporunda da aynı şekilde Türkiye’nin AB’den uzaklaştığı ve yeni fasılların müzakerelere açılmasının düşünülmeyeceği belirtilmiştir (European Commission Turkey 2019 Report, 2019: 3).

2011 yılından beri hem Türkiye’de hem de AB’de yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin ilişkilere yansımaları dikkate alındığında, hem Türk hükümetinin hem de AB’nin üyelik perspektifinden uzaklaştığı görülmektedir (Özer, 2017: 38). Diğer yandan, Avrupa

çevresinde hızla değişen koşullar, 2016'da İngiltere'nin Birlikten ayrılma kararı alması, entegrasyon süreci hakkında artan şüpheler; Birlik içinde yeni bir belirsizlik dalgası oluşturmuş ve Türkiye'nin Birliğe katılım sürecinin dış kriz ve meydan okumalara eklemlenmesini sağlamıştır (Müftüler-Baç, 2017: 7).

Sonuç olarak, iç ve dış gelişmelere bağlı olarak hem AB'nin hem de Türkiye'nin siyasi ve ekonomik açıdan sorunlu olduğu bu dönemde, Türkiye'nin Birliğe katılımının yakın zaman içerisinde gerçekleşmesi pek mümkün gözükmemektedir. Türkiye'nin AB için kilit bir stratejik ortak olduğu pek çok kez ifade edilmesine rağmen; Türkiye-AB ilişkileri son yıllarda birtakım gelişmelerin etkisiyle katılım sürecinde ilerlemeden ziyade bir gerileme dönemi yaşandığı görülmektedir. Avrupa'da yükselen popülist akım ve son seçimlerden güçlenerek çıkan aşırı sağ popülist partiler, AB üye ülkelerinin genişlemeye yönelik tercihlerini etkileyerek hem Birliğin daha fazla genişlemesine hem de Türkiye'nin AB katılım sürecine olumsuz etki etmektedir. Her ne kadar tam üyelik seçeneği geri plana düşse de, Türkiye, Birlikle ilişkilerini daha yapıcı çerçevede sürdürmelidir. Türkiye ve AB arasında ekonomi, dış ve güvenlik politikası, enerji işbirliği, adalet ve içişleri gibi fonksiyonel işbirliği alanları geliştirilerek ilişkiler daha sürdürülebilir düzlemde devam ettirilmelidir. Bu bağlamda, **Şekil 12**'de on bir farklı ülkeden elitler, Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği için en uygun çerçevenin ne olduğu hakkında fikirlerini belirtmişlerdir.

Şekil 12. Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği İçin En Uygun Çerçeve

Kaynak: Elite Survey Fieldwork Report (2019: 6).

Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların 6/10'sı (%58,3) Türkiye-AB ilişkileri için en uygun çerçevenin katılım çerçevesi olduğunu ifade ederken; 4/10'ü (%41,7) imtiyazlı ortaklığın Türkiye-AB ilişkileri için en iyi çerçeve olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda katılım süreci ilişkiler için uygun bir çerçeve olduğu ifadesine ne ölçüde katıldıkları veya katılmadıkları sorulduğunda ise ancak katılımcıların %45,8'i bu fikre katıldığını, %50,9'u ise bu fikre katılmadığını ifade etmiştir. **Tablo 8**'de araştırmanın katılımcıları, Türkiye-AB ilişkileri için en iyi çerçevenin katılım süreci olduğu ifadesini ne ölçüde destek verdiklerini yanıtlamışlardır.

Tablo 8. Katılım Süreci Türkiye-AB İlişkileri İçin Uygun Bir Çerçeve İfadesine Ne Ölçüde Katılıyorsunuz?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Yeterli bilgiye sahip değilim
Almanya	%12,5	%18,8	-	%56,3	%12,5	-
Avusturya	%3,7	%59,3	-	%33,3	%3,7	-
Fransa	%20	%30	-	%30	%20	-
Türkiye	%25	%34,4	%6,3	%25	%9,4	-
11 ülke ortalaması	%16,6	%34,3	%1,7	%33,1	%12,7	%1,7

Kaynak: Elite Survey Fieldwork Report (2019: 7).

Tablo 8'in sayısal verilerine göre, Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği için katılım sürecine verilen destek verenler veya destek vermeyenler hem Türk hem de Avrupalı elitler arasında farklılık göstermektedir. 11 ülkenin elitlerinin %50,9'u katılım sürecinin Türkiye-AB ilişkileri için uygun bir çerçeve olduğu fikrine katılmazken; %45,8'i katılım sürecinin Türkiye-AB ilişkileri için uygun bir çerçeve olduğu fikrine katıldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca elitlerin katılım süreci Türkiye-AB ilişkileri için uygun bir çerçevedir veya değildir ifadesine katılıp katılmadıklarına verdikleri yanıtların ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Örneğin; yüksek bir oranla Alman elitlerin %68,8'i Türkiye-AB ilişkileri için katılım sürecinin uygun bir çerçeve olduğu fikrine katılırken; Avusturyalı elitlerin %63'ü katılmadıklarını, Türk elitlerin ise %59,4'ü katılım sürecinin ilişkiler için uygun bir çerçeve olduğuna katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Bir sonraki kısımda üye ülkelerin tercihleri ve Avrupa'daki aşırı sağ popülist partilerin politikalarının Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerine etkisi incelenecektir.

3.2. AB Üye Ülkelerinin Genişleme Tercihlerini Şekillendirmede İslamofobinin Etkisi

İslamofobi, üye ülkelerin genişlemeye yönelik tercihlerini etkileyen bir faktördür. Üye ülkelerin genişleme tercihlerini şekillendirmede İslamofobi iki şekilde etkili olmaktadır. Bunlardan ilki, Avrupalı liderlerin Avrupa kültür ve kimliği hakkındaki algıları, ikincisi ise, Avrupa'da İslamofobinin yükselmesiyle Birliğin daha fazla genişlemesine yönelik artan karşıtlıkların, Türkiye'nin AB katılım sürecini olumsuz etkilemesidir.

Türkiye'nin AB üyeliğine karşıtlık, kültür ve kimliğe dayalı olan özcü ve dar bir Avrupa ve Avrupa kimliği görüşünden kaynaklanır (Aydın-Düzgüt ve Tocci, 2015: 185). Muhafazakarlara göre Avrupalı olmak; dini, kültürel ve etnik bakımdan önceden belirlenir ve değiştirilemezdir (Kaya, 2009: 390). Muhafazakar medeniyetçi fikir, kültürel olarak Hristiyan mitolojisi, paylaşılan anlam ve değerler, tarihsel mit ve hafızalar, antik Yunan veya Roma mirasına ve etnik-dini bakımdan homojen bir Avrupa inşa etmeyi öngörürken; hiçbir din ve kültürü Avrupa/Hristiyan mirası olmaksızın içine almak istemez (Kaya ve Marchetti, 2014: 195). Muhafazakarlar Hristiyanlık, gelenek, ırksal soy, fiziki coğrafya, kültürel birlik ve ulusal sınırlar gibi özellikler üzerinde dururken;

mutlak şekilde Avrupa fikrinin içerisinde hem Türkiye'nin hem de İslam'ın yeri yoktur (Kaya, 2009: 390). Bu bağlamda, Avrupa'nın dini bakımdan homojen (Hristiyan) olarak tanımlanması hem Türkiye'nin hem de AB ülkelerinde yaşayan Hristiyan olmayanların dışlanmasını sağlar (Aydın-Düzgüt, 2015: 166).

Aydın-Düzgüt'in (2015) gerçekleştirdiği saha araştırmasına göre, Avrupa'yı kültürel bir sistem olarak tanımlayanlar; Türkiye'nin kültürel olarak Avrupa'ya ait olmadığı ve bu kültürü paylaşmadığını iki şekilde dile getirmişlerdir. İlki, Türkiye'nin tarih, coğrafya ve kültür farklılığı sebebiyle Avrupa'ya ait olmadığı; ikincisi ise, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerine uyum derecesi, demokrasi ve insan hakları gibi Avrupa kültürünü paylaşmamasıdır (Aydın-Düzgüt, 2015: 161-163).

Türk kültürünün önemli ölçüde Avrupa kültüründen farklı olduğu algısı, AB üye ülkelerinin Türkiye'nin adaylığına karşı tercihlerini belirleyen en önemli faktörlerden birisidir (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003: 23). Avrupalı liderlerin birçoğu, Türkiye'nin Müslüman bir ülke ve Avrupalı olmadığı gerekçesiyle, AB üyeliğine karşı olduklarını ifade ederler (Kirişçi, 2008: 21). Bu bağlamda, resmi olarak Türkiye'nin AB üyeliğinin Kopenhag kriterleriyle değerlendirildiği ifade edilse de, çoğu Avrupalı Türkiye'nin İslam dini ve kültürel geleneklerini Avrupa'nın kültürel gelenekleriyle uyumsuz olarak görmektedir (Küçükcan, 2008: 204).

Diğer yandan, Liberaller ve Sosyal Demokratlar tarafından geliştirilen Avrupa fikri; çeşitlilik, kültürel çeşitlilik, siyasi coğrafya, ortak bir gelecek, insan hakları, laiklik ve ulus ötesi bir siyasi birlik üzerine belirlenmiştir ve çeşitlilik içinde birlik fikrinden dolayı İslam ve Türkiye gibi geleneksel olarak Avrupalı olmayan dini ve kültürel elemanlar kendilerine Avrupa'da yer bulabilirler (Kaya, 2009: 390). Bağdaştırıcı bir Avrupa'yı savunan post-medeniyetçi fikir, Avrupa'yı kültürel çeşitlilik, diyalog ve heterojenlik temelinde dinamik bir siyasi yapı olarak sunar (Kaya ve Marchetti, 2014: 195).

Avrupa ve AB ile ilgili iki tanımdan ilkinde, Avrupa sabit, geçmişe yönelik, bütünsel (holistik), özcü, kültürel olarak öngörülen kültürel bir proje olarak tanımlanırken; ikincisinde, Avrupa değişken, sürekli olan, dinamik, ileriye dönük ve özcü olmayan siyasi bir proje olarak kültürel ve dini farklılıkları kucaklayan yani İslam'ı da içine alan bir tanımlanır (Kaya ve Marchetti, 2014: 195). Avrupa hakkındaki bu fikirler, Türkiye'nin Birliğe aday olma sürecinde Avrupalı liderlerin tercihlerinde oldukça etkili olmuştur.

Dönemin Avrupa Komisyon başkanı Jose Manuel Barroso, Brüksel'de gerçekleştirdiği basın toplantısındaki konuşmasında, Türkiye'nin büyüklüğü, tarihsel geçmişi, coğrafi konumu ve Avrupa ve İslam Dünyası arasında sahip olduğu köprü rolüne atıfta bulunarak, Türkiye'nin üyeliğini desteklediğini; AB üyeliğinin hem Birlik hem de Türkiye için iyi bir şey olacağına inandığı için ifade etmiştir (www.europa.eu, 16.12.2004). Diğer yandan, dönemin AB Komisyon üyesi Hollandalı Frits Bolkestein, Türkiye'nin Birliğe katılımı halinde Avrupa'nın "İslamileşme" tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ve bunun gerçekleşmesi durumunda Türklerin geri püskürtüldüğü 1683 Viyana Kuşatmasının "boşuna" olacağını ifade etmiştir (Bowley, ny times, 08.9.2004).

1999’da SDP’li Gerhard Schröder, Türkiye’yi aday ülke olarak kabul eden Helsinki kararını kimlikle alakalı iki gerekçeyle desteklediğini vurgulamıştır: bunlardan ilki, Türkiye’nin aday ülke olarak kabul edilmesinin üç milyon Türk kökenli Alman vatandaşın birlikte yaşama ve entegrasyonunda kilit rolü olduğu, ikincisi ise; 1999’da Türkiye’nin aday ülke olarak kabul edilmesinin AB-15’in sadece bir Hristiyan kulübü olmadığı aynı zamanda hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve dayanışma gibi topluluk değerlerinin ispatı olacak olmasıdır (Lindgaard vd., 2018: 5). Bu da AB üye ülkelerinin ulusal çıkarlarının AB politikalarını belirlediğini gösterir (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003: 25).

New York Times’ta Elaine Sciolino’nun “Avrupa Kamuoyu Türkiye’nin Birliğe Katılma Teklifine Huzursuz” (European Public Uneasy Over Turkey’s Bid to Join Union) başlıklı makalesi, AB’nin Türkiye hakkındaki elli dört sayfalık raporunda, Türkiye’nin dini ve kültürel mirasının yol açacağı olası problemleri görmezden gelindiği ve AB’nin 71 milyon Müslümandan oluşan bir ülkeyi kabul etme ihtimalinin (çoğu ülkeden çok daha büyük ve kişi başına düşen milli geliri herhangi bir ülkeye göre daha düşük) Avrupa kimliğinin doğası üzerine tartışmaları başlattığını ifade etmiştir (Sciolino, ny times, 02.10.2004).

AB’nin günümüzde Euro krizi, mülteci akını, İngiltere’nin Birlikten ayrılma kararı, popülizm akımının ve aşırı sağ popülist partilerin yükselmesi gibi yüzleştiği yeni meydan okumalar, Avrupa kamuoyunda Birliğin genişlemesine yönelik karşıtlıklarının artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, kamuoyunun Birliğin daha fazla genişlemesine yönelik artan karşıtlıkları, üye ülke liderlerinin de Birliğin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıklarını arttırmıştır. Aşağıda **Tablo 9**’da verilen 2006’dan 2018’e kadar Birliğin genişlemesine yönelik karşıtlıkların verilmiştir.

Tablo 9. 2006’dan 2018’e Kadar AB’nin Daha Fazla Genişlemesine Yönelik Karşıtlıkların Oranı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
AB	%43	%41	%41	%46	%48	%47	%53	%53	%49	%49	%52	%49	%44
Almanya	%66	%59	%58	%66	%71	%71	%74	%75	%70	%67	%71	%69	%63
Avusturya	%61	%64	%63	%67	%71	%72	%73	%69	%67	%71	%69	%69	%69
Fransa	%62	%60	%60	%63	%66	%61	%70	%71	%69	%63	%63	%67	%60
Hollanda	%50	%44	%46	%50	%57	%58	%62	%67	%62	%56	%63	%65	%59

Kaynak: European Commission Public Opinion (2018)

Tablo 9 Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’da AB’nin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlığın, AB genelinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle İslam ve Türkiye karşıtı aşırı sağ koalisyonun hükümette olduğu Avusturya’da, genişlemeye yönelik karşıtlığın (%69) oldukça yüksek olması, İslamofobinin hem genel olarak Birliğin daha fazla genişlemesine ve Türkiye’nin AB katılım müzakerelerine yönelik karşıtlıkları arttırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, **Tablo 10**’da yıllara göre Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’da Türkiye’nin gelecekte AB üyesi olmasına yönelik karşıtlıkların

oranı verilerek, İslamofobinin Birliğin genişlemeye yönelik karşıtlıklarının artmasını neden olarak Türkiye'nin üyelik sürecine verilen desteğin azalmasına yol açtığı gösterilmek istenmiştir.

Tablo 10. Yıllara Göre AB, Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'da Türkiye'nin Gelecekte AB Üyesi Olmasına Yönelik Karşıtlıkların Oranı

	2000	2001	2002	2005	2006	2008	2010
AB	%47	%46	%49	%52	%60	%57	%59
Almanya	%56	%53	%54	%74	%78	%77	%79
Avusturya	%64	%56	%56	%80	%88	%85	%91
Fransa	%57	%62	%64	%70	%69	%71	%66
Hollanda	%51	%42	%48	%53	%56	%55	%62

Kaynak: European Commission Public Opinion

Bu bağlamda, Türkiye'nin kimlik ve kültürü üye ülkelerin Türkiye'nin Birliğe katılımına yönelik tercihlerinin şekillenmesinde etkili olurken; diğer yandan Avrupa ülkelerinde İslamofobinin yükselmesiyle birlikte Birliğin genişlemesine yönelik karşıtlıkların artması da Türkiye'nin AB üyeliğine verilen desteğin azalmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, bir sonraki kısımda Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'daki aşırı sağ popülist partilerin İslam ve Müslüman karşıtı politikalarıyla AB'nin Türkiye'nin Birliğe katılımına yönelik tercihlerini nasıl etkilediği ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.3. Avrupa'daki Aşırı Sağ Popülist Partilerin Türkiye-AB İlişkilerine Olan Etkisi

Çalışmanın bu kısmında “Avrupa'daki aşırı sağ popülist partiler Türkiye-AB ilişkilerini nasıl etkilemektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bunun için ilk olarak 2017 ve 2019 AP seçim sonuçları incelenmiş daha sonra ise Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'daki aşırı sağ popülist partilerin seçim dönemlerinde izledikleri politikalar alt başlıklar halinde incelenecektir.

Avrupa'da yapılan seçimler sadece birinci gelen ana partileri belirlemez; bu seçim sonuçları, tüm Avrupa politikalarına etki ettiği için Avrupa entegrasyon projesinin sürdürülebilirliği, genişleme ve özellikle Türkiye-AB katılım görüşmeleri bu seçimin sonuçlarından etkilenir (Lecha, 2014: 210). Seçimlerden sonra özellikle Almanya ve Fransa gibi AB'nin kurucu iki ülkesinde ortaya çıkan siyasi tablo Birliğin kaderinin belirlenmesinde önem arz eder (Keskin ve Boyraz, 2017: 13). Bu bağlamda, **Tablo 11**'de 2017 **Tablo 12**'de ise 2019 yılında yapılan AP seçimleri sonrası parlamento gruplarında Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'yı temsil eden milletvekili sayıları verilerek Türkiye'nin Birliğe dahil edilmesine karşı olan aşırı sağ popülist partilerin Birlik içindeki ağırlıkları gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 11. 2017 Seçimleri Sonrası Ülkelerin AP Gruplarındaki Milletvekili Sayısı

	Almanya	Avusturya	Fransa	Hollanda
EPP	34	5	20	5
S&D	27	5	12	3
ECR	6	0	0	2
ALDE	4	1	7	7
YEŞİLLER/EFA	13	3	6	2
GUE/NGL	8	0	5	3
EFDD	1	0	6	0
ENF	1	4	15	4
NI	2	0	3	0
Toplam	96	18	74	26

Kaynak: European Parliament

2017'deki AP seçimlerinde aşırı sağ ECR, EFDD ve ENF grupları temsil etmiştir. **Tablo 11**'deki sayısal verilere göre, aşırı sağ AP grupları içinde; Almanya'nın 8, Avusturya'nın 4, Fransa'nın 21 ve Hollanda'nın ise 6 milletvekili bulunmaktadır. Tüm AP gruplarındaki milletvekili sayısına kıyasla Almanya'nın aşırı sağ gruptaki milletvekili oranı yaklaşık olarak %8 iken; Avusturya'nın %22, Fransa'nın %28 ve Hollanda'nın %23'tür (www.ec.europa.eu).

Tablo 12. 2019 Seçimleri Sonrası Ülkelerin AP Gruplarındaki Milletvekili Sayısı

	Almanya	Avusturya	Fransa	Hollanda
European People's Party (EPP)	29	7	8	4
Progressive Alliance of Socialist and Democrats (S&D)	16	5	5	6
Alliance of Liberals and Democrats for People (ALDE) + En Marche (Yürüyüş)	7	1	21	6
The Greens/European Free Alliance (Greens/EFA)	24	2	12	3
Salvini's European Alliance of People and Nations (Salvini'nin Avrupalı Halklar ve Uluslar İttifakı) (önceden ENF)	11	3	22	0
European Conservatives and Reformists (ECR)	1	-	0	3
5 Star's Group + Brexit Party (5 Yıldızın Grubu+Brexite Partisi) (önceden EFDD)	-	-	-	-
European United Left/Nordic Green Left (GUE/NGL)	6	-	6	1
New and Unaffiliated Parties (NI)	2	0	0	3

Toplam	96	18	74	26
---------------	----	----	----	----

Kaynak:www.politico.eu, Erişim tarihi: 11.6.2019.

Tablo 13 2019 AP seçimlerinde parlamentodaki grup isimlerinde birtakım yenilikler olduğu görülmektedir. 2019 AP seçimlerinde, önceki ismiyle EFDD grubunun isminin 5 Yıldızın Grubu+Brexite Partisi (5 Star's Group+Brexite Party) olarak değiştiği, ENF'nin Salvini'nin Avrupalı Halklar ve Uluslar İttifakı (Salvini's European Alliance of People and Nations) olarak değiştiği ve ALDE grubuna Emanuel Macron'un Yürüyüş partisinin katıldığı görülmektedir.

2019 AP seçim sonuçları Avrupa şüpheciliği, İslam ve Türkiye karşıtlığının yükselişte olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Aşırı sağ popülistlerin Parlamentodaki sandalye sayılarının artması, siyasi açıdan önümüzdeki dönemde Türkiye-AB ilişkilerinde daha etkili olmaları anlamına gelmektedir. **Tablo 13**'te Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda'daki aşırı sağ popülist partilerin 2019 AP seçimlerinde aldıkları oy oranı ve sandalye sayıları üzerinden yükselen aşırı sağın Türkiye-AB ilişkilerine olan etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 13. 2019 AP Seçimlerinde AfD, FPÖ, ÖVP, PVV ve RN'nin Aldığı Oy Oranı ve Sandalye Sayısı

	Oy Oranı	Sandalye Sayısı
AfD	%11	11
FPÖ	%17,2	3
ÖVP	%34,6	7
PVV	-	-
RN	%23,31	22

Kaynak: www.politico.eu, Erişim tarihi: 11.6.2019.

2019 AP seçimlerinden Almanya'da AfD dördüncü büyük parti olarak çıkarken, Fransa'da RN birinci parti olarak, Avusturya'da FPÖ üçüncü parti olarak çıkarken Hollanda'da ise PVV parlamentoya girebilecek oy oranını elde edememiştir (www.politico.eu). 2019 AP seçim sonuçlarına göre, Almanya'nın AP'deki Avrupa yanlısı milletvekili sayısı 77, Avusturya'nın 15, Fransa'nın 46 ve Hollanda'nın ise 19'dur. Diğer yandan Almanya'nın AP'deki Avrupa şüpheci milletvekili sayısı 17, Avusturya'nın 3, Fransa'nın 28 ve Hollanda'nın 7'dir (www.politico.eu, 2019).

Avrupa'da aşırı sağ ile birlikte artan kültürel ve medeniyetçi söylemler çok kültürlülük, çeşitlilik, hareketlilik, göç, etnik-kültürel ve dini heterojenlik fikirlerine itiraz eden Avrupalı vatandaşlar arasındaki yaygın Türkiye şüpheciliğini doğrulamıştır (Kaya, 2018b: 11). Avrupa'daki aşırı sağ popülist partileri destekleyenler arasında artan bir Türkiye şüpheciliğinin olduğu görülür ve bunun başlıca iki sebebi; Bulgaristan ve Romanya gibi yeni üye olan ülkelere gelen göçmen vatandaşların, Türkiye'nin tam üyeliğinin gerçekleşmesi halinde Türkiye'den Avrupa ülkelerine yoğun göç yaşanacağı

korkusunu arttırması ve Avrupa'nın Türk misafir-işçi deneyimidir (Kaya, 2018b: 12). Bu bağlamda, Avrupalı vatandaşların Birliğin daha fazla genişlemesiyle ilgili olan sosyal, kültürel ve ekonomik endişelerinin, Avrupa şüpheci ve genişleme karşıtı aşırı sağ popülist partileri desteklemesinde etkili olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Avrupa'daki İslam karşıtı ve Avrupa şüphecisi olan aşırı sağ popülist partilerin en son yapılan seçimlerden sandalye sayılarını arttırarak çıkmaları doğrudan Birliğin genişleme politikasına etki edecek bir sonuca ortam hazırlamıştır. Özellikle 2017 ve 2019 yılı seçim dönemi politikalarında yoğun bir şekilde İslam ve Türkiye karşıtlığı yapan ve kimlik, kültür ve medeniyet farklılıkları üzerinden Türkiye'yi Avrupa'nın "kültürel ötekisi" olarak gösteren aşırı sağ popülist partilerin Avrupa kurumlarındaki siyasi güçlerinin artması, Türkiye'nin Birlikle ilişkileri bakımından önemli bir gelişmedir. Bu doğrultuda bir sonraki kısımda AfD, RN, PVV ve FPÖ'nün İslam ve Türkiye karşıtı politikalarını alt başlıklar halinde incelenmesi, aşırı sağ popülist partilerin yükselişinin Türkiye-AB ilişkilerine nasıl bir etkisi olduğunu daha iyi bir şekilde ortaya koyacaktır.

3.3.1. Almanya- Almanya için Alternatif Parti (Alternative for Germany) (AfD)

2013 yılında kurulan Almanya'nın en yeni partisi AfD, kurulduktan sonra ilk kez girdiği 2013 Federal Meclis seçimlerinde ilk oylarda %1,9 ikinci oylarda %4,7 oy almış ancak; %5'lik seçim barajını aşamadığı için Federal Mecliste temsil hakkı elde edememiştir (www.electionresources.org.de, 2013). Almanya'da %5'lik seçim barajının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren hiçbir aşırı sağ veya popülist parti Federal Meclise girme başarısını elde edememiş; ancak, 24 Eylül 2017'de yapılan seçimlerde AfD meclise girmeyi başarabilmiştir (Soytürk, 2018: 1443-1444). 2017 genel seçimlerinde AfD'nin %13,5 oy oranı ile 87 sandalye alarak elde ettiği tarihi başarısı, Almanya'nın savaş sonrası büyük bir politik değişim geçirdiğinin işareti olarak yorumlanmıştır (Kaya ve Tecmen, 2019: 3).

Mudde (2017) The Guardian'da yayınlanan makalesinde, AfD ve ona oy verenler arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu ve AfD'ye oy verenlerin kendilerini çoğunlukla AfD'yi desteklemekten ziyade diğer partilere muhalefetle tanımladıklarını yazmıştır (Mudde, the guardian, 24.9.2017). İnfratest Dimap tarafından 2015 yılının Temmuz ayı ile 2017 yılının Mart ayı arasındaki dönemi kapsayan araştırma sonuçları, Almanya'da popülist görüşe yatkın olanların üçte ikisinin Almanya'nın AB üyeliğine karşı olmadığını, %85'i demokratik sistemi benimsediğini, %52'si Almanya'da demokrasinin işleyişinden memnun olmadığını, %79'unun ise AB'deki bütünleşmede ileriye gidildiği kanaatini taşıdıklarını ortaya koymuştur (Araştırma: Almanya'da popülistler demokrasi düşmanı değil, Deutsche Welle Türkçe, 25.7.2017).

Alman devlet televizyonunun yaptığı ankete göre ise, AfD'ye oy verenlerin %89'u Merkel'in göç politikalarının "halkın endişelerini" dikkate almadığını, %85'i daha güçlü ulusal sınırlar istediğini ve %82'si 12 yıllık Merkel iktidarının yeterli olduğunu düşünmektedir (Mudde, the guardian, 24.9.2017). 2013 yılında AB karşıtı bir parti olarak kurulan AfD'nin zamanla göçmen karşıtı bir partiye dönüşmesi 2015 yılındaki mülteci krizi sonrası Alman seçmenin AfD'ye oy vermesinde oldukça etkili olmuştur (Chase,

Deutsche Welle, 24.9.2017). Bu bağlamda, 2017 seçimlerinde AfD göçün bir numaralı sorun olmasından açıkça yararlanarak seçimlerden başarılı bir sonuç elde etmiştir.

Avrupa şüphesi aşırı sağ partilerin seçim döneminde gündemlerine aldıkları Euro krizi ve Brexit meselelerinin aksine; AfD, seçimlerde siyasi odak noktasını göçmen krize kaydırarak göçmen karşıtlığı üzerinden politikalarını oluşturmuştur (Taggart ve Szczerbiak, 2018: 1209). Özellikle 2015'te patlak veren mülteci krizi sonrası artan Müslüman göçmen karşıtlığı ve İslam karşıtlığı AfD'nin seçim dönemindeki söylem ve propagandalarında oldukça belirgin olarak görülmüştür. **Tablo 11**'de 2013-2017 yılları arasında AfD'nin girdiği seçimler ve aldıkları oy oranları karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 14. AfD Seçim Sonuçları 2013-2017

22 Eylül 2013	Bundestag	%4,7
22 Eylül 2013	Hesse	%4,1
25 Mayıs 2014	Avrupa Parlamentosu	%7,1
31 Ağustos 2014	Saksonya	%9,7
14 Eylül 2014	Brandenburg	%12,2
14 Eylül 2014	Thuringia	%10,6
15 Şubat 2015	Hamburg	%6,1
10 Mayıs 2015	Bremen	%5,5
13 Nisan 2016	Baden-Württemberg	%15,1
13 Nisan 2016	Saksonya-Anhalt	%24,3
13 Nisan 2016	Rhineland-Palatinate	%12,6
4 Eylül 2016	Mecklenburg-W.Pomerania	%20,8
8 Eylül 2016	Berlin	%14,2
26 Mart 2017	Saarland	%6,2
7 Mayıs 2017	Schleswig-Holstein	%5,9
14 Mayıs 2017	Kuzey Ren-Vestfalya	%7,4

Kaynak: Chase, Deutsche Welle, 24.9.2017.

Tablo 14'e göre, AfD 2013-2017 yılları arasında yapılan eyalet seçimlerinde, 2013 seçimleri haricinde, %5'lik seçim barajını aşarak mecliste temsil hakkı elde etmiştir. AfD'nin seçim barajını aşmasında İslam ve Müslüman karşıtı dil ve söylemleri kullanması oldukça etkili olmuştur. Örneğin, AfD'nin 2017 seçim döneminde kullandığı pankartlardan bazıları şunlardır:

- “Yeni Almanlar mı? Kendimiz yaparız”, “Topraklarını geri al! 24 Eylül'de AfD'ye oy ver!”, “Sınırları kapat. Sosyal devleti koru”, “İltica dolandırıcılığını sonlandır! AfD'ye oy ver”, “Burkalar? Biz bikiniler giyiyoruz!” (Kortebein, politico, 23.9.2017). “Camilere hayır”, “Almanya'nın sınırları korunmuyor”, “Avrupa Arapya olmamalı”, “İslam'ın mutfağımızda yeri yok” (AfD'den tartışmalı seçim afişi, ha-ber.com, 12.4.2019). AfD'nin 2017 seçim döneminde

kullandığı bu pankartlar, AfD'nin seçimlerde Müslüman ve göç karşıtı söylemleri etkili bir biçimde kullandığını göstermektedir.

Diğer yandan AfD'nin 2017 Almanya federal seçimleri için hazırladığı “Almanya için Program” (*Programm für Deutschland*) başlığını taşıyan seçim programı, Avrupalı-Hristiyan Almanya ile İslam-Müslümanlar ve Türkiye arasındaki kültürel farklılıkları medeniyetçi bir çizgide ortaya koyduğu görülmektedir (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017).

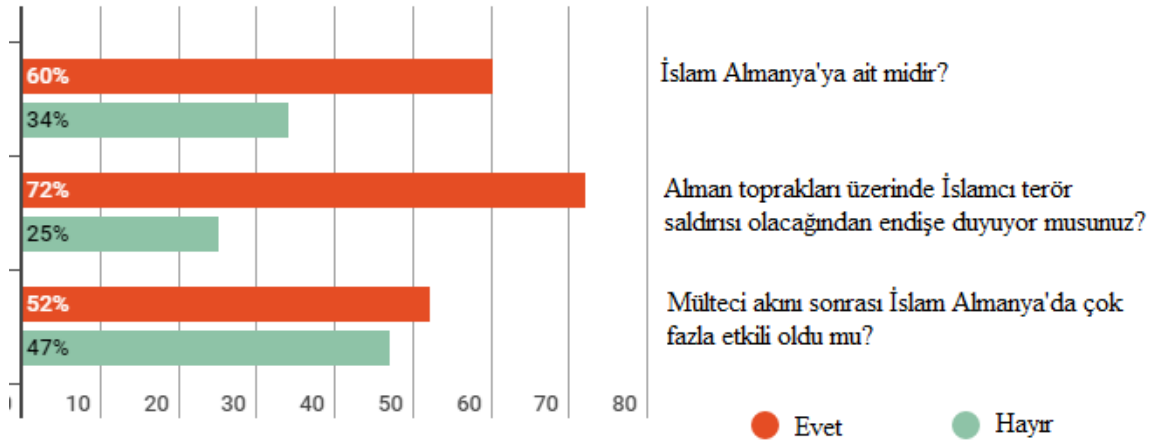
Seçim programının “*Dil, Kültür ve Kimlik*” bölümünde;

- “*Çok kültürlülüğün yerine baskın Alman kültürü*” başlığında AfD, Alman kültürünün üç kaynağının; Hristiyanlığın dini gelenekleri, kökeni Rönesans ve Aydınlanma çağına dayanan bilimsel ve insancıl miras ve Roma hukuku olduğunu ifade etmiştir (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 46).
- “*İslam'ın değer sistemimizle gergin ilişkisi*” başlığında, İslam'ın Alman değer sistemiyle uyumsuz olduğunu savunan AfD, şeriatın Alman hukuk ve değer sistemiyle uyumsuz olduğunu ifade etmiştir. AfD inanç, ibadet ve vicdan özgürlüğünü koşulsuz desteklediğini ancak; ibadet özgürlüğünün kamu hukuku, insan hakları ve değer sisteminin sınırları içerisinde meydana gelmesi gerektiğini söylemiştir. İslami pratiklerin ise doğrudan liberal-demokratik anayasal düzene, hukuka ve Alman kültürünün Yahudi-Hristiyan ve hümanist temeliyle uyumsuz olduğunu savunmuştur (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 47).
- “*İslam eleştirisine hoşgörü*” başlığında AfD, İslam'a yönelik hiciv ve karikatürlerin düşünce ve sanat özgürlüğü olduğunu, İslam'a yönelik eleştirileri İslamofobik veya aşağılayıcı olduğuyla ilgili görüşlerle hemfikir olmadığını söylemiştir (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 48).
- “*İslam Almanya'ya ait değildir*” başlığında AfD, ülkede sürekli artan Müslüman sayısının Alman devleti, toplumu ve değerlerine tehlike olarak gördüğünü ve İslam'ın Almanya'nın yasal sistemi ve kültürüyle uyumlu bir din olmadığını belirtmiştir (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 48).
- “*Camilerin yabancı finansmanını sonlandırma*” başlığında AfD'ye göre, İslami ülkeler camiler inşa ederek ve yöneterek bir yandan Almanya'da İslam'ın yayılmasını ve güçlerini arttırmayı hedeflerken diğer yandan İslami ülkelerin artan etkisinin Almanya'nın liberal anayasa düzeni ve Müslüman yerleşimcilerin entegrasyonunu zorlaştırdığını savunmuştur (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 48).
- “*Kamu alanlarında tüm vücudun örtülmemesi*” başlığında AfD, burka veya nikabın bu giysileri giyenler ve onların çevresindekiler arasındaki kültürel entegrasyonu ve sosyal dayanışmayı engellediğini savunmuş ayrıca kamu görevlilerinin başörtüsü takmalarına izin verilmemesi gerektiğini savunmuştur (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 49).

- “Aileler ve Çocuklar” bölümündeki “Kitlesele göçün yerine büyük aileler” başlığında Almanya’da Müslüman kökenli göçmenlerin doğum oranının Almanlardan daha fazla olmasının toplumda etnik-kültürel değişimleri hızlandırarak özellikle yerli halkla entegrasyonun zaten problem olduğu büyük şehirlerde paralel toplulukların kurulmasına neden olacağı öngörüsünde bulunulmuştur (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 40-41).
- “Göç, Entegrasyon ve İltica” bölümündeki “Entegrasyon Alman dilini öğrenmekten daha fazlasıdır” başlığında ise, her göçmenin ev sahibi ülkeye karşı entegrasyon yükümlülüğü olduğu ve en iyi entegrasyon biçiminin asimilasyon olduğunu savunarak kalıcı ikametın Almanya’ya başarılı bir şekilde entegre olan göçmenlere verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (The Political Programme of the Alternative for Germany, 2017: 62).

İslam Almanya’ya ait değil söylemini sadece AfD değil; diğer parti liderleri de dile getirmiştir. Örneğin; Hristiyan Sosyal Birlik (Christian Social Union) (CSU) lideri Horst Seehofer şu ifadeleri kullanmıştır: "İslam Almanya'ya ait değildir. Almanya Hristiyanlık kültürüyle yoğrulmuştur. Pazar tatili, Paskalya, Hamsin ve Noel gibi dini yortu ve ritüeller bu kültürün parçalarıdır. Bizimle birlikte yaşayan Müslümanlar tabii ki Almanya'ya aittir. Fakat kendi gelenek ve adetlerimizden vazgeçerek başkalarını dikkate almak yanlış olur" (Almanya İçişleri Bakanı Seehofer: İslam, Almanya’ya ait değildir, Sputnik, 16.3.2018). Siyasi parti ve liderlerin yanı sıra Independent gazetesinde yer alan bir araştırmanın sonuçları, Almanya’da halkın çoğunun, İslam’ın Almanya’ya ait olmadığını düşündüğünü **Şekil 13**’teki gibi göstermiştir.

Şekil 13. Almanya’da İslam Karşıtı Duygular Üzerine Araştırma

Kaynak: Broomfield, independent, 13.5.2016.

Şekil 13’e göre, Almanların yarısından fazlası (%52) mevcut mülteci akınının bir sonucu olarak Almanya’da İslam’ın etkisinin çok fazla artmasından ve neredeyse dörtte üçü (%72) Almanya’da olabilecek bir İslamcı terör olayından endişe duyduğunu ifade ederken; Almanların çoğu (%60) İslam’ın Almanya’ya ait olmadığını düşündüğünü söylemiştir. Ankete katılan AfD destekçilerinin %94’ü, merkez-sağ Hür Demokratik

Parti'yi (Free Democrats Party) (FDP) destekleyenlerin ise %76'sı İslam'ın Almanya'ya ait olmadığını söylemiştir (Broomfield, independent, 13.5.2016).

Almanya özellikle mülteci krizi sonrası sağa kayarken, Avrupa'daki diğer aşırı sağ popülist partiler gibi AfD de Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerinin sona erdirilmesi gerektiğini savunmuştur. Seçim programının “*Europe and Euro*” bölümünde AfD, kültürel ve coğrafi sebepler yüzünden Avrupalı olmayan bir ülkenin Birliğe katılmaması gerektiğini belirterek Türkiye'nin Birliğe kabul edilmesine karşı olduğunu ifade etmiştir (Manifesto for Germany, 2017: 17).

AfD'nin 2017 seçimlerinde Türkiye ile ilgili vaatleri arasında; Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerinin sonlandırılması, Türk vatandaşlarına çeşitli haklar getiren 1963 tarihli Ankara Anlaşmasının tek tarafı olarak sonlandırılması, Türkiye ile Almanya arasında 1964 yılında imzalanan sosyal güvenlik antlaşmasının feshedilmesi ve Türk vatandaşlarına vize kolaylığına şiddetle karşı çıkılması vardır (Alman seçimlerinde Türkiye vaatleri, Hürriyet, 19.9.2017). Ayrıca AfD'li Alice Weidel Almanya'da Türk hükümeti rehberliğindeki Türk İslam Birliği Din Enstitüsü'nün (DİTİB) Hristiyanlara yönelik şiddeti yücelttiği ve toplumu bölmeye çalışanların liberal Alman toplumunun düşmanı olduğu ve İslamcı terörün önünü açtığını iddia ederek Adalet ve İçişleri bakanlarına DİTİB'in Almanya'da yasaklanması talebinde bulunmuştur (www.afdkompakt.de, 09.1.2017).

İnşacı yaklaşım ve postyapısalcı yaklaşım, Almanya'nın aşırı sağ popülist partisi AfD'nin kültüre dayalı olarak oluşturduğu görülen politikalarını açıklamak için güçlü bir teorik çerçeve sunar. AfD Alman kültürünün bir kaynağı olarak gördüğü Hristiyanlığın, İslam ile olan uyumsuzluğunu Almanya için bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu tehdit algı ve söylemleri ise, İslam'ı ve Müslümanları kültürel bakımdan Avrupa'dan daha geri ve aşağı olan bir “öteki” olarak inşa etmesini sağlamıştır. Bu sebeple parti, homojen bir toplum ideali, asimilasyoncu bir entegrasyon politikası, kısıtlayıcı göç ve mülteci politikası ve Müslüman göçmen karşıtlığı üzerine politikalar oluşturmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda, AfD'nin Türkiye'nin Birliğe katılımına karşı olmasında partinin; Alman kültürünün bir kaynağı olarak gördüğü Hristiyanlığın dini geleneklerini Türkiye'nin paylaşmadığı algısı, Türkiye'nin nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması, İslam'ın Avrupa'ya ait olmadığı ve Avrupa kültürünün İslam ile uyumsuz olduğu fikirlerinin etkili olduğunu ifade edebiliriz.

3.2.2. Fransa-Ulusal Birlik (Rassemblement National) (RN)

Fransa son yıllarda bir yandan küresel finansal krizin ülke ekonomisine olan olumsuz etkileri ve göç krizi, diğer yandan cihatçı terör örgütlerinin gerçekleştirdiği “İslamcı” terör saldırıları ülkenin başta sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik olmak üzere pek çok krizle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Fransa'da siyasi yelpazenin aşırı sağ popülist kanadında olan RN'nin özellikle meydana gelen “İslamcı” terör saldırıları ve mülteci kriziyle birlikte ülkenin kronik bir hastalığı gibi algılanan göçmen sorununu göç ve İslam karşıtı politikalarını meşrulaştırmak için kullanmaktadır.

1972’de Jean Marie Le Pen tarafından kurulan RN, seçimlere katıldığı ilk yıllarda önemli bir başarı elde edememiş ancak; 1984 yılı Avrupa seçimlerinde %11 ve 1986 Avrupa Parlamento seçiminde %9,8 oy oranı elde ederek bu durumu değiştirmiştir (Page, 2014: 3). Yeni popülist akımların aksine, kültürel düşmanlık söyleminin RN siyasetinde uzun bir tarihi vardır ve partinin ulusalcı, yabancı düşmanı tonu günümüzde de gündemdeki yerini korumaya devam ettiği görülmektedir (Kaya ve Tecmen, 2019: 6).

İlk kurulduğu yıllarda Yahudi karşıtı söylemler üzerinden politikalar üreten fakat, günümüzde Marine Le Pen liderliğinde, İslamofobi üzerinden politika üreten RN, aşırı sağ ideolojiye sahip olmasının doğrudan bir sonucu olarak; Fransız milliyetçiliğini, toplumsal muhafazakarlığı, ekonomik korumacılığı, küreselleşme karşıtlığı ve Avrupa şüpheciliğini benimsemiştir (Keskin ve Boyraz, 2017: 18-19). Ayrıca göçmen karşıtı ve Avro karşıtı olan RN, Britanyalıları AB’den ayrılmalrı için oy vermeye davet eden tek Fransız partisidir (Melander, reuters, 24.6.2016).

Ulusal Birlik AB’den geri çekilmek, Frank para birimine geri dönmek, göçü en asgari seviyeye indirmek, yasa dışı göçmenler için hiçbir sağlık hizmeti vermeme ve Müslüman çocuklara öğle yemeklerinde domuz eti bulunmayan yemeklerin verilmesinin kaldırılması gibi Müslümanları hedefine alan saldırgan, aşırı ve önceden denenmemiş politikaları uzun bir süredir savunmaktadır (Vasilopoulos vd., 2018: 5). Fransa’da laiklik yasası her bireyin kendi dinini özgürce yaşamasına imkan verirken aşırı sağcı belediye başkanlarının örneğin; Beaucaire, Chalon-Sur-Saone ve Chevigny-Saint-Sauveur gibi yerlerde aşırı sağ parti liderleri okul kantinlerinde domuz eti içeren menülerin yerine sunulan “alternatif menü”nün kaldırılmasını sık sık gündeme getirmektedirler (Özcan, Anadolu Ajansı, 17.01.2018). **Tablo 15**’te RN’nin 2002-2017 yılları arasında katıldığı seçimlerde elde ettiği oy oranları karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 15. RN Seçim Sonuçları 2002-2017

	Aday	Birinci tur	İkinci tur
21 Nisan 2002 Başkanlık	Jean Marie Le Pen	%16,9	%17,8
9-16 Haziran 2002-Ulusal Meclis		%11,1	%1,9
22 Nisan 2007 Cumhurbaşkanlığı	Jean Marie Le Pen	%10,4	-
10-17 Haziran 2007 Ulusal Meclis		%4,3	%0,1
22 Nisan 2012 Başkanlık	Marine Le Pen	%17,9	-
10-17 Haziran 2012 Ulusal Meclis		%13,6	%3,7
23 Nisan 2017 Cumhurbaşkanlığı	Marine Le Pen	%21,3	%33,9
11-18 Haziran 2017 Ulusal Meclis		%13,2	%8,8

Kaynak: electionresources.org

21 Nisan 2002 Başkanlık seçiminde Jean Marie Le Pen’in ilk turda oyların %16,9’unu, 23 Nisan 2017 Başkanlık seçimlerinde ise, Marine Le Pen’in ilk turda oyların %21,3’ünü alarak ikinci tura kalması RN’nin önemli seçim başarıları arasında olmuştur (www.electionresources.org). 2017 Fransa Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda ise, Macron %24,1 ve Marine Le Pen %21,3 oy alarak ikinci tura kalırken; ikinci turda

Marine Le Pen %33,94, Macron ise %66,06 oy alarak Fransa'nın Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir (French election 2017: Meet Brigitte Macron, the new first lady, BBC news, 08.5.2017). Bu bağlamda, Fransa seçimlerinde halkın RN'ye vermiş olduğu destek artsa bile bu desteğin seçimin son turunda etkisiz kaldığı söylenebilir.

2015 yılında Fransa'da meydana gelen Charlie Hebdo ve 13 Kasım Paris ve Saint-Denis terörist saldırılarının küresel ölçekte bir yankı uyandırarak İslamofobik duyguları arttırmış; camiler, Müslüman dernekleri ve imamlar hedef gösterilerek Müslümanların ülke için bir güvenlik sorunu olduğu sıkça dile getirilmeye başlamıştır (Esteves, 2015: 158). Saldırıların ardından RN, göçmenler ve Müslümanları suçlayarak bu gruplara karşı, İslami organizasyonların ve camilerin derhal kapatılması gibi sert ve cezai uygulamaların hayata geçirilmesini önermiştir (Vasilopoulos vd., 2018: 5).

Paris'te 130 kişinin hayatına mal olan saldırılar sonrası "radikal İslam" söylemini ve Müslüman kökenli göçmenlere karşı eleştirilerini iyice sertleştiren Le Pen, seçimden önce düzenlediği bir mitingde "Bizim bu savaşı kazanmamız lazım. Eğer yenilirsek, şeriat anayasamızın yerini alacak" ifadesi ve Fransa'nın güneyindeki Provence Alpes Cotes d'Azur bölgesinden RN adına aday olan Marion Marechal Le Pen, "Bizim ülkemiz, İslam toprağı değildir. Bir Müslüman, ancak Yunan ve Roma uygarlığının ve 16 yüzyıllık Hristiyan geçmişinin şekillendirdiği adet ve hayat tarzımıza baş eğme koşuluyla kendini Fransız olarak görebilir" ifadelerinde bulunmuşlardır (Paris saldırıları seçmeni aşırı sağa kaydırды, trt haber, 10.12.2015). Bu söylemler, RN liderlerinin terör saldırıları sonrası oluşan güvenlik zafiyeti hissini hem İslam ve Müslüman karşıtı politikalarını meşrulaştırmak için hem de bölgesel seçimlerde oy oranlarını arttırmak için bir araç olarak kullandığını ifade edebiliriz.

Paris saldırılarında 130 kişinin öldürülmesinin ardından güvenlik korkuları ve ana akım partilere güvensizlikle birlikte, Fransa'nın zor durumdaki ekonomisi ve göç hakkındaki endişelerden çıkar elde etmeye çalışan RN, bölgesel seçimlerin ilk turunda %27,7 oy alarak 6 bölgede birinci gelmiştir (Henley, the guardian, 14.12.2015). Siyaset analizcisi Bruno Cautres, RN'nin bu başarısının Fransız seçmenin saldırı sonrası kriz durumunda gösterdiği yüzeysel bir tepki olmadığını ve Le Pen'in Fransa'da siyasi tartışmaların yönünü değiştirdiğini belirtmiştir (Rubin, ny times, 06.12.2015). 2015 bölgesel seçimlerinde göçmen karşıtı ve AB karşıtı parti her ne kadar ilk turda 13 bölgenin 6'sında birinci gelse de, ikinci turda hiçbir bölgeyi kazanamamıştır (Chrisafis, the guardian 13.12.2015). Bu doğrultuda, RN'nin seçimlerde elde ettiği oy oranları da göz önünde bulundurulduğunda, yaşanan "İslami" terör olaylarının, Fransız halkının seçimlerde RN'ye oy vermesinde etkili olduğu söylenebilir ancak; bu durum daha çok seçmenin saldırılara karşı verdiği bir tepki niteliğindedir. İki turlu olan Fransız seçim sisteminde, RN'nin ikinci tura kalması durumunda Fransız seçmenin aşırı sağa oy vermekten kaçınması da bu ifadeyi doğrulamaktadır.

2015 saldırılarının ardından Fransa'da kamuoyunun "İslami" teröre ilişkin endişesini ortaya koyabilmek için saldırıların gerçekleştiği tarihlerdeki Eurobarometer verilerine bakılması faydalı olacaktır. Standard Eurobarometer 84 (2015) araştırmasında, ülkenizin yüzleştirdiği en önemli meselelerin hangileri olduğunu düşünüyorsunuz? sorusuna verilen

yanıtlar; %54 işsizlik, %22 göç ve %18 terör olmuştur (Standard Eurobarometer 84, 2015: 50). Standard Eurobarometer 85 (2016) araştırmasında ise, aynı soruya verilen yanıtlar; %52 işsizlik, %20 terör, %21 ekonomik durum ve %14 göç olmuştur (Standard Eurobarometer 85, 2016: 27). Bu bağlamda, her iki araştırma sonucunda da, terör meselesinin ülkenin yüzleştiği en önemli meseleler arasında ilk üç sırada yerini alması; “İslami” terör olaylarının ülkede önemli bir sorun olarak algılandığını göstermektedir.

Fransa’nın aşırı sağ lideri Marine Le Pen 5 Şubat 2017’de Lyon’da “Başkanlıkla ilgili 144 Taahhüt” (144 Presidential Commitments) başlıklı Cumhurbaşkanlığı seçim manifestosunu ilan ederek seçim kampanyasını başlatmıştır (France’s Le Pen sets out presidential election manifesto, reuters, 04.2.2017; www.rassemblementnational.fr). Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyasını başlattığı konuşmasında; İslami köktendinciliğin boyunduruğu altında yaşamak istemediklerini, camiler, sokaklardaki dualar ve Müslüman kadınların başörtüsünün Fransız kültürü ve değerlerini tehdit ettiğini, ekonomik küreselleşme ve İslami köktendinciliğin Fransa’ya diz çöktürmek istediğini, suç işleyen yabancıların kovulacağı ve göçmenlere ücretsiz sağlık hizmeti verilmeyeceğini, İslami vaaz veren yerlerin kapatılarak nefret yayanların cezalandırılacağı ve kovulacağını belirtmiştir (Farand, independent 05.2.2017).

“Halk Adına” (Au nom du people) sloganıyla kampanyasını başlatan ve kendisini “Fransız halkı, Fransız kültürü ve Fransız dilinin kurtarıcısı” olarak sunan Le Pen’in, cumhurbaşkanı seçildiği takdirde yerine getireceğini belirttiği 144 vaadin bazıları şunlardır; Fransa’nın Eurozone bölgesinden ayrılması, Fransa’nın Frank para birimine geri dönmesi, Fransa’nın AB üyeliğine dair referandum sözü, polis gücünü artırma ve kırk bin kişilik cezaevi inşa etme, herhangi bir suça bulaşmış olan göçmenin ülkeden kovulması ve tüm dini sembollerin kamu alanlarında yasaklanmasıdır (Tasch, businessinsider, 21.4.2017). Marine Le Pen’in 2017 Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki diğer vaatleri arasında ülkeye yönelik göçün sınırlandırılması (yıllık on bin göçmen), Avrodan çıkılması için referandum düzenlenmesi, yabancıları sağlık harcamalarını ilk iki yıl kendileri ödemeleri, kaçak göçmenlerin çocuklarının ücretsiz eğitim hakkına son verilmesi, yurt dışında üretim yapan firmaların Fransa’ya çağırılması, gelmeyenlere özel vergi uygulanması vardır (Usta, Anadolu Ajansı, 30.1.2017). Bunların yanı sıra Le Pen, AB antlaşmalarının yeniden müzakere edilmesi ve üyeliğin referanduma götürülmesi, on beş bin yeni polisin işe alımı ve kırk bin kişilik yeni cezaevleri inşası, yasa dışı göçmenlerin sınır dışı edilmesi ve yasal göçün yılda on bin ile sınırlandırılması, Radikal İslamcılarının gittiği camilerin kapatılması ve sosyal konutlarda Fransız vatandaşlarına öncelik verilmesini kampanyası boyunca vaatleri arasında sıralamıştır (Fransa’da cumhurbaşkanı adayları ve vaatleri, BBC news Türkçe, 22.4.2017).

Fransa’da İslam’a karşı bakışın Türkiye algısının oluşmasında önemli bir yer tuttuğu görülür (Ayhan vd., 2012: 89). Ayhan vd.’nin (2012) gerçekleştirdiği araştırmanın katılımcılarından Dr. Schmid’e göre, Fransız kamuoyunun büyük bir kısmı Türkiye’yi Müslüman bir ülke olarak görür ve özellikle 11 Eylül olaylarının ardından kamuoyunun Müslüman bir ülkenin AB üyesi olmasını açık bir dille eleştirdiğini ileri sürmüştür (Ayhan vd., 2012: 85). Çalışmanın diğer bir katılımcısı olan Prof. Dr. Didier Billion’a

göre ise, Fransa’da seçim döneminde liderler Türkiye’nin üyeliğine muhalefet ederek muhafazakarların ve aşırı sağcı Le Pen’in oylarını arkalarına almaya çalışarak Türkiye’nin üyeliğini seçim sürecinde kullanmaktadırlar (Ayhan vd., 2012: 86). Marine Le Pen, Türkiye’nin AB üyeliğiyle ilgili fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir:

...”Türkiye’nin AB’ye girmesini desteklemiyorum. Türkiye de AB’ye girme niyetinde değil. Türkiye ne coğrafi, ne tarihi, ne de kültürel olarak Avrupalı değil. Türk halkı da zaten benimle aynı fikirde... Çok kültürlü yapıyla problemimiz var. Çok kültürlü bir toplumun içinde yaşamayı kabul etmek zorunda kaldık ama bu aslında çatışmaya dayalı bir toplum anlamına geliyor” (“Marine Le Pen: La Turquie n’a pas Vocation à Entrer Dans l’UE”, You Tube, 3 Nisan 2013’den aktaran Keskin ve Boyraz, 2017: 20).

Marine Le Pen’in konuşması açıkça, Türkiye’nin kimliği, kültürü ve medeniyetinin Avrupa’ninkinden farklı olduğu ve bu farklılıkların Türkiye’nin AB’nin bir üyesi olmasına engel teşkil ettiğini ileri sürmektedir.

İnşacı yaklaşım ve postyapısalcı yaklaşım, Fransa’nın aşırı sağ popülist partisi RN’nin kimliğe dayalı söylem ve politikalarını açıklamak için uygun bir teorik çerçeve sunmuştur. RN’nin Fransız ulusal kimliğini korumak için İslam ve Müslüman karşıtı söylemler geliştirerek kültürel bir tehdit algısı oluşturmaya, bir yandan Fransa’da Müslüman göçmenlerin “öteki” kimliğini inşa ederken, diğer yandan partinin İslam ve Müslümanlar hakkındaki bu fikirleri, Müslüman bir ülke olarak nitelendirdiği Türkiye’yi AB’den dışlamaya yönelik politikaları tercih etmesini sağlamaktadır.

3.3.3. Hollanda-Özgürlük Partisi (Partij Voor de Vrijheid) (PVV)

Hollanda’da İkinci Dünya Savaşı’ndan beri göçten dolayı etnik-kültürel çeşitlilik artmış, özellikle 1960’lı yıllarda Türkiye ve Fas’ın yanı sıra dünyanın farklı yerlerinden çok sayıda göçmenin gelmesi, Hollanda’nın çok etnikli ve çok kültürlü bir topluma dönüşmesine neden olmuştur (Vellenga, 2018: 179). Hollanda’da nüfusun %6’sının (1.029.165 kişi) dini İslam’dır ve Müslümanlar toplumun en büyük üçüncü dini grubunu oluşturmaktadır (www.countrymeters.info). Nüfusun %23’ü göçmen kökenlidir ve son üç yıldır nüfus artış hızı göçe bağlıdır (www.cbs.nl, 28.02.2019). Hollanda’da çok etnikli ve çok kültürlü bir toplumun oluşması, bu toplum içindeki etnik azınlıklar için dinin bir kimlik işareti olarak görülmesine neden olmuştur (Vellenga, 2018: 179). Bu durum Hollanda’da Geert Wilders’in İslam ve Müslüman karşıtı fikirleriyle siyasi alanda ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Geert Wilders, partisi PVV’yi kurana kadar Özgürlük ve Demokrasi için Halkın Partisi (People’s Party for Freedom and Democracy) (VVD) ve LPF (List Pim Fortuyn) partilerinde göçmen ve İslam karşıtı söylemleriyle politika yapmıştır (Gökmen, 2018: 92). Başlangıçta radikal İslam’a karşı sert bir tavır alırken, 2003-2004’ten sonra İslam’ın bir dinden ziyade totaliter bir ideoloji olduğunu savunmaya başlayarak eleştirmiştir (Kaya ve Tecmen, 2019: 8). 2004 yılında Wilders, partisi VVD’nin Türkiye’nin AB katılım sürecine destek vermesini protesto ederek partiden istifa etmiş ve iki yıl sonra PVV’yi kurmuştur (www.britannica.com). Wilders’in partiden istifa etmesine neden olan bu olay açıkça Türkiye’nin Birliğe katılımı konusunun Wilders’in kırmızı çizgisi olduğunu ve yeni kuracağı partinin de Türkiye karşıtı politikalar uygulayacağını bir işareti olmuştur.

Wilders'ın iki temel öğretisi elitleri suçlama ve komplo teorileridir ve bu iki öğretiyi; Avrupa'da devam eden İslamlaşmanın gelecekte Avrupa'yı Eurobia'ya dönüştüreceğini iddiasıyla formüle etmiş ve ilişkilendirmiştir (Kaya ve Tecmen, 2019: 8). Göç karşıtı ve aşırı sağ popülist parti PVV, kısıtlayıcı göç politikalarını desteklemiş ve Avrupa'nın İslamlaşması fikrine karşı koymuştur (Engy, 2017: 37). **Tablo 16** Geert Wilders'ın PVV'yi kurduktan sonra katıldığı seçimlerde elde ettiği oy oranı ve sandalye sayısını göstermektedir.

Tablo 16. 2006-2017 Yılları Arasında PVV'nin Aldığı Oy Oranı Ve Sandalye Sayısı

	Oy Oranı	Sandalye Sayısı
22 Kasım 2006-Temsilciler Meclisi	%5,9	9
4 Haziran 2009-Avrupa Parlamentosu	%16,97	5
9 Haziran 2010-Temsilciler Meclisi	%15,4	24
12 Eylül 2012-Temsilciler Meclisi	%10,1	15
22 Mayıs 2014-Avrupa Parlamentosu	%13,32	4
15 Mart 2017-Temsilciler Meclisi	%13,1	20

Kaynak: Dutch election results since 1918

Wilders, partisi PVV'yi kurmadan önce 2002 yılında, İslam karşıtlığıyla tanınan Pim Fortuyn ile katıldığı seçimlerden %17 oy alarak 26 sandalye, 2010 yılında kendi partisi PVV ile katıldığı seçimlerden %16 oy alarak 24 sandalye, 2012 seçimlerinde %10 oy alarak 15 sandalye ve 2017 seçimlerinde %13 oy alarak 20 sandalye elde etmiştir (www.nlverkiezingen.com).

Hollanda'da popülist siyasetçi Pim Fortuyn ve film yapımcısı Theo Van Gogh'un "Teslimiyet" (Submission) kısa filmini yayınladıktan sonra öldürülmesi, Hollanda toplumunda İslam ve Müslümanların rolü üzerindeki tartışmalara etki etmiş ve bu durum Wilders'ın yeni kurduğu partisi PVV'nin İslam ve Müslüman karşıtı görüşleriyle siyasi platformda öne çıkmasını sağlamıştır. Vatandaşların göç, çok kültürlü toplum, İslam hakkındaki hoşnutsuzluklarına odaklanan Fortuyn'un 2002 yılında öldürülmesinden sonra ise, bu hoşnutsuz kesimin öfkelerini yeniden harekete geçirmeyi Geert Wilders başarmıştır (Vellenga, 2018: 186).

Siyasetçi Pim Fortuyn ve ardından film yapımcısı Theo Van Gogh'un öldürülmesi, Hollanda'da hem kendine özgü ulusalcı bir söylem türüne (Hollanda kültürünün daha çok cinsiyet eşitliği, cinsel özgürlük, eş cinsel hakları ve ifade özgürlüğü özellikleri içinde tanımlanması) hem de (post) Hristiyan (ya da Yahudi-Hristiyan) Batı ve İslam arasındaki medeniyet zıtlığı söylemlerini arttırmıştır (Brubaker, 2017: 7) Fortuyn olayından sonra Hollanda artık geleneksel ve ilerici kimliklerin bir arada yaşadığı çok kültürlü bir toplumdan ziyade; daha çok bireysel özgürlük, ifade özgürlüğü, cinsiyet eşitliği, heteroseksüel ve homoseksüeller arasında eşitlik, çocuklar ve aileleri arasında eşitlik, hayvanları koruma gibi değerlerin hakim olduğu ilerici bir toplum olarak tanımlanmaya başlamıştır (Vellenga, 2018: 180). Bu bağlamda, Geert Wilders Fortuyn ve Theo Van Gogh'un öldürülmesi olaylarını, Hollanda'da radikal İslam ve İslamlaşma hakkında öne

sürdüğü iddialarını meşrulaştırmak için kullandığı aşağıda verilen İslam karşıtı ifadelerinde açıkça görülmektedir.

- “Bizim kültürümüz ve geri İslam kültürü arasında eşitlik yoktur. Onların eş cinsellik ve kadın üzerine görüşlerine bakın”
- “Tüm Müslümanlar terörist değil, fakat neredeyse tüm teröristler Müslümandır”
- “İslam bir din değil, bir ideolojidir”
- “Kuran insanları şiddete teşvik eden faşist bir kitaptır. Bu yüzden Adolf Hitler’in Kavgam (Mein Kampf) kitabı gibi yasaklanmalıdır”
- “Benim İslami gelenek, kültür, ideolojiyle sorunum var. Müslümanlarla değil” (Traynor, the guardian, 17.2.2008).

2007 yılında Kuran’ın Hollanda’da yasaklanmasını öneren Wilders, aynı yıl internet üzerinden Fitna isimli filmi yayınlamıştır (www.britannica.com). Wilders’in “Fitna” filmini içerik analizi yöntemiyle inceleyen Gökmen (2018) filmdeki;

- “Oryantalist birikimin izlerini taşıyan Müslüman portresi”
- “11 Eylül ile kavramsallaşan “terör”, “terörist” imajları”
- “Sapkın din algısı”
- “Şiddet, barbarlık, cehalet toplumu” gibi anlam kodlarıyla Wilders’in İslamofobi algısını inşa ettiğini belirtmiştir (Gökmen, 2018: 92). Bu bağlamda, Gökmen’in (2018) çalışması İslamofobi olgusunun siyaset ve medya aracılığıyla inşa edilen bir algı ve imaj ürünü olduğunu Wilders’in “Fitna” filmi aracılığıyla doğrulamıştır.

PVV’nin 11 maddeden oluşan “Hollanda Yeniden Bizim!” (The Netherlands Ours Again!) başlıklı 2017-2021 seçim programının ilk maddesinde, Hollanda’yı İslam’dan arındırmak için; İslami ülkelerden göçmen ve sığınmacı kabul edilmemesi, sınırların kapatılması, iltica merkezlerinin kapatılması, kamu alanlarında başörtüsünün yasaklanması, kamu düzenini ihlal eden diğer İslami ifadelerin yasaklanması, radikal Müslümanların tutuklanması, suç işleyenleri vatandaşlıktan çıkarma, Suriye’ye giden cihatçıların Hollanda’ya geri dönmelerine izin vermemek, tüm camileri ve İslami okulları kapatmak, Kuran’ın yasaklanması vaadinde bulunmuştur (www.geertwilders.nl, 26.8.2016).

Hollanda’nın ilerici ve laik toplum yapısında Müslüman toplulukların, Hollanda’nın baskın ve ilerici değerleriyle zıt olduğu düşünülen geleneksel değerlerini yaymak istediği düşünülür (Vellenga, 2018: 180). İslam ve özgürlüğün uyumlu olmadığını iddia eden Wilders, İslam’ın Avrupa değerlerine yönelik bir tehdit olduğunu ve özgürlükle bağdaşmadığını; Hollanda değerlerinin Hristiyanlığa, Yahudiliğe ve hümanizme dayandığını savunur (Osborne, the independent, 22.2.2017). Görüldüğü gibi, Wilders genelde Avrupa’nın, özelde ise Hollanda’nın gelecekte İslamlaşma tehlikesi altında olduğu algısıyla bir yandan İslamofobiği inşa ederken, diğer yandan Avrupa kimliğinin özcü niteliklerini öne çıkararak Avrupa kimliğinin evrensel ve hiyerarşik üstünlüğünün yeniden inşa edilmesini sağlamaktadır.

Wilders, "Ülkemizi İslam'dan arındırmamız lazım. İslam, Hollanda'ya ait değil. İslam, nefret ve terörle eşittir. Yıllarca İslam'ı önlemek için hiçbir şey yapılmadı. Bu yüzden Hollanda'da İslami ifadelerin yasaklanması için yasa tasarısı önergesi sunuyorum." ifadelerini kullanarak mecliste bir İslam yasa tasarısı önerisinde bulunmuştur (İrkçı Wilders'tan 'İslam karşıtı' yasa tasarısı teklifi, Anadolu Ajansı, 19.9.2018). Wilders'ın Hollanda parlamentosuna sunduğu, Hollanda'nın İslamlaşma tehdidi ve tehlikesinden kurtarılması gerektiğini nedenleriyle birlikte açıkladığı; camilerin, İslami okulların kapatılması, burka ve nikabın yasaklanması, Kuran'ın satışı, basımı ve dağıtımının yasaklanmasını önerdiği İslam karşıtı önergesinde dikkat çeken bazı ifadeler şunlardır:

- İslam bir din ya da bir yaşam felsefesi değil; saldırgan, totaliter bir ideolojidir
- İslam'da kadın ve erkek, Müslüman ve Müslüman olmayanlar arasında eşitlik yoktur; İslam kadınlara, Müslüman olmayanlara ve homoseksüellere karşı ayrımcıdır
- İslam, Yahudi karşıtıdır ve totaliter, hoşgörüsüz, şiddet içeren siyasi bir ideolojidir
- İslam, ifade özgürlüğünü kabul etmez
- İslam'ın amacı demokrasimizi yok ederek yerine İslami şariat yasasını koymak ve İslami bir imparatorluk kurmaktır ve bu amacı kültür, norm, değer, hak ve özgürlüklerimize bir tehdittir
- Hollanda günümüzde İslam'ın tehdit ve tehlikesi altındadır
- İslami amaçlar, doktrinler, kanunlar ve adetler Hollanda'nın hukukun üstünlüğü, medeniyeti, değerleri, normları, kültür ve politikasına meydan okur ve bunlarla tamamen uyumsuzdur (www.geertwilders.nl, 19.9.2018). Wilders'ın bu yasa önerisine meclisteki diğer partiler anayasanın güvence altına aldığı dini özgürlüklere aykırı olduğu gerekçesiyle tepki göstermişlerdir (İrkçı Wilders'tan 'İslam karşıtı' yasa tasarısı teklifi, Anadolu Ajansı, 19.9.2018). Ayrıca, Wilders resmi web sitesinde, Hollandalıların neredeyse %40'ının, İslam'ı kamusal alanda yasaklamak için Hollanda parlamentosuna sunduğu yasa önergesine destek verdiğini verilerle yayınlamış ve çok yakında İslamlaşmayı durdurmak için çoğunluk olacaklarını söylemiştir (www.geertwilders.nl, 29.9.2018).

Medya araçlarını en aktif şekilde kullanan siyasetçiler arasında olan Wilders, resmi web sitesinde yeni bir araştırmayı paylaşarak Hollandalıların %63'ünün İslam'ın Hollanda'ya uygun olmadığını düşündüklerini belirtmiştir (www.geertwilders.nl, 27.2.2019). Wilders'ın resmi web sitesinde yayınladığı diğer bir araştırma Gefira isimli şirket tarafından yapılan ve bu yüzyılın sonuna kadar Hollanda'da yerli nüfusun %60 azalacağı ve Hollanda'nın kaçınılmaz biçimde Batılı olmayan bir ülkeye dönüşeceğini öngören araştırmadır (Geert Wilders is right: The Netherlands is transforming into a non-Western country, new population model shows, Voice of Europe, 06.10.2018). Wilders, Yahudi-Hristiyan değerlerinin İslam'dan üstün olduğu ve İslam'ın Yahudi-Hristiyan değerleriyle zıt olduğu fikriyle desteklerken, bu durum PVV'nin Hollanda ulusunun laik, Hristiyan ve Yahudi kesimleri arasında toplumsal ve siyasi bir bağ oluşturmaya yardımcı olmaktadır (Kaya ve Tecmen, 2019: 8).

Wilders, kaleme aldığı bir makalede İslam ve özgürlüğün tamamen uyumsuz olduğu, İslam'ın baskın olduğu her ülkede özgürlük ve demokrasi eksikliği olduğunun görüldüğü ve Batılı toplumların İslam'ı içine alarak kendi özgürlüğünü tehlikeye attığı iddialarında bulunmuştur (Wilders, 11.5.2016). Wilders ayrıca hedefine Türkiye'yi alarak "Türkiye'nin başkanı Recep Tayyip Erdoğan, İslam'ın gücünü kuvvetlendirme amacını hiç gizlemedi. Bazılarının bizi inandırmak istediklerinin aksine, Türkiye bize İslam ve demokrasinin uyumlu olmadığını kanıtladı" ifadelerini kullanmıştır (Wilders, 11.5.2016). Bu ifadeleri doğrultusunda, Wilders'ın İslam ve Müslüman karşıtı görüşlerinin Türkiye karşıtı bir duruş sergilemesine açık bir şekilde etki ettiği görülmektedir. Wilders, resmi internet sitesinde Türkçe alt yazılı olarak yayınladığı bir videoda ne kadar sert bir Türkiye karşıtı olduğunu bir kez daha göstermiş ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

..."Bugün Türklere bir mesajım var. Hükümetiniz sizin bir gün Avrupa Birliği üyesi olacağınıza inanmanızı sağlayarak sizi kandırıyor. Bunu unutun. Siz Avrupalı değilsiniz ve hiçbir zaman da olamayacaksınız. Türkiye gibi bir İslam devleti Avrupa'nın bir parçası olamaz. Avrupa'nın savunduğu tüm değerler –özgürlük, demokrasi, insan hakları- İslam ile uyumsuzdur. Türklerin vizesiz bir şekilde Avrupa'ya seyahat etmesini de istemiyoruz. Halk, bunu kabul eden Avrupa hükümetlerine oy vermeyerek görevden uzaklaştıracaktır. Türkiye, tehlikeli bir İslamcı olup İslam bayrağını taşıyan Erdoğan için oy kullanmış bulunmaktadır. Daha fazla İslam istemiyoruz. Bu nedenle, Türkiye bizden uzak dur. Seni burada istemiyoruz" (www.geertwilders.nl, 04.12.2015).

Wilders'in bu ifadeleri, bir ideoloji olarak gördüğü İslam hakkındaki karşıt fikirlerinin, Türkiye'yi tehlikeli bir İslam devleti olarak görmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye, şeriatla yönetilen bir İslam ülkesi olmamasına rağmen; hem Hollanda'da yaşayan Türk göçmenlerin hem de Türkiye'nin nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması, Wilders'ın İslam hakkındaki karşıt fikirlerinin Türkiye'yi dışlamasında etkili olduğu söylenebilir.

Geert Wilders, resmi olarak Şubat ayında başlattığı seçim kampanyasında, Türk bakanların ziyaretlerinin yasaklanması çağrısında bulunmuş ve Erdoğan'ı "İslamofaşist bir lider" olarak nitelendirdiğini söylemiştir (Dutch anti-Islamist politician Geert Wilders call for ban on Turkish cabinet visits, Deutsche Welle, 05.3.2017). Wilders, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun katılımıyla Hollanda'da yapılacak halk oylamasıyla ilgili etkinliği, Türkiye'nin Lahey Büyükelçiliği önünde Hollandaca ve Türkçe "Uzak dur, burası bizim ülkemiz" pankartıyla protesto etmiştir (Hollandalı ırkçı lider Wilders'den Türkiye karşıtı gösteri: Uzak dur, Sputnik, 08.3.2017). İslam karşıtı aşırı sağcı lider, "Burası Hollanda, uzak durun bizim ülkemizden. Umarım Hollanda hükümeti daha sağlam durur ve burada lobi faaliyeti yapmalarının hoş karşılanmadığını açıkça söyler. Biz Sayın Erdoğan gibilerine, daha fazla güç ve daha fazla otokrasi vermek için destekleyen bir ülke değiliz" ifadelerini kullanmıştır (Wilders protesto etti, Çavuşoğlu iptal etti, euronews, 08.3.2017). Ayrıca, 2017 seçim döneminde katıldıkları bir tartışma programında Başbakan Rutte'ye, iki ülke arasındaki tartışmadan sonra, Türkiye büyükelçisini Hollanda'dan kovma çağrısında bulunan Wilders, "Türk bayraklarıyla meydanda duran insanların tümünün Hollandalı değil Türk olduklarını gösterdiğini" savunmuş ve "Hollandalı Türklerin topluma entegre olmada başarısız olmasının daha büyük bir sorun ortaya çıkardığını" belirtmiştir (Darroch, the guardian, 14.3.2017).

İnşacı yaklaşım ve postyapısalcı yaklaşım, Hollanda'daki aşırı sağ popülist parti PVV'nin İslam ve Türkiye karşıtı söylem ve politikalarını açıklamak için uygun bir teorik çerçeve sunmuştur. Bu bağlamda, Wilders'in, Yahudi-Hristiyan değerlerine dayandığı Avrupa kültürü ve İslam arasındaki uyumsuzluğu, özelde Hollanda'nın genel olarak da Avrupa'nın geleceği için bir tehdit olarak algılaması hem İslam ve Müslüman karşıtı hem de Türkiye'nin AB'ye üye olmasına yönelik politikaları tercih etmesinde etkili olmuştur.

3.3.4. Avusturya-Avusturya Özgürlük Partisi (Freiheitliche Partei Österreichs) (FPÖ)

1986 yılında FPÖ'nün yeni lideri olan Jörg Haider, ulusal seçimlerde partinin oy oranlarını sürekli olarak arttırmıştır (Fuchs, 2016: 177). 1999 Ekim seçimlerinde Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (Social Democratic Party of Austria) (SPÖ) (%33) 65 sandalye, ÖVP (%27) 52 sandalye ve FPÖ (%27) 52 sandalye ve yaklaşık olarak aynı oy oranlarını alan üç parti arasında koalisyon görüşmeleri başlamış, süreç sonunda ise ÖVP-FPÖ koalisyonu kurulmuştur (Falkner, 2001: 1-2). Ancak; Jörg Haider liderliğindeki aşırı sağ FPÖ'nün ÖVP ile koalisyon hükümetini kurması, Avrupa'da aşırı sağ bir partinin hükümete gelmesi sebebiyle büyük tepkilere neden olmuştur (Aktaş, 2018: 276).

4 Şubat 2000'de kurulan ÖVP-FPÖ koalisyon hükümetinin kurulmasından birkaç gün önce Avrupa Komisyonu "14 üye devlet adına" bir açıklamada bulunarak on dört üye devletin hükümetlerinin FPÖ'nün Avusturya hükümetine dahil olmasına destek vermeyeceklerini ve kabul etmeyeceklerini, resmi seviyede hiçbir ikili görüşmede bulunulmayacağı, uluslararası kuruluşlarda Avusturya adaylarına destek vermeyeceklerini, AB başkentlerindeki Avusturya büyükelçilerinin yalnızca bürokratik düzeyde kalacağını duyurarak; on dört üye devletin Avusturya'daki hükümet kurma görüşmelerinden endişe duyduğunu vurgulamıştır (Falkner, 2001: 2).

FPÖ'nün 18 Haziran 2011'de Graz'daki parti konferansında ilan ettiği, 10 başlıktan oluşan 17 sayfalık parti programının "*Vatan, kimlik ve çevre*" başlıklı bölümü, partinin iç ve dış siyaset konularında benimsediği İslam/Müslüman karşıtı ve Türkiye karşıtı politikalarını anlamaya yardımcı olacaktır (Party Programme of the Freedom Party of Austria, 18.5.2011). FPÖ parti programının "*Vatan, kimlik ve çevre*" bölümünde;

- Avusturya'nın kültürü, tarihi ve dilinin Almanca olduğu ve Avusturyalıların büyük bir çoğunluğunun Alman halkının bir parçası olduğu
- Ülkenin yerli etnik grupları Hırvatlar, Slovenyalılar, Macarlar, Çekler, Slovaklar ve Romalıların ülkenin tarihsel azınlıkları olduğu
- Avusturya'nın bir göç ülkesi olmadığı
- Entegre olan göçmenlerin Almanca konuşabilen, tamamıyla Avusturya'nın değer ve kanunlarının doğruluğunu kabul ettiğini
- Avusturya'nın Avrupa kültürel alanının bir parçası olduğu
- Avrupa kültürünün temelini Antik döneme uzandığı, Avrupa'yı Hristiyanlığın şekillendirdiği, Yahudilik ve diğer Hristiyan olmayan dini toplulukların Avrupa'yı etkilediği ve Avrupa'nın sürekli gelişmesinde hümanizm ve aydınlanmaya işaret edilmiştir

- Avrupalı dünya görüşünü oluşturan bu temel değerler geniş anlamda, kilise ve devletin ayrılığına dayalı kültürel Hristiyanlık olarak ifade edilir
- Fanatizm ve aşırılıkçılığın Avrupa değerleri ve temel demokratik liberal düzen için bir tehdit olduğu ifade edilmiştir (Party Programme of the Freedom Party of Austria, 2011: 5-6). Ayrıca, parti programının Avrupa çeşitliliği (Europe of diversity) bölümünde FPÖ çok kültürlülüğe, küreselleşmeye ve kitlesel göçe açıkça karşı olduğunu belirtirken; Avrupa entegrasyonunun amacının Avrupa'yı coğrafi, ruh ve kültürel olarak bir araya getiren ve Avrupa halklarını gelenekleri, kültürel mirası ve Batı değerleriyle kendilerine bağlayan bir devletler topluluğu oluşturmak olduğunu ifade etmiştir (Party Programme of the Freedom Party of Austria, 2011: 17). Parti programındaki bu ifadeler, FPÖ'nün göç veya göçmen karşıtlığı aracılığıyla kültürel bir Avrupa'yı söylemsel olarak inşa ettiğini göstermiştir.

Aşağıda **Tablo 17**'de FPÖ'nün 2002-2017 yılları arasında genel seçimlerde aldığı oy oranı ve sandalye sayısı, **Tablo 18**'de ise 2004-2016 yılları arasında yapılan Avusturya Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları verilmiştir. Böylelikle aşırı sağ popülist bir parti olan FPÖ'nün Avusturya siyasetindeki yeri gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 17. 2002-2017 Yılları Arasında FPÖ'nün Seçimlerde Aldığı Oy Oranı Ve Sandalye Sayısı

	Oy oranı	Sandalye Sayısı
24 Kasım 2002 Genel Seçim	%10	18
1 Ekim 2006 Genel Seçim	%11	21
28 Eylül 2008 Genel Seçim	%17,5	34
29 Eylül 2013 Genel Seçim	%20,5	40
15 Ekim 2017 Genel Seçim	%26	51

Kaynak: electionresources.org

Tablo 17'ye göre, 2002'den beri FPÖ seçimlerde aldığı oy oranını sürekli arttırmış ancak; hükümette yer alabilecek bir siyasi başarıyı elde edememiştir. 2002'den beri ilk kez 2017 seçimlerinde %31,5 oy oranını elde ederek seçimden birinci parti olarak çıkan ÖVP ve %26 oy oranı ile şu zamana kadar en iyi ikinci sonucunu alan FPÖ, çoğunluğun %57,4 oyunu alarak Avusturya'da aşırı sağ ve merkez sağ partiler için en büyük oy oranını elde etmiş ve koalisyon hükümetini kurmuşlardır (Bodlos ve Plescia, 2018: 1358).

Avusturya 2008 ekonomik krizinden diğer Avrupalı ülkelere göre daha az etkilenen ülkelerden biri olmasına rağmen, ülkede aşırı sağa verilen desteğin önemli ölçüde arttığını görülmektedir (Fuchs, 2016: 178). Bu bağlamda, ekonomik krizin olumsuz etkilerinin aşırı sağ partilere verilen desteğin artmasına neden olduğu iddiasının Avusturya için pek de yerinde bir tespit olmadığını görüyoruz.

Avrupa'daki diğer ülkelere benzer şekilde 2015'te göç krizinin patlak vermesinden beri Avusturya siyasetinin en önemli meseleleri göç, mülteciler ve sınır kontrolü konularıyla alakalı konular olmuş; özellikle göç meselesi, seçim kampanyaları boyunca hem seçmenler hem de partiler için en göze çarpan konu olarak kalmaya devam etmiştir

(Gavera, 2018: 1356). Avusturya'nın en büyük göçmen nüfusunu oluşturan yaklaşık olarak 260.000 Türk kökenli göçmenin Avusturya'da ikamet etmesi popülist söylemlerin kültürel karşıtlık üzerine inşa edilmesini sağlamaktadır (Gavenda, 2017: 3). Örneğin; FPÖ lideri Heinz Christian Strache seçim kampanyalarında “İslam yerine vatan: Sizin için varız” (Homeland instead of İslam: WE are for YOU), “Viyana İstanbul’a dönüşmemeli” (Vienna must not turn into İstanbul), “‘Viyanalı soyumuz’ için daha fazla destek: Çok fazla yabancı kimse için iyi bir şey değil” (More encourage for our ‘Viennese Blood’: Too much foreignness is not good for anyone) sloganları kullanılmıştır (Fuchs, 2016: 178). Bu sloganlar partinin politikalarını yabancı düşmanlığı üzerine inşa ettiğini açıkça göstermektedir.

Tablo 18. Avusturya 2004-2016 Yılları Arasında Yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları

	25 Nisan 2004	25 Nisan 2010	2016
Heinz Fischer (SPÖ)	%52,39		
Benita Ferrero-Waldner (ÖVP)	%47,61		
Heinz Fischer (SPÖ)		%79,33	
Barbara Rosenkranz (FPÖ)		%15,34	
Rudolf Gehring (CPÖ)		%5,43	
Nobert Hofer (FPÖ)			%46,7
Alexander Van der Bellen (Yeşiller)			%53,3

Kaynak: Norsk Senter For Forskningsdata (NSD); Oliphant ve Csekö, 05.12.2016.

FPÖ'nün aday çıkarmadığı 25 Nisan 2004 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonucunda, ÖVP'nin adayı Benita Ferrero-Waldner %47,61 oy alırken, SPÖ'nün adayı Heinz Fisher %52,39 oy alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir (www.nsd.no). 25 Nisan 2010 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise, FPÖ'nün adayı Barbara Rosenkranz %15,34, Avusturya Hristiyan Partisi (Christliche Partei Österreichs) (CPÖ) adayı Rudolf Gehring %5,43 ve SPÖ adayı Heinz Fisher ise %79,33 oy alarak yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir (www.nsd.no).

ÖVP ve SPÖ İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinden beri Avusturya siyasi hayatına hakim olan iki parti olurken; bu durum 24 Nisan 2016'daki cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunda iki partinin adaylarının elenmesiyle son bulmuştur (Deloy, 2017: 2). FPÖ'nün Cumhurbaşkanı adayları Nobert Hofer ve Yeşiller Partisinin adayları Alexander Van der Bellen arasında geçen Cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci turunda seçimi otuz bir bin oyla Alexander Van der Bellen kazanmış ancak; FPÖ lideri Heinz-Christian Strache'nin Anayasa Mahkemesine usulsüzlük gerekçesiyle yaptığı itiraz üzerine Anayasa Mahkemesi seçimi tekrarlama kararı almıştır (Avusturya'da cumhurbaşkanlığı seçimleri yenilenecek, BBC news Türkçe, 01.07.2016). Mayıs ayındaki seçimde, AB üyeliğini referanduma götürmeyi vaat eden Van der Bellen, oyların %50,35'ini, AB yanlısı Nobert Hofer ise oyların %45,65'ini almıştır (Oltermann, 04.12.2016). Tekrarlanan seçimlerde FPÖ'nün göçmen karşıtı adayları Nobert Hofer oyların %46,7'sini alırken Yeşillerin desteklediği bağımsız aday Alexander Van der Bellen ise oyların %53,3'ünü alarak Avusturya'nın yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir (Oliphant ve Csekö, telegraph, 05.12.2016).

2017 yılında yapılan genel seçimlerden sonra Avusturya’da ÖVP ve SPÖ koalisyonu son bularak ÖVP-FPÖ koalisyonu kurulmuştur (Hafez ve Bayraklı, 2017: 52). Hem medya hem de siyasi gözlemciler, ÖVP’li Sebastian Kurz’un seçim kampanyası boyunca İslami kreşleri kapatma, mültecilere verilen sosyal yardımları kesme gibi önerilerinde FPÖ’nün siyasi fikirlerinin çoğunu benimsediği ve bu durumun Kurz’un popülaritesini büyük oranda arttırdığı noktasında hemfikir olmuşlardır (Bodlos ve Plescia, 2018: 1537). Avusturya’nın şuan ki şansölyesi Sebastian Kurz, Muhafazakar partili olmasına rağmen ülkede özel İslami kreşlerin olmaması gerektiğini savunması Müslümanlara karşı önyargıların sadece aşırı sağ popülist parti FPÖ tarafından değil, muhafazakar parti tarafından da desteklendiğini göstermektedir (Hafez ve Bayraklı, 2017: 18). Avusturya’da İslam ve Müslüman karşıtlığının yalnızca FPÖ’ye özgü olmadığını, 2015 ve 2017 yılında ÖVP-SPÖ koalisyonunun çıkardığı yasalar da göstermektedir.

ÖVP ve SPÖ koalisyonu döneminde 2015 İslam yasası ve 2017 Entegrasyon Yasası yürürlüğe girmiştir (Hafez, 2018: 3-4). 28 maddeden oluşan 2017 Entegrasyon Yasası ile başarılı bir entegrasyon için alınması gereken genel ve kurumsal önlemler; Almanca kursları, değerler ve oryantasyon kursları, entegrasyon kursları, entegrasyon sözleşmesi, entegrasyon sınavı, iş birliği zorunluluğu ve yükümlülüğü, entegrasyon masraflarına katılım, kişisel bilgilerin bildirilmesi, entegrasyon teşviki gibi tedbirlere ilişkin düzenlemeler yapılmış, ayrıca entegrasyon yasası ile birlikte kamusal alanlarda yada kamu binalarında burka gibi yüzün tamamen örtülmesini sağlayan örtünme şekilleri yasaklanmıştır (www.gocvakfi.org, 08.6.2017).

2015 İslam Yasası’yla Avusturya’daki camilere İslami ülkelerden gelen yabancı kaynakların kesilmesi kararının alınması, yasanın Müslümanların Ortodoks, Hristiyan ve Yahudi topluluklarıyla eşit olmadığı eleştirilerine neden olmuş ancak; dışişleri bakanı Sebastian Kurz yasayla ilgili eleştirileri reddederek yabancı etkilerin ve kaynaklarının kesilmesini amaçlayan yeni İslam yasasının Avrupa’nın geri kalanı için de örnek bir yasayı teşkil edeceğini ifade etmiştir (Borger, the guardian, 08.3.2015). 2015 İslam Yasası ile Müslümanların diğer dini azınlıklar olan Yahudiler ve Protestanlar gibi devlet nazarında eş değer hukuki statüde görülmesine son verilmiş; böylelikle, 11 Eylül 2001’den itibaren İslam ve Müslümanlar aleyhinde gelişen konjonktürün yükselen aşırı sağ siyaset ve medyanın eylem ve söylemleriyle desteklenmesi sonucunda Avusturya’da İslam ve bağlıları bir yandan baskılanmaya çalışılırken diğer yandan da bir çerçeve içine hapsedilmek istenmiştir (Keskin, Anadolu Ajansı, 15.10.2018).

Avusturya’da kurulan ÖVP-FPÖ koalisyonunu önemli kılan iki unsur vardır; bunlardan ilki, seçim döneminde Avrupa ve Avusturya değerlerini koruyacağını, göçmen akışını keseceğini vaat eden Kurz’un iktidara gelmesi; ikincisi, 1 Temmuz 2018’de AB dönem başkanlığını devralan Avusturya’nın devir teslim töreninde, Kurz’un yeni dönem sloganını “Koruyan bir Avrupa” olarak açıklayarak görevi teslim almasıdır (Uçar, Anadolu Ajansı, 06.7.2018). Kurz’un “Koruyan bir Avrupa” sloganından kastettiği şey ise açıkça Hristiyan kültürü ve Avrupalılardır.

Koalisyon anlaşmasında gelir ve kurum vergilerinin düşürülmesi, aileler için vergi primi, çalışma saatlerinin daha esnek hale getirilmesi, sığınmacılar için daha katı kurallar ve bir

dizi yardım kesintisi, İslami kreşleri kapatma ve izleme, Türkiye'nin AB'ye katılımını reddetme, Almanca konuşamayan çocuklar için ayrı sınıflar ve ikinci bir zorunlu yıl kreş eğitimi bulunmaktadır (Bodlos ve Plescia, 2018: 1360-1361). FPÖ-ÖVP 2017-2022 koalisyon hükümeti programında;

- “*Göç ve İltica*” başlığında; Göç stratejisinin oluşturulması, Yasal göçü Avusturya'nın ihtiyacı doğrultusunda geliştirme, AB sınır koruması kapsamında üye ülkeleri ve Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı (FRONTEX) ile işbirliklerin yapılması ve Avusturya'daki kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak amaçlı sınır bölgesi kontrollerinin gerçekleştirilmesi, Vatandaşlık yasasının yeniden düzenlenmesi, İltica hakkının suistimalini engellemek ve sığınma işlemini hızlandırmak, Sığınma işleminde verimliliği artırmak, Ülke çapında temel bakımın yeniden düzenlenmesi, Sığınmacıların ülkeden çıkarılmasının daha verimli hale getirilmesi, “Avrupa'nın Ortak İltica Sistemi”nin oluşumunda çalışmalar yürütme planlanmıştır (www.gocvakfi.org, 08.2.2017).
- “*Entegrasyon*” başlığında; özellikle ülke genelinde bir stratejiye ihtiyaç olduğu ve tüm aktörlerin koordineli bir şekilde çalışması gerektiği vurgulanırken, bireylerin entegrasyon bağlamında sorumlulukları olduğuna dikkat çekilmiştir (www.gocvakfi.org, 08.2.2017).
- “*İslam ve Müslümanlar*” başlığında; Avusturya'nın dini özgürlüğü garanti ettiği ancak; siyasi İslam'a karşı olduğunu, İslam dini ve siyasi İslam arasında farkın olduğuna dikkat çekilmiş, dini motivasyonlu aşırıcılığın demokratik toplumlar için büyük bir tehlike arz ettiği, yurtdışından gelen herhangi siyasi ve dini etkileme çabasına karşı olunduğu belirtilmiştir (www.gocvakfi.org, 08.2.2017).
- “*Türkiye Politikaları*” başlığında; net bir politika geliştirildiği vurgulanmış ve bu bağlamda, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olunduğu ayrıca; Türkiye ile Avrupa arasında komşuluk konseptinin geliştirilmesi için Türkiye'nin AB ile yürüttüğü müzakerelerin durdurulmasını isteyen müttefiklerin arandığı vurgulanmıştır (www.gocvakfi.org, 08.2.2017). Avusturya Hükümeti Türkiye'yle katılım görüşmelerinin otomatik olarak tam üyelikle sonuçlanmaması gerektiğini ve sürecin açık uçlu olduğunu sürekli vurgulamakta; çoğu kez potansiyel bir tam üyeliğe alternatif olarak imtiyazlı ortaklıktan bahsedilmektedir (Gavenda, 2018: 5).

Avusturya'da Türkiye ile ilgili temel anlatı tipik bir “kültürel” öteki örneğidir ve bu anlatının temeli Habsburg İmparatorlarının Osmanlı Sultanlarıyla Hristiyanlık ve İslam arasındaki bir çatışma içinde karşı karşıya gelmeleri, Avusturya tarih kitaplarında en simgesel iki olay olarak gösterilen Osmanlı'nın 1529 ve 1683'ye iki kez Viyana'yı kuşatması olaylarına dayalı tarihsel referanslar, günümüzde Türk işçi göçüyle ilgili söylemler aracılığıyla yeniden oluşturulmaktadır (Gavenda, 2018: 3). Özellikle 11 Eylül saldırıları ardından artan İslamofobi, Avusturya'da sağ partilerin ırkçılığa varan politikalarını meşrulaştırırken, İslam kimliğine sahip Türk göçmenleri de doğrudan hedef tahtasına oturtmuş ve Avusturya'nın birçok bölgesinde göçmen karşıtlığı Türkiye

karşıtlığıyla birleşerek Türk göçmenleri ötekileştiren söylemler seçim malzemesi olarak kullanılmaya başlamıştır (Aksoy, 2011: 50).

Sonuç olarak, çalışmanın bu kısmında inşacı yaklaşım ve postyapısalcı yaklaşım çerçevesinde AfD, RN, PVV ve FPÖ örnekleri üzerinden ele alınan aşırı sağ popülist partilerin, dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdikleri “İslamcı” terör olayları, göç, Müslümanların Avrupa’ya entegrasyonu ve çok kültürlülük konuları üzerinden İslam, Müslümanlar ve Türkiye’nin AB üyeliğini Avrupa değerlerine bir tehdit olarak inşa ettikleri gösterilmiştir. Bu bağlamda, aşırı sağ popülist parti ve liderlerinin İslam, Müslüman göçmenler ve Türkiye’nin AB üyeliğini, verili bir gerçeklikmiş gibi kabul ettikleri, temelini Yahudi-Hristiyan kültürüne dayandırdıkları Avrupa değerlerine yönelik bir tehdit olarak algılamaları, çıkar ve tercihlerini belirlemelerini sağlamıştır. Almanya, Avusturya, Fransa ve Hollanda’daki aşırı sağ popülist partilerin kimlikleri, “ötekine” yönelik tehdit algılarını; tehdit algıları ise siyasi tercihlerini belirlemelerini sağlamıştır. Diğer yandan, kültür ve kimlik üzerine yoğunlaştığı görülen söylem ve politikalarıyla, aşırı sağ popülist partiler, bir yandan Avrupa kimliğinin sürekli olarak yeniden inşa edilmesini sağlarken; diğer yandan, Türkiye’nin AB’nin ötekisi olarak yeniden inşasını da gerçekleştirirler.

SONUÇ

İslam korkusu anlamına gelen İslamofobi, İslam dini ve ona mensup kişilere karşı duyulan korkuyu veya kültürel bir ırkçılık türü olarak ifade edilir. İslamofobi teriminin iki farklı ancak birbiriyle ilişkili boyutu bulunmaktadır; ilki, bir fobinin Müslüman birey ve topluluklara karşı ayrımcılığa yol açan bir ırkçılığa dönüşmesi, ikincisi ise medeniyet olarak İslam'a karşı bir düşmanlığa yol açmasıdır (Alietti ve Padovan, 2013: 599). İslamofobi genellikle çalışmalarda yabancı olarak algılanan kişilere karşı ortaya çıkan yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve kültürel ırkçılık gibi kavramlarıyla ilişkili olarak kullanılmaktadır.

İslamofobinin son yıllarda siyasi ve kamu söylemlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmesinde, 1997 yılında İngiliz düşünce kuruluşu Runnymede Trust'ın, "İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma" başlıklı raporun önemli bir payı olmuştur. Bu rapor İslamofobinin ilk kez Müslümanlar ve İslam'a yönelik bir korku ve düşmanlık şeklinde tanımlanmasını sağlamış ve İslam ve Müslümanlara karşı duyulan korkunun sebeplerini; İslam'ın sabit, bölücü, ayrıştırıcı, Batıdan aşağı, şiddeti, tehdidi, terörü destekleyen ve siyasi bir ideoloji olmasıyla açıklamıştır. İslamofobinin, İslam'a yönelik korku ve düşmanlık olarak tanımlanması uluslararası kuruluşlar tarafından yaygın bir hale gelirken; akademik çalışmaların neredeyse tamamında Runnymede Trust raporu referans gösterilmiştir.

İslamofobinin yaygın olarak El Kaide terör örgütünün 11 Eylül 2001 tarihinde, Dünya Ticaret Örgütü binasına gerçekleştirdiği saldırıları sonrası ortaya çıkan bir kavram olarak görülmesine rağmen; tarihsel temeli oldukça eskiye dayanmaktadır. İslamofobi yeni ortaya çıkan bir kavram olmadığı için "günümüzde" İslamofobiden bahsedilirken nasıl ortaya çıktığından değil; birtakım aktörler aracılığıyla yeniden üretiminin nasıl gerçekleştiğinden bahsedilmesi daha doğru bir yaklaşımdır. Diğer yandan, İslamofobinin ilk kez ortaya çıkışı İslam ve Hristiyanlığın ilk kez karşılaştığı 8.yüzyıla kadar geriye götürülmektedir. 8.yüzyılda İspanya'nın Müslümanlar tarafından fethedilmesi, Haçlı seferleri, Osmanlı Devleti'nin yaptığı fetihlerle topraklarını genişletmesi ve Viyana kapılarına kadar dayanması gibi tarihi olaylar İslamofobinin tarihsel temelini oluşturmuştur. 18.yüzyıldan itibaren ise artık Osmanlı Devletinin yıkılması, Batının sömürgecilik faaliyetlerini hızlandırması ve oryantalizmi geliştirmesi, İslam medeniyetini kendi bakış açısıyla tanımlamasını sağlamıştır. Oryantalizm; sömürgeci faaliyetleri genellikle fakir Müslüman ülkeleri üzerinde yoğunlaşan Batının, sömürgeci faaliyetlerini, sömürdüğü Müslüman ülkelerin geri kalmışlıklarıyla meşrulaştırmasını sağlamıştır.

15.yüzyıla kadar coğrafi bir ifade olan Avrupa; Batı Avrupa güçlerinin kolonyal genişlemeleri, İstanbul'un fethi, Avrupalı olmayan güçlerle karşılaşmalar ve Osmanlı Devleti'nin yayılmasına karşı gösterilen direnç "uygarlığa dayalı" değerler sistemiyle tanımlanan ve kültürel çerçevesi olan bir Avrupa fikrini ortaya çıkarmıştır (Delanty, 2005: 47-48). Yunan-Roma geleneği, Rönesans, Reform, Aydınlanma mirası ve Batılı bilimlerin Batının evrenselliği ve ayrıcalığını tesis etmiş; 16.yüzyılda barbar, 19.yüzyılda ilkel, 20.yüzyılda gelişmemiş ve 21.yüzyılda anti-demokratik olarak nitelendirilen tüm "öteki" düşünce geleneklerinin aşağı olarak kabul edilmesiyle Batının evrenselliği fikri

artık sabit bir bilgi olmuştur (Grosfoguel, 2012: 19-22). Batının evrenselliğinin karşısında İslam ise, Batının evrensel değerleriyle bir arada olamayacak kadar uyumsuz ve zıt bir din olarak gösterilmiştir.

Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra artık komünizm tehlikesinden kurtulan Avrupa'nın Soğuk Savaş sınırlarında Avrupa kimliğini yapılandırma imkanının kalmayışı; ortadan kalkın "dış düşman" sendromu yokluğunda iktidarların kendi varlıklarını yeniden üretebilmeleri için Müslümanları hedef alan "içimizdeki düşman" sendromunun üretilmesini sağlamıştır. Uluslararası etkiye sahip birçok olay sayesinde Müslümanların "içimizdeki düşman" ve "öteki" olduğu algısını yeniden ortaya çıkarmıştır. 1979 İran Devrimi, Orta Doğu'da devam eden karışıklıklar, Arap baharıyla birlikte Orta Doğu'da oluşan büyük bölgesel istikrarsızlıkların Avrupa'ya yasadışı göçü artırması, Afganistan ve Irak'ın işgali, uçak kaçırma ve rehin alma olayları, Salman Rüşdi olayı, Danimarka'daki karikatür krizi, 11 Eylül olayları ve Avrupa'da dini radikal terör grupları tarafından gerçekleştirilen "İslamcı" terör saldırıları; Avrupa'da Müslümanlar ve İslam'ın bir güvenlik sorununa dönüş(türül)mesini sağlamıştır. "İslamcı" terör olayları, Avrupa'da özellikle İslam'ın şiddet ve terörle ilişkili bir din olduğu algısının yeniden üretilmesini sağlarken; Müslümanların Avrupa'ya sözde başarısız entegrasyonun da dini ve kültürel farklılıklarıyla ilişkilendirilmesine neden olmuştur.

Dini ve kültürel farklılıkların başarısız bir entegrasyona sebep olarak gösterilmesi, çoğu zaman entegrasyondan kastedilen şeyin aslında asimilasyon olduğunu gösterir. Müslümanların dini ve kültürel farklılıkların kültürel çeşitlilik yerine bir uyumsuzluk belirtisi olarak görülmesi; İslam ile kaynağını Yahudi-Hristiyan kültüründen alan Avrupa değerlerinin bir arada olmayacak kadar uyumsuz ve zıt olduğu fikrinden kaynaklanır. Burada İslam ve Avrupa kimliğinin birbiriyle zıt ve uyumsuz olarak düşünülmesinin sebebi, Avrupa kimliği karşısında Müslüman kimliğinin "aşağı" ve "geri" olarak görülmesidir. Dolayısıyla, entegrasyon ifadesi aslında Müslümanların, "aşağı" ve "geri" olarak görülen İslam kimliğine sahip olmaları yüzünden, göç ettikleri Avrupa toplumlarına uyum sağlayamadıklarının politik bir ifade şeklidir. Özellikle son yıllarda Avrupa ülkelerindeki başörtüsüyle ilgili tartışmalar ve AB ülkelerinde çıkarılan asimilasyona dayalı sivil entegrasyon yasaları aracılığıyla Müslümanlar ve İslam Avrupa'da bir güvenlik sorunu olarak yeniden inşa edilmektedir. Böylelikle üstün Avrupalı kimliğinin, "aşağı" ve "geri" Müslüman kimliği ile karşılıklı etkileşimle tanımlanarak yeniden üretimi gerçekleştirilir.

İslam ve Müslümanların Avrupa'da bir güvenlik meselesine dönüş(türül)mesinde tarihsel süreçte Avrupa'ya gerçekleştirilen göçlerin önemli bir payı bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinde iş gücü açığının ortaya çıkması, büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkelerden Avrupa'ya işçi göçlerinin gerçekleşmesini sağlamıştır. 1945 ve 1973 yılları arasında göçün ilk evresinde, savaşın kayıpları sebebiyle Avrupa ülkeleri göçü teşvik eden politikalar uygulamıştır. Dolayısıyla bu yıllarda Avrupa'da göç meselesi bir sorun olarak görülüyordu. 1973 Petrol krizi ve daha sonra Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte Avrupa'ya göç akışının artması ve geçici olarak geldikleri düşünülen misafir işçilerin zamanla Avrupa'da kalıcı hale

gelmeleri göçmenlerin refah devlet ve ulusal kimliğe tehdit olarak görülmelerini sağlamıştır. İşçi göçleri, Avrupa toplumlarının zamanla çok kültürlü bir yapıya dönüşmesini sağlarken; ekonomik krizin yerel halkın işsizlik, refah devleti yardımlarının azalması ve ulusal kimliğe yönelik çeşitli korkuları, artan çeşitlilikten rahatsızlık duymaya başlamalarına neden olmuştur. 1945’li yıllardan Petrol krizinin patlak verdiği 1973 yılına kadar bir sorun olarak görülmeyen hatta desteklenen göç politikaları, bu zaman diliminden sonra önemli bir güvenlik meselesine dönüşmüştür. Avrupa’da göç hakkında artan tehdit ve korku algıları, göçü engelleme ve kısıtlamaya yönelik birtakım önlemler alınmasını sağlamıştır.

Schengen anlaşması, Dublin sözleşmesi ve AB’nin Maastricht anlaşmasıyla vize, göç, sığınma konularını içeren adalet ve içişleri başlıklı üçüncü sütunu oluşturulması gibi göç ve ilticayı azaltacak önlemler alınmıştır. Göç ve ilticayı engelleme ve kısıtlamaya yönelik politikaların oluşturulması, Avrupa’da artık göçün siyasi bir meseleye dönüştüğünü göstermiştir. Diğer yandan, 2008’de tüm dünyayı etkisi altına alan küresel finansal kriz, Orta Doğu’daki istikrarsız ortam, Afganistan, Irak ve Suriye’deki karışıklıklar, “İslamcı” terör olayları ve 2015’te patlak veren mülteci krizi gibi konjonktürel gelişmelere eklenmesi göçün güvenlik meselesine dönüşme hızını arttırmıştır. Bu ise Avrupa toplumlarında sosyal, ekonomik, güvenlik ve kültürel endişelerin daha da artmasıyla birlikte Müslüman göçmenlerin adeta bir günah keçisi olarak görülmeye başlanması ve tüm olumsuzlukların tek sorumlusu olarak görülmelerine neden olmuştur.

Avrupa’nın tarihsel süreçte kendisine sürekli bir öteki yarattığı göz önünde bulunduğunda, ekonomik krizin başlı başına bir faktör olarak Avrupa’da ayrımcı ve dışlayıcı eğilimleri yarattığını söylemek zordur (Songülen İnanç ve Çetin, 2011: 24). Bilhassa ekonomik kriz sonrası Almanya, Avusturya, Hollanda gibi ülkelerde işsizlik ve enflasyon oranlarının düşük olmasına rağmen; bu ülkelerin İslamofobinin en yoğun olduğu Avrupa ülkeleri arasında yer alması da ekonomik krizin İslamofobinin yükselmesinde doğrudan etkili bir faktör olmadığını gösterir. Bu bağlamda günümüzde İslamofobiye açıklamada tarihsel, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler yeterli değildir. Birçok mesele İslamofobinin yükselmesinde doğrudan etkili olmasa bile, dolaylı bir biçimde etki ederek; kavramın birçok meseleyle ilişkili bir konu haline gelmesini sağlamıştır.

AB’nin son yıllarda yüzleştiği Euro krizi, dini radikal terör gruplarının gerçekleştirdiği “İslamcı” terör saldırıları, göç sorunu, entegrasyon, Orta Doğu’daki karışıklıklar, 2015’te patlak veren mülteci krizi, 2016’da İngiltere’nin Birlikten ayrılma kararı, popülizm akımı ve aşırı sağ popülist partilerin yükselmesi gibi birçok kriz, İslamofobinin Avrupa ülkelerinde yükselmesine neden olurken, AB’nin daha fazla genişlemesine yönelik karşıtlıkların artmasını sağlamıştır. Bu durum Avrupa’da İslam, göç, Müslüman karşıtı ve Türkiye’nin Birliğe katılımına olan karşıtlıklarıyla bilinen aşırı sağ popülist partilerin güç kazanarak genişleme karşıtı ve ulusalcı söylemlerini arttırmalarına neden olmuştur. Çok kültürlülük ve toleransın Avrupa’nın sonu olacağını iddia eden aşırı sağ popülist partilerin özellikle en son yapılan 2017 Avrupa seçimleri ve 2017 ve 2019 AP seçimlerinde elde ettikleri oy oranı ve sandalye sayısı, siyasetin ağırlıklı olarak ana gündeminin göç,

Müslüman göçmenler ve Türkiye'nin AB ile olan müzakere görüşmelerini sonlandırma gibi konuların olmasını sağlamıştır.

Aşırı sağ popülist partilerin parti politikalarında yer verdiği İslam ve Müslümanlar hakkındaki ifadeleri, seçim dönemlerindeki Müslüman göçmen karşıtı vaat ve söylemleri, zaman zaman gündeme getirdikleri entegrasyon yasaları ve Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilgili ifadeleri, Avrupa siyasetinde İslam ve Müslüman düşmanı, ırkçı bir dilin normalleşmesini sağlamıştır. Özellikle seçim dönemlerinde aşırı sağ popülist partilerin İslam, Müslümanlar ve Türkiye'nin AB üyeliği meseleleri üzerinden bir siyaset izleyerek siyasi çıkar elde etmeye çalışmaları; Avrupa'daki diğer partilerin de siyasi çıkar elde etme kaygısıyla benzer popülist ve ırkçı söylemleri kullanmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla, aşırı sağ partiler popülist ve ırkçı söylemlerin günümüz Avrupa siyasetinde artık normalleşmesini sağlamıştır.

AB üyelik kriterleri arasında kültürel bir kriter şartı bulunmamasına rağmen; üye ülke liderlerinin kimlik ve kültür algıları aday ülkenin katılım sürecine destek verme veya karşıt olma yönündeki siyasi tercihlerini belirlemektedir. Özellikle kimlik ve kültür üzerinden siyaset yapan Avrupa'daki aşırı sağ popülist partilerin; Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması, nüfusunun kalabalık olması, Birliğe katılımı halinde AB ülkelerine çok sayıda Müslüman göçü olacağı, temelini Yahudi-Hristiyanlıktan alan Avrupa değerlerini paylaşmadığı ve Avrupalı olmadığı gerekçesiyle AB üyeliğine karşı olmaları, İslamofobinin dolaylı bir şekilde Türkiye'nin AB tam üyelik sürecine etkili olmasını sağlar. Bu bağlamda çalışma, İslamofobinin Türkiye'nin AB üyelik sürecinde nasıl etkili olduğunu Almanya'daki AfD, Avusturya'da FPÖ, Hollanda'da PVV ve Fransa'daki RN gibi aşırı sağ popülist partilerin İslam karşıtı politikalarını inceleyerek bu partilerin İslam karşıtı olmalarının Türkiye politikalarını da etkilediğini göstermiştir.

Almanya'daki AfD, İslam'ı Almanya'ya ait görmez ve Alman kültürünün bir kaynağı olarak gördüğü Hristiyanlığın İslam ile olan uyumsuzluğunu Almanya için bir tehdit olarak algılamaktadır. AfD'nin Türkiye'nin Birliğe katılımına karşı olmasında partinin; Alman kültürünün bir kaynağı olarak gördüğü Hristiyanlığın dini geleneklerini Türkiye'nin paylaşmadığı algısı, Türkiye'nin nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması, İslam'ın Avrupa'ya ait olmadığı ve Avrupa kültürünün İslam ile uyumsuz olduğu fikirlerinin etkili olmuştur. Fransa'daki RN ise, Fransız ulusal kimliğini korumak için İslam ve Müslüman karşıtı söylemler geliştirerek kültürel bir tehdit algısı oluşturmuştur. Partinin İslam ve Müslümanlar hakkındaki fikirleri, Müslüman bir ülke olarak nitelendirdiği Türkiye'yi AB'den dışlamaya yönelik politikaları tercih etmesini sağlamıştır. Örneğin; Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilgili yaptığı konuşmasında Marine Le Pen, Türkiye'nin kimliği, kültürü ve medeniyetinin Avrupa'ninkinden farklı olduğu ve bu farklılıkların Türkiye'nin AB'nin bir üyesi olmasına engel teşkil ettiğini ileri sürmüştür.

Partisi VVD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermesi nedeniyle partiden istifa ederek kendi partisi PVV'yi kuran Geert Wilders, İslam'ı bir din değil; bir ideoloji olarak nitelendirmektedir. Wilders, temelini Yahudi-Hristiyanlığa dayandırdığı Avrupa değerleri ile İslam'ın uyumsuzluğunun hem Hollanda'nın hem de genel olarak da Avrupa'nın geleceği için bir tehdit olduğunu savunurken; Türkiye'yi tehlikeli bir İslam

devleti olarak gördüğünü ifade eder. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB üyelik sürecine Türkiye'nin bir İslam ülkesi olduğu, Avrupalı değerleri paylaşmadığı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. Türkiye, şeriatla yönetilen bir İslam ülkesi olmamasına rağmen; hem Hollanda'da yaşayan Türk göçmenlerin hem de Türkiye'nin nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması, Wilders'ın İslam hakkındaki karşıt fikirlerinin Türkiye'yi dışlamasında etkili olduğunu göstermiştir.

Avusturya 2017 Avrupa seçimlerinde aşırı sağ hükümetin kurulduğu tek ülke olması sebebiyle en dikkat çeken ülkelerden biridir. Avusturya İslam karşıtı politikaların uygulandığı en dikkat çekici ülkelerden biridir. ÖVP-FPÖ koalisyon hükümetinden önce ÖVP-SPÖ koalisyonunun çıkardığı 2015 İslam yasası ve 2017 Entegrasyon yasası, ülkede İslam ve Müslüman karşıtı politikaların sadece aşırı sağa özgü olmadığını açıkça göstermiştir. Hristiyan kültürü ve Avrupa değerlerini koruma fikri Avusturya politikasının özünü oluşturur. Bu bağlamda, Türkiye'yi dini ve kültürel farklılıklar üzerinden Avrupa'nın ötekisi olarak görmesi de AB üyeliğine karşı olmasında etkili olmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin altmış yıllık uzun AB üyelik süreci ve ilişkilerin durma noktasına geldiği günümüzdeki süreç göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin katılım görüşmelerinin tüm diğer aday ülkelerden farklı bir çerçevede yürütüldüğü açıkça görülmektedir. AB'nin genişleme politikası her ne kadar resmen koşulluluk ilkesi temelinde yürütülse de, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde siyasi ve ekonomik kriterlerin dışında birçok faktör üyelik sürecine etki etmektedir. Kıbrıs meselesi, mülteci krizi, terörle mücadele, Birliğin Türkiye'yi ekonomik ve kültürel hazmetme kapasitesi, Türkiye'nin AB müktesebatına uyumu ve Birliğin yüzleştiği meydan okumalar Türkiye-AB ilişkileri ve katılım görüşmelerini etkileyen çok boyutlu faktörlerden bazılarıdır. İslamofobi ise, Türkiye'nin Birliğe katılım sürecini kültürel perspektiften olumsuz etkileyen faktörlerden yalnızca biridir. Çok fazla ön plana çıkarılmamasına rağmen, kültürel faktörler de üye ülkelerin siyasi tercihleri belirlemede etki ettiğinden resmi katılım müzakerelerini etkilemektedir; bu nedenle, İslamofobinin Türkiye-AB ilişkilerine etkisi önemle dikkate alınmalıdır.

Türkiye'nin AB tam üyeliğinin yakın bir gelecekte gerçekleşmesi hem Birliğin yüzleştiği meydan okumalar hem de Türkiye'deki siyasi ve ekonomik koşulları göz önünde bulduğunda pek mümkün gözükmemektedir. Ancak; her ne kadar ilişkilerde ve katılım müzakerelerinde birtakım duraksamalar gerçekleşse de ilişkiler AB'nin Türkiye ile işbirliği çağrıları ve Türkiye'nin her fırsatta ifade ettiği AB'ye tam üyelik perspektifindeki hedef doğrultusunda devam etmektedir. Özellikle aşırı sağ popülist partilerin hem 2017'deki Avrupa ulusal parlamento seçimlerinde hem de 2017 ve 2019'daki AP seçimlerinde aldıkları oy oranı ve sandalye sayılarının artması; İslam ve Türkiye karşıtı politikaların AB siyasetinde daha fazla etkili olacağının bir işareti gibi gözükmemektedir. Her ne kadar tam üyelik seçeneği şuan pek mümkün gözükmeseyse de, Türkiye-AB ilişkileri karşılıklı bir kazan-kazan oyunudur ve bu yüzden Türkiye, Birlikle ilişkilerini farklı konularda işbirliği yaparak geliştirmelidir. Türkiye, AB ile ilişkilerini

ekonomi, dış ve güvenlik politikası, enerji ve g gibi işbirliği alanları geliştirerek, Birliğe katılım hedefi çerçevesinde politikalar uygulamalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yay.
- Akdemir, E. (2018). Türkiye’de Kamuoyunun AB’ye Bakışının Genel Seyri (1987-2017). Sanem Baykal, Sinem Akgül Açıkmeşe, Belgin Akçay ve Çağrı Erhan. (der.), *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri* içinde (381-406). Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.
- Akgül-Açıkmeşe S. ve Şenyuva, Ö. (2018). Türkiye-AB İlişkilerinde Gelecek Senaryoları ve Kamuoyu Algıları. Sanem Baykal, Sinem Akgül Açıkmeşe, Belgin Akçay ve Çağrı Erhan. (der.), *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri* içinde (355-380). Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.
- Akkerman, T. (2003). Populism and Democracy: Challenge od Pathology?. *Acta Politica*. (38). (147-159). doi:10.1057/palgrave.ap.5500021
- Aksoy, M. (2011). Avusturya ve Türkiye-AB İlişkileri. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 11 (22). (33-57). <http://hdl.handle.net/123456789/14881>
- Aktan, S. (2019, 16 Mayıs). İngiltere İslamofobi’ye yasal bir tanım getirmeyi tartışıyor. <https://tr.euronews.com/2019/05/16/ingiltere-islamofobi-ye-yasal-bir-tanim-getirmeyi-tartisiyor>. Erişim tarihi: 03.06.2019.
- Aktaş, M. (2018). Avusturya’da Aşırı Sağın Meşrulaşması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11 (60). (276-286). http://sosyalarastirmalar.com/cilt11/sayi60_pdf/2tarih_cografya_siyaset_uluslararasiiliskiler/aktas_murat.pdf
- Alietti, A. ve Padovan, D. (2013). Religious Racism. Islamophobia and Antisemitism in Italian Society. *Directory of Open Access Journals*. 4(4). (584-602). doi:10.3390/rel4040584.
- Alkan, N. (2015). Avrupa’da Yükselen İrkçılık: Pegida Örneği. *Akademik Bakış*. 8(16).(275-289).
- Allen, C. (2010). *Islamophobia*. England: Ashgate Publishing Limited.
- Allen, C. (2019, 27 Şubat). *İslamofobi tanımı: Yeni bir umut mu, boş bir beklenti mi*. <https://perspektif.eu/2019/02/27/islamofobi-tanimi-yeni-bir-umut-mu-bos-bir-beklenti-mi/>. Erişim tarihi: 31.05.2019.
- Alman seçimlerinde Türkiye vaatleri. (2017, 19 Eylül). *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/alman-secimlerinde-turkiye-vaatleri-40583440>. Erişim tarihi: 22.04.2019.
- Almanya İçişleri Bakanı Seehofer: İslam, Almanya’ya ait değildir. (2018, 16 Mart). *Sputnik*. <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201803161032662999-almanya-icisleri-seehofer-islam-almanya/>. Erişim tarihi: 19.04.2019.
- Almanya içişleri bakanı Seehofer: İslam, Almanya’ya ait değildir. (2018, 16 Mart). *Sputniknews*. <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201803161032662999-almanya-icisleri-seehofer-islam-almanya/16.03.2018>. Erişim tarihi: 19.04.2019.
- Anık, M. (2012). Kültürel Farklılıkların Krize Dönüş(türül)mesi: Batı Toplumlarında İslamofobi. *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*. 3(5). (455-465).

- Aral, A. (2015, 9 Eylül). *Sığınmacı krizi Dublin sözleşmesi'ni askıya aldırdı* <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-askiya-aldirdi/12842>. Erişim tarihi: 15.06.2019
- Araştırma: Almanya da Popülistler Demokrasi Düşmanı Değil. (2017, 25 Temmuz). *Deutsche Welle Türkçe*. <https://www.dw.com/tr/ara%C5%9Ft%C4%B1rma-almanyada-pop%C3%BClistler-demokrasi-d%C3%BC%C5%9Fman%C4%B1-de%C4%9Fil/a-39821445>. Erişim tarihi: 18.04.2019.
- Arat, T. ve Baykal, S. (2018). Avrupa'nın Günümüzdeki Temel Değerlerinin Düşünsel Köklerine ve Avrupa Bütünleşmesi Hareketindeki Yerine İlişkin Gözleme Dayalı Bir Deneme. Sanem Baykal, Sinem Akgül Açıkmeşe, Belgin Akçay ve Çağrı Erhan. (der.), *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri* içinde (27-48). Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.
- Arendt, H. (1973). *The Origins of Totalitarianism*. USA: Harcourt Brace&Company.
- Arıkan, H. (2006). *Turkey and the EU An Awkward Candidate for EU Membership?*. New York: Routledge.
- Aslan, S. Kayacı, M. ve Ünal, R.R. (2016). İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8 (16). (451-463). <http://www.e-dusbed.com/Dusbed/ArchiveIssues/PDF/6060263b-6868-e711-80f0-00224d68272d>
- Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler Ankara Anlaşması ve Katma Protokol. (1993). T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. <http://www.dtd.org.tr/files/uluslararası/abankaraantlascca7masc4b1pdf.pdf>
- Avusturya'da cumhurbaşkanlığı seçimleri yenilenecek. (2016, 1 Temmuz). *BBC News Türkçe* https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160701_avusturya_secimler iptal. Erişim tarihi: 02.05.2019.
- Aydın-Düzgit, S. (2011). Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi", *Uluslararası İlişkiler*. 8 (29). (49-70). <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/avrupa-birligi-turkiye.pdf>
- Aydın-Düzgit, S. (2015a). Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları. *Uluslararası İlişkiler*. 12 (46). (153-168). <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2016/06/46-8.pdf>.
- Aydın-Düzgit, S. (2015). European Parliament 'doing' Europe Unravelling the Right-Wing Culturalist Discourse on Turkey's Accession to the EU. *Journal of Language and Politics*. 14 (1). (154-174). DOI: <https://doi.org/10.1075/jlp.14.1.08ayd>
- Aydın-Düzgit, S. ve Tocci, N. (2015). *Turkey and European Union*. London: Palgrave.
- Ayhan, V. Dalar, M. ve Ataman, M. (2012). Fransa'daki Türkiye Algısı: Türk Dış Politikası ve AB'ye Tam Üyelik Süreci Bağlamında Bir Analiz. *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*. 2 (22). (83-89). <https://www.orsam.org.tr/fransa-daki-turkiye-algisi-turk-dis-politikasi-ve-ab-ye-tam-uyelik-sureci-baglaminda-bir-analiz/>
- Bakali, N. (2016). *Islamophobia understanding Anti-Muslim Racism through the Lived Experiences of Muslim Youth*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Balibar, E. ve Wallerstein, I. (2000). *İrk Ulus Sınıf Belirsiz Kimlikler*. (Çev.: Nazlı Ökten). İstanbul: Metis Yay.

- Barın, H. (2016). *Tedirgin Nefret İslamofobi ve DAESH*. İstanbul: Tezkire Yay.
- Baykal, S. (2004). Avrupa Birliği'nin Geleceği: Meşruiyet Sorunu, Anayasallaşma Süreci ve Bütünleşmenin Nihai Hedefi Üzerine. *Uluslararası İlişkiler*. 1 (1). (119-153). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/539556>
- Bayraklı, E. ve Hafez, F. (2017). European Islamophobia Report. https://setav.org/en/assets/uploads/2017/05/EIR_2016.pdf
- Bayrı, H. (2015, 6 Aralık). *Oliver Roy: Cihadçılık bir kuşağa özgü nihilist bir isyandır*. <https://medyascope.tv/2015/12/06/oliver-roy-cihadcilik-bir-kusaga-ozgu-nihilist-bir-isyandir/> . Erişim tarihi: 07.02.2019.
- Björkdahl, Annika. (2002). Norms in International Relations: Some Conceptual and Methodological Reflections. *Cambridge Review of International Affairs*. 15 (1). (9-23). DOI: 10.1080/09557570220126216.
- Black, I. (2002, 9 Kasım). *turkey must be kept out of the union, Giscard says* <https://www.theguardian.com/world/2002/nov/09/turkey.eu>. Erişim tarihi: 19.05.2019.
- Blaut, J.M. (1992). The Theory Of Cultural Racism. *Antipode*. 24(4). (289-299).
- Bleich, E. (2012). Defining and Researching Islamophobia. Richard C.Martin (Ed.). *Review of Middle East Studies* içinde 46(2). (179-188). DOI: 10.2307/41940895
- Bodlos, A. ve Plescia, C. (2018). The 2017 Austrian snap election: a shift rightward. *West European Politics*. 41(6). (1354-1363). DOI: 10.1080/01402382.2018.1429057
- Borger, j. (2015, 8 Mart). *Austria defends new law on foreign funding of mosques* <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/austria-foreign-minister-islam-funding-law-restricting>. Erişim tarihi: 01.05.2019.
- Boukala, S. (2019). *European Identity and the Representation of Islam in the Mainstream Press Argumentation and Media Discourses*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Bowley, G. (2004, 8 Eylül). *EU commissioner's remarks on turkey raising eyebrows*. <https://www.nytimes.com/2004/09/08/news/eu-commissioners-remarks-on-turkey-raising-eyebrows-2004090891100191329.html>. Erişim tarihi: 08.04.2019.
- Broomfield, M. (2016, 13 Mayıs). *Majority of Germans think Islam does not 'belong' in their country*. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-germany-islam-does-not-belong-in-country-a7027361.html>. Erişim tarihi: 21.04.2019.
- Brubaker, R. (2017). Between Nationalism and Civilizationism: the European Populist Moment in Comperative Perspective. *Ethnic and Racial Studies*. 40 (8). (1191-1226). DOI:10.1080/01419870.2017.1294700.
- Campbell, D. (2010). Poststructuralism. Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith (ed.). *International Relations Theories Discipline and Diversity* içinde (223-243). United Kingdom: Oxford Press.
- Cannolly, W.E. (1991). *Identity/Difference*. Minneapolis/London. University of Minnesota Press.
- Carr, J. (2016). *Experiences of Islamophobia: Living with racism in the neoliberal era*, New York: Routledge.

- Castles, S. (1997). Multicultural Citizenship: A Response to the Dilemma of Globalisation and National Identity?. *Journal of Intercultural Studies*. 18 (1). (5-22). <http://dx.doi.org/10.1080/07256868.1997.9963438>
- Castles, S. (2006). Guestworkers in Europe:A Resurrection?. *Center for Migration Studies of New York*. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2006.00042.x
- Castles, S. (2010). Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 36 (10). (1565-1586). DOI:10.1080/1369183X.2010.489381
- Castles, S. Hugo, G. ve Vasta, E. (2013). Rethinking Migration and Diversity in Australia: Introduction. *Journal of Intercultural Studies*. 34(2). (115-121). DOI:10.1080/07256868.2013.781915
- Ceceli-Köse, S. (2012). *Çokkültürcülük Politikalarından Entegrasyon Politikalarına Geçiş: Hollanda'daki Türkiye Kökenli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Celimli, K. ve Akan S. (2019, 27 Mayıs). *Avrupa Parlamentosu seçimleri: Ülke ülke seçim sonuçları*. <https://tr.euronews.com/2019/05/27/avrupa-parlamentosu-secimleri-ulke-ulke-secim-sonuclar>. Erişim tarihi: 20.03.2019.
- Cesari, J. (2010). *Muslims in the West after 9/11*. New York: Routledge.
- Chase, J. (2017, 24 Eylül). *AfD: What you need to know about Germany's far-right party*. <https://www.dw.com/en/afd-what-you-need-to-know-about-germanys-far-right-party/a-37208199>. Erişim tarihi:18.04.2019.
- Chrisafis, A. (2015, 13 Aralık). *French regional elections: voting begins as moderates attempt to curb rise of far right*. <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/13/french-vote-regional-elections-polls-suggest-far-right-will-struggle>. Erişim tarihi: 25.04.2019.
- Cleen, B.D ve Stavrakakis, Y. (2017). Distinctions and Articulations: A Discourse Theoretical Framework For The Study of Populism and Nationalism. *The Public*. 24(4). (301-319).
- Cole, M. (2015). *Racism A Critical Analysis*. London: Pluto Press.
- Connolly, W.E. (1991). *Identity/Difference*. Minneapolis/London. University of Minnesota Press.
- Council of Europe. (2004). *Council of the European Union*. Brussel. http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soincl/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf.
- Çayhan, E. ve Ateşoğlu Güney, N. (1996). *Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye*. İstanbul: Afa Yay.
- Çetin, Ş. (2018, 26 Eylül). *Avrupa'yı karıştırmaya aday Amerikalı: Steve Bannon*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/avrupayi-karistirmaya-aday-amerikali-steve-bannon/1265083>. Erişim tarihi: 20.03.2019.
- Darroch, G. (2017, 17 Mart). *Geert Wilders calls for expulsion of Turkey's ambassador in TV debate* <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/14/geert-wilders-seeks-expulsion-of-turkeys-ambassador>. Erişim tarihi: 30.04.2019.
- Dearden, L. (2019, 16 Mayıs). *Government reject proposed Islamophobia definition but will give issue 'consideration', James Brokenshire says*.

- <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/islamophobia-meaning-definition-theresa-may-government-terror-islam-a8916926.html>. Erişim tarihi: 03.06.2019.
- Delanty, G. (2005). *Avrupa'nın İcadı*. (Çev.: Hüsamettin İnaç). Ankara: Adres Yay.
- Deloy, C. (2017). Austria: A Comeback for the People's Party (ÖVP)-Liberal Party (FPÖ) Coalition?. *The Foundation Robert Schuman*. <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0443-austria-a-return-of-the-people-s-party-uvp-liberal-party-fpu-coalition>
- Dikici, E. (2014). Doğu-Batı Ayrımı Ekseninde Oryantalizm ve Emperyalizm. *Tarih ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. 3(2). <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/319>
- Doğan, A. (2001). Adalet ve İç İşleri Ayhan Kaya (Ed.). *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz Avrupa Birliği'ne Giriş* içinde (221-234). İstanbul: Hiperlink Yay.
- Doty, R.L. (1993). Foreign Policy as Social Construction: A Post-Positivist Analysis of US Counterinsurgency Policy in the Philippines. *International Studies Quarterly*. 37(3). (303)
- Doty, R.L. (1998). Immigration and the Politics of Security. *Security Studies*. 8 (2-3). (71-93). <https://doi.org/10.1080/09636419808429375>
- Dutch anti-Islamist politician Geert Wilders calls for ban on turkish cabinet visits. (2017, 5 Mart). *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/dutch-anti-islamist-politician-geert-wilders-calls-for-ban-on-turkish-cabinet-visits/a-37815448>. Erişim tarihi: 30.04.2019.
- Emmanuel Macron defeats Le Pen to become French president. (2017, 8 Mayıs). *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-39839349>. Erişim tarihi: 27.04.2019.
- Engy, A. (2017). A Comparative Analysis of European Islamophobia: France, UK, Germany, Netherlands and Sweden. *Journal of Islamic and Near Eastern Law*. 16 (1). (29-63).
- Er, T. ve Ataman, K. (2008). İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 17(2). (747-770). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000119914/0>
- Erdenir, B. (2012). Türkiye'nin Siyasi Reform Sürecinde Avrupa Birliği'nin Demokratik Koşulluluğu. *TODAI Amme İdare Dergisi*. 45(4). (95-117).
- Erdoğan, H. (2008). Avrupa Birliği'nde Anayasa Hazırlık ve Onay Sürecinin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13 (3). (341-368). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/194725>
- Erhan, Ç. ve Arat, T. (2001). AET'yle İlişkiler. Baskın Oran (Ed.). *Türk Dış Politikası* içinde (808-855). İstanbul: İletişim Yay.
- Esen, H. (2017, 18 Ağustos). *Avrupa'daki büyük terör saldırıları*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupadaki-buyuk-teror-saldirilari/886942#>. Erişim tarihi: 07.02.2019.
- Esposito, J.L. (2019). Islamophobia and Radicalization: Roots, Impact and Implications. Esposito, J.L ve Iner, D. (Ed). *Islamophobia and Racialization* içinde (15-33). Switzerland: Palgrave Macmillan.

- European Commission against Racism and Intolerance. (2002). *ECRI General Policy Recommendation No.7*. Strasbourg. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislation/16808b5aae>.
- European Commission Tindemans Report. (1975). http://aei.pitt.edu/942/1/political_tindemans_report.pdf. Erişim tarihi: 24.06.2019.
- European Commission. (2019). *Turkey 2019 Report*. <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-turkey-report.pdf>
- European Commission. (2019). *Turkey 2019 Report*. Brussel. <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-turkey-report.pdf>
- European Parliament Elections 2019. *Politico*. <https://www.politico.eu/2019-european-elections/european-parliament-elections-2019/> Erişim tarihi: 11.06.2019.
- Falkner, G. (2001). The EU14's "Sanctions" Against Austria: Sense and Nonsense. *Journal of the European Union Studies Association*. 14 (1). (14-15).
- Farand, C. (2017, 5 şubat). *Marine Le Pen launches presidential campaign with hardline speech*. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/marine-le-pen-front-national-speech-campaign-launch-islamic-fundamentalism-french-elections-a7564051.html>. Erişim tarihi: 26.04.2019.
- Finnemore, M. ve Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization a Fifty: Exploration and Contestation in the Study of World Politics*. 52 (4). (887-917). <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/international-norm-dynamics-and-political-change/0A55ECBCC9E87EA49586E776EED8DB57>.
- France's Le Pen sets out presidential election manifesto. (2017, 4 şubat). *Reuters*. <https://uk.reuters.com/article/uk-france-election-fn-manifesto-factbox/frances-le-pen-sets-out-presidential-election-manifesto-idUKKBN15J00B>. Erişim tarihi: 24.04.2019.
- Fransa'da cumhurbaşkanı adayları ve seçim vaatleri. (2017, 22 Nisan). *BBC turkce*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39657591>. Erişim tarihi: 24.04.2019.
- Fuchs, C. (2016). Racism, Nationalism and Rightwing Extremism Online: The Austrian Presidential Election 2016 on Facebook. *Momentum Quarterly*. 5 (3). (172-196). <https://westminsterresearch.westminster.ac.uk/item/9y6yx/racism-nationalism-and-right-wing-extremism-online-the-austrian-presidential-election-2016-on-facebook>.
- Garner, S.ve Selod, S. (2014). The Racialization of Muslims: Empirical Studies of Islamophobia. *SAGE Journal*. 41(1). DOI: 10.1177/0896920514531606.
- Gavenda, M. (2017). FEUTURE EU 28 Country Report Austria. *The Future of EU-Turkey Relations: Mapping Dynamics and Testing Scenarios*. https://www.feuture.uni-koeln.de/sites/feuture/pdf/Austria_28_Country_Report.pdf
- Geert Wilders is right: the Netherlands is transforming into a non-Western country, new population model shows. (2018, 6 Ekim). *Voice of Europe*. <https://voiceofeurope.com/2018/10/geert-wilders-is-right-the-netherlands-is-transforming-into-a-non-western-country-new-population-model-shows/#.W7iyqRY9rME.twitter>. Erişim tarihi: 28.04.2019.

- Ghaneabassırı, K. (2012). Writing Histories of Western Muslims. Richard C.Martin (Ed.). *Review of Middle East Studies* içinde (169-178). 46(2) DOI: 10.2307/41940895
- GhaneaBassiri, K. (2010). *A History of Islam in America: From the New World to the New World Order*. *Digest of Middle East Studies*. 20 (1).
- Gilbreath, D. ve Selçuki, C. (2019). Elite Survey Fieldwork Report. *The Future of EU-Turkey Relations: Mapping Dynamics and Testing Scenarios*. https://www.feuture.uni-koeln.de/sites/monteus/user_upload/FEUTURE_Fieldwork_Report_Elite_Survey.pdf
- Gökmen, H. (2018). Hollandalı Politikacı Geert Wilders’in “Fitna” Filmi Çerçevesinde Bir Algı ve İmaj Olarak İslamofobi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1 (1). (84-98). <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1550251206.PDF>.
- Green, T.H. (2015). *The Fear of Islam An Introduction to Islamophobia in the West*. Minneapolis: Fortress Press.
- Grosfoguel, R. (2012). The Multiple Faces of Islamophobia. *Islamophobia Studies Journal*. 1(1). (9-33).
- Grosfoguel, R. ve Mielants, E. (2006). Introduction: Minorities, Racism and Cultures of Scholarship. *International Journal of Comparative Sociology*. 47 (3-4). (179-189). <https://doi.org/10.1177/0020715206065780>
- Hafez, F. (2018). Austria’s Shift to Authoritarian Islam Politics. *SETA Perspective*. (40). <https://www.setav.org/en/perspective-austrias-shift-to-authoritarian-islam-politics/>.
- Hansen, L. (2016). Discourse, analysis, post-structuralism, and foreign policy. Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne. (Ed.). *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* içinde (95). London: Oxford Press.
- Hartmann, C. (2017, 13 Eylül). *Juncker chides EU candidate Turkey, upbeat on Western Balkans*. <https://www.reuters.com/article/us-eu-juncker-enlargement/juncker-chides-eu-candidate-turkey-upbeat-on-western-balkans-idUSKCN1BO1CC?il=0>. Erişim tarihi: 22.05.2019.
- Henley, J. (2015, 14 Aralık). *French elections: seven regions for centre right, none for Front National-as it happened*. <https://www.theguardian.com/world/live/2015/dec/13/french-regional-elections-2015-live?page=with:block-566dbf80e4b08e2ee5e587de#block-566dbf80e4b08e2ee5e587de>. Erişim tarihi: 25.04.2019.
- Hıdır, Ö. (2007). Batı Dünyasında İslamofobi ve Antiislamizm. Özcan Hıdır, Kadir Canatan (Ed.). *Anti-İslamizm ve Anti-semitizm: Tarihsel ve Kavramsal Farklılıklar ve Benzerlikler* içinde (145-178). Ankara: Eskiyei Yay.
- Hıdır, Ö. (2017). İslamofobi-Irkçılık-“Kültürel Irkçılık” İlişkisi. *Ombudsman Akademik*. (7). (23-49). DOI: 10.32002/ombudsmanakademik.440203.
- Hollandalı ırkçı lider Wilders’den türkiye karşıtı gösteri: uzak dur. (2017, 8 Mart). *Sputnik* <https://tr.sputniknews.com/foto/201703081027551777-hollanda-geert-wilders-turkiye-karsiti-gosteri/>. Erişim tarihi: 30.04.2019.
- Hopf, T. (1998). The Promise of Constructivism in International Relations Theory. *International Security*. 23 (1). (171-200).

Howard, M.M. (2000). Can Populism Be Suppressed in a Democracy? Austria, Germany and the European Union. *East European Politics and Societies*. 14 (2). (18–32).

<http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/07/14095942/Pew-Research-Center-EU-Refugees-and-National-Identity-Report-FINAL-July-11-2016.pdf>. Erişim tarihi:16.02.2019.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/29/groupKy/186/savFile/190>. Erişim tarihi: 08.05.2019

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/14/groupKy/71/savFile/703>. Erişim tarihi: 08.05.2019

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/29/groupKy/186/savFile/190>. Erişim tarihi: 08.05.2019.

<http://electionresources.org>. Erişim tarihi: 23.04.2019.

<http://electionresources.org/de/bundestag.php?election=2013>. Erişim tarihi:18.04.2019.

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-04-1180_en.htm. Erişim tarihi: 11.04.2019.

http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-04-538_en.htm. Erişim tarihi: 12.04.2019.

http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-04-545_en.htm. Erişim tarihi: 10.04.2019.

<http://gocvakfi.org/avusturya-entegrasyon-yasasi/>, 08.06.2017, Erişim tarihi:02.05.2019).

<http://gocvakfi.org/wp-content/uploads/2018/02/avusturyahukumetprogrami.pdf>. Erişim tarihi: 01.05.2019.

<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/widget-global-2014.html> Erişim tarihi: 20.03.2019.

<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/widget-global-2014.html> Erişim tarihi: 20.03.2019.

<http://www.europarl.europa.eu/meps/en/home>. Erişim tarihi:29.03.2019.

<http://www.jstor.org/stable/10.13169/islastudj.1.1.0009>

http://www.nlverkiezingen.com/index_en.html. Erişim tarihi: 27.04.2019.

<http://www.regards.fr/web/article/regards-le-numero-de-printemps>. Erişim tarihi: 07.02.2019.

<https://afdkompakt.de/2017/01/09/ditib-verein-muss-verboten-werden/>. 09.01.2017. Erişim tarihi: 23.04.2019.

<https://archbishopcranmer.com/islamophobia-definition-blasphemy-law-criticism-islam/>. Erişim tarihi: 31.05.2019.

<https://countrysmeters.info/en/Netherlands>. Erişim tarihi: 28.04.2019

<https://escholarship.org/uc/item/870099f4>.

https://nsd.no/european_election_database/election_types/presidential_elections.html, Erişim tarihi: 06.05.2019.

https://nsd.no/european_election_database/election_types/presidential_elections.html, Erişim tarihi: 06.05.2019

<https://rassemblementnational.fr/pdf/144-engagements.pdf>. Erişim tarihi: 26.04.2019.

- https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf. Erişim tarihi: 18.04.2019.
- <https://www.britannica.com/biography/Geert-Wilders>. Erişim tarihi: 28.04.2019.
- <https://www.cbs.nl/en-gb/background/2018/47/population>. Erişim tarihi: 29.04.2019.
- <https://www.fpo.e.at/themen/pariteiprogramm/>. Erişim tarihi: 01.05.2019.
- <https://www.geertwilders.nl/94-english/2007-preliminary-election-program-pvv-2017-2021>. Erişim tarihi: 27.04.2019.
- https://www.geertwilders.nl/images/Anti_islam_Law.pdf. Erişim tarihi: 28.04.2019.
- <https://www.geertwilders.nl/in-de-media-mainmenu-74/nieuws-mainmenu-114/94-english/2125-40-of-all-dutchmen-support-anti-islam-law-proposal-by-geert-wilders>. Erişim tarihi: 28.04.2019.
- <https://www.geertwilders.nl/in-de-media-mainmenu-74/nieuws-mainmenu-114/93-geertwildersnl/2147-islam-does-not-fit-into-dutch-society>. Erişim tarihi: 28.04.2019.
- <https://www.geertwilders.nl/in-de-media-mainmenu-74/nieuws-mainmenu-114/94-english/1966-geert-wilders-tells-turks-turkey-not-welcome-in-europe>. Erişim tarihi: 30.04.2019.
- <https://www.youtube.com/watch?v=cwLph01Nf8E>, Erişim tarihi: 30.04.2019
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*. 38(5).(751-777). <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00263>.
- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (ICERD). (1965). Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 2106 (XX) of 21 December 1965 <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cerd.pdf>.
- İrkçi Wilders'tan 'İslam karşıtı' yasa önerisi teklifi. (2018, 19 Eylül). *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irkci-wilderstan-islam-karsiti-yasa-tasarisi-teklifi/1259343>, 19.09.2018, Erişim tarihi: 12.06.2019.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2017). *IKV Report on Turkey-EU Relations: Keeping Together in the Face of Multiple Challenges* (Publications No.288). İstanbul: Economic Development Foundation.
- İnaç, H. (2010). *AB Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*. Bursa: MKM Yay.
- Jackson, L.B. (2018). *Islamophobia in Britain The Making of a Muslim Enemy*. Switzerland: Palgrave Macmillan. DOI 10.1007/978-3-319-58350-1
- Janoschka, M. (2011). Between Mobility and Mobilization-lifestyle Migration and the Practice of European Identity in Political Struggles. *The Editorial Board of the Sociological Review*. 58(2). (270-290). <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2011.01973.x>
- Joppke, C. (2004). The Retreat of Multiculturalism in the Liberal State: Theory and Policy. *The British Journal of Sociology*. 55(2). (237-257). <https://www.humanityinaction.org/files/511-joppkemulticulturalismretreat.pdf>

- Kaelble, H. (2009). Identification with Europe and Politicization of the EU since the 1980s. Jeffrey T. Checkel, Peter J. Katzenstein (Ed.), *European Identity* içinde (193-212). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaltwasser, C.R. ve Mudde, C. (2011). Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared. *The Helen Kellogg Institute For International Studies*. <https://kellogg.nd.edu/documents/1695>
- Kaya, A. (2009). *Islam, Migration and Integration The Age of Securitization*. London: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1057/9780230234567.
- Kaya, A. (2011). Islamophobia as a Form of Governmentality: Unbearable Weighness of the Politics of Fear. Björn Fryklund, Erica Ringhard (Ed.). *MALMÖ Institute For Studies Of Migration, Diversity And Welfare (MIM)* içinde (1-57). <http://muep.mau.se/handle/2043/12704>
- Kaya, A. (2013). Multiculturalism: The Culturalisation of What is Social and Political. *Perceptions Journal of International Affairs*.18(3).(63-92). <http://www.sam.gov.tr/wp-content/uploads/2014/02/Ayhan-Kaya.pdf>.
- Kaya, A. (2016). The Rise of Populist Extremism in Europe: Theoretical Tools for Comparison. *Critical Heritages (CoHERE):performing and representing identities in Europe*. [https://eu.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/04/03/The%20rise%20of%20populist%20extremism%20in%20Europe%20theoretical%20tools%20for%20comparison%20\(Kaya,%202016\).pdf](https://eu.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/04/03/The%20rise%20of%20populist%20extremism%20in%20Europe%20theoretical%20tools%20for%20comparison%20(Kaya,%202016).pdf).
- Kaya, A. (2017). The Rise of Populist Extremism in Europe: Lost in Diversity and Unity. *Critical Heritages (CoHERE):performing and representing identities in Europe*. [https://eu.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/04/03/The%20rise%20of%20populist%20extremism%20in%20Europe%20Lost%20in%20Diversity%20and%20Unity%20\(Kaya,%202017\).pdf](https://eu.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/04/03/The%20rise%20of%20populist%20extremism%20in%20Europe%20Lost%20in%20Diversity%20and%20Unity%20(Kaya,%202017).pdf).
- Kaya, A. (2018). Right-wing populism and Islamophobia in Europe and their impact on Turkey-EU relations. *Turkish Studies*. <https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1499431>
- Kaya, A. ve Kaiser, B. (2018). Küresel Finansal Kriz, Mülteci Krizi ve İslamofobizm Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri. Sanem Baykal, Sinem Akgül Açıkmeşe, Belgin Akçay ve Çağrı Erhan. (der.). *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri* içinde (407-434). Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.
- Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi? Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları ve Uygulama Merkezi*. <https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2017/04/14/euroturk.pdf>
- Kaya, A. ve Tecmen, A. (2018). Islam versus Europe: Populist Discourse and the Construction of a Civilizational Identity. *Critical Heritages: performing and representing identities in Europe (CoHERE)*. <https://eu.bilgi.edu.tr/media/files/Kaya-and-Tecmen-Critical-Analysis-Tool-3.pdf>
- Kaya, A. ve Tecmen, A. (2019). Europe versus Islam?: Right-wing Populist Discourse and the Construction of a Civilizational Identity. *The Review of Faith & International Affairs*, 17 (1). (49-64). DOI:10.1080/15570274.2019.1570759

- Keskin, K. (2018, 15 Ekim). *Bir sosyal muhendislik projesi olarak 'Avusturya İslamı'* <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bir-sosyal-muhendislik-projesi-olarak-avusturya-islami/1282102>. Erişim tarihi: 03.5.2019.
- Keskin, K. ve Boyraz, H.M. (2017). Fransa'da Aşırı Sağın Yükselişi ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*. Sayı: 200. <https://setav.org/assets/uploads/2017/04/FransadaAsiriSaginYukselisi.pdf>
- Kessel, V. (2013). A Matter of supply and demand: the electoral performance of populist parties in three European countries. *Government and Opposition*. 48 (2). (175-199).
- Kiljunen, K. (2004). The European Constitution in the Making. *Centre For European Policy Studies*. http://aei.pitt.edu/32581/1/20_EU_Constitution.pdf
- Kirişçi, K. (2008). Religion as an Argument in the Debate on Turkish EU Membership. Dietrich Jung, Catharina Raudvere (Ed.). *Religion, Politics, and Turkey's EU Accession* içinde (19-39). London: Palgrave Macmillan
- Kirman, M.A. (2008). Sekülerleşme Perspektifinden Dini ve Seküler Fundamentalizmler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1 (2). http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi2/sayi2pdf/kirman_m.ali.pdf
- Kortebein, K. (2017, 23 Eylül). *In Pictures: Keeping (some) AfD posters just out of reach*. <https://www.politico.eu/interactive/in-pictures-keeping-some-afd-posters-just-out-of-reach/>. Erişim tarihi: 21.04.2019.
- Köftürücü, H. (2017). Avrupa'da Müslüman-Hristiyan Bağlamında Göç Olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10 (50). (959-965). http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt10/sayi50_pdf/7ilahiyat/kofturcu_huseyin.pdf
- Kumar, D. (2016). *İslamofobi İmparatorluğun Siyaseti*. İstanbul: Pınar Yay.
- Küçükcan, T. (2008). Turkish Migrants, Social Capital, and Culturalist Discourse in Turkey-EU Relations. Dietrich Jung, Catharina Raudvere (Ed.). *Religion, Politics, and Turkey's EU Accession* içinde (199-220). London: Palgrave Macmillan.
- Larsson, G. (2005). The Impact of Global Conflicts on Local Contexts: Muslims in Sweden after 9/11-the Rise of Islamophobia, or New Possibilities?. *Islam and Christian-Muslim Relations*. 16 (1). (29-42). DOI: 10.1080=0959641052000313228
- Lean, N. (2012). *The Islamophobia Industry How the right manufactures fear of Muslims*. London: Pluto Press.
- Lecha, E.S. Tekin, F. ve Janine-Sökmen, M. (2018). It Takes Two to Tango: Political Changes in Europe and their Impact on Turkey's EU Bid. *The Future of EU-Turkey Relations: Mapping Dynamics and Testing Scenarios*. FEUTURE Online Paper No.17. https://www.feuture.unikoeln.de/sites/feuture/user_upload/Online_Paper_No._17_D2.2_.pdf
- Lindgaard, J. Dessi, A. Tassinari, F. ve Özel, S. (2018). The Impact of Global Drivers on the Future of EU-Turkey Security Relations. *The Future of EU-Turkey Relations: Mapping Dynamics and Testing Scenarios Online Paper No.24*. https://www.iai.it/sites/default/files/feuture_op_24.pdf.
- Lindgaard, J. Uyğur-Vessel, A. ve Stockholm-Banke, C.F. (2018). Turkey in European Identity Politics: Key Drivers and Future Scenarios. *The Future of EU-Turkey Relations:*

- Mapping Dynamics and Testing Scenarios*. Online Paper No.19. https://www.feuture.unikoeln.de/sites/feuture/user_upload/Online_Paper_No_19_D7.2.pdf
- Macdonald, A. (2019, 18 Şubat). *Center-right to top eu poll; far right surges: survey*. <https://www.reuters.com/article/us-eu-election/center-right-to-top-eu-poll-far-right-surges-survey-idUSKCN1Q70RE> Erişim tarihi:21.03.2019.
- Macmaster, N. (2000). *Racism in Europe 1870-2000*. England: Mcmillan.
- Madood, T. (2008a). Multiculturalism after 7/7 A Scapegoat or a Hope for he Future?. *The RUSI Journal*. 153(2). (14-17). DOI: 10.1080/03071840802103173.
- Madood, T. (2008b). Is multiculturalism dead?. *Public Policy Review, Institute for Public Policy Research*. 15 (2). (84-88). <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1744-540X.2008.00517.x>
- Madood, T. (2015). Integration and Multiculturalism: Focus on Western Europe. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. (12). (235-242). <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.64013-8>
- Manifesto for Germany The Political Programme of the Alternative for Germany. https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf. Erişim tarihi: 18.04.2019.
- Marranci, G. (2004). Multiculturalism, Islam and the clash of civilisations theory: rethinking Islamophobia. *Culture and Religion: An Interdisciplinary Journal*. 5(1). (105-117). <http://dx.doi.org/10.1080/0143830042000200373>
- Mclaren, L.M. (2006). *Identity, Interests and Attitudes to European Integration*. New York: Palgrave: Macmillan
- Melander, I. (2016, 24 Nisan). *Far right FN party calls for French 'Frexit' referendum on EU*. <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-france-front-idUSKCN0ZA0JP>. Erişim tarihi: 24.04.2019.
- Miles, R.ve Brown, M. (2003). *Racism*. New York: Routledge.
- Miller, S.D. (2018). Xenophobia toward Refugees and Other Forced Migrants. *World Refugee Council Research Paper*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WRC%20Research%20Paper%20no.5.pdf>
- Miller, V. (2005). The Future of the European Constitution. *House of Common Library Research Paper 05/45*. <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/RP05-45>
- Moffit, B.ve Tormey, S. (2014). Rethinking Populism: Politics, Mediatization and Political Style. *Political Studies*. (62). (381-397). doi: 10.1111/1467-9248.12032
- Mudde, C. (2017, 24 Eylül). *What the stunning success of AfD means for Germany and Europe*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/sep/24/germany-elections-afd-europe-immigration-merkel-radical-right>. Erişim tarihi: 20.04.2019.
- Müftüler-Baç, M. (1998). The never-ending Story: Turkey and European Union. *Middle Eastern Studies*. 34 (4). (240-258). DOI: 10.1080/00263209808701250.

- Müftüler-Baç, M. (2002). Turkey in the EU's Enlargement Process: Obstacles and Challenges, *Mediterranean Politics*. 7 (2). (79-95). DOI: 10.1080/713869655.
- Müftüler-Baç, M. (2005). Turkey's Political Reforms and the Impact of the European Union, *South European Society and Politics*. 10 (1). (17-31). DOI: 10.1080/13608740500037916.
- Müftüler-Baç, M. (2017). Turkey's Future with the European Union: an Alternative Model of Differentiated İntegration. *Turkish Studies*. DOI:10.1080/14683849.2017.1300534
- Müftüler-Baç, M. ve Aybet, G. (2000). Transformations in Security and Identity After the Cold War Turkey's Problematic Relationship with Europe. *International Journal*. 55 (4). (567-582).
- Müftüler-Baç, M. ve McLaren, L. (2003). Enlargement Preferences and Policy-Making in the European Union: Impacts on Turkey. *Journal of European Integration*. 25 (1). (17-30). DOI: 10.1080/0703633031000077181.
- Nas, Ç. (2019). The EU's Approach to the Syrian Crisis: Turkey as a Partner?. *Uluslararası İlişkiler*. 16 (62). (45-64). DOI: 10.33458/uidergisi.588912.
- Neumann, I.B. (1999). *Uses of the Other''The East''in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Norway attacks: National Front member suspended for defending Anders Breivik. (2011, 26 Temmuz). *The telegraph*. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/norway/8664568/Norway-attacks-National-Front-member-suspended-for-defending-Anders-Behring-Breivik.html>. Erişim tarihi: 02.02.2019.
- Ogan, C., Willnat, L., Pennington, R. ve Bashir, M. (2014). The rise of anti-Muslim prejudice: Media and Islamophobia in Europe and the United States. *the International Communication Gazette*. 76(1). (27-46). DOI: 10.1177/1748048513504048.
- Oğurlu, E. (2008). Lizbon Antlaşması'ndan Sonra Avrupa Birliği. *Avrasya Etüdleri*. 34 (2). (7-33). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/421916>
- Oliphant, R. ve Csekö, B. (2016, 5 Aralık). *Austria election: Far Right leader Norbert Hofer concedes defeat to Alexander Van Der Bellen* <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/12/04/austria-election-norbert-hofer-cusp-becoming-europes-first-far/>. Erişim tarihi: 03.05.2019.
- Oltermann, p. (2016, 4 Aralık). *Austria reect far-right candidate Norbert Hofer in presidential election*. <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/04/far-right-party-concedes-defeat-in-austrian-presidential-election>. Erişim tarihi: 03.05.2019.
- Osborne, S. (2017, 22 Şubat). *Geert Wilders: Far-right Duch PM frontrunner says 'Islam and freedom are no compatible*. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/geert-wilders-dutch-pm-frontrunner-far-right-islamophobic-freedom-a7593466.html>. Erişim tarihi: 27.4.2019.
- Özcan, Y. (2018, 17 Ocak). *Fransa'da aşırı sağcılardan okullarda domuz eti dayatması*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-fransada-asiri-sagcilardan-okullarda-domuz-eti-dayatmasi/1033233>. Erişim tarihi: 25.4.2019.

- Paçacı, M. (2001). Oryantalizm ve Çağdaş İslamcı Söylem. *İslamiyat IV*. http://isamveri.org/pdfdrg/D01910/2001_4/2001_4_PACACIM.pdf
- Page, R. (2014). France's Front National (FN). *International Affairs and Defence Section*. <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06925#fullreport>
- Paris saldırıları seçmeni aşırı sağa kaydirdi. (2015, 10 Aralık). *Trt haber*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/paris-saldirilari-secmeni-asiri-saga-kaydirdi-221517.html>. Erişim tarihi: 26.04.2019.
- Perocco, F. (2018). Anti-migrant Islamophobia in Europe. Social roots, mechanism and actors. *Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana*. 26 (53). (25-40). <http://dx.doi.org/10.1590/1980-85852503880005303>
- Pew Research Center. (2016). *Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More terrorism, Fewer jobs*. <http://www.pewglobal.org/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/pew-research-center-eu-refugees-and-national-identity-report-final-july-11-2016/>. Erişim tarihi: 10.02.2019.
- Pew Research Center. (2017). *Globally, people point to ISIS and Climate Change as Leading Security threats*. <https://www.pewresearch.org/global/2017/08/01/globally-people-point-to-isis-and-climate-change-as-leading-security-threats/>. Erişim tarihi: 10.02.2019.
- Pratt, D. (2011). İslamophobia: İgnorance, İmagination, İdentity and İnteraction. *Islam and Christian-Muslim Relations*. 22 (4). (379-389). <https://doi.org/10.1080/09596410.2011.606185>
- Programm Für Deutschland. (2017, 24 Eylül). https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/06/2017-06-01_AfD-Bundestagswahlprogramm-Onlinefassung.pdf. Erişim tarihi: 18.04.2019.
- Rana, J. (2007). The Story of Islamophobia. *A Critical Journal of Black Politics, Culture, and Society*. 9(2). (148-161). DOI: 10.1080/10999940701382607
- Richardson, R. (2008). Islamophobia or anti-Muslim racism-or what?-concepts and terms revisited. <http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf>
- Rofii, M.S. (2016). The Impact of Islamophobia and Turkophobis on Turkey's Candidate of European Union: Old Issue But Still Relevant. *International Interdisciplinary Conference on "Racism, Nationalism and Xenophobia"*.
- Rubin, A.J. (2015, 6 Aralık). *France's Far-Right National Front Gains in Regional Elections*. <https://www.nytimes.com/2015/12/07/world/europe/frances-far-right-national-front-gains-in-regional-elections.html>. Erişim tarihi: 25.04.2019.
- Runnymede Trust. (1997). *Islamophobia: A Challenge For Us All*. London.
- Rydgren, J. (2008). Immigration Sceptics, Xenophobes or Racist? Radical Right-Wing Voting in Six West European Countries. *European Journal of Political Research*. doi: 10.1111/j.1475-6765.2008.00784.x
- Rydgren, J. (2017). The Sociology of the Radical Right. *The Annual Review of Sociology*. (33). (241-262). 10.1146/annurev.soc.33.040406.131752
- Sayar, M.K. (2014). *Avrupa Birliği Ülkeleri'nde İslamofobi*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE. Trabzon

- Saz, G. (2011). Turkophobia and Rising Islamophobia in Europe: A Quantification fort he Negative Spillovers on the EU Membership Quest of Turkey. *European Journal of Social Sciences*. 19 (4). (479-491). <https://tr.scribd.com/document/248959552/Turkophobia-and-Rising-Islamophobia-in-Europe>.
- Schimmelfenning, F. (2003). International Socialization in the New Europe: Rational Action in an Institutional Environment. *European Journal of International Relations*. 6 (1). (109-19).
- Sciolino, E. (2004, 2 Ekim). *European Public Uneasy Over turkey's Bid to join Union* <https://www.nytimes.com/2004/10/02/world/europe/european-public-uneasy-over-turkeys-bid-to-join-union.html>. Erişim tarihi: 08.04.2019.
- Smith, A.D. (1992). National Identity and the idea of European Unity. *International Affairs*. 68(1). (55-76). <https://doi.org/10.2307/2620461>
- Soytürk, M. (2018). AfD Örneğinde Almanya'da Siyasi Irkçılık ve İslamofobi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 9 (16). (1440-1463). <https://doi.org/10.26466/opus.470768>
- Standard Eurobarometer 89. (2018). *Public Opinion in the European Union*. <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180>. Erişim tarihi:16.02.2019.
- Standard Eurobarometer 90. (2019). *Public Opinion in the European Union* <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2215>. Erişim tarihi:19.02.2019.
- Standard Eurobarometer 84. (2015). *Public Opinion in the European Union*. <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2098>
- Standard Eurobarometer 85. (2016). *Public Opinion in the European Union*. <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2130>
- Strabac, Z. ve Listhaug, O. (2008). Anti-Muslim prejudice in Europe: A multilevel analysis of survey data from 30 countries". *Social Science Research*. 37(1). (268-286). <http://dx.doi.org/10.1016/j.ssresearch.2007.02.004>
- Sunier, T. (2016). Editorial: What is Islamophobia?. *Journal of Muslims in Europe*. 5(2). (139-143). doi 10.1163/22117954-12341329
- Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2002). The Party Politics of Eurocepticism in EU Member and Candidate States. *Pposing Europe Research Network*. https://www.researchgate.net/profile/Aleks_Szczerbiak/publication/237536121_The_Party_Politics_of_Eurocepticism_in_EU_Member_and_Candidate_States/links/5534fb440cf2df9ea6a4122f.pdf
- Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2018). Putting Brexit into Perspective: the Effect of the Eurozone and Migration Crises and Brexit on Euroscepticism in European States. *Journal of European Public Policy*. 25(8). (1194-1214). DOI: 10.1080/13501763.2018.1467955
- Taguieff, P.A. (2001). *The Force of Prejudice: On Racism and its Doubles*. Minnesota: The University of Minnesota Press.

- Taras, R. (2008). *Europe old and new transnationalism, belonging, xenophobia*. United Kingdom: Rowman&Littlefield Publishers.
- Tasch, B. (2017, 21 Nisan). *Meet Marine Le Pen, the far-right populist who could win France's presidential election*. <https://www.businessinsider.com/who-is-marine-le-pen-french-presidential-election-2017-4#-12>. Erişim tarihi: 24.04.2019.
- Taylor, C. (2007, 17 Eylül). *the collapse of tolerance*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2007/sep/17/thecollapseoftolerance>. Erişim tarihi: 07.02.2019.
- Traynor, I. (2008, 17 Şubat). *'I don't hate Muslims. I hate Islam,' says Holland's rising political star*. <https://www.theguardian.com/world/2008/feb/17/netherlands.islam>. Erişim tarihi: 29.04.2019.
- Uçar, M.A. (2018, 4 Temmuz). *Avusturya Avrupa'ya 'koruma', göçmenlere baskı vadediyor*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/avusturya-avrupaya-koruma-gocmenlere-baski-vadediyor/1196445>. Erişim tarihi: 04.05.2019.
- Uluslararası Hak İzleme Merkezi (UHİM). (2015) *Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık Raporu*. İstanbul <http://sivilsayfalar.overtteam.com/wp-content/uploads/2016/02/AVRUPADAYUKSELENAYRIMCILIK.pdf>
- Usta, O. (2017, 30 Ocak). *Fransa'da cumhurbaşkanı adaylarının seçim vaatleri*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-cumhurbaskani-adaylarinin-secim-vaatleri/737614>. Erişim tarihi: 24.04.2019.
- Uysal, C. (2001). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*.(1). (140-153). http://www.dkbb.gov.tr/upload/dosyalar/TkkiyeAvrupaBirliililiklerininTarihse_1_ok_nemli_oku.pdf
- Uzunçayır, C. (2014). Göçmen Karşılığında İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağ. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*. 2 (2). (131-147). DOI: 10.14782/sbd.201439377
- Vasilopoulos, P. Marcus, G.E. Valentino, N.A. ve Foucault, M. (2018). Fear, Anger, and Voting fort he Far Right: Evidence From the November 13, 2015 Paris Terror Attacks. *Political Psychology*. 0 (0). doi: 10.1111/pops.12513.
- Vasta, E. (2007). From Ethnic Minorities to Ethnic Majority Policy Multiculturalism and the Shift to Assimilationism in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies*. 30 (5). (713-740). DOI: 10.1080/01419870701491770
- Vellenga, S. (2018). Anti-semitizm and Islamophobia in the Netherlands: Concepts, Developments, and Backdrops. *Journal of Contemporary Religion*. 33 (2). (175-192). <https://doi.org/10.1080/13537903.2018.1469257>.
- Weber, M. (2018). EU-Turkey Relations Need an Honest New Start. *European View*. 17 (1). (52-57). DOI: 10.1177/1781685818765095.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: the Social Construction of Power Politics. *International Organisations*. 46 (2). (391-425). https://www.jstor.org/stable/2706858?seq=1#page_scan_tab_contents
- Wendt, A. (1999b). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press

- Werbner, P. (2005). Islamophobia inciment to religious hatred-legislating for a new fear?. *Antropology Today*. 21(1). <https://doi.org/10.1111/j.0268-540X.2005.00323.x>
- Wiersma, J.M. (2017). FEUTURE EU 28 Country Report The Netherlands. *The Future of EU-Turkey Relations: Mapping Dynamics and Testing Scenarios Online Paper*. <https://www.feuture.uni-koeln.de/de/eu-28-country-reports/the-netherlands/>.
- Wilders protesto etti, Çavuşoğlu iptal etti. (2017, 8 Mart). *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2017/03/08/hollandali-asiri-sag-liderden-cavusoglu-protestosu>. Erişim tarihi: 30.04.2019.
- Wilders, G. (2016, 11 Mayıs). *Geert Wilders: Let's dump Turkey* <https://www.breitbart.com/europe/2016/05/11/geert-wilders-lets-dump-turkey/>. Erişim tarihi: 30.04.2019.
- Williams, M.H. (2006). *The Impact of Radical Right-Wing Parties In West European Democracies*. England: Palgrave Macmillan.
- Wodak, R. (2007). Discourses in European Union organizations: Aspect of Access, participation, and exclusion. *Text&Talk*. 27 (5/6). (655-680). DOI 10.1515/TEXT.2007.030.
- Wodak, R. (2012). Language, power and identity. *Language Teaching*. 45 (2). (215-233). DOI:10.1017/S0261444811000048.
- Wodak, R. (2013) "‘Anything Goes!’ – The Haiderization of Europe." *Bloomsbury Collections*. (23–38). <<http://dx.doi.org/10.5040/9781472544940.ch-002>>.
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes toward Immigrants. *Educational Psychology Papers and Publications*. 37(1). (36-66) <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.tr/&httpsredir=1&article=1089&context=edpsychpapers>
- Yardım, M. (2017). Aşırı Sağ ve Çokkültürlülük: Avrupa’da Ötekileştirilen “Göçmenler”. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 12(2). (217-234).
- Yardım, M. (2017). Aşırı Sağ ve Çokkültürlülük: Avrupa’da Ötekileştirilen “Göçmenler”. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 12 (2). (217-234). DOI: 10.17550/akademikincelemeler.342429.
- Yatağan, A.G. Akman, E. ve Kiriş, H.M. (2017). Karşılaştırmalı Çerçeve de Avrupa Parlamentosunda Siyasal Gruplar. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 19 (33). (12-23). AfD’den Tartışmalı Seçim Afişleri. (2019, 12 Nisan). *ha-ber.com*. <http://www.ha-ber.com/almanya/afdden-tartismali-secim-afisleri-h45975.html>. Erişim tarihi: 23.4.2019.
- Zuquete, J.P. (2008). The European Extreme Right and Islam: New Directions. *Journal of Political Ideologies*. 13 (3). (321-344).

ÖZGEÇMİŞ

Çalışmayı yapan kişi 29/09/1992 tarihinde Kocaeli’nde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kocaeli’de tamamladıktan sonra 2010 yılında Dumlupınar Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitime başladı. 2014 yılında lisans eğitimini bitirdikten sonra, 2015’te Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tezli yüksek lisans eğitime başladı. Haziran 2019’da Yalova Üniversitesi’ndeki tezli yüksek lisans eğitimini tamamladı.

